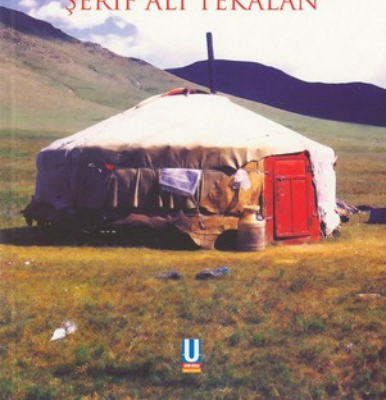

İSVİÇRE'DEN MOĞOLİSTAN'A

AKASYA HİKÂYELERİ 6

ŞERİF ALİ TEKALAN

İsviçre'den Moğolistan'a

1952 yılında Afyon Sandıklı'da doğdu. 1976 yılında Ege Tıp Fakültesini bitirdi. 1979 yılında aynı fakültede Kulak Burun Boğaz ihtisasını tamamladı. İki yıl İsviçre hükümeti bursu ile Cenevre Üniversitesi Tıp Fakültesi KBB kliniğinde otonöroloji ve işitme potansiyelleri üzerine çalışmalar yaptı (1981-1983). ABD'de "Boston Massachusetts Eye and Ear Infirmary"de çalıştı (1983). Gülhanc Askeri Tıp Akademisi ve Askeri Tıp Fakültesinin KBB Anabilim Dalı'nda askerlik hizmetini tamamladı (1983-1985). 1985 yılında doçent, 1991 yılında profesör oldu. Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi KBB Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalıştı (1985-1991). Tübitak Tıp Araştırma Grubu Yürütme Komitesi sekreterliği yaptı (1990-1991). Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) yürütme kurulu üyesi olarak çalıştı (1993-1997). Hâlen Fatih Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı görevini yürütmektedir (1999-2005).

Kulak Burun Boğaz alanında altısı yabancı dilde olmak üzere 55 adet yayımlanmış eseri mevcuttur. Ayrıca farklı dergi ve gazetelerde eğitim ve sosyal konularla ilgili yazıları yayımlanmıştır. ANSE'nin (Ankara Sanat Evi) düzenlediği "Göz Kuşağı" karma fotoğraf sergisinde ve Fotoğraf Sanatı Kurumunun düzenlediği 4. Ankara Fotoğraf Günleri'nde fotoğrafları sergilendi (2004). Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Evli ve 5 çocuk babasıdır.

İsviçre'den Moğolistan'a

Prof. Dr.
Şerif Ali TEKALAN

İSVİÇRE'DEN MOĞOLİSTAN'A

Copyright © Mavi Ufuklar Yayınları, 2011

Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekânîk, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-605-4351-16-9

Yayın Numarası
16

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0212) 274 22 15
Şubat 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Mavi Ufuklar Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1
34696 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.mavi-ufuklar.com

İçindekiler

Takdim	9
Bir Demet Işık.....	11
Giriş	17

Birinci Bölüm

İsviçre'den Moğolistan'a Uzanan Yolculuk.....	23
İsviçre'ye Yolculuk	23
Montandon'la İlk Karşılaşmam.....	25
Gülhane'de Askerlik Günleri.....	27
Moğolistan'a İlk Ziyaret.....	28
Hocaefendi ile Tanışma.....	31
Moğolistan İzlenimleri	34
Dünyaya Yayılan Türk Okulları.....	39
Zeki Hafızoğulları'nın İzlenimleri.....	44
Rüyalar Gerçek Oluyor	46
Saadettin Başer'in izlenimleri	48
Hikmet Savcı'nın İzlenimleri	53
Doğan Topaloğlu'nun İzlenimleri.....	57
Erdal Demir'in İzlenimleri.....	66
Gülemre Aybars'ın İzlenimleri.....	69
T. Tamer Kumkale'nin İzlenimleri.....	72
Aydın Ecer'in İzlenimleri	79
Türk Okulları.....	79
Moğolistan'a Yeni Bir Gezi	82
Willy Lehman'ın İzlenimleri.....	83
Altay Tokat'ın İzlenimleri.....	88
Ömer Çaha'nın İzlenimleri.....	90

Moğolistan: Ufkumuzun Uç Noktası	90
Moğolistan: Mavi Gökler Ülkesi	94
Uygarlığı Kimler Meydana Getirir?.....	102
Boston'da Prof. Kiang ile Tanışma.....	106
Prof. Kiang ve Montandon.....	113
Montandon'un Emekli Oluşu.....	114

İkinci Bölüm

Kazakistan ve Anadolu Yollarında	119
Montandon ve Muller ile Kazakistan'a Yolculuk	119
Astana Türk Lisesinde Bir Mezuniyet Gecesi.....	124
Türk İş Adamlarıyla Buluşma	125
Gülbanu Hanım'ın Çocukları.....	129
Şiir Okuyan Bir Kız Öğrenci	130
Babacığım.....	130
Kazakistan'da Son Akşam	131
Aysel Pekinel'in İzlenimleri.....	135
Nuri Gürgür'ün izlenimleri.....	137
Şahin Altıntaş'ın İzlenimleri	145
Henry Muller ile Yapılan Röportaj:	
ABD Başkanları Bizi Sevmez	146
Antalya'da Diyalog Avrasya Toplantısı.....	153
Montandon'un Konuşmasından	153
Henry Muller'in Konuşmasından.....	156
Ekonomist Dergisindeki Üzücü Haber	157
Los Angeles'ta Oturan Kayınvalide	158
İsviçre'de Bir Konferans	159
Ayıların Kurtardığı Şehir	163
İdeal, Objektif, Dinamik, Demokratik Bir Eğitim.....	166
Tarih Katliamına Göz Yummayalım	169
Hayran Kalınan Okullar ve Türkçe.....	171
Helvetistan'a Hoş Geldiniz	174
Montandon'un Oğlunu Ziyaret	176

Adım Adım Anadolu	177
Belçikalı Misafirler	185
Isparta'ya Hareket Ediyoruz	189
Birlikte Ankara'ya Gidiyoruz	192
Fatih Üniversitesindeki Kongre	196
Kızımın Nikâh Şahidi	199
Pierre Montandon ile Yapılan Röportaj	201
Bitirirken.....	211
Mektuplar	215

Takdim

Her seyahat bir hedefe dönüktür. Bir ülkeyi görmek için yola çıkar insanlar ya da bir kişiyi ziyaret için... Bazen, ülkenin de insanların da gözde fazla değeri yoktur. Bir şeyi, bir ürünü, bir denemeyi, bir varlığı görmek için de yola çıkılabilir.

Bir bilim adamının, bir hekimin yolculuğuna bir de bu gözle bakabiliriz. O bir yerlere doğru giderken aslında bir kişiyi ziyareti de hedefliyor ancak bunu yaparken her gittiği yerde başka yerlerde bulamadığı farklı bir “şey” ile karşılaşacağını, dünya için de önem taşıyan bir “denemeyi” yerinde müşahede edeceğini de biliyor.

Prof. Şerif Ali Tekalan, her yıl birkaç kez çıktığı kapsamlı yolculuğuna bir keresinde, yıllar öncesinde bıraktığı bir yabancı dostunu da yanına alıyor. Yabancı dostu da kendisi gibi bir bilim adamıdır, hocasıdır Prof. Tekalan'ın. Bir yönüyle dışa, birçok yönüyle içe yapılan ortak yolculukları sırasında ikisi beraberce yeni keşiflere doğru yol alıyorlar.

Elinizde tuttuğunuz kitap o yolculuğun öyküsüdür. Daha önce okuduğunuz seyahat kitaplarından da biyografilerden de bu sebeple çok farklıdır. Beraber çıkılan yolculuklar gibi keyifli, çetin yıllara ve baş ağrıtan olaylara rağmen ayakta kalmış dostluklar gibi güvenilir, sevginin etrafında aşkla dolandığı için huzur verici bir kitap bu.

Bir kitaptan daha ne ister insan?

Fehmi Kuru

Bir Demet Işık

Prof. Dr. Şerif Ali Tekalan, “İsviçre’den Moğolistan’a” uzanan hatıra ve gezilerini, kendisine has üslubu ile yazıya dökmüş. Bazı yerlerde yollarımızın da keşiştiği bu güzel serüvenin kitaplaşması çok hoşuma gitti. Eskiden beri arkadaşlarımıza, hatıralarını yazmaları mevzuunda zaten büyük teşviklerimiz vardı. Onun için bunu takdirle karşıladım. Ders ve ibret alınacak çok güzel olaylar anlatılmaktadır. Gerçekten dikkat ve ilgiyle okunacak bir eser meydana gelmiş. Bu hatıralar dünyasından yapacağım aktarmalarla kitabı tanıtmaya, yani bazı bölümlerine işaretle tamamı hakkında fikir vermeye çalışacağım.

Kulak Boğaz Burun bölümünde ihtisasını bitiren ve iç kulak fizyolojisi ve denge bozuklukları ile ilgili olarak çalışmak üzere Cenevre’ye gidecek olan Dr. Şerif Ali Bey, daha havaalanında şöyle bir durumla karşılaşır: “İzmir Havaalanı’nda, yanıma aldığım kitaplarımdan dolayı bagajım çok ağır gelmişti, bu yüzden fazla para ödemem gerekiyordu. O esnada tam arkamda duran evli genç çift, kendilerinin fazla eşyalarının olmadığını, benim eşyalarımı alabileceklerini söyleyince ben de bana çok ağır gelecek miktarda ödemekten kurtuldum. Biraz sonra ismim anons edildi, polise gelmem isteniyordu. Merak ederek gittim. Polis memuru, ‘Siz doktorsunuz. Burada yolcularımız arasında hâmile bir bayan var. Ona bir doktor raporu gerekiyor. Bir rapor yazabilir misiniz?’ diye sordu. Ben başımı kaldırıp bayanı görünce şaşırıp kaldım. Zira bayan ve yanındaki eşi, biraz önce benim fazla bagajlarımı üzerlerine alan çiftti. Ben de derhâl raporu yazarak kendilerine verdim.”

Cenevre'ye varınca klinik direktörü Prof. Dr. Pierre Montandon ile çalışmaya başlarlar, iki ay sonra eşinden ayrılmak üzere Amerika'ya gideceğini öğrenince Dr. Montandon'a der ki: "Sizin babanız ve kardeşleriniz var, bu probleminizle mutlaka ilgilenmişlerdir ama müsaade ederseniz, eşinizin adresini alabilirsem kendisiyle bir de ben görüşeyim, aranızı düzeltmeye çalışayım. Dinimizde yalan söylemek asla caiz değildir ama eşlerin arasını düzeltmek için caizdir ve bu düzeltme işine çok önem verilir." Bu teklifine Montandon çok şaşırır ve "Bundan çok duygulandım. Bir yabancıymın gelip benim problemlerimle ilgilenmesi beni çok etkiledi. Ama bu işin geri dönüşü çok zor. Yapılabilecek çok şey yok." der.

17 sene sonra Dr. Şerif Ali Bey, Dr. Montandon'u Moğolistan'daki Türk kolejlerini görmek için davet eder. Montandon'a öğretmen ve belletmenlerin durumu çok enteresan gelir. Şerif Ali Bey'e der ki: "Bu zeki, çalışkan ve sorumluluk sahibi gençleri nereden buluyorsunuz? Bunların hepsi mükemmel. Bugün bana tercümanlık yapan üniversite öğrencisi (belletmen) hepsinden de mükemmel!" Şerif Ali Bey o öğrenciyi çağırır ve Montandon'un kendisi hakkındaki takdir ve iltifatlarını söyler. Öğrencinin gözleri yaşarır ve "Ben Bingöllüyüm. Babam işçi. İstanbul'a çalışmak için geldik. İlkokuldan sonra benim okula devam etme imkânım yoktu. Burada gördüğünüz bu iş adamı büyüklerimizin açmış oldukları müesseselerde ben ortaokul ve liseyi bitirdim. Daha sonra da üniversite tahsili yapmak için buraya geldim. Ben önceden Türkçe bile bilmiyordum. Bu müesseseler sayesinde hem Türkçe hem Rusça, Moğolca ve İngilizce öğrendim. Eğer ortada bir güzellik varsa, bu, benden değil, bu imkânları oluşturanlardan geliyor." der.

Moğolistan'dan dönünce beraberce Fethullah Gülen Hocaefendi'nin ziyaretine giderler. Prof. Montandon, eğitim, İslam ve dünyanın mevcut problemleri hakkında değişik sorular sorar.

Güzel bir sohbet ortamı doğar. Şerif Ali Bey de tercüme eder. Oradan ayrıldıktan sonra der ki: “Sen hiç tercüme etmeseydin bile ben Hocaefendi’nin söylediklerinin hepsini anlardım. Öyle tahmin ediyorum ki o da beni anlardı. Hayatımda çok insan tanıdım fakat Hocaefendi çok farklı. Dünyada nadir bulunan insanlardan biri. Çünkü bir meseleyi dinliyor, analiz ediyor, daha sonra da kendi fikirlerini söylüyor. Derhal pratiğe de geçiriyor. Analiz, sentez ve pratiğe koyma üç özelliştir ve aynı şahısta bir arada bulunması da nadirattandır.”

Dr. Montandon, Moğolistan gezisi ile ilgili yazdığı raporun sonunda diyor ki: “İstanbul’da Fethullah Gülen’i ziyaret, benim ekstraordiner maceramın final ve en yüksek noktası oldu. Büyük bir moral gücün kaynak aldığı, sade, kanaatkâr ve alçak gönüllü bir şahsiyet. Birdenbire, bizim çağımızı çevreleyen materyalizmin zıddına bütün bu enerjileri harekete geçiren, alışılmıyın dışında bir ideali besleyen o olduğunu anladım. Bana, bir yandan çok büyük bir kültür, geniş insani bilgiler ve çok büyük bir iyilik sahibi olduğu izlenimi verdi.”

Dr. Şerif Ali Tekalan, Prof. Montandon’un bir arkadaşından şöyle bahsediyor: “Montandon, bizim eğitimle ilgili bu çalışmalarımızı öğrendikten sonra, tanıdığı ve bildiği herkese, her vesile ile bu çalışmalarını anlatır oldu. Bunlardan bir tanesi de kendisinin çok değer verdiği özellikle iştme fizyolojisinde dünyaca tanınmış Çin asıllı Harvard Tıp Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Nelsan Kiang’tı. Afganistan’ın bombalanmasından sonra, Kiang, Montandon’u aramış ve Afganistan’a başbakan olarak atanan Karzai’nin kız kardeşini çok iyi tanıdığını söylemiş. Sonra da bu okulların bir an önce Afganistan’da açılması ve eğitimin başlatılması için bana söylemesini istemişti. Kiang, bana beş yıldan beri günde üç saat uyduğunu, sadece akşamları yemek yediğini ve suyun dışında hiçbir şey içmediğini, her gece en az üç veya dört kitap bitirdiğini söylemişti.”

Şerif Ali Bey, 2002 Mayısındaki Kazakistan gezisine Time dergisi editörü Henry Muller'i de davet eder. O da Almaatı'da Türk işadamlarının vermiş olduğu yemekte şunları anlatır: "Ben de bu üç gün içinde üç yıllık eğitim aldım. Dün Astana'da gördüğüm mezuniyet töreninde önemli bazı gözlemlerim oldu. Bunlar gözlerimi yaşartan, yaşadığımız önemli anlardı. Bütün öğrenciler çok kabiliyetli, zeki. Onlarla konuşmak ayrı bir zevkti. Soru sormaktan geri durmuyorlar. Dünkü mezuniyet töreninde çok boyutlu bir program sergilediler. Bu benim için çok etkileyici idi. Bir taraftan kimyada, fizikte, matematikte, biyolojide olimpiyat dereceleri alırken diğer taraftan da İngilizce, Rusça, Türkçe, Kazakça olmak üzere dört dili rahat bir şekilde konuşabiliyorlar. Aynı zamanda şarkı söylüyorlar, dans ediyorlar ve kendilerine göre de bir mizah anlayışları var. Ezbere şiir okuyabiliyorlar. Sadece Kazak kültürünü değil, uluslararası sanat ve kültürü de sergileyebiliyorlar. Bu gösterdikleri harika manzaraların ötesinde kendileri çok harikulade insanlar. Kendi ailelerini, okullarını ve memleketlerini çok ciddiye alıyorlar ve onlar hakkında sorumluluk taşıyorlar. Şurası aşikâr ki bunlar sizin verdiğiniz eğitimin neticesi. Bu eğitim, demek ki sadece fizik, kimya, matematik alanında değil, sizin öğrettiğiniz insani değerlerle de ilgili."

Montandon, Moğolistan'da başından geçen ilginç bir olayı şöyle anlatıyor: "Bir pazar yerinde Doğu Moğolistan'daki Bayan Ülgey okulunda üç öğrenci vardı. Çok vahşi bir ortamdı. Okul eski bir Sovyet fabrikasının yerinde kurulmuştu. Bu öğrenciler 15-16 yaşlarında olduklarını söylediler, İngilizceleri benimkinden iyiydi. Onlarla gelecekteki planları hakkında konuştum. Bilgisayar mühendisliği, tıp ve benzeri alanlarda okumak ve üniversite eğitimlerini Türkiye'de tamamlamak istiyorlardı. Aslında İngilizceleri ve diğer kabiliyetleri Amerikan üniversitelerine devam etmelerini sağlayabilecek kadar iyiydi, ancak onların arzusu Türkiye idi. İyimser, dürüst, zeki ve açık görüşlülerdi. Model

aldıkları kişiler ise, Türk olan öğretmenleriydi. Onlara, Berlin'e veya Amerika'ya yerleşip çok para kazanmak isteyip istemeyeceklerini sordum. Bunu düşünmüyorlardı. Onlar milletlerine karşı sorumluluklarından dolayı ülkelerine geri dönmek istiyorlardı. Herkes onların yakaladığı bu şansı yakalayamadığı için diğer insanlara yardım etmek onların göreviydi. Kararlıydılar ve eleştirel bir akla sahiptiler. Öğretmenleri tarafından yönlendirilmedikleri çok açıktı. Hem kendi insanlarını hem de bütün insanlığı seviyorlardı. Kendi toplumlarının dürüst liderleri olacaklardı.”

Montandon'un ilk Moğolistan gezisinden önce İstanbul'da karşılaşmamızla, İsviçre'de beraberliğimiz sırasındaki görüşmelerimi aksettiren altı tane makalem de bu kitaba alınmış. Teşekkür ederim. Yüz akımız olan eğitim hizmetlerinin, dışarıdan bilhassa Avrupa'dan gelen bilim adamları tarafından değerlendirilmesi elbette çok mühim. Geniş bilgi için sizleri kitabın tamamını okumaya davet ediyorum.

Abdullah Aymaz

Giriş

Yunus Emre “Yaratılanı hoşgör / Yaratandan ötürü” ve “Gelin tanış olalım / İşi kolay kılalım / Sevelim sevelim/ Dünya kimseye kalmaz” demiş. Bu bakış açısıyla hadiseler değerlendirilince, dünya yaşanılabilir bir mekân, insanlar birbirleriyle kardeş, diğer canlılar da bu mekânın ortakları olarak görülürler. Bu geniş açıda, problem olma potansiyeli içeren, problem olan, bunların çözümleri de yine kendinde bulunan insan, yaratıldığı ilk günden itibaren Yüce Yaratıcı, kainat ve insan bileşeninin hep odak noktasında olmuştur.

Kabiliyetleri, kusurları, üstünlükleri, zaaflarıyla her insan, başlı başına kıymet ifade eden bir varlıktır. Diğer bir tabirle her insan, kendi nevi içinde kendine has özellikleri olan orijinal bir nüshadır.

Doğduğu yer, ailesi, çevresi ona farklı sıfatlar kazandırsa da temelde ve ortak paydada insan olma özelliği, sadece yaşadığı dar çevrede değil, en geniş anlamıyla kâinat içinde ona hem birtakım haklar hem de sorumluluklar yükler. Hatta bu sorumluluk ve kazançları, ölüm ötesi hayatta da devam eder.

Dolayısıyla, farklı çevre, dil, din, ırk, renk gibi çoğu, insanın elinde olmadan ona kazandırılmış, bir kısmı da onun sonradan kazandığı sıfatlar, “her insanın kendi konumu içinde kabul edilmesi” prensibine uyularak ayrımcılık işaretleri değil, bilakis zenginlik işaretleri olarak ele alınabilirse bugün insanlığın içinde bulunduğu, büyük olarak değerlendirilen açmazlar aşılabilir olacaktır.

Tarih, bu problemleri çözmüş millet ve toplumların misalleriyle doludur. Dolayısıyla bu durum ne ilk defa içinde

yaşadığımız devirde ortaya çıkmış ne de çözümü karmaşık olan bir meseledir. Aynı şekilde bu, ne son zamanlarda birilerinin dillendirdiği anlamda “kültürler, medeniyetler ve dinler arası çatışma”ya yol açacak bir problemdir ne de küreselleşmenin getirdiği bir meseledir. Bilakis küreselleşmeyle, insanların birbirlerini daha yakından tanımaları ile kolayca halledilebilecek sosyolojik bir süreçtir.

Bu kısa değerlendirmelerin ışığında, ben de, bu devirde ve hâlihazırdaki şartlar içinde yaşayan birisi olarak, bu esaslara da delil teşkil etmesi açısından yaşadığım bazı hâdiseleri başkalarıyla paylaşmak istedim. Bu isteğimdeki en önemli etkenlerden biri, pratiğe geçirilmiş güzel misallerin sadece bende ve benimle kalmaması arzusu yanında, çağdaşlarıma ve özellikle gençlere küçük de olsa samimi bazı gayretlerin ne gibi neticeler doğurduğunun göstermek ve onlara daha ciddi, planlı, samimi ve büyük projelere imza atabileceklerini hatırlatmaktır. İkinci etkense her tecrübeden çıkan neticelerin başkalarıyla paylaşımıyla onların da bu tecrübelerden istifade ederek enerjilerini daha başka alanlara harcamalarına ışık tutma gayretidir.

İsviçre'den Moğolistan'a yapılan bu seyahatte, soyut gibi görülen yukarıdaki anlatımların pratikleri görülecektir.

Farklı kültür, coğrafya, dil ve dine mensup iki kişinin öncelikle birbirine ama hemen bunun yanında, her birinin kendi çevresine ötekinden edindiği güzellikleri bileşik kaplar usulü aktardıkları görülecektir. Ortamlar arasındaki sağlıklı difüzyonla, her iki ortamın da birbirinden istifade ettiği tespit edilecektir. Tabii ki böyle bir seyahat ne ilktir ne de son olacaktır.

Böyle bir seyahatin film şeridi şeklinde başkalarına seyrettilmesinin belli amaçları olması doğaldır. Arzu edilen şey, bu amaçlar doğrultusunda farklı kapılar açarak, değişik köprüler kurarak, hadiselere farklı açılardan bakan pencereler oluşturmak, toplumu oluşturan her çeşit meslek grubundan insanın

tespit edebildikleri orijinal noktaları birleştirerek de üzerinde yürünebilen, güncel bir yola kavuşmaktır.

Bu amaçla, yolculuk, farklı kültürden birisiyle yapılmış, toplumumuzun değişik kesimlerinden insanlar bu kafilenin yolcusu olmuş ve dünyanın değişik yerleri beraber ziyaret edilmiştir. Böylece çok farklı bileşenler ve değişkenler aynı anda yaşanmıştır.

Bu bileşenler içinde farklı kültürlerden öğrenciler, veliler, idareciler, iş adamları, öğretmenler, farklı meslek gruplarından ziyaretçiler yer almıştır. Dolayısıyla her bir bileşenin, bir diğerinden bir şeyler alıp ona bir şeyler vermesi çok zengin bir kültür alışverişini doğurmuştur. Buna, bileşenlerin karşılıklı olarak birbirlerini pozitif yönde motive ettikleri de eklenirse herhâlde bu pazar eşine ender rastlanan pazarlardan birisi olarak değerlendirilebilir.

Böyle çok yönlü ve rasyonel kazançlar sağlayan bir pazara giden bu seferler çoğaltılmalı, genişletilmeli ve devam ettirilmelidir.

Şimdi gelin, birlikte bu seyahati izleyelim.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

İsviçre'den Moğolistan'a
Uzanan Yolculuk

İsviçre'den Moğolistan'a Uzanan Yolculuk

İsviçre'ye Yolculuk

1976 yılında bitirdiğim Ege Tıp Fakültesinde girdiğim sınavı kazanarak Kulak Burun Boğaz Ana Bilim Dalı asistanı olarak çalışmaya başladım. 1979 yılında ihtisasımı tamamladım. Üniversitede akademik kariyer en büyük arzumdur. Dolayısıyla aynı klinikte çalışmalarına devam ettim.

1980 yılının ekim ayıydı. Bir gün eve gitmek üzere hastaneden çıkmıştım. Tıp Fakültesinden benimle aynı dönem mezun olan ve ortopedide ihtisas yapan bir arkadaşım ile karşılaştım. Onu sivil giyinmiş olarak görünce merak edip nereden geldiğini sordum. O da bana, İtalya hükümetinin vermiş olduğu bir bursu kazandığını ve oraya gitmek için hazırlıklar yaptığını söyledi. Bu bursu nereden ve nasıl kazandığını sorduğumda “Şimdi de Japonya hükümetinin bir bursu var.” diyerek beni doğrudan öğrenci işlerine götürdü. Bu esnada ben KBB ihtisasını bitirmiştim ve üniversitede kariyere devam etmek istiyordum. Fakat ne yazık ki içinde bulunduğum şartlar pek elverişli değildi. Diğer arkadaşım da ortopedi ihtisasını bitirmişti. Kendiliğinden gelişen bu karşılaşma benim için önemliydi şüphesiz. Gerekli formları alarak burs için müracaat ettim. Ancak çok az vakit kalmıştı. Ben de formları bizzat kendim Ankara'ya götürdüm.

Mülakat vakti geldiğinde tekrar Ankara'ya gittim. Maalesef mülakata girenlerin büyük bir kısmı Ankara'daki üniversitelerde ihtisaslarını yapmışlardı. Dolayısıyla jüri üyelerini

tanıyorlardı ve bu, onlar için büyük bir avantajdı. Ben ancak yedekten birinci olarak kazanmış oldum. Fakat bu arada İsviçre hükümetinin de karşılıksız bir burs verdiğini öğrendim ve hemen ona da müracaat ettim. Japonya bursu için yapılan mülakatta jüri üyeleri ile İngilizce konuşmuştuk. İsviçre bur-sunda da komisyon başkanı aynı kişi (Halil Öklü) idi. Bana dönerek, “Fransızca konuşulan bir yere gideceksin, Fransızca biliyor musun?” dedi. Benim Fransızcam İngilizcemden daha iyi olduğu için “Evet, onu da biliyorum.” dedim. Jüriyi ikna edebilecek şekilde Fransızca konuştum. Şartlarım da uygun olduğundan, İsviçre hükümetinin bursunu ilk sıralarda ve asil kontenjandan kazanmış oldum.

Verilen formlarda hangi konuda çalışmak istediğim sorulu-yordu. Ben de “iç kulak fizyolojisi ve denge bozuklukları” üze-rine çalışmak istediğimi yazdım. Çünkü daha önce Cenevre'den Prof. Dr. Andre Montandon'un bu konulardaki makalelerini okumuştum.

İsviçre'ye gidişim tam bir macera oldu. Bir yandan forma-litelerle uğraşırken bir yandan da bürokratik işlemleri tamamlamaya çalışıyordum. Çok yoğun ve yorucu bir süreçten sonra neticede bir bavul dolusu kitapla, İzmir'den İsviçre'ye hareket etmek üzere kendimi havaalanında bulmuştum. Havaalanında, kitaplardan dolayı bagajım çok ağır olduğundan fazla kilo parası ödemem gerekiyordu. O esnada tam arkamda duran yeni evli bir çift, fazla eşyalarının olmadığını ve benim eşyalarımı alabileceklerini söyleyince ben de o güne göre bana çok ağır gelecek bagaj ücretini ödemekten kurtulmuş oldum. Ne var ki uçağa binmem bir türlü mümkün olmuyordu. Bu sefer de adım anons ediliyor ve polise gelmem isteniyordu. Büyük bir merak içinde gittim. Polis memuru, “Siz doktormuşsunuz. Burada, yolcularımız ara-sında hamile bir bayan var. Yolculuk yapabilmesi için doktor raporu gerekiyor, rapor yazabilir misiniz?” dedi. Başımı kaldırıp

bayana bakınca şaşırđım kaldım. Çünkü bayan ve yanındaki eşi, az önce benim fazla bagajlarımı alan çiftin ta kendisiydi. Ben de derhal raporu yazarak kendilerine verdim. Böylece uçağı binmem mümkün oldu.

Montandon'la İlk Karşılaşmam

Nihayet Cenevre'ye ulaşmıştım. Klinik direktörü Prof. Dr. Andre Montandon emekli olmuş ve yerine oğılu Prof. Dr. Pierre Montandon geçmişti. Bu kitapta adı sıkça geçecek olan Prof. Dr. Pierre Montandon'un kısa da olsa hayat hikâyesini buraya almam, onu tanıma adına yararlı olacaktır.

Ulusal ve uluslararası birçok bilim araştırma kuruluşunun üyesi olan Pierre Montandon, 1935 yılında İsviçre'nin Cenevre şehrinde doğmuştur. 1960 yılında Cenevre Tıp Fakültesini bitirdi. 1960-71 yılları arasında Basel, Zürih ve Boston'da Kulak Burun Boğaz ihtisasını tamamladı. 1974'e kadar Boston, Harvard Tıp Fakültesinde uzman olarak çalıştı. 1975-2000 yılları arasında Cenevre Tıp Fakültesi Hastanesi Kulak Burun Boğaz Kliniğinde profesör ve klinik şefi olarak çalışan Montandon, 1981 yılında aynı hastanede Klinik Nörolojik Bilimler Bölümü Başkanı oldu. 2000 yılında emekli oldu ve hâlen özel bir hastanede otoloji, nöro-otoloji ve kulak mikröşirürjisi yapmaktadır.

Kendisi ile ilk karşılaşmamızda bana, "Çok enteresan bir konu seçmişsin, bu konuda herkes çalışmak istemez. Çoğı kişi ameliyat öğrenmek ister. Aslında bu nedenle müracaatımı kabul ettim." dedi. Daha sonra, o zaman doçent olan ve şimdi Bern Üniversitesi Tıp Fakültesi Kulak Burun Boğaz Direktörü olarak çalışan Rudolf Hausler'le çalışmaya başladık.

İlk gün, Prof. Pierre Montandon ile beraber yemeğe çıktık. Bana kaldığı yerde ne tür yemekler yediğimi sordu. Ben de "Dışarıya alışkın olmadığım için yemekleri kendim yapıyorum."

cevabımı verdim. Bana, “Çok iyi ediyorsun. Alışkanlıklarını terk etme, yoksa mideni bozarsın.” dedi.

Aradan bir iki ay geçmişti ki, Prof. Dr. Pierre Montandon'un belli bir süre için Amerika'ya gideceğini, bu arada da eşinden boşanmak üzere olduğunu öğrendim. Derhal odasına gittim. Eşinden boşanacağını öğrendiğimi kendisine söyledim.

“Sizin babanız ve kardeşleriniz var, bu probleminizle mutlaka ilgilenmişlerdir ama eğer izin verirseniz, eşinizin adresini alıp kendisiyle bir de ben görüşmek isterim. Belki bir orta yol bulabilir, aranızdaki sorunu düzeltebiliriz.” dedim. Kendisine, dinimizde yalan söylemenin büyük günahlardan olduğunu, ancak savaşta ve eşlerin arasını düzeltmede caiz olduğunu, bu ara buluculuk işine dinimizin de çok önem verdiğini anlattım. Hoca, benim bu tutumuma çok şaşırды. Bana dönerek, “Gerçekten çok duygulandım. Bir yabancıнын gelip benim bir problemimle bu derece ilgilenmesi beni çok etkiledi.” dedi. Ama geri dönüşün artık çok zor olduğunu, yapılabilecek fazla bir şey olmadığını söyledi. Sonra ben çalışmalarına devam ettim, o da Amerika'ya gitti.

İsviçre'ye gelişimin üçüncü ayında Japon hükümetinden bir mektup almıştım. Yaptığım burs müracaatını kabul ettiklerini, beni Osaka'ya beklediklerini ve uçak biletini hemen göndereceklerini söylüyorlardı. Ben de kendilerine bir teşekkür mektubu yazarak, İsviçre'de olduğumu ve daha sonra fırsat olursa Japonya'ya gidebileceğimi bildirmiştim.

Montandon'un Amerika'dan döndüğü sıralar, Hausler ile bizim çalışmamız güzel bir noktaya gelmişti. Çalışmanın neticelerini değişik kongrelerde tebliğ olarak sunduk ve bir kısım dergilerde yayımladık. Bunlar, “objektif işitme testleri” denilen testlerdi. İşitme kaybı olan kişilerde kendilerine bir şey sormadan kulaklarına ses verilerek kafatasının değişik yerlerine yerleştirilen elektrodlarla, hem de frekanslara göre kişinin hangi seviyede işitme kaybı olduğunu objektif testleriydi. Nitekim daha sonra

askerlik görevi için geldiğim Gülhane Askerî Tıp Akademisinde de bunları derhal pratiğe koyduk. Ve bu testler sayesinde Gülhane çok rahatladı. Çünkü o zamana kadar, işitme kaybı olduğunu söyleyen hastalara uygulanan testler, subjektif testlerdi. Yanılma payları çok büyüktü. Çünkü test, uygulanan kişinin iradesine bağlıydı. Bundan dolayı da sık sık mahkemelere konu oluyormuş. Zamanla ben sağlık kurullarına girmeye başladım ve bu testleri rutin hâle getirdik. Türkiye'de bu testlerin ilk defa ve kapsamlı olarak yapıldığı bir merkez kuruldu. Sonra da Türkiye'nin değişik kliniklerine bu inceleme metotları yayıldı.

İsviçre'de bulunduğum bu zaman zarfında sadece araştırmalarda değil, cerrahi müdahale ve hasta muayeneleri gibi klinik uygulamalarda da yer aldım. Bir senelik süre, hocaların isteği ile iki seneye çıkarıldı ve ben ikinci sene de çalışmalarına bu doğrultuda devam ettim.

İkinci senenin sonunda, askerlik görevim için Türkiye'ye dönmem gerekiyordu. Zaten çalışmalarımı da bitirmiştım. Prof. Dr. Pierre Montandon'un yanına gittim ve kendisine ayrılacağımı söyledim. Beni çok sevdiklerini ve bana alıştıklarını söyleyerek hastanede kalmamı ve çalışmalarına devam etmemi istediklerini bildirdi. Ben de kendi ülkeme dönme isteğimi yineledim. Bunu da ayrıca takdir ettiğini belirtti. Kendisinin de Amerika'ya gittiğinde oradan bir teklif aldığını ama buna rağmen kendi ülkesine döndüğünü söyledi. Duygu yüklü bir konuşmanın sonunda Montandon, "Bu klinik artık senin evin, gece gündüz sana açık. Bunu sakın unutma!" dedi. Vedalaştık. Daha sonra ben askerlik görevim için Türkiye'ye döndüm.

Gülhane'de Askerlik Günleri

İsviçre'de öğrendiğim bütün uygulamaları Gülhane Askerî Tıp Akademisinde pratiğe geçirme imkânı buldum. Daha sonra

Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesinde de aynı doğrultuda çalışmalarına devam ettim.

Zaman zaman karşılaştığım problemlili konularda İsviçre'deki hocalara faksla sorular soruyordum. Çünkü o zaman telefon ve e-mail yaygın değildi. Onlar da bana derhâl faksla cevap veriyorlardı.

Ara sıra İsviçre'de tertip edilen tıp kongrelerine gidiyor ve hocalarla burada görüşüyordum.

1992 yılında Yükseköğretim Kurulu Üyeliğine atandığımda Türkiye'deki birçok hocam, "Senin gibi bir cerrah böyle bir yere gitmemeli, sen cerrahlığa devam etmelisin." demişti. İsviçre'de bir kongrede görüştüğüm Prof. Pierre Montandon ise bana; "Türkiye gibi ülkelerde eğitim çok önemli, senin böyle bir yere gelmene son derece sevindim. Arada bir golf oynar gibi ameliyatlar yapabilirsin ama eğitim organizasyonunda harcaayacağın zaman, öbürlerinden daha önemli." diyerek yaptığım işi desteklemiştir.

Bir kongre dolayısıyla yine Cenevre'ye gitmiştim. Sivil toplum kuruluşları olarak gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında Türk müteşebbislerince yapılan eğitim faaliyetlerini kendilerine anlattım ve konuyla ilgili dokümanlar verdim. Prof. Dr. Pierre Montandon çok etkilenmişti. Anlattıklarımın o kadar ilgilendi ki, klinikteki bütün hocaları topladı ve onlara da bu eğitim faaliyetlerini anlatmamı istedi.

Moğolistan'a İlk Ziyaret

1998 yılının mayıs ayında bir faks göndererek Prof. Dr. Pierre Montandon'u Moğolistan'daki Türk okullarının mezuniyet törenlerine davet ettim. Bana hemen faksla cevap vererek, gelebileceğini söyledi. Kararlaştırdığımız tarihte İstanbul'a geldi. Bir gün İstanbul'da kaldı. İstanbul'daki özel liseleri ve Fatih

Üniversitesini ziyaret ettik. İş yerlerini gezdik. Farklı kesimlerde çalışan insanlarla beraber yemek yedik.

Bu arada Zaman gazetesini ziyaret ettik ve gazete yazarlarından Abdullah Aymaz Bey'le görüştük. Hoş bir sohbet ortamı oluşmuştu. Aymaz Bey'e hitaben, “Ne garip bir rastlantı ki hem eğitimci hem bir gazeteci olan dedem, Atatürk'ün arkadaşı imiş. Kendisini Atatürk, Türkiye'ye davet edip eğitim danışmanı yapmak istemiş. Dedem kabul etmiş fakat ninem istemeyince Türkiye'ye gelmemiş. Ama işte ben, yine eğitim hizmetlerini görmek üzere Türkiye'ye geldim.” dedi. Sohbetin akışı esnasında, Moğolistan'daki Türk kolejlerini de ziyaret edeceğimizi söylediğimizde Aymaz Bey, “Siz dedenizden daha da ileri bir eğitim hizmeti göreceksiniz. Moğolistan geziniz sizin için çok orijinal olabilir.” dedi. Sonra da ilave etti: “New Jersey'de videodan Ayna programının Moğolistan ile ilgili görüntülerini seyrediyorduk. Türk kolejleri Moğol halkının kalbine girmişti. İdareciler, aileler, Budist din adamları hep sevgiyle bahsediyorlardı. Programın sonunda bizimle beraber videoyu seyreden Özbek asıllı Afganlı şair-yazar Erkeç Uçkun Bey gözyaşları içinde, “Mademki bu eğitim hizmetleri buralara kadar gitmiş, Allah'ın izniyle dünyanın hiçbir tarafında ulaşamayacağı yer yoktur artık. Bunu şunun için söylüyorum, Moğollar millet olarak dışarıya karşı çok kapalıdırlar, kolay kolay dışarıdan gelenlere açılmazlar. Bir zamanlar İsviçre'den bir misyoner gelmiş ve on altı sene çalıştığı hâlde hiçbir Moğol'a Hristiyanlığı anlatamamış. Sonunda yazı öğretmek yoluyla bir şeyler telkin etmeyi denemiş. Ona bir Moğol sormuş: ‘Senin bu öğrettiğin yazıyı ben ne yapacağım?’ Misyoner. ‘Uzaktaki bir dostuna, bir yakınına hiç olmazsa bir mektup yazarsın. O, sana kalmış.’ deyince, Moğol, ‘Eğer çok mühim bir meselem olursa Moğol'un atının ulaşamayacağı bir yer yoktur, hemen atıma atlar giderim. Zaten pek mühim bir şey yoksa onun için de mektup yazmaya değmez.’ demiş. Bunun

üzerine misyoner, İsviçre'deki merkezlerine bir mektup yazarak misyonerlikten istifa dilekçesini işleme koyduktan sonra da, 'Ben artık bundan sonra burada at ticareti yapacağım.' diye de ilave etmeyi ihmal etmemiş, dedi." Aymaz Bey, anlatılanları dikkatle dinleyen Prof. Dr. Pierre Montandon'a, "İşte siz, dedenizin hiç gidip görmediği böyle bir ülkedeki eğitim faaliyetlerini ve o insanların hayranlıklarını kazanan öğretmenleri ve yetiştirdikleri öğrencileri de göreceksiniz. Onun için daha farklı ve daha şanslı sayılırsınız." diyerek latifede bulunmuştu.

Bir ekiple beraber Moğolistan'a hareket ettik. İnsan, insanı ya yolculukta ya da alışverişte tanır, derler. Ben de Montandon Hoca'yı bu yolculuk esnasında daha iyi tanıma fırsatı buldum. Kendisi iyi bir gözlemci, iyi bir araştırmacıydı. Gezi arkadaşları ile oldukça uyumluuydu.

Gezi heyetimizin üyeleri kendi meslekleriyle ilgili yerleri ziyaret ettiler. Biz de Ankara Tıp Fakültesinin eski dekanı Prof. Dr. Ahmet Sonel ve Montandon'la bir tıp fakültesi hastanesini ziyarete gittik.

Montandon'la ben, kulak burun boğaz kliniğini ziyaret ettik. Kliniğin doktoru bayandı. Kliniğin çok temiz ve tertipli olduğunu görünce hoca, kendi kliniğinde de gerek doktor gerekse diğer personel yönünden belli bir oranda bayan çalıştırdığını ve bunun müessese için çok faydalı olduğunu, çünkü hanımların daha düzenli olduğunu ve temizliğe daha fazla riayet ettiklerini söyledi. Fakat yine de kadınların oranının %45'in üzerine çıkması gerektiğini çünkü aksi takdirde rahat kararlar alınamayacağı, yani bayanların güç karar aldığını, işlerin sürüncemede kalabileceğini belirtti.

Ayrıca, bu kadar imkânsızlıklar içinde bulunan bir ülkenin klinik direktörüne, gelişmiş bir ülkeden gelen bir hoca olan Montandon "Keşke!" dedi. "Bizim asistanlarımız buralara gelse de bu yokluklar içinde insanlar ne güzel işler yapıyorlar, bir görseler."

Oysa normalde buradaki asistanların kendi ülkelerine gönderilip eğitim için yardımcı olunabileceğini söylemesi beklenirdi. Bu da farklı bir yaklaşım örneği idi.

Montandon, Türk müteşebbislerince açılan okulları, bu okullardaki öğretmenleri, sponsorları, öğrencileri ve belletmenleri çok sevdi. Moğolistan yetkilileri ile beraber olduk. Kendisine, Türkiye'den gidip Moğolistan'daki üniversitelerde okuyan öğrenci arkadaşlar kılavuzluk ettiler. Bir gün bana, "Bu zeki, çalışkan ve sorumluluk sahibi öğrencileri nereden buluyorsunuz? Benimle beraber olan ve Türkiye'den gelip burada üniversitede öğrenim gören öğrencilerin hepsi mükemmeldi. Bugünkü öğrenci ise hepsinden de mükemmel." dedi. Ben de o gün kendisine eşlik eden genç öğrenci arkadaşı çağırarak bu durumu anlattım. Arkadaş ağlamaya başladı. Hoca, merak ederek niye ağladığını sordu, ben de öğrenciye sordum. Öğrenci dedi ki:

"Ben Bingöl'lüyüm, babam işçi. İstanbul'a çalışmak için geldik, ilkokuldan sonra benim okula devam etme imkânım yoktu. Büyüklerimizin açmış olduğu müesseselerde ortaokul ve liseyi bitirdim. Daha sonra da buraya gelme fırsatı çıkınca, geldim ve şimdi üniversite son sınıftayım. Ben daha önceden Türkçe bile bilmiyordum, bu müesseseler sayesinde hem Türkçe hem Rusça hem de Moğolca ve İngilizce öğrendim. Eğer bir güzellik varsa, bu güzellik benden değil, bu imkânları hazırlayan insanlardan geliyor." Bunları duyan hocanın hayranlığını gözlerinden okumak zor değildi.

Hocaefendi ile Tanışma

Moğolistan'dan dönüşte İstanbul'a geldik, İstanbul'da bulunan Fethullah Gülen Hocaefendi'yi ziyaret ettik. Prof. Montandon, Hocaefendi'ye eğitim hakkında, İslam hakkında ve dünyanın mevcut problemleri hakkında değişik sorular sordu. Güzel

bir sohbet ortamı oldu. Hocaefendi'nin yanından ayrılırken bana "Sen hiç tercüme etmeseydin de ben yine Hocaefendi'nin söylediklerinin hepsini anlardım. Öyle tahmin ediyorum ki, o da beni anlardı." dedi. Ve hayatı boyunca birçok insan tanıdığını, fakat Hocaefendi'nin çok farklı olduğunu ve dünyada nadir bulunan insanlardan biri olduğuna inandığını söyledi. "Çünkü, bir meseleyi dinliyor, analiz ediyor ve daha sonra da kendi fikirlerini söylüyor ve derhal pratiğe geçiriyor. Bu üç özelliğin (analiz, sentez ve pratiğe koyma) aynı şahısta bir arada bulunması, insanlarda nadir görülen özelliklerdendir." dedi.

Ertesi gün, Montandon Hoca'yı İsviçre'ye yolcu etmek için otele gittiğimizde lobide biraz oturduk. Bu esnada Hoca şöyle dedi:

"Bu seyahate iyi ki katılmışım. Çünkü görüşlerim değişti, çok şey öğrendim. Esasen senden faksı alınca bütün günlerimin randevularla dolu olduğunu gördüm. Fakat senin teklifini de reddetmek istemedim. Bu düşüncede iken televizyonda gördüğüm bir belgeseli hatırladım. Bu belgeselde aslan yavruları karınlarını doyurmak için ceylanların peşinden koşturuyorlardı fakat onları bir türlü yakalayamıyorlardı. Avın üçüncü günü peşlerinden gitme ile onları yakalayamayacaklarını fakat kestirmeden önlerine çıkarak yani by-pass yaparak yakalayabileceklerini düşündüler ve öyle yapınca da avlarını yakaladılar. Ben de kendi kendime, aynen burada olduğu gibi, öteki işlerimi öteleyerek insanın hayatında bazen de by-pass yapması gerektiği kanaatine vardım. Ve randevularımı erteleyerek bu teklifi kabul ettim. İyi ki kabul etmişim. O kadar çok şey gördüm ve öğrendim ki... Dün akşamki Hocaefendi ile olan konuşmada Hocaefendi, iyi niyetli idareciler ülkeleri iyi idare etse milletler birbirleriyle daha iyi anlaşabilir, kaynaşabilir, dedi. Ama biz Avrupa olarak bir maddecilik batağına battık, ferdiyetçi bir toplum olduk, birbirimizi düşünmez hâle geldik. Eğer siz, bu güzel insanlık hizmetine devam

ederseniz Avrupa olarak biz, bir gün gelip sizin kapınızı çalarak, 'Bu güzel işlerinizi bize de anlatın.' diyeceğiz.”

Prof. Montandon Hoca'yı havaalanında uğurlarken Hoca, birisini görüp yanına gitti. Kendisi ile uzun uzun konuştuktan sonra geri döndü ve şöyle dedi: “Bu konuştuğum şahıs, Hollanda'daki bir KBB profesörünün kardeşi ve kendisi şu anda Avrupa Birliği'nin dışişleri bakanı. Ona bu eğitim faaliyetlerini ve Moğolistan'da gördüklerimi anlattım. Hayret, bunları hiç duymamış!”

Montandon, İsviçre'ye döndükten sonra da gerek klinikte gerekse İsviçre'de ve İsviçre dışında bu eğitim faaliyetlerini anlatmaya başladı. 29 Ekim resepsiyonu dolayısıyla Lozan'a gitmişti. Bana yazdığı bir mektupla, orada bulunan misyon şeflerine ve basın mensuplarına gördüğü bu güzellikleri anlattığını belirtiyordu.

Netice olarak, ben mesleğimde zirveye çıkmış bu meslektaşımı daha önce tanımakla birlikte, onun on günlük gezi sonunda, ülkeler arasında sınırlar da olsa, farklı diller de konuşulsa, insanlarla temel paydada buluştuğunu gördüm. O temel payda da insan olmadır.

Hani bir fıkra vardır: Adamın biri işsiz kalmış, bir sirk başvurmuş. Sirk sahibi, “Burası sirk, burada hüner göstermek gerekir. Peki sen ne yaparsın?” demiş. Adam “Benim hünerim falan yok.” diye sızlanınca sirk sahibi acımış ve onu işe almış. Sonra demiş ki: “Bizim dört tane aslanımız vardı. Birisi öldü, seyirciler bilmiyor, dördüncü bir aslan da bulamadık. Seni aslan postuna koyalım, aslanların gösterisinden önce ağaca çık, onlar gelip programlarını bitirince sen de iner gelirsin.” demiş. Adam çok korkmuş fakat kabul etmek zorunda kalmış. Gösteriden önce posta bürünüp ağaca çıkmış. Aslanlar kükreyerek gelmişler ve gösterilerini yapmaya koyulmuşlar. Ağaçtaki adam, korkudan titremeye başlamış ve derken aslanların tam ortasına düşmüş.

Tam “Ben insanım, beni kurtarın!” diye bağırarakken bir aslan, pençesiyle adamı kendine doğru çekmiş ve kulağına sessizce “Kes sesini, burada hepimiz insanız!” demiş. Dilimiz, dinimiz, kültürümüz, coğrafyamız farklı da olsa, hepimiz insanız. Herkesin kendi konumunda kabul edildiği, hoşgörülü bir dünyayı kim istemez? Hepimiz istediğimize göre bunun gereklerini de yerine getirebiliriz. Aramızda kapılar açabilir, köprüler kurabiliriz. Bu bir ütopya değildir.

İşte bir geziden benim hafızamda kalan tatlı hatıralardan, güzel tedailerden çok az bir kısmı... Yediğim yemekleri, içtiğim suları, uyuduğum yatakları ise hatırlamıyorum bile.

Prof. Montandon İsviçre'ye döner dönmez bir mektup gönderdi. Mektubun içerisinde Moğolistan izlenimlerini içeren bir de rapor vardı.

Moğolistan İzlenimleri

13 Mayıs 1998'de, dostum ve meslektaşım Şerif Ali Tekalan tarafından hareket tarihi 28 Mayıs olan ve başka bir izah bulunmayan Moğolistan'daki bir geziye davet edildiğim bir faks aldım. Şerif Ali, Cenevre'de geçirdiği iki yıl boyunca ve daha sonraki birçok ziyarette bizde çok iyi izlenimler bıraktı. Bize hayranlıkla eski Sovyetler Birliği'nde kurdukları kolej ve üniversiteleri anlattı. Dinî inançları onda, büyük bir cömertlik ve karşılık beklemeyen bir aktivite oluşturmuştu.

O hâlde her ne kadar Moğolistan gezisi temel gibi de olsa, böyle bir davet nasıl reddedilebilirdi ki? Ben de çabuk ayarlanması zor, üniversite eğitim yılının sonuna doğru olan tıbbi, idari ve akademik işlerimi organize ettim. Hemen İstanbul'a geldim. Şerif Ali, bana Türkiye'yi tanıttı. Vakıf kurucularından ve spon-sorlardan birinin fabrikasını gezdik. Aynı gruba ait büyük bir gazeteyi ziyaret ettik. Akşam yemeğini, iş adamlarıyla politik ve

akademik çevrelerden oluşan yirmi kişiyle beraber yedik. Türkçe anlamama üzüntüme rağmen güzel konuşmalar oldu.

Ertesi gün, İstanbul'da diğer sponsorları, Fatih Kolejini ve Fatih Üniversitesini ziyaret ettik. Bu kurumların eğitim sistemi ve öğretim metotları konusunda bilgiler edindik. Nihayet, yarısı orta yaş üzerinde zeki insanlardan, diğer yarısı genç iş adamlarından oluşan bir grup Türk'le Moğolistan'a hareket ettik. Gruptakilerin hepsi de çok iyi bir dost, sıcakkanlı ve hayranlık uyandıran kişilerdi. Yani hem iyi niyetli hem de iyi bir gözlemci olan kişilerden müteşekkil bir gruptu bu.

Moskova'da Sadettin Bey de bize katıldı. Herkesin tanıdığı ve saygı duyduğu ilgi çekici bir kişi. Moğolistan, Çin ve eski Sovyetler Birliği'ndeki okullara sık sık giden birisi.

Oldukça bilgili, zeki ve şimdiden mesleki başarılar kazanmış olan bu gençler neyle ilgileniyorlar? Belki de bu gayret, benim iyi bildiğim ve sık sık ziyaret ettiğim Amerika ve Avrupa ülkelerinde nadir bir ideal olan, inançlarının motivasyonundan kaynaklanıyor.

Moğolistan'da Ulanbatur ve Bayan Ülgey şehirlerindeki Türk-Moğol okullarını ziyaret ettik. Şüphesiz çok az tanınan bu ülkeyi ziyaret oldukça heyecan vericiydi. Uçaktan iner inmez büyük steplerin çekiciliği ile karşılaştık. Orijinal giyimli insanlar da dikkat çekiyorlardı. Fakat gerçek, sonra bütün çıplaklığıyla görülmüyordu: Sovyetler tarafından sömürgeleştirilmiş ve kötü şehirleştirilmiş bir toplum. Hayat tarzı ve çevreye uygun eski kültürün öldürülmüş olduğu ve yerini ruhsuz bir Batı materyalizminin aldığı gözleniyor. Bu materyalizmi, alkolistle kökünden kopartılmaya başlanmış kalabalıkların takip ettiği izleniyor. Bu insanların, kendi asillikleri ve stepleri içinde bu nostaljilerini tekrar yaşatma gayretleri engellenemiyor. Araştırmacı, yeni kolonizatörlerin ve büyük yabancı girişimcilerin bunları terk ettirmeleri hayal edilemez. Bunları devam ettirmeleri için

Amerikanlaşmaları, Türkleşmeleri, İslamlaşmaları mı gerekir? Medyanın tuzak kurucu manipülasyonlarına rağmen yeniden kendi kader ve kültürlerinin efendileri olabilecekler mi? Ciddi bir kritik zekâ gücü kazanımı ve sağlam ahlaki inançlar olmadan bunlar nasıl olabilecek? Bu fikirler kendiliğinden doğmaz. Olayları yorumlama kabiliyeti sağlam bir insani ve ilmî sentez seviyesi gerektirir. Onları analiz etmeyi, yanıltıcı ve gerçek olmayan delilleri ortaya çıkarmayı bilmek gerekir.

Kendi özel haber kaynaklarını oluşturmasını ve kendi özel delillerini inşa etmeyi de bilmek gerekir. Modellere sahip olmayı, gerektiğinde hoşgörölü, gerektiğinde uzlaşmacı olmayı da bilmek lazımdır. Ahlakî ve dinî inançlar hâlâ en temel unsurlardır. Ve ancak model olduğunda ve yeterli kılavuz varlığında önemleri vardır.

Ulanbatur'daki karşılama ve Moğolistan'daki gezimizin organizasyonu, bir numune şeklinde Hüseyin Bey ve onun genç Türk öğretmen ve müdürleri tarafından yapılmış. Okulların ziyareti, Moğol öğrenciler ve velileri ile görüşmeler, Türk öğretmenlerle görüşme ve nihayet Moğol devlet yetkilileri ile görüşmeler ve talebelerin okul kapanış merasimlerine katılma şeklinde ziyaretler gerçekleştirdik. Türk öğretmenlerine karşı, Moğol halkı ve yetkililerinin göstermiş oldukları dostluk ve saygıdan çok etkilendim. 20-30 yaş arasındaki bu öğretmenler, bir insanlık misyonu olarak değerlendirdikleri bu hâdiseye senelerini vakfetmişler. Hepsi de Moğol halkı için büyük bir sevgi ve gayretle çalışıyorlar. Bütün bu öğretmenler yerli dili öğrenme mecburiyeti hissetmişler. Bu istisnai kültürel saygıyı göz ardı etmek haksızlık olur. Onların gayretleri bana, sömürgeleştirme yönünde herhangi bir amaç ve dinini yayma gayreti olmaksızın yapılan bir çalışma olarak görüldü. Sınıflarda Mustafa Kemal'in portresi varsa da bunu Cengiz Han portreleri ve Budist sembolleri takip etmiş, İslam, lokal dinî kültür lehine arka planda kalmış.

Okulların sınıfları ve koridorları, eski ve yeni çağlardan tanıdığımız sosyal bilimciler, bilginler ve matematik âlimlerinin portreleriyle süslenmiş, ilkel ve basit gibi de olsa, aslında modern bilimlerin anlaşılmasında esas olan bu kavramlar hâlâ geçerliliğini sürdürüyor. Asılı bu afişlere ve soru soran talebelerin bilgilerine hayran kaldım. Eski Yunan'da, Platon ve babalarının muhtemelen oldukça basit ve ilkel şart ve imkânlarda, fakat buna rağmen çok yüksek bir kalitede felsefe ve ahlâk öğrettiklerini hayal ettim. İlkel gibi görünen basitlik içinde, her okulda en son model bilgisayarlar, diskler ve her konuyla ilgili alabildiğince referans mevcuttu.

Talebeler, çok iyi eğitilmiş, disiplinli genç erkek ve kızlardı. Hepsi de içinde buldukları şartlardan son derece memnundular.

Bayan Ülgey pazarının kalabalığında tek başıma gezerken bir grup gencin yanıma yaklaşması benim için sürpriz oldu. İçlerinden biri çok güzel İngilizce konuşuyordu. O, Türk okulunun talebesiydi ve bulunduğu şehirden dışarı hiç çıkmamıştı. Tıp doktoru olmak istiyordu.

Okul ziyaretlerinde gördüğüm kadarıyla, öğrencilerin bir kısmı mühendis, bir kısmı da bilgisayarçı olmak istiyordu. Hepsi de Türkiye'de öğrenim görüp sonra memleketlerine dönmeyi düşünüyordu. Bu öğrenciler bana çok zeki ve meraklı geldiler. Şüphesiz, hayran oldukları ve saygı duydukları çok mükemmel öğretmenleri vardı.

Moğol devlet yetkililerine gelince, bana bilgili ve çok açık fikirli geldiler. Yabancılara karşı olan bu tutumlarımı tamamen istisnai buldum. Aileler, özellikle anneler, bu okulların çocuklarına ne verdiklerinin bilinci içindeler. Devlet yetkilileri de bu çalışmada herhangi bir menfaatin olmadığını, arka planda bir kolonyalist (sömürgeci) fikir olmadığını farkındalar. Belki de bu yardım, Moğolistan'ı, bağımsızlığımı kazanma noktasına getirecek.

İstanbul'a dönüşte, Fatih Koleji ve Fatih Üniversitesinin pedagojik metot ve materyallerinin hazırlandığı merkezi ziyaret ettim. Metotlar ve eserler bana modern ve büyük bir profesyonellikle hazırlanmış gibi geldi. Basitlik ve maksimal etkinlik temel unsurlar olarak ele alınmış. Böyle bir organizasyonda başka ne eksik olabilirdi? Kendini tanıtmak ve bu fikirleri yaymak için bir medya vasıtası. Daha önceden gerçekleştirilmiş böyle bir şeyin varlığını görmek, gerçekten büyük bir sürprizdi. Geniş bir seyirci kitlesi olan bir televizyon kanalı, bu ilk günkü ziyarete eklenen günlüklerden oldu.

Bu okul sisteminin eski Rusya'da genişlemesi ve bunu destekleyen vakıfların keşfi, insanı kışkırtıcı olabilecek bir toplum dışında, manevi bir kılavuzun varlığını sezinler hâle getiriyordu.

Bize Moskova'da katılan Sadettin Bey, Moğolistan'daki step ve dağların üstünde saatler süren uçuşumuz esnasında, hayran olduğu ve prensiplerini uyguladığı bir üstadı uzun uzun anlattı. Bu üstat, hoşgörülü ve aktif İslam'ı anlatan dinî bir şahsiyetti.

İstanbul'da Fethullah Gülen'i ziyaret, benim sıra dışı maceramın finali ve en yüksek noktası oldu. Büyük bir moral gücün kaynak aldığı sade, kanaatkâr ve alçak gönüllü bir şahsiyet. Birdenbire, bizim çağımızı çevreleyen materyalizmin aksine bütün bu enerjileri harekete geçiren ve alışılmışın dışında bir ideali besleyen o olduğunu anladım. Bana, derin bir kültür, geniş insani bilgi ve büyük bir iyilik sahibi olduğu izlenimini verdi. Yeniden hiç Türkçe anlayamadığıma ve konuşamadığıma üzüldüm. Ve pek tabii, Cenevre'ye döner dönmez, onun İngilizceye çevrilmiş eserlerinden biri olan "Yitirilmiş Cennete Doğru" kitabımı okumaya koyuldum. İfade edilen fikirler, benim ilk intibamı tasdik etti: Benim Protestan ve liberal eğitimimle uyumlu bir ahlâk dersi. Bu hoşgörülü, dinamik ve yenileştirici İslam'ın şüphesiz bugünün Avrupa'sında yeri vardır.

Dünyaya Yayılan Türk Okulları

Benim de bu gezi vesilesiyle özellikle Montandon ile ilgili müşahedelerim oldu. Bu duygularımı da kendisi ile paylaştım.

İnsan, kâinatın özü olduğundan, yaratılış gayesi, yaratanını tanıma ve tanıtmadır. Başkasının hakkını yemeden, kavga etmeden ihtiyaçlarını karşılayabileceği imkânlar mevcuttur. Yaratıcı, insana bir de irade vermiş, bu iradeyi nasıl kullanırsa lehine olabileceğini, gönderdiği peygamberler ve kutsal kitaplarla yine ona bildirmiş. Ama insanoğlu var olduğundan beri, bu sınır içinde kalanlar ve bu sınırı aşanlar olmuş. Bu iki grup arasında da kendi grubuna insanları çekme mücadelesi sürüp gitmiş.

Pek tabii, eğitim bu mücadelede büyük rol oynamıştır. Eğitimli insanlar, diğer insanları kabullenmede ve uzlaştırıcı olmada büyük rol oynamışlar. Bu güzel düşüncelerle, Türkiye'de okullar açıldı, kısa sürede çok güzel başarılar elde edildi. Türkiye'de büyük bir çoğunluk bu hizmeti sevdi. 1991'de Rusya çökmeye başlayınca aynı eğitim zinciri; fedakâr, varlıklı insanlar ve genç öğretmenlerle buralara ulaştırıldı. Kısa sürede bütün bu coğrafyada okullar açıldı. Tamamen bilimsel, dört lisanla eğitim yapılan bu okullarda, her dinden, dilden, ırktan çocuk vardı. Velilerin ve resmî yetkililerin rahatsız olacağı en küçük bir durum söz konusu olmadı. Daha sonra dünyanın hemen her yerine aynı amaçla gidildi. Değişik vesilelerle bu talebeler bir araya gelip birbirlerini tanımaya başladılar. Ayrı dil, din, ırk ve milletlerden oluşan bu talebelerin velileri de birbirlerini tanımaya ve sevmeye başladılar. Zira temelde, herkesin kendi konumunda kabullenilmesi ve hoşgörü soluklayan bir dünya için el ele verme, 'herkes iyi, ben kötü' anlayışı vardı. Bu çark, güçlükleri olsa da hâlen bütün hızıyla dönmektedir.

Ben Orta Asya'ya defalarca ve değişik gruplarla gittim. Bu gezilerin hepsi de çok güzeldi. Unutulmayacak hatıralar edindik. Fakat Moğolistan gezisi benim için hepsinin üstünde ve

tamamen farklı, müstesna bir gezi oldu. Bunda, Montandon'un da bulunuşunun büyük bir etkisi vardı.

İki sene beraber çalıştığım ve mesleğim açısından misal aldığım üstatla on gün boyunca beraber olmak çok farklı bir duyguydu. Gerçi, zaten kendisinin diyaloga açık, rahat birisi olduğunu biliyordum. Ama tanınması, bilinmesi gereken birçok güzel yönünü iki senelik çalışma hayatımda öğrenme imkânı bulamamıştım. Bunun için farklı şartlarda ve ayrı bir ortamda bir süre beraberlik gerekiyordu.

Montandon'u seyahat esnasında daha yakından tanıdık. Gerçi farklı kültür ve ülkelerin insanlarıyla beraber olmak benim için alışılmış şeylerdendi. Çünkü son on senedir devamlı böyle bir aktivite içindeydim.

İyi bir dost olmanın değişik yolları vardır ve bu da bir süreç ister. Büyük âlim Gazzali bununla ilgili, "Sen bir arkadaşına 'Gel gidelim.' dediğinde 'Nereye?' derse onu terk et. Elini onun cebine soktuğunda 'Ne yapıyorsun?' derse yine onu terk et." der. Bunlar belki farklı ölçülerdir ama muhakkak olan bir şey varsa o da şudur: Çoğu zaman insanın; dostunun nazını çekmesi, onun davetlerine icabet etmesi bu dostluğu pekiştirir ve davet eden de sonra onun isteklerine "Evet" der, böylece karşılıklı samimiyet artar. Ben, şahsen Montandon'un bu davetime icabetini de bu şekilde değerlendiriyorum. Çünkü daveti reddetmek için ne kadar mazeretinin olduğunu biliyordum.

Türkiye'ye ayak basmasından Cenevre'ye dönüşüne kadarki on günlük süre içinde onu kiminle tanıştırdıysam onunla derhâl bir dostluk ve yakınlık kurdu. Deyim yerindeyse "yedi düvelle barışık" bir tablo sergiledi. Seyahatler aslında zor şartlar ihtiva eder ve seyahate katılan herkes tam bir uyum içinde olmayabilir. Kimi insanlar şikâyet eder, rahatsızlık gösterir. Ben gezi boyunca bu yönden ekibimizin en uyumlu ferdi olarak Prof. Montandon'u gördüm. Her şarta adapte oldu, hiçbir şeyden şikâyet etmedi.

Gördüğü ve yaşadığı her şeyin daima güzel yönlerini ele aldı. Bayan Ülgey şehrinde bulunan otele benzer küçük binada ilk on kişiye ayrı birer oda verildiğinde, “Benim odada üç yatak var. Arkadaşlar gelebilirler, ben rahatsız olmam.” şeklindeki yaklaşımı uyumlu davranışlarından sadece biriydi. Ayrıca, farklı kültür ve coğrafyalarda yemek alışkanlıkları da pek tabii olarak farklı olduğundan önüne gelen her çeşit yemeği yiyebildiği gibi, “Yemeği tamamen bitirmek mi gerekir yoksa bir kısmını bırakmak mı?” şeklindeki bir soruyu soracak kadar da büyük bir nezaket içindeydi.

Bir gözlemci olarak insan, özellikle seyahatlerde, hadiselere yüzeysel olarak bakar. Prof. Montandon ise ona kılavuzluk eden talebe ve öğretmenlerin psikolojik durumlarını değerlendirmeden tutun da okullarda biyoloji laboratuvarlarındaki preparatlar üzerine “deri” diye yazılmasına rağmen onların kıkırdak olduklarının tespitine varıncaya kadar derin bir gözlem içinde bulundu. Bir tıpçı olmasına rağmen, sosyal hadiseleri değerlendirme şekli de hakikaten dikkate değerdi.

Camideki imamın, kilisedeki papazın, sinagogdaki hahamın temel söylemlerinin aslında aynı şey olduğu, sadece elbiselerinin farklı olduğu şeklindeki tespiti ise aslında insanları yaratanın tek ve aynı kudret olduğunun tespiti ve kabulüydü.

Onun Moğolistan stepleri üzerindeki saatlerce uçuş esnasında Sadettin Bey'den eğitim işlerini ve organizasyonunu hayranlıkla dinlediğini ve gezi boyunca organizasyonun her kademesini âdeta ilmî bir inceleme gibi değerlendirdiğini müşahade ettim. Ben de bu süre zarfında, gayriihtiyari olarak onun hadiseler karşısındaki davranışlarını, değişik konulardaki görüşlerini bir nebze de olsa öğrenme ve gözlemlene fırsatı buldum. Bir gün televizyonda izlediği bir belgeseli değerlendirme şekli enteresandı. Belgeselde aslan yavruları aç kalmışlar ve gördükleri hayvanlara doğru koşuyorlarmış. Fakat bir türlü yakalayamıyorlarmış. Günler sonra avı görüp tekrar koşmaya başlamışlar. Av

hayvanlarından bazıları yan yola sapınca yavru aslanlar, doğru gitme yerine by-pass yapıp kestirmeden avlarını yakalayarak karınlarını doyurmuşlar. Buradan hareketle, hayatta hep düz bir hat içinde ilerlemek yerine, bazen by-passların da yapılması gerektiği sonucunu çıkarması ve “İşte bu nedenle planlı çalışma içinde hastanede işime devam ederken Moğolistan seyahati davetini kabul ettim.” demesi enteresan bir yaklaşımdı.

Prof. Montandon'un çok etkilendiğini söylediği noktalardan biri de, Asya insanının Avrupalıya göre daha sevecen, daha sempatik, aynı zamanda da daha iyi kalpli olduğu gözlemidir. Gezi boyunca hep bunu gördüğünü söyledi. Ulanbatur'daki hastaneyi ziyarette başhekimin, “Belki maddi imkânlarımız sınırlı ama hastalara insanca yaklaşma daha önemli.” demesinden çok etkilendiğini fark ettim. Ayrıca KBB şefinin bayan bir doktor olması dolayısıyla, çalışma hayatında erkek-bayan oranının eşite yakın olmasının uygun olacağı, bayanların tertipli olduklarının bilinmesi gerektiği şeklindeki değerlendirmesi de orijinaldi. “Avrupa; Amerika kapitalizmini takip ederek çamura saplandı, bu güzel hasletlerinizi devam ettirmeniz durumunda bir gün Avrupa ve Batı olarak gelip ‘Şu güzelliklerinizi bir de bize anlatın.’ diyeceğiz.” demesi de objektif yaklaşımının bir ifadesidir.

Bu güzel eğitim organizasyonunu görüp iyice gözlemledikten sonra, İsviçre'de derhal bu müesseselerin açılmasını arzu etmesi, havaalanında Avrupa Birliği dışişleri bakanına bu organizasyonu anlatması, Lozan'daki toplantıda bu güzelliklerden bahsetmesi, Amerika'daki Çinli Profesör Kiang'la Çin ile ilgili müşterek çalışmaların yapılmasını düşünmesi, aile fertlerinden özel ilgi sahaları dolayısıyla bu yönden istifade edilebileceğini söylemesi, objektif bir ilim adamına yakışacak davranış biçimlerindendi.

Gezi boyunca, gerek yemekli toplantıların sonunda gerekse okulların mezuniyet programlarında geziye katılanlarca

değerlendirme konuşmaları yapıldı. Montandon Hoca, yaptığı bu konuşmalarda, başarıları tebrik yanında, bu genç eğitimcilerin motivasyonlarını artırıcı cümleler söyledi ve bu samimi ifadeler herkes tarafından alkışlandı. Resmî ziyaretlerin planlandığı esnada onun, “Bir yabancı profesör olarak gelip bir şeyler söylememin bu hizmete bir katkısı olacaksa geleyim, yoksa bu protokol programına katılmamak bana bir rahatsızlık vermez. Genç arkadaşlarla şehri gezerim.” şeklindeki yaklaşımı dikkat çekiciydi.

Kara yolu ile Ulanbatur'dan Dahran şehrine giderken verilen molalarda, yol kıyısındaki atlara binmesi konusunda Saadettin Bey'in yaptığı teklifi geri çevirip arabaya binince bana, “Moğolistan'la ilgili bir kitapta ‘Bu atlar sakın dururlar, fakat üzerlerine binince biniciyi düşürürler.’ yazıyordu, onun için binmedim.” demesi de ayrı bir dikkatin ifadesiydi. Genç arkadaşların düzenledikleri bu güzel eğitimi tanıtma organizasyonunda bir programa daha yetişmek için geri dönmek zorundaydık ve beş saatlik Ulanbatur-Dahran kara yolunu, okul merasiminden sonra gece tekrar katedecektik. Arkadaşların resmî makamlardan hatıra binaen tuttukları iki helikopter bizim için çok büyük bir sürpriz olmuştu. Prof. Montandon'un, yine Moğolistan'la ilgili okuduğu kitaptan öğrendiğine göre, bütün Moğolistan'da çalışır halde sadece üç helikopter bulunduğunun yazıldığını söylemesi ve ikisinin bize tahsis ettirilmesinden dolayı genç arkadaşları tebrik etmesi de ayrı bir güzellikti.

Ben, uçakla Ulanbatur'dan Bayan Ülgey şehrine giderken, seyahatte Türk büyükelçisinin bize refakat etmekle büyük bir nezaket gösterdiğini söylediğimde, “Evet, güzel bir hareket ama bu onun görevi. Zira onun burada bulunma misyonlarından biri de eğer burada vatandaşları varsa onlara hizmet etmek.” şeklindeki yaklaşımı onun bir Batılı olduğunun göstergesiydi.

Moğolistan'a birlikte gittiğimiz heyetin diğer üyeleri arasında Zeki Hafızoğulları, Saadettin Başer, Hikmet Savcı, Doğan

Topaloğlu, Erdal Demir, Gülemre Aybars, T. Tamer Kumkale, Aydın Ecer gibi, alanlarında her biri ülkemizin seçkin siması olan şahsiyetler de bulunuyordu. Gezi ile ilgili duygu ve düşüncelerini ifade eden raporlar yazdılar. Bunların bazıları bir kısım yayın organlarında yayımlandı, bazıları ise daha önce hiçbir yerde yayımlanmadı. Çok önemli bulduğum bu raporları buraya almak istiyorum.

Zeki Hafizoğulları'nın İzlenimleri¹

Moğolistan; Rusya ve Çin arasına sıkışmış, yüz ölçümü Türkiye'nin yaklaşık iki katı, nüfusu 2.4 milyon olan ve genelde hayvancılıkla geçinen bir Orta Asya ülkesidir.

Ülke, birbirine çok uzak mesafede bulunan üç eyaletten oluşmaktadır. Bu eyaletlerden “Bayan Ülgey”e demir yolu ve kara yolu bulunmamakta, uçakla gidilmektedir. Bayan Ülgey’de ilkel bir havaalanı bulunmaktadır. Uçaklar toprak zemine inmektedir. Bu eyalette nüfusun çoğunluğu Kazaklardan oluşmaktadır.

Ülkenin kişi başına düşen millî geliri 400\$ civarındadır. Halkın dili Moğolcadır. Genelde “Buda”ya inanılmaktadır.

Tarihte bu coğrafya Türkler ve Moğollar tarafından herhâlde ortaklaşa kullanılmıştır. Ulanbatur yakınlarında bulunan “Ton-yukuk Kitabesi” bu düşüncenin kanıtıdır.

Moğolistan’ın üç eyaletinde, Türk ve Moğol Millî Eğitim Mevzuatının temel ilkelerine uygun olarak “Moğol-Türk Okulları” kurulmuştur. Bu okullar bu yıl ilk mezunlarını vermiş bulunmaktadır.

Burada, birçoğları arasından sadece örnek olarak seçilen iki Moğol çocuğun Türkçe yazıları, okuyucunun değerlendirmesine sunulacaktır.

¹ Prof. Dr. Zeki Hafizoğulları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi. Bu yazı, Türk Hukuk Enstitüsü dergisi Ekim 1998 sayısında yayımlanmıştır.

Bayan Hayşi Aykerim, Bayan Ülgey Eyaleti Moğol-Türk Okulunda öğrencidir. Şiir, diploma töreninde okunmuştur.

Öğretmenim

Öğretmenim,

Ben bir gülüm sen bahçevan

Çok açarsam eser senin

Mis kokarsam hüner senin

Ama bir de solarsam

Günah senin, günah senin öğretmenim.

Ben tohumum, çiftçi sensin

Çok sularsan ürün senin

Bol olursam verim senin

Ama bir de çürütürsen

Hata senin, hata senin öğretmenim.

Ben elmasım, sarraf sensin

Pırlanta isem emek senin

Parlıyorsam yıldız senin

Ama bir de parçalarsan

Kırık senin, kırık senin öğretmenim.

Ben boş defter, kalem sensin.

Doğru yazsan yarın senin

Güzel yazsan yarın senin

Ama bir de karalarsan

Vicdan senin, vicdan senin öğretmenim.

Öğretmenim,

Ben bir öğrenci, sen öğretmen

Başarırsam hüner senin

Kazanırsam zafer senin

Ama bir de kaybedersem

Yok diyecek başka sözüm

Yorum senin, yorum senin öğretmenim.

Bay Damdindorjiin Oyundelger, Ulanbatur Eyaleti Moğol-Türk İnşaat Teknik Lisesi öğrencisi. Yazı, “Atatürkçü Düşünce ve Modern Türkiye” isimli yayından alınmıştır.

Rüyalar Gerçek Oluyor

Sevgi... İşte büyüdü kelime...

İnsanın yaşam kaynağı, geleceğe ümitle bakmasının asıl sebebi. Sevgi vardır, insana duyulur; sevgi vardır, topluma duyulur ve sevgi vardır ki vatana kalbin derinliklerinde yanıp tutuşur.

Günler çok hızlı geçiyor fakat yaşamak bana pek zevk vermiyordu. Geçen zamanla birlikte çevremde pek bir değişiklik olmuyordu. Özellikle filmlerde gördüğümüz o muhteşem gökdelenleri ve fabrikaları kendi ülkemde göremiyordum. “Neden?” diye kendime hep soruyordum.

“Evet, yine yorucu bir günün sonundayım. Huzursuzluğum her zamanki gibi devam ediyor ve bunu giderebilecek hiçbir şey yapamıyorum.” diye düşünürken birden kendimi başka bir âlemde buldum. Etrafımda müthiş bir kalabalık, sağa sola akın ediyordu. Muhteşem binalar, alışveriş merkezleri, tertemiz caddeler beni büyülemişti. Sağıma soluma dikkatlice baktım. “Acaba ben neredeyim?” diye kendime sorarken birden anladım ki Ulanbatur’un en meşhur caddelerinden biri olan Natsgdorj Caddesi’ndeyim. Gözlerime inanamadım. Tam karşımda duran alışveriş mağazasına girmek üzereydim ki çalar saatin sesiyle rüyalar âleminden çıkarıldım. Yani gerçek dünyaya geri dönmüştüm.

Sıradan bir günün getireceği problemleri karşılamak üzere yatağımdan yavaşça doğruldum, elimi yüzümü yıkamak için lavaboya gittim. Beynimde şimşekler çakıyor, gece gördüğüm rüya sinema perdesi gibi gözümün önünden hızla geçip gidiyordu. Sanki bana işkence ediyordu ne durumda olduğumuzu hatırlatarak.

Ayakkabılarımı giydim bir gün daha beni üzerinde taşıması ve bütün yükümü çekmesi için. Çekilen bu yük ve ısıtırlar bana ölkemizin ileri gelen büyüklerinden birisini hatırlattı. Gerçekten ölkemiz için çalışan ve ısıtırak çeken birisiydi o. Belki de onunla görüşmem huzursuzluğumu bir nebze de olsa giderir düşüncesiyle evine doğru yola çıktım. Evine vardığımda kapıyı en küçük oğlu Altan-Ovoo açtı. Çok sevecen, zeki bir çocuktur. Onunla her konuştuğumda beni hayretler içinde bırakıyordu. Sanki gelecekte büyük görevler üstlenecek gibiydi. Ayakkabılarımı çıkarırken içeriden gelen “Oğlum, kim o?” sesi beni birden heyecanlandırmıştı. Bu ses ona aitti. Odaya girdiğimde her zamanki gibi düşünceli bir hâlde kitap okuyordu. Beni görünce o güzelim tebessümüyle “Hoş geldin.” dedi ve yanına oturmam için bana yer gösterdi. Biraz hâlleştikten sonra ben hemen sözü, dün gece gördüğüm rüyaya getirdim. Gördüklerimi teker teker büyük bir heyecanla anlattım. Beni dikkatle dinledikten sonra rüyamın çok güzel olduğunu ve bir gün gerçekten Moğolistan'ın öyle olacağına inandığını söyledi. Ben heyecanla atılıp “Ama nasıl olacak efendim? Şu anda yaşadığımız durum bana hiç ümit vermiyor.” deyince “Bu kadar ümitsiz olma Oyundelger.” deyip kendi gördüğü bir rüyayı anlattı. “Bir gün uzaklardan, büyük bir liderin ölkesinden çok iyi gençler gelecek ve Moğolistan'ın ilerlemesine öncülük edecekler.” dedi.

“Bu gençler kimler? Bu ölkede nerede? Bu lider kim?” diye sorunca “Bekle ve gör!” cevabını verdi.

Bu sohbetin arkasından çayımı içip fazla vakit geçirmeden okula gitmek için izin alarak ayrıldım. Tekrar görüşmek istediğini ve her zaman gelebileceğimi söylemesi beni oldukça sevindirmişti.

Evden ayrılır ayrılmaz, koşar adımlarla otobüs durağına gittim. Her zamanki gibi otobüse binmek çok zor olmuştu. Fakat yine de kendime oturacak bir yer bulmuştum. Etrafıma

bakarken karşımda oturan yaşlı adamın elindeki gazete dikkatimi çekti. Rica edip gazeteyi aldım ve manşetteki yazıyı okudum. Yazıyı okur okumaz beynimde şimşekler çaktı. Çünkü az dahi olsa onun ne demek istediğini anlamıştım. Manşet şöyleydi: “Yarın Türkiye’den bir öğretmen kafesi Moğolistan’a geliyor.”

Gazetenin tarihi 4 Nisan 1995 idi. Bugün ise 4 Nisan 1998 ve ben Moğol-Türk Okulunda okuyorum. Hem de onun verdiği müjdeyi tam anlamıyla anlamış birisi olarak.

O büyük lider Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK, o gençler ise ATATÜRK’ün yetiştirmiş olduğu Türk gençleri imiş.

Saadettin Başer’in² izlenimleri

1997 senesinin sonbahar günlerinden biriydi, işim gereği Sibirya’da bulunuyordum. Arkadaşım Ş. Ali Tekalan Bey beni telefonla arayarak beraberinde İsviçre’den tanıdığı biri olduğunu, Moğolistan’a gitmek istediklerini ve bu seyahatte benim de yanlarında bulunmamı arzu ettiğini söyledi. Kararlaştırdığımız tarihte Moskova’da buluştuktan sonra benim için de unutulamayacak tatlı hatıralarla dolu Moğolistan yolculuğu başlamış oldu.

Ş. Ali Bey’in “Çok değerli biridir.” diye bahsettiği bu şahıs aynı zamanda İsviçre’de bir üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışıyormuş. Mesleğinin yanı sıra seyahat etmeyi de seven, sempatik görünüşlü, güler yüzlü ve sevimli bir insan olan Prof. Montandon’la daha ilk görüşmemizde birbirimizi sevmiştik.

Seyahatimizin ilerleyen günlerinde Prof. Montandon’un olayların hep müspet yanlarını görmeye çalışması doğrusu beni çok şaşırtmıştı. Çünkü bir Avrupalının bu kadar mütevazı olabileceğine inanamıyor ve kendilerinden başka kimseyi

² Eğitimci. Ufuk Eğitim Kurumları Başkanı.

beğenmeyecekleri kanaatini taşıyordum. Endişem ise, hayat standartları çok yüksek bir ülkeden, hayat şartlarının çok ağır olduğu bir dünyaya gitmenin oldukça zor olacağı düşüncesiydi.

Ş. Ali Bey telefonda böyle bir yabancıyla seyahat haberini verdiği zaman, bu düşüncelerimden dolayı yolculuğun bana göre sıkıntılı olacağı vehmine kapılmıştım. Yukarıda da dediğim gibi, ilerleyen günlerde bunun böyle olmadığını gördüm ve anladım ki her Avrupalı için böyle düşünmek doğru değilmiş.

Takriben yedi saat süren Moskova-Ulanbatur uçak yolculuğundan sonra Moğolistan'a vardık. 1990'lı yılların başları itibarıyla teknolojik yönden ciddi sıkıntıları olan ve arzu edilen yiyeceklerin bulunmaması gibi sorunlarla âdeta bir mahrumiyetler ülkesi görünümü arz eden Moğolistan'da biz misafirimizi nasıl memnun edebiliriz, diye endişeleniyorduk. Sayın Montandon'u daha yakından tanıdıkça endişelerimizin yersiz olduğunu gördük ve bu durum bizi çok rahatlattı. Sayın Montandon sanki yıllarca beraber olduğumuz arkadaşlardan biriydi.

Artık rahat rahat her ortamda bulunabiliyor, arzuladığı her şeyi yerine getirmeye çalışıyorduk. Ziyaretlerimiz esnasında gerek üst düzey yetkililerle gerekse sıradan vatandaşlarla gerçekleştirilen görüşmeler, Sayın Montandon'u çok etkilemişti. Karşılaşılan her olayın mutlaka iyi taraflarını görmeye çalışmış olması ve her vesileyle memnuniyetini dile getirmesi Sayın Montandon'u daha çok sevmemizi sağladı. Yaklaşık on güne yakın süren beraberliğimiz esnasında en çok dikkatimi çeken özelliklerinden biri şuydu: Avrupalı bir aydın olarak, Moğolistan'ın içinde bulunduğu sıkıntılı günlerin zorluklarına ve imkânlarının sınırlı olmasına rağmen o, "Bizim buradan almamız ve öğrenmemiz gereken çok şey var. Bu insanlar imkânsızlıklara ve çektikleri zorluklara rağmen bazı konularda başarı elde edebiliyorlar, bizler ise teknolojik imkânların hazırladığı şartlara rağmen hâlâ bazı konulan aşamadık." diyerek duyduğu memnuniyeti her vesileyle

dile getiriyordu. Bu da onun hakikaten ne kadar alçak gönüllü ve kadirşinas olduğunu en güzel şekilde ortaya koyuyordu.

Moğolistan'a ait kartpostallardan satın alırken “Biliyorum, bu manzaralar bir Avrupalı için mana ifade etmeyebilir fakat buraları gören biri için bunlar çok önemli.” şeklindeki takdir ifadeleri kendisinin ne kadar mütevazı olduğunu gösteriyordu.

Ulanbatur'da bir hastaneyi ziyaret etmiştik. Aklımda kaldığı kadarıyla kendisi de kulak burun boğaz doktoru idi. Hastahane görevli doktorlarla mesleki meseleleri, çalışma tarz ve sistemlerini konuşmuş ve doktorlardan izin alarak hastalarla görüşmüştü. Teknik imkânsızlıklara rağmen tedavilerde uygulanan müdahalelerin başarılı sonuçlar vermesinden dolayı doktorları tebrik ettikten sonra, “Siz bu imkânsızlıklara rağmen bu kadar başarılı olabiliyorsanız bizim sizden öğrenmemiz gereken çok şey var.” diyerek hem doktorların gönlünü kazanmış hem de ilgisi hastaları memnun etmişti.

1920'lerden bugüne uçmaya devam eden ve her sene en az bir iki tanesi düşen AN-24 uçakları ile -ki hâlen bazılarının iç dizaynının yolcu taşımaya müsait olmamasına rağmen insanlarla koyun, keçi gibi hayvanların aynı mekânlarda yolculuk yaptıkları, hatta eşyalar için bagaj olmadığından uçağın manevraları sırasında eşyaların yıkılmaması için ancak ayaklarla kontrol edilebildiği- bir yolculuğa başlamıştık. Bu durum dahi Sayın Montandon'da bir şaşkınlık hasıl etmemişti. Kim bilir, belki de elimizde olmayan sebeplerden dolayı böyle bir uçakla kendisini seyahate mecbur etmiş olmamızdan dolayı, sırf bizim üzülmemiz için memnun görünmeye çalışmıştı.

Dört saat sonra, Moğolistan'ın kuzeyindeki Bayan Ülgey'e inerken pistin toprak oluşu sebebiyle toz duman içindeki alana inmemizi bile yadırgamamış, orada da ayrı bir güzellik görmüştü.

Takriben 80.000 nüfusu bulunan ve bizim Anadolu'daki köylerimizin görüntüsünden hiçbir farkı olmayan Bayan Ülgey'in şartları, Ulanbatur'a göre maalesef daha da ağır ve kötüydü. O kadar ki, bazen elektrikler kesilir, iki üç ay gelmezdi. Halk tezekerle yemeğini pişirirdi. Hava çok soğuk olduğu için özellikle çocuklar sık sık hastalanırlardı. Doktor sayısı kısıtlıydı, ulaşım bozuk toprak yollarla sağlamıyordu ve otelin durumu hiç iç açıcı değildi. Ayda yılda birleri gelir diye bekletilen otelin vaziyeti bizi ciddi şekilde endişelendirmişti. Misafirlerimizi rahat ettiremeyeceğimiz düşüncesiyle üzüntü içindeydik. Montandon durumumuzu anlamış olacak ki, buranın çok orijinal, çok sevimli bir yer olduğunu söyleyerek bizi rahatlatmaya çalışmıştı. Bu iyimserliği ve her şeyde bir güzellik görmesi bizi oldukça şaşırtmıştı.

Ençok merak ettiği konu ise Türk okullarının Moğolistan'daki varlığıydı. Türkiye gibi bir ülkeden gelerek hayatın belki en ağır şartlarının yaşanmakta olduğu bu yerlerde eğitime katkı sağlayan genç öğretmenlerin hiçbir şikâyetle bulunmuyor olmaları ve "Mutlulukları gözlerinden okunuyor." dediği fedakâr Türk gençlerinin, eğitim çalışmalarını başarılı bir şekilde sürdürmeleri onu hayret ve hayranlıkta bırakmıştı.

Dönüş yolculuğunda yan yana oturmuştuk. Dört saat boyunca Türk okullarının çalışmaları konusunda sorduğu soruları cevaplamaya çalıştım. Zaten gözüyle de bizzat gördüğü için anlattıklarını kabullendiği her hâlimden belli oluyordu.

"Bu okullar kimin fikriyle açıldı ve nasıl oldu da buralara kadar geldiniz? Sizlere nasıl ve niçin inandı bu insanlar?" türünden herkesin merak edebileceği meseleler hakkında sorular sordu. Ben de yurt dışında okul açma fikrinin Fethullah Gülen adında bir ilim adamının fikri olduğunu, Moğolistan yetkililerine meseleyi götürdüğümüz zaman olaya sıcak baktıklarını ve hatta böyle bir faaliyetten memnuniyet duyacaklarını, bu okulların Moğolistan'la Türkiye arasında kültürel bir köprü özelliği

taşıyacağını söylediklerini, teklifin götürüldüğü eğitim yılında dört okulun birden açıldığını söyledim. Bu defa Fethullah Gülen Hocaefendi'nin şahsıyla ilgili sorular sormaya başladı.

Ben de Fethullah Gülen Hocaefendi'nin bir insanlık sevdalısı olduğunu, yaşamak değil yaşatmak düşüncesini taşıdığını, dünyada bir dikili ağacının dahi olmadığını, şahsi eşyalarının bir valize sığabilecek kadar olduğunu, kaldığı odasında hasır üzerinde yatıp kalktığım, okumayı seven biri olduğunu, kısacası bildiğim ve tanıdığım yönlerini anlattım. Montandon Bey bunun üzerine şöyle dedi: “Bugün her türlü teknolojik imkâna sahip olan Avrupa ülkeleri bir çöküşe doğru gidiyor. Evrensel bir dil olan bu eğitim hizmetlerinizle sizler hem ülkenizin yirmi beş otuz sene sonrasının temellerini atıyorsunuz hem de dünya insanlığına kalkınma, barış, sevgi ve dostluk gibi evrensel değerlerin yaşanması konusunda öncülük ediyorsunuz. Er veya geç insanlık bu işi takdir edecektir. Bana anlattıklarınıza göre, eğer sizler de size bu fikirleri aşıl原因 Sayın Fethullah Gülen'in yaklaşımıyla meselelere yaklaşır, samimiyetinizi ve sadeliğinizi sürdürürseniz, bundan en çok ülkeniz yarar görür ve kalkınmış bir ülke olursunuz. Ben, bütün bu gördüklerim ve yaşadıklarım karşısında hayranlığımı ifade etmek istiyorum.”

Sayın Montandon'la aradan birkaç sene geçmiş olmasına rağmen sadece bir defa görüşebildiğimi hatırlıyorum. Ş. Ali Bey'den dinlediğim kadarıyla, bu sempatik, samimi ve değerli insan, iyi bir Türk dostu olarak değişik platformlarda Moğolistan'da görüp tanıdığı Türk okullarını ve oralarda eğitim hizmetlerine katkıda bulunan Türk gençlerinin fedakârlıklarını anlatıyor ve hatta bu konuda konferanslar veriyormuş.

Bu vesileyle ben de yakın dostum ve arkadaşım Prof. Dr. Ş. Ali Tekalan Beyefendi'ye ülkemize böylesine bir dost kazandırdıkları için sade bir Türk vatandaşı olarak teşekkür etmeyi bir borç bildiğimi ifade etmek istiyorum.

Hikmet Savcı'nın³ İzlenimleri

29 Mayıs 1998 tarihinde, mahallî saatle on suları, ülkemizden 16.000 kilometre uzaklıkta, sanki Anadolu'nun aşına bir bölgesi olan Moğolistan'ın başşehri Ulanbatur'dayız. Meşhur Moğol bü-yüğünün ismini almış olan Cengiz Han Oteli'ne yerleştikten sonra, davetlisi olduğumuz Ufuk Eğitim Vakfı Bürosu'nu ziyaret ediyoruz. Dokümanter hazırlanmış güzel bir brifing ile, Moğolistan'ı, burada çalışanları ve yapılan çalışmaları tanıyoruz.

Yaklaşık bir yıl önce seyrettiğim “Türk Cumhuriyetlerindeki Türk Okulları” konulu sinevizyon gösterisi gözümün önüne geldi. Adriyatik'ten Çin Seddi'ne inciler gibi serpilmiş okullardaki öğrencilerin Türk bayrağına ve Atatürk'e duydukları saygıyı görüp İstiklal Marşı'mız ile başlayan programları izlerken oluşan takdir yüklü düşüncelerimi, “Olamaz!...” kelimeleri ile açığa vurduğum duygularımı ve gözyaşlarımı hatırladım.

Beş günlük programımız, büyükelçiliğimizi ziyareti, üç Türk okulunun mezuniyet töreninde bulunmayı ve Moğolistan devlet büyüklerini ziyareti kapsıyordu.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni olanca sempatikliği ve işini bilen tavırları ile Büyükelçimiz Sayın Varol Özkoçak temsil ediyordu. Onunla tanışınca uzaklık kavramı tamamen kayboldu, âdeta kendi ülkemizde, hatta evimizde idik.

Moğol öğrenci ve velilerin hürmet ve muhabbetlerinin odağı olmuş olan Ufuk Eğitim Vakfı Başkanı Sayın Saadettin Başer'i, Genel Müdür Sayın Hüseyin Karakuş'u, bütün öğretmenleri ve görevlileri devamlı bir heyecan ve hareket halinde görüyorduk. Bu durum, başarıların sebebini açıkça ortaya koyuyordu.

Bu tespitlerden sonra, ırk, dili, dini, tarihi, kültürü, hayat standardı tamamen farklı olan Moğolistan'da bu eğitim-öğretim

³ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi eski dekanı.

faaliyetlerinin nasıl kabul gördüğü sorusuna cevap aradım. Sordum, gözledim, araştırdım. Her kesimden farklı ifadelerle gelen cevaplar, aynı noktada odaklanıyordu.

Bir Moğol veli, “Çocuğumu Türk okuluna verebildiğim için kendimi çok şanslı görüyorum. Çünkü çocuğum bu okulda çok iyi terbiye alıyor.” dedi. Terbiyeden neyi kastettiğini sorduğumda ise “İyi insan olmak; yani büyüklerine saygılı, kötü alışkanlığı olmayan insan olmak.” diye cevap verdi.

Türk okulunun Moğol müdürü, “Moğol ve Türk kültürlerinin tanıştığı, kaynaştığı tarihi, Moğolistan'daki ilk Türk okulunun açılış tarihi olarak kabul ediyorum.” diyerek başladığı konuşmasını şöyle sürdürdü: “Okul açmak için gelenleri önce misyoner zannettik. Onlara gönlümüzü ve kapılarımızı açmadık. Onları takip ettik. Çünkü bizim bir inancımız var, onunla yaşamak istiyoruz, ona müdahale edilmesini istemiyoruz. Ancak gördük ki gelenler herkesin inancına, her inanca saygı duyuyor; ilmin aydınlığını, insanlığın şefkatini sunuyorlar. Biz de inanarak gönül rahatlığı ile çocuklarımızı Türk öğretmenlere teslim ettik. Onlardan Moğol çocuklarının gönlüne aile ve memleket sevgisinin yerleştirilmesini, çocuklarımızın bilim ve teknolojiye ileri ülkelerin çocukları gibi yetiştirilmesini istedik. Aldığımız mesafeden memnunuz, bu okulların sayıları daha fazla olsun istiyoruz.”

Bayan Ülgey Eyaleti'nin valisi, “Evet, biz ekonomik açıdan fakiriz ancak eğitimde fakir olmak istemiyoruz. Çocuklarımızın eğitimsiz kalmasına dayanamayız. Biz bugünü değil, geleceği kurtarmak istiyoruz. Bunu Moğol-Türk okullarında yetişen nesillerin gerçekleştireceğine inanıyoruz.” diyor. Eğitimin önemine olan inancını, “Türkiye, Moğolistan'a binalar, yollar, fabrikalar yapmak için milyonlarca dolar verse idi bu eğitim faaliyetlerinin verdiği mutluluğu veremezdi.” diyerek belirtiyor.

Millî Eğitim Bakanı, “Okullarımızda Rus programı uygulanmakta idi. Bugün Türk-Moğol ortak programı uygulanıyor.

Türk okulları sayesinde fen bilimleri dallarındaki olimpiyatlarda kazandığımız başarılar ile sesimizi duyuruyor, gençlerimize hedef çiziyoruz. Türkiye ile bu iş birliğinin devamını diliyorum.” diyor konuşmasında.

Moğol-Türk okullarından mezun olan Moğol öğrenciler, öğretmenlerine veda ediyorlar. “Moğolistan’ın ümit kandilleri” dedikleri öğretmenlerine gözleri sevgi ile ışıldayarak söz veriyorlar. “Sizlerin emeklerini zayi etmeyeceğiz. Bize örnek olduğunuz gibi, biz de örnek insan olacağız. Kardeşçe duygularla dopdoluyuz.” diyor ve en kalbî duygularla teşekkür ediyorlar.

Eğitim hizmetlerini ve bu hizmetleri veren insanları bu derece samimi bir şekilde kabullenen, bu duygu ve düşünceleri taşıyan insanları tanımak için öncelikle ülkelerinin konumunu, tarihini ve imkânlarını tanımalıdır.

Moğolistan; yüz ölçümü 1.565.000 km², dili Moğolca, resmî dini Budizm, nüfusu yaklaşık 2.400.000 olan bir devlettir. Kuzeyi Rusya; doğu, güney ve batısı Çin ile çevrilidir.

M.Ö. 3. yüzyıldan 1205 yılına kadar Proto-Moğolların ve Tunguzların yaşadığı Moğolistan, Büyük Hun İmparatorluğu ve Göktürk, Uygur ve Karabıtay Türk devletlerinin hâkimiyetinde idi. 1205 yılında, Cengiz Han’ın birleştirip teşkilatlandığı kabileler ile ilk Moğol Devleti kuruldu. Cengiz Han büyük bir ordu toplayıp Batı Türkistan, Horasan, Kanda-har, Buhara, Semerkant, Herat, Merv, Rey gibi devrinin birer kültür, sanat ve medeniyet abidesi olan şehirleri yıkıp yaktı, milyolarca insanı öldürdü.

Cengiz Han soyundan gelenler, Çağatay Hanlığı (1227-1370), İlhanlılar (1256-1353), Altınordu (1226-1502), Şeybaniler (1500-1593) ve Giray Hanlar devletlerini kurdular.

Cengiz Han hanedanının hâkimiyeti 1634 yılında sona erdi ve ülkeye Mançu hanedanı hâkim oldu. 18. yüzyılda Moğolistan’da

Rus ve Çin yanlılarının mücadelesi başladı. Moğol prensleri Çinlilerin hâkimiyetlerini ve kültürlerini benimsemişlerdi.

Uzak Doğu'da merkez kurmak isteyen Katolik misyonerlerin faaliyetleri ile Hıristiyanlaşma başladı. Moğol milliyetçileri 1912'de Mançu hanedanı hükümlerini yıkarak istiklallerini ilan ettiler. Çin-Japon Harbi'nde 1935-1937'de, Moğolistan da işgale uğradı ve burada mahallî muhtar bölgeler kuruldu. 1945'de İkinci Dünya Harbi'nin bitmesiyle istiklal mücadelesi veren teşkilatlarda komünizm paralelinde çalışmalar yapıldı. İç Moğolistan, Çin'in hâkimiyetinde muhtar hâle getirilirken, Dış Moğolistan'da 20 Ekim 1945'de Moğolistan Halk Cumhuriyeti kuruldu. Bu Cumhuriyet, 1946'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile ittifak imzalandı.

Sovyetler Birliği'ndeki ve Doğu Avrupa'daki komünist yönetimlerin çöküşü, komünizm ile idare edilen Moğolistan'ı da etkiledi. Ekonomik, sosyal ve siyasi reformlar yapılarak Temmuz 1990'da çok partili seçimlere gidildi. Hemen akabinde yapılan bir anlaşma sonucu Rus birlikleri, Moğolistan'ı terk etti.

Eski Sovyetler Birliği'ne bağlı olan ekonomik yapıda 1990 sonrası büyük değişiklik yapıldı. Devlet işleri özelleştirilerek serbest pazar ekonomisine geçildi. Ancak Rusya ile ticari bağ hâlen, ihracatta %91, ithalatta %75 oranında devam etmektedir. Moğolistan, zengin yer altı kaynaklarına sahip olup bakır rezervleri konusundaki sıralamada dünyada ilk on içinde yer almaktadır.

Tarih boyunca ezen veya ezilen Moğollar, denedikleri çeşitli sistemlerin kendilerinden çok şey alıp götürdüğünü; geriye işlenmemiş arazilerin, bilim ve teknolojinin nimetlerinden mahrum, ilkel yaşayışlarını sürdüren alkol bağımlısı insanların kaldığını gördüler. Okuma yazma oranının %95 olduğu Moğolistan, gelişmesinin, yeni nesillerin çağın ihtiyaçlarına uygun olarak yetiştirilmesiyle ve bunları yetiştirecek sistemin ve insanların mükemmel olmasıyla mümkün olacağına inanmaktadır.

“21. yüzyılda küçülen dünyanın teknolojisine ayak uydurabilecek bilgi ve beceri ile donanmış, insanlık meziyetleri ile dopdolulu, ezmeyen, ezilmeyen nesiller yetiştirmek vazifemizdir, hayatımızın gayesidir.” diyenlere şükranlarımı sunuyorum.

Doğın Topaloğlu'nun⁴ İzlenimleri

Daha ilkokul çağlarında öğrenip bir türlü unutamadığım bir şiir vardır. “Orda Bir Köy Var Uzakta” ismini taşır. Bu şiirde gidemediğimiz, göremediğimiz yurt köşelerine olan sevgimiz, özlemimiz dile getirilir. Ama bunun yanında, idareci kökenli olanların hafızalarına nakşedilmiş olan bir vecize de vardır. Bu vecize, Osmanlı İmparatorluğu döneminin Sivas Eyalet Valisi Halil Rifat Paşa'ya aittir. Değerli Türk büyüğümüz “Gidemediğin yer senin değildir.” diyerek, yolların yapılması, köprülerin inşa edilmesi gerektiğini, bu sayede devletle halk arasında gerçek bağların kurulacağını, halkın problemlerinin çözüleceğini belirtip bizlere hedef gösterir, ışık tutar.

Çağımızda ise teknik gelişti, ulaşım kolaylaştı, mesafeler zaman yönünden kısaldı. Yaygın bir deyimle dünya globalleşti. Bunun doğal sonucu olarak ülkemizin yaklaşık 12.000 km. daha doğusundaki, aramızda altı saat dilimi olan ata yurdu Moğolistan da uzak ve gidilemez bir yer olmaktan çıktı. Bunu giderek, görerek, yaşayarak anladım. Şimdi de izlenimlerimi sizlere özet olarak sunmaya çalışacağım.

Yolculuğumuz İstanbul'dan Moğolistan'ın başkenti Ulanbatur'a kadar uçakla on iki saat sürdü. Bu sürenin, eskiye göre bu denli kısa olmasının nedeni ise Moğolistan'ın millî hava yolları olan MIAT aracılığı ile Moskova üzerinden aktarmasız gidebilmemizdi. Haftada bir, perşembeden perşembeye, uçak seferleri konulmuş.

⁴ Danıştay eski üyesi ve milletvekili.

Bu seferlerin Türk-Moğol okullarının açılması ile başladığını, daha önce gidişin günler aldığını öğrenince vesile olanlara saygımız ve sevgimiz arttı. Böylece bu eğitim kurumlarının meyvelerini biz de tatmış olduk.

Ulanbatur Havaalanı'nda bizi "Hoş geldiniz!" diyerek karşılayan Moğol öğrenciler; bizimle Türkçe, çevreyle de onlardan birileriymişçesine Moğolca konuşan Türk yöneticiler ve öğretmenler... Kısacası uzakta, ayrı bir ülkede, yüzlerce yıl sonra yabancılık çekmedik.

Bunları anlatmak kolay ama hazzını duymak; görmek ve yaşamakla olur. Dileriz ki bu duyguyu tadanlar çoğalsın.

Artık Moğolistan'da olduğumuza göre, size bazı genel bilgileri sunmanın zamanı geldi fikrindeyim. Ayrıntıları merak edenler ise giderler, görürler, yaşarlar.

Eyalet merkezi civarındaki ekilip terk edilmiş tarlalar, sulanabilir bir yöre, kolhozların kapanması ile çürümeye başlamış tarım aletleri, yıkılmaya başlamış çevre duvarları; ama bununla birlikte yine örnek bir Türk-Moğol Fen Lisesi, yakındaki Erdenel şehrinde Ruslarla ortak işletilen bakır madenleri vb. mevcut potansiyelin göstergeleri.

Çin sınırında bulunan petrol yatakları da yine ülkenin geleceği açısından ümit vadeden kaynaklar. Bayan Ülgey civarında işletilmeyi bekleyen zengin gümüş madeni yatakları da mevcut.

Kısacası bu kadar geniş arazide bu denli az nüfusu beslemek, kalkınmayı sağlamak, kendine güvenen, kültür seviyesi yüksek bir ülkede imkânsız görünmüyor. Sanayici ve iş adamlarımızla yapılan görüşmeler sonucu dileriz ki kalıcı köprüler kurulmuş olsun.

Bu gezimize imkân sağlayan Türk-Moğol okullarındaki çalışmalara elbette yer yereceğiz. Ben, bu okullar hakkında hep olumlu haberler alan, zaman zaman ülkemize gelen öğretmen ve

yöneticilerden izlenimlerini dinleyen birisiyim. Medyadaki bazı haberlerin olumsuz yorumlarına da herkes gibi tanık oldum. Yine de bu idealist gençlerin olumlu sonuçlar aldıklarına inanıyordum. Bu geziye de yapılan çalışmaları yerinde görüp objektif hüküm vereyim, diye katıldım. Ama bu derece olağanüstü ve gurur verici duygulara kapılacağımı hiç düşünmemiştim.

Yaklaşık yirmi yedi yılını yöneticilik yaparak geçirmiş, bu dönemin on bir yılında ise orta dereceli okullarda öğretmenlik yapmış birisiyim. Bu nedenle buradaki eğitim faaliyetlerinde birçok aksaklık bulacağımı tahmin ediyor, kendimi tavsiyeler için hazır tutuyordum. Bu fedakâr gençlerin çalışma şevklerini kırmamak için kendimce formüller oluşturuyordum. Hatta okullarındaki hatıra defterine yazacağım görüşlerin müsvettesini bile hazırlamıştım.

Gezilerimiz sırasında bunların çoğuna gerek duymadım. Neden mi?

Nedenleri çok ama ben bazılarını sıralayayım:

a) Türk-Moğol okullarında eğitim:

Okullarda sınıf mevcutları 24'ü geçmiyor. Bu okullarda okuyan öğrencilerin sayısı yaklaşık 500 olup dördü fen lisesi biri yüksek okul olmak üzere toplam beş okulda eğitim görmekteler. Bu okullarda 60 Türk, 37 Moğol öğretmen görev yapıyor. Çalıştırılan personel sayısı ise yaklaşık olarak 65.

İnşaat yüksek okulu, Ulanbatur'da ve üç yıllık eğitim veriyor. Uygulaması ihtiyaç dışı olduğu için çıkarılan iki ders dışında ODTÜ İnşaat Bölümü ile aynı programı uygulamakta. Diğer dört okul ise fen lisesi programı uyguluyor.

Türk-Moğol liselerinde okutulan on iki grup dersin dağılımı şöyle: Moğolca, İngilizce, Türkçe, matematik, sosyoloji, bilgisayar, kimya, biyoloji, coğrafya, beden eğitimi, tercihli ders olarak da Rusça. İngilizce ve Türkçe zorunlu dersler. Okullarda çok ileri düzeyde bilgisayar eğitimi olup internete bağlanma imkân

var. Bu gençler, üç yıl sonunda lise mezunu olunca dört dil öğrenmiş oluyorlar.

Bu nedenlerle, Türk-Moğol okullarına girebilmek için binlerce genç başvuruyor. Adil ve objektif bir sınav sonucu gençler okula kaydediliyor. Üniversitelerin başlıca kaynağı da bu okullar olduğu için talep her yıl artıyor.

Bu okullardan mezun olan gençlerden kırkının Türkiye'de yüksek tahsil yaptığını öğrenince mutlu olduk. Bu gençlerin Boğaziçi Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği, Uluslararası Ticaret, İşletme; ODTÜ Bilgisayar Mühendisliği, Kamu Yönetimi, Gıda Mühendisliği; Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, İngilizce Bölümü; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi gibi bölümlerde okumaları bizi memnun etti. Bazı öğrencilerin Amerika'da tahsil yapmaları da takdir edilmesi gereken bir durum diye düşünüyorum.

Ülkemizde yıllardır yürütülen hatalı eğitim sonucu kendimize olan güvenimiz azaltılmış, Batı hayranlığı ön plana çıkarılmıştır. Bu nedenle Batılıların raporu bizde ön planda tutulur. Bundan hareketle aşağıdaki değerlendirmeyi de takdirlerinize sunmadan geçemeyeceğim.

Heyetimize dahil olan İsviçreli Prof. Pierre Montandon'un görüşünü de aldık. Bu değerli ilim adamı pek çok öğrenciyle İngilizce konuştuğunu, bunların tamamının Türklere hayran olup yüksek tahsillerini Türkiye'de yapmak istediklerini bizlere veda konuşması sırasında aktardı. Ek olarak da Batı'nın eğitim-öğretim-gelişme yönünden doyum noktasında olduğunu, gençlerin geleceğe yönelik ideallerinin olmadığını, Türk gençleri ile Türk öğretmenlerinin yetiştirdiği Moğol gençlerde ise bu azmi görüp takdir ettiğini objektif biçimde ifade etti.

Bu değerlendirmeyi size aktarmamın nedeni, uzak diyarlarda, bin bir mahrumiyet içinde hizmet veren idealist yönetici ve

öğretmenlere duyduğum saygı ve sevgidir. Hoşgörü ile karşılanır inancındayım.

Konu anlattıklarımızdan ibaret de değildir. Moğolistan'daki Millî Üniversite ile yapılan "Eğitim İş Birliği Anlaşması" sonucu dört Moğol öğretim görevlisinin ülkemizde fizik, kimya, teknoloji ve sosyoloji dallarında doktora yapmalarının sağlandığını öğrenmekten de sevinç duyduk.

Bu ülkedeki değerli gençlerimiz, sadece okullarla meşgul olmayıp çevreye de el atmışlar. Emniyet mensuplarına Türkçe öğretildiği gibi, halktan 700 kişiye de Türkçe dersi verilmiş. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nce YÖS sınavlarının Moğolistan'da da yapılması sağlanmış.

Bu ülkede düzenlenen bilgi yarışmalarını, buradaki yaygın deyimiyle olimpiyatları, Türk-Moğol Fen Lisesi öğrencileri kazanmaktadırlar.

Okulların tamamının yatılı olması -ki bu tür bir eğitim Moğolistan'da ilk kez uygulanıyor- öğrencilerin yirmi dört saat Türk öğretmen ve belletmenlerle beraber oluşu hem öğrencilerin Türkçeyi öğrenmelerine yardımcı oluyor hem de Türk örf, âdet, ahlak ve terbiye şeklini görmelerini sağlıyor.

Moğolistan'ın yüz ölçümü Türkiye'nin iki misli. Nüfusu ise sadece 2.400.000 kadar. Bu geniş araziye uzaktan seyrederken dağların, derelerin, çöllerin büyük yer tuttuğunu görüyorsunuz. Kilometrelerce yol aldığınız halde meskûn yer bulamıyorsunuz. Dere ağzlarında, su kenarlarında gördüğünüz beyaz çadırlar şaşkınlığınızı artırıyor.

Ulanbatur şehrini havadan seyrederken gördüğümüz düz gün caddeler, planlanmış ve buna göre inşa edilmiş binalar çelişkili duygulara kapılmamıza neden oluyor. Nüfusun yarıdan fazlasının geliştirilmiş çadırlarda yaşadığını öğrenince şaşkınlığımız daha da artıyor.

Bu ülkenin Rusya ile arasındaki sınır uzunluğu 3.845 km. Çin Halk Cumhuriyeti ile aralarındaki sınır ise tam 4.637 km. Ülkenin kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğu sadece 1.4'ten ibaret. Ulanbatur'un Bayan Ülgey eyalet merkezine uzaklığı, kuş uçuşu 1.500 km. İki merkezin birinden diğerine kara yolu ile iki günde, pervaneli uçaklarla dört buçuk saatte gidilebiliyor.

Moğolistan toplam nüfusunun 50.000 kadarı Müslüman Kazaklardan oluşmakta, bunların 28.000'i Bayan Ülgey eyalet merkezinde, diğerlerinin çoğu da bu eyaletin on iki ünitesinde bulunmaktadır. Ulanbatur ile diğer eyaletlerde çok az Kazak bulunmaktadır. Buna rağmen adı geçen eyaletin valisi ve Moğol Cumhuriyeti'nin adalet bakanı Kazak. İki de Kazak parlamenter bulunmaktadır.

Türk-Moğol Dostluk Derneği başkanının da adalet bakanı olduğunu öğrenmek bizi mutlu etti. Bu ülkede başbakan ve bakanların ayrı ayrı meclisten güvenoyu alarak göreve başladığını, ilk güvenoyu alan bakanın da adalet bakanı olduğunu öğrendik.

Kendisini heyet olarak ziyaret ettik; dertleştik, kaynaştık. Türkçe anlaşmada herhangi bir zorlukla karşılaşmadık. Sayın Bakan, yirmi dokuz kişiden oluşan heyetimize Cengiz Han Çadırı'nda akşam yemeği verdiği gibi, bizi yolcu etmeye havaalanına kadar gelme nezaketini de gösterdi.

Bütün bu olumlu, planlı durumlara rağmen, komünizmin yıkılıp Ruslar'ın ülkeyi terk etmesi sonucu doğan boşluk, taşınmazların henüz özel mülkiyete devredilmemesi, devletin de bakıp onaracak imkânının olmayışı her yerde göze çarpıyor.

Bu boşluğu Bayan Ülgey'de gördük. Yetersiz elektrik, Araplarca inşa edilip tefriş bile edilemeyen cami, 2800 merkez nüfusu, imkânsızlıklar içindeki okullar, matbaa olmadığı için çıkarılamayan mahallî gazete... Bütün bunların yanında gıpta edilecek bir eğitim sürdüren Türk-Moğol Fen Lisesi. Zorlanınca

anlaşılabilen Türkçe konuşmalar ve deyimler, bazı yöneticilerin “Siz Türkçe’yi çok karıştırıp bozmuşsunuz. Bundan dolayı zorlanıyoruz.” yollu esprileri de hoşumuza gidiyor.

Hükümet merkezine 240 km. uzakta olmasına rağmen, kara yolu ile dört buçuk saatte gittiğimiz Darhan Eyaleti’nin merkezi çok planlı. Burayı Moğolistan’ın Çin’den ayrılmasından sonra Ruslar başta olmak üzere, Avrupa komünist bloğu ülkeler planlayıp inşa etmişler.

b) Türk-Moğol okullarındaki sosyal ve kültürel faaliyetler:

En önemli hususlardan biri Moğolistan’daki bu okulların tamamında okul ve aile iş birliğine özen gösteriliyor olmasıdır. Moğolların dini olan Budizm’e de saygılı davranılıyor. Veliler her ay ve Moğollarca mukaddes sayılan günlerde evlerinde ziyaret ediyor. Seçkin öğrencilere üstün ahlak madalyası veriliyor.

Kayak sporu başta olmak üzere, düzenli olarak basketbol, voleybol ve futbol çalışmaları yapılıyor. Ayrıca resim, fotoğrafçılık, gazetecilik, müzik çalışmaları da sürdürülüyor. Türkçe şarkı ve halk müziği yarışmaları düzenlenip kazananlara ödüller veriliyor.

Başta törenler olmak üzere, her yerde İstiklal Marşı’nı Moğol Millî Marşı kadar güzel okuyan öğrencileri görmek bizi gururlandırdı.

Türk-Moğol okulları öğrencileri ile diğer aynı düzey okul öğrencileri arasında yarışmalar düzenlenip televizyonda yayını da sağlanıyor. Bunlar da hem öğrenciler hem de öğretmenler için teşvik edici oluyor. Millî günlerimizin törenlerle kutlanması Moğolistan’da sistem haline getirilmiş olup aksamadan uygulanıyor.

Bütün bu çalışmalar yapılırken güdülen ana ilkeyi ilgililer şöyle sunuyor: “Eğitimimizin amacı; öğrencilerimizin dürüst, yalın söylemeyen, sözüne sadık, ebeveyni ve büyüklerine saygılı,

vatanını seven, iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olarak yetişmelerini sağlamak ve çağdaş eğitim imkânları sunarak onları dünyadaki teknolojik gelişmelerden haberdar etmektir. Öğrendikleri yabancı dillerle dünyanın her ülkesiyle rahatlıkla ilişki kurmalarını, ülkelerine faydalı işler yapan insanlar olmalarını sağlamaktır. Ayrıca bu okulların Moğol-Türk dostluğunu pekiştirerek halklarımızı birbirine daha da yakınlaştıracığına inanıyoruz.”

Buna ekleme yapmanın gereksizliğine sizler de katılırsınız inancındayım.

Davet edildik, gittik, gördük, yerinde inceleme yaptık. Resmî görevlilerle, öğretmen ve öğrencilerle konuştuk. Ayrıca bazı bakanlarla Moğol meclis başkanı ve yeni Moğol cumhurbaşkanını da ziyaret ettik, görüş alışverişinde bulunduk. Tüm bu makam sahipleri, bu eğitim ve öğretim faaliyetleri için sitayişkâr sözler sarf edip bu işe vesile olanlara içtenlikle teşekkür ettiler. Biz de bunlardan gurur duyduk. Anladık ki artık ülkemiz ile Moğolistan arasında bir dostluk köprüsü kurulmuş. Yeni yetişen gençler kısa zamanda Moğol yönetiminde, ekonomik hayatta görev alacaklar. Bu aynı zamanda Türk dostlarının, Türklere hayran olanların, Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni kendi yönetimleri kadar sevenlerin, dostluk köprüsünü oluşturanların iş başında olması demektir.

Kıyası, Moğol gençlerinin -en uygun dönemlerinde- diماغlarına nakşedilmiş bulunan ortak değerler, onlar için de bizler için de yararlı olacaktır.

Yazımı, bu düşüncelerimi doğrulayan bazı alıntılarla bitirmek istiyorum. Ulanbatur Moğol-Türk Fen Lisesi öğrencisi Bayırmak, diploma töreni nedeniyle güzel bir Türkçe konuşma yaptı. Bu konuşmasının bir bölümünde aynen şöyle diyordu: “Sevgi kadar güzel duygu var mı acaba şu dünyada? Hani bir söz var ya ‘Aç açabildiğin kadar sineni ummanlar kadar olsun!’ diye başlar. Kalbimizde serpiştirdiğiniz sevgi tomurcukları büyüyor.

Bizler de bu sevgiyi ilelebet taşıyacağız ve sizleri hiçbir zaman unutmayacağız. Her şey için size teşekkür ediyoruz. Bu güzel, samimi ve içten beraberliğimizi hiçbir zaman unutmayacağız, kardelen çiçekleri.”

Öğrenci Hayşi Aykerim'in “Öğretmenim” adlı şiirinin bir bölümünü aktarırsam, bu şiirin diğer beş bölümü için de fikir vermiş olurum kanısındayım. İşte bahsi geçen şiirin bir bölümü:

*Ben boş bir defter, kalem sensin.
Doğru yazsan yarın senin.
Güzel yazsan ikbal senin.
Ama bir de karalarsan,
Vicdan senin, senin öğretmenim.*

Bayan Ülgey Moğol-Türk Lisesi mezunu Anat Mengez'in yaptığı Türkçe konuşmadan bir pasaj da şöyle:

“Biz hepimiz sizleri tanımakla mutluluğa erdik. Sizleri tanımakla saadeti tattık. Sizleri söylemeyen dillere küsüyor ve sizleri hatırlamayanları unutuyoruz. Onlar ki, tanımadıkları, bilmedikleri topraklarda bir gül yetiştirmenin zorluğuna rağmen güller yetiştirdiler bu iklimlerde.”

İdealist eğitim kadrosunun, Batı çıkarıcılığı yerine, Doğu içtenliğiyle gerçek övgüsü bu değil mi? Yetkililerin, “Bu öğretmenler binaların ara bölmelerini yıkıp duvar ördüler, harç kardediler, sıva yaptılar. Bu okullar böyle bu hâle geldi.” demeleri şimdi bana daha anlamlı geldi.

Türk-Moğol okullarını gezerken sanki Anadolu'da bir okulu gezer gibiydik. Dershaneler yetersiz ama malzeme boldu. Atatürk köşelerinin dizaynı ve Cumhuriyet'in 75. yıl dönümü nedeniyle öğrenciler tarafından kaleme alınan Atatürk konulu makaleler gurur vericiydi. Bu konunun uzmanı olan arkadaşlarımız da hayranlıklarını üstüne basa basa dile getirdiler.

Yaklaşık 12.000 km. uzağımızda bulunan ata yurdundaki gezi izlenimlerime son verirken bazı içten duygu ve temennilerimi belirtmeden edemiyorum: Yüzlerce Moğol gencine örnek olan, vatan sevgisi aşıl原因, Türk'e saygı ve sevgi duygularını benimseten, onların millî ve dinî duygularına saygı göstererek yüce ulusumuza hayran bir nesil yetiştiren bu Ahmet Yesevi torunlarını takdir ediyor, onlara destek oluyoruz. Bunu yapma duygularından mahrum iseniz lütfen gölge etmeyiniz. Saygılarımla.

Erdal Demir'in⁵ İzlenimleri

Moğolistan'a düzenlenen bu bir haftalık gezi kapsamında yaşadıklarımız, gördüklerimiz, tespitlerimiz insanı son derece orijinal ve kişi hayatında ender karşılaşılan, kayda değer çok güzel tecrübelerin yaşandığı, dostlukların kurulduğu ve sıkça duygu yüklü ortamların oluştuğu farklı bir dünyaya götürüyordu.

Yoğun bir tempoda ve dolu dolu geçen programda en dikkat çekici husus bence, organizasyonun kusursuz oluşu idi. Profesyonel bir tarzda işleyen programları yapanların bu başarısı, onların turizmcisi, tur organizatörü veya benzer eğitim almış uzman kişiler olmalarından değil de sadece işini seven, insanları ve insanlığı seven, idealist kişiler olmalarından kaynaklanıyordu. Organizasyonu yapanların çoğu Türkiye'nin seçkin üniversitelerinden mezun olmuş öğretmenlerdi.

Moğolistan'da, Türkiye'den farklı bir Türkiye düşüncesinin bulunduğunu tespit ettim. Ülkeler ve medeniyetleri, kültürleri sınıflandırılırsa ve bir anket düzenlense çıkacak sonuçta Türkiye, Moğolistan'da sanıyorum listenin en başında görülecektir. Orada böyle kanaatlerin oluşması somut gerçeklere dayanmaktaydı. Orada bulunan Türk okullarının ortaya koyduğu eğitim ve öğretim başarıları ve elde edilen sonuçlar ile az da olsa Türk

⁵ İş adamı.

iş adamlarının gözle görülen kalitesi Türkiye'nin Moğolistan nezdinde itibarını yükseltiyordu. İfade ettiklerim bazı kişilere abartılı gelebilir. Ancak bu havayı teneffüs etmek dışında başka ne önerilebilir ki?

Ulanbatur'da, Darhan'da ve Bayan Ülgey'de mezuniyet törenlerine katıldık. Ulanbatur'dan Darhan'a kara yolu ile gittik. Takribi 300-350 km mesafe olduğunu hatırlıyorum. Aynı gün dönerek ertesi sabah 1500 km uzaktaki Bayan Ülgey Eyaleti'nde mezuniyet törenlerine katılacaktık. Ayrıca törenler dışında, eyalet valilerinin kabulleri ve iş adamları heyetinin ilgili eyaletlerdeki ticaret odalarında o eyaletlerin iş adamları ile yapacakları görüşmeler de yine program kapsamındaydı. Tüm seyahat baştan sona bu yoğunlukta idi. Her bir mezuniyet töreni, tabiri yerinde ise, insanın tüylerini diken diken ediyordu. Gözyaşlarını tutamayan akademisyenlere, iş adamlarına ve emekli generallere sık sık rastlamak mümkündü. Türkçe şarkılar ve marşlar söyleyen Moğollar ile Moğolca şarkılar söyleyen Türkler ne kadar muhteşimdi. Bunları kelimelerle anlatmanın güçlüğüne ifade edemem.

Bayan Ülgey'de durum farklılaştı. Orada bütün bunlara bir unsur daha katıldı: Kazak kültürü ve kardeşliği. Çünkü Bayan Ülgey kentinin çoğu Kazaklardan oluşuyordu. Okulda bir Türk müdür, bir de Kazak müdür vardı. Moğol yöneticiler de bulunmaktaydı. Orada bir yetkilinin söylediği spontane cümleleri hâlâ unutamıyorum. Bu sözü söyleyen kişi, sanırım Moğol kökenli idi. Öncelikle okulları teşvik eden, kuran, finanse eden Türklere teşekkür ettikten sonra Kazak müdüre hitaben söylediği “Moğol yasaları çerçevesinde Türk ve Kazak kültürlerini kaynaştıran, dostluğunu pekiştiren” ifadesi bir demokrasi dersiydi.

Geziye katılan heyette bir misafir profesör vardı. İsviçre'den katılan bu profesörün gösterdiği uyuma da ayrıca hayran kaldım. Kendisinin izlenimlerini ve çeşitli vesilelerle söylediklerini farklı bir şekilde değerlendirdim. Çünkü Türk iş adamları, generaller

ve profesörler Türkiye'den izler taşır ve bu, kanaatlerine etki edebilirdi. İsviçreli değerli profesör konuşmalarında okullarda gördüklerini sıraladıktan sonra, "Daha çok demokrasi, daha çok hürriyet ve daha çok hoşgörü." diyordu. Farklı bir dünyanın, gelişmiş bir ülkenin bir bilge kişisi aynı evrensel değerleri sürekli tekrar etti. Sevgi, hoşgörü, hürriyet, demokrasi kelimeleri bütün konuşmaların özeti idi.

Devlet başkanı, meclis başkanı, bakanlar ve ülkenin birçok ileri geleniyle Türkiye büyükelçisinin kabulleri, verdikleri kokteyller ve yemekler dostlukların pekişmesi ve ilişkilerin gelişmesi açısından son derece yararlı oldu kanaatindeyim. Meclis başkanının kabulüne giderken, önceden gördüğüm bir gösteriye yine şahit oldum. Bina önünde bir protesto eylemi vardı. Bu eylem günlerdir sürmekteydi. Ancak hiçbir müdahale olmadığı gibi, provokasyon da yoktu. Az gelişmiş bir ülkede demokrasi kültürü işliyordu. Meclis başkanının kabul salonunda dahi dışarıdan gelen sesler duyuluyordu. Başkan, Türk okullarının başarılarını sıralıyor ve iş adamlarının buralara yatırım yapmalarını istiyordu. Bayan Ülgey'e değerli Türk büyükelçisinin refakatiyle gidildi. 1500 km uzaktaki bu eyalete türünün son örneklerinden olan bir uçakla ulaştık. Havaalanı olarak da toprak piste indik. Bayan Ülgey valisi, birçok büyükelçiye karşıladıklarını ancak bu kadar geniş katılımlı bir heyetle gelmesinden dolayı Türk büyükelçisine ve heyete içten teşekkür ettiklerini söyleyerek Kazak kültürünü yansıtan hediyeler takdim etti. "Beşparmak" tabir edilen yemeklerini bizlere, özel çadırlarda sundular. Başkent Ulanbatur'da adalet bakanı da bize katıldı. Cengiz Han Çadırı'nda adalet bakanı tarafından verilen, Moğol kültürünü yansıtan yemek, Moğol halk oyunları ve Moğol müziği oldukça ilginçti.

Moğol-Türk okullarındaki öğrencilerin üniversite olarak ilk tercihlerinin Türkiye olması ve Türk büyüklerini çok iyi bilmeleri bana en enteresan gelen şeylerden biriydi. Çeşitli bayram ve

törenlerde davranış ve görüntü olarak Türk okullarındaki öğrencilerin fark edilmesi, bu işe gönül verenlerin ne kadar takdir edilse az olan gayretlerinin bir ifadesiydi.

Gülemre Aybars'ın⁶ İzlenimleri

Geçen mayıs ayında Moğolistan'a yapılacak bir geziye davet edilince önce biraz tereddüt ettim. Çünkü, dünyanın çevresinin üçde birine yakın bir mesafe söz konusuymdu ve Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Orta Asya ve Moğolistan'da yaşanan maddi sıkıntıları biliyordum. Ancak gene de bin yıllık ata yurduna yapılacak bu seyahatin ve nazik davetin cazibesi üstün geldi ve Moğolistan gezisine katıldım.

Moğolistan'a gezinin maksadı, başkent Ulanbatur ve diğer iki şehrindeki Türk okullarını görmek ve eğitim faaliyetlerini izlemek idi. Başkent Ulanbatur'da muhtelif düzeyde eğitim yapan dört, başkente 400 km uzaklıktaki bir şehirde iki, 1500 km uzaklıktaki Bayan Ülgey şehrinde ise iki Türk okulu bulunuyordu. Bu okullarda görev yapan genç Türk yönetici ve öğretmenlerin ve Moğol üniversitelerinde okuyan kızlı erkekli Türk belletmenlerin, Türkiye'nin artık çok geride bıraktığı bir döneme yakın bir mahrumiyet içinde olmalarına ve çok uzak mesafelere rağmen, son derece etkili bir organizasyon gerçekleştirdiklerini ve kısa sürede çok verimli sonuçlar aldıklarını gözledik. Özellikle başkentten 1500 km uzakta, Kazak azınlığın yaşadığı Bayan Ülgey'deki durum çok çarpıcı idi. Bu şehre ancak Amerikan komedi filmlerinde görülebilecek türde, hurda bir pervaneli uçakla gittik. Yolda yakıt almak için indiğimiz toprak uçuş pisti, gene ancak filmlerde görülebilecek türde, ıssız bir bozkırın ortasındaki birkaç kulübeden oluşan bir havaalanıydı. Uzun bir yolculuktan sonra ulaştığımız Bayan Ülgey şehri ise gene havaalanındaki

⁶ Emekli amiral.

toprak uçuş pisti yakınında toplanmış, oldukça yıpranmış bineler ve kulübelerden oluşmuştu. Karın sekiz ay kalkmadığı şehirde iki aydır elektrik yoktu ve kışın da elektriğin geleceği şüpheliydi. Gece kaldığımız otel, bana, 1950'lerin başında. Doğu Anadolu'da bir subay çocuğu olarak kaldığımız misafirhaneleri bütün canlılığı ile hatırlattı. Bayan Ülgey'de gördüğümüz en bakımlı ve temiz bina, bin bir mahrumiyet içerisinde Türk öğretmen ve belletmenlerin kendi elleri ile onarıp düzenledikleri Türk Lisesi oldu. Moğolistan'da bir azınlık olmaları nedeniyle biraz çekingen görünen Kazaklar; binlerce yıllık kardeşleri olan Türklerin bin yıl sonra geri dönerek karşılık beklemeksizin çocuklarını eğitmelerinden dolayı şaşkın, ancak minnettar ve gururluydular. O gece otelde gece yarısı küçük jeneratörün elektriği kesildikten sonra, başkent Ulanbatur'daki sınırlı sayıdaki Batı büyükelçiliklerinin başkentlerine gönderdikleri raporları düşündüm. Muhlemelen şöyle bir rapordu bu: "Türkler bir milletvekili, iş adamları ve emekli üst düzey bürokratlardan oluşan kırk kişilik bir heyetle Ulanbatur'a geldiler ve başlarına büyükelçilerini de alarak hurda bir uçakla buradan 1500 kilometre uzakta, bozkırın ortasında bulunan bir şehirdeki Türk okulunu ziyarete gittiler." Bu raporu yazanların rapora başka ne gibi yorumlar eklediklerini bilmiyorum ama son beş aydır uluslararası siyaset ve güvenlik çevrelerinde Moğolistan ile ilgili haberlerdeki nisbi artış dikkatimi çekiyor.

Bu arada Ulanbatur Büyükelçimiz Varol Özkoçak Beyefendi'nin tüm Türkleri gururlandıran bir temsil örneği olduğunu da içtenlikle vurgulamak isterim. Büyükelçiliğimiz, üç kişilik kadrosu ile elçimizin şahsında muasır medeniyet seviyesine çoktan ulaşmış olan "Atatürk Türkiye'si"nin somut bir örneğini oluşturmakta ve Moğolistan'daki öğretmen ve öğrencilerimiz ve iş adamlarımız da Türk halkının diplomatik temsilcilerimizden geri kalmadığını ortaya koymaktadır.

Moğolistan, Türkiye Cumhuriyeti ile yaşıt bir cumhuriyet olarak bu yüzyıl başında gene bir millî kahraman önderliğinde Çinlilere karşı yapılan bir istiklal mücadelesi sonunda kurulmuş. Ancak, Moğollar bizim kadar şanslı olmadıkları için, bir komünist olan millî kahramanları, ülkeyi komünizmin kucağına atmış ve Sovyetler Birliği ülkedeki askerî varlığı ile yetmiş yıl boyunca Moğolistan Cumhuriyeti'ni her bakımdan sömürmüş. Bu dönem içerisinde komünist yöneticiler 2,5 milyon Moğol'un tüm maddi ve manevi değerlerinden vazgeçmesi için her şeyi yapmışlarsa da ülkenin coğrafi bütünlüğü, Moğolların iptidai de olsa bozkır yaşamına düşkünlükleri ve binlerce yılın kültür birikiminin sağladığı direnç ve sağduyu sayesinde sadece şehirlerde yaşayan bürokrat ve işçi kesimleri bir dejenerasyona uğramış, sade Moğol göçeri ise keçe çadırını ve kültürünü korumuş. İşte bu yüzden beni en çok hayrete düşüren, her kesimden ailenin Türk okullarında Türk öğretmen ve belletmenlerin kendilerine sağladıkları çağdaşlaşma şansını yakalamaya çalışması oldu. Meslek sahibi veya kültürlü olsun olmasın tüm insanlar, fukaralığa ve muhtemelen diğer devletler ve bazı unsurların menfi propagandalarına rağmen, çocuklarının Türk okullarında okuması için çırpınıyor ve şöyle diyorlardı:

“Moğolistan'a Amerikalılar, Almanlar, İngilizler geliyor; bize bir şeyler vermek ama karşılığında da doğal zenginliklerimizi sömürmek istiyorlar. Bizden karşılık beklemeden, öz dokumuzu bozmaya çalışmadan, sadece siz Türkler, çocuklarımızı yetiştirmeye çalışıyorsunuz. Bunun karşılığında da alacaksınız.”

Moğolistan gezisi hakkında daha yazılacak çok şey var. Ancak ben Türkiye'nin, Moğolistan'a yatırdıklarından çok daha fazlasını kazandığına inandığımı belirtmekle yetinmek istiyorum. Çünkü, ancak bir dünya devletinin, Türkiye'nin, özel teşebbüsü, 12.000 km uzaktaki bin yıl öncesinin komşusuna böylesine bir eğitim yatırımı gerçekleştirip bu kadar başarı ve toplum desteği

kazanabilir. Sonra da büyükelçisini başa geçirip kendi temsilcilerine ve dünyaya bu insani yatırımdaki başarısını sergileyebilirdi.

T. Tamer Kumkale'nin⁷ İzlenimleri

29 Mayıs-4 Haziran 1998 tarihleri arasında Ufuk Eğitim Vakfının davetlisi olarak Moğolistan'da bulunan Moğol-Türk okullarının diploma törenlerine katılma fırsatı buldum. Vakıf yöneticilerinin rehberliğinde başkent Ulanbatur'da bulunan iki lise ve bir inşaat meslek yüksek okulu ile Darhan ve Bayan Ülgey şehirlerindeki liseler gezildi.

Türk ve yabancı bilim adamları, bürokratlar ve iş adamlarından oluşan seçkin ziyaretçi grubu tarafından okulların aktiviteleri yakından görüldü ve değerlendirildi. Çok kısa sürede daha fazla şey görebilme heyecanı ile duygusal anlar yaşadığım bu gezi, benim için unutulmaz gözlemlerle dolu bir anı olarak hafızamda her zaman canlılığını koruyacaktır.

Unutamadığım en önemli olay, oğluma adını verdiğim Orhun Nehri'ni ve bu ata yurdunu süsleyerek zenginleştiren Gök-türk Yazıtları'nı görme şerefine nail olmamdır. Kitabelerden aldığım iki avuç toprağı bugün evimin en değerli süsü olarak muhafaza ediyorum ve gururla herkese gösteriyorum.

Burada kutsal eğitim hizmeti vererek ay yıldızlı bayrağımızı ata yurdu Moğol topraklarında gururla dalgalandıran, bize Türk olmanın sonsuz hazzını yaşatan bir avuç Türk gencini "Türk bilim yeniçerileri" olarak dünyaya ilan ediyorum. Ve her birini birer insanlık abidesi gibi gördüğüm bu adsız kahramanları saygıyla selamlıyor ve kendilerini gönülden kutluyorum.

Onlar, kumsalda bir avuç inci tanesi; onlar, bir avuç ekseriyet. Başkent Ulanbatur'dan 230 km kuzeyde bulunan Darhan

⁷ Emekli kurmay albay.

Moğol-Türk Lisesini ziyaret için kara yolu ile hareket ettik. Arabada Prof. Dr. Ahmet Sonel Bey ve Danıştay Üyesi Doğan Topaloğlu ile birlikteyiz. Doğan Bey eski kaymakam ve valilerimizden. Ortak yanımız 1970'lerde aynı bölgede görev yapmamız. Doğan Bey, Ağrı'nın Taşlıçay Kazası'nda kaymakamlık yaparken ben de Ağrı'nın Patnos İlçesi'nde batarya komutanı idim. İkimiz de hayretler içindeyiz, geçtiğimiz yerler bize hiç yabancı değil. Dağlar, taşlar, toprağın rengi ve yapısı, bitki örtüsü ile tanıdık olan bu topraklardan, bu delik deşik yoldan biz yüzlerce kere geçtik. Yadırgamıyoruz. Sanki Pasinler'den çıktık da Horasan'a varmak üzereyiz. Yahut İpek Gediği'nden çıktık da Doğubayazıt'a varmak üzereyiz. Birden irkiliyorum, sözünü ettiğimiz topraklardan tam 10 000 km uzaktayız. Buralara uçakla on iki saatte ulaşabildik.

Sonunda tarihî bir gerçeğin farkına varıyoruz. Atalarımız neden Bilge Kağanların, Tonyukukların ve Cengiz Hanların memleketi olan bu ata yurdunun yerine Anadolu'yu yeni ana yurt seçmişler? İşte bunun asıl sebebine ulaşıyoruz. Bu benzerliği başka türlü izah etmek mümkün değil. Aynı coğrafya, aynı iklim, aynı görüntü. İnsanların bakışları, davranışları bile bize benziyor. Biz buralara benzediği için Anadolu'yu sahiplenmiş ve uğruna kan dökerek vatanlaştırmışız. Bu duyguyu Tonyukuk Kitabeleri'ni gezerken yeniden yaşadık.

Evet, burası bizim ata yurdumuz. Türklüğün ve Türk kültürünün çıkış noktasındayız. Yani ilk ana vatanımızdayız. Şimdi bu topraklarda dost ve kardeş ülke Moğolistan Cumhuriyeti egemen. Dili başka, dini başka, insanı başka ama kültürüyle bize yakın.

Bizi kendine çekiyor. Bizden izler taşıyorlar ve bizi kendilerine yakınlaştıran mistik bir yapıları mevcut. Okullarda bizi çok güzel bir Türkçe ile karşılayan ve ağırlamak için çırpınan aydınlık ve güler yüzlü Moğol çocuklarına ısınmamak ve onlara yabancı gözü ile bakmak mümkün değil.

Moğolistan toprakları Türkiye'nin iki katı. Fakat nüfus sadece iki milyon. Bu sayının yarıya yakını ise başkent Ulanbatur'da yaşıyor. Modern bir başkent oluşturma çabalarına rağmen, başşehrin içinde dahi halkın önemli çoğunluğu göçebe. Moğol insanının karakterine uygun olarak geleneksel çadırlarda yaşamaya devam ediyorlar. Moğolları, özgürlüğü yaşadığı çadırından ve atından ayırmak kolay görünmüyor.

Moğolistan geniş toprakları, düşük nüfusu ile bugün son derece fakir bir ülke görünümündedir. Fakat el değmemiş yer altı ve yer üstü zenginlikleri ile coğrafi konumu dikkate alındığında dünyaya yön veren süper güçler açısından son derece önemli ve kritik bir ülkedir. Kuzeydeki Rusya ile Güneydeki Çin'in bu doğal zenginlikte gözünün olması çok normal. Bu zengin ülkenin kaynaklarını Rusya ve Çin'e kaptırmamak için ABD, Japonya, Kanada başta olmak üzere bütün büyük devletler birbirleri ile yarış halindedir. Hepsi bir şekilde gelmişler, "Bu büyük pastadan nasıl pay kaparız?" çabası ve telaşı içine düşmüşler.

21'inci asrın ilk yarısında Moğolistan'ın Doğu ve Batı'nın menfaat çatışmalarına sahne olması kaçınılmaz gibi görünüyor. Fakat bu mücadelede Moğol kardeşlerimiz yalnız ve savunmasız olmayacaktır.

Mümtaz insan Saadettin Başer Beyefendi yönetimindeki Ufuk Eğitim Vakfı tarafından ilki 1994 yılında açılan Moğol-Türk okullarında yetişen kardeş Moğol çocukları; bilim, fen ve teknolojide dünya standartlarında eğitim alarak çağı yakalama gayreti içine girmişlerdir. Bu çocuklar, ülkelerinin bugününe ve yarınlarına sahip çıkacaklardır.

Asırlar önce bir dünya imparatorluğu kuran Cengiz Han'ın torunları ile son cihan imparatorluğu olan Osmanlı'nın çocukları 1300 yıl sonra ata yurdunda yeniden bir araya gelerek ortak kültür mirasını beraber yeşerttiler. Karşılıklı sevgi ve saygı ile müthiş bir eğitim seferberliği başlattılar. Bu şekilde bir yandan

Moğol-Türk dostluğu pekiştirilirken diğer yandan ülkenin hızla kalkınmasını sağlayacak genç Moğol neslinin yetiştirilmesi temel hedef olmaktadır.

Heyetimizle yaptığımız gezi sonucunda vardığımız ortak sonuç şudur: Moğol-Türk okullarından yetişen Moğol gençleri, gerek ulaştıkları bilim ve teknoloji seviyeleri ve gerekse kültürel değerlerine olan sınıksız bağlılıkları ile ülkelerini 21'inci asra başarı ile taşıyabilecek bir performans, şuur ve bilinç içinde görülmüştür.

Yukarıda belirtilen güzel tabloyu, Ufuk Eğitim Vakfı Başkanı Sayın Saadettin Başer ve Moğol-Türk Okulları Genel Müdürü Sayın Hüseyin Karakuş Beyefendiler ile onların emrinde görev yapan bir avuç isimsiz “Türk bilim yeniçerileri”ne borçluyuz. Hem Türk hem de Moğol milletinin bu gençlere ödenecek vefa borcu olduğunu özellikle vurgulamak istiyorum.

Bu topraklara Türk bayrağını, Anadolu kültürünü, İstiklal Marşı'mızı, insani değerlerimizi, arkadaşlık ve dostluk anlayışımızı, sevgi ve hoşgörümüzü, bilim ve teknolojimizi taşımışız. Bu geziyle, bunları binlerce kilometre uzaktan ata yurduna taşıyan aydınlık yüzlü, vakur, bilim Mehmetçığı gençlerimizi yakından tanıma ve ülkemini yetiştirdiği bu insanlık abidesi gibi duran neslimle övünme imkânını buldum. Onlar kültürümüzü Avrupa'ya taşıyan Şeyh Edebalı'nın 21'inci asra düşmüş birer kopyası gibiler. Dünyaya Türk'ün gözü ile ışık ve feyiz dağıtıyorlar. Onlar öğrencilerini sınıksız kavramışlar, kendilerinde olanların hepsini kısıksız veremeye çalışıyorlar. Bunda başarılı da oluyorlar. Türklüğü sadece temsil etmiyorlar, yaşıyor ve yaşatıyorlar. Genç beyinlere bir daha çıkmayacak şekilde bilim ve teknolojiyi çakıyorlar.

Diploma törenlerinde mezuniyet dolayısıyla okullarından ayrılan öğrencilerin acıları gözlerindeki ifadelerden anlaşılıyor. Bu gözler, “Bizi bırakmayın.” diye yalvarıyorlar, zaten onların da bırakmalarına imkân yok. Çünkü bu şekilde birbirleri ile bütünleşmiş beyinlerin birbirini bırakması mümkün değil. Bu

bağlılığın, kültürler arası birliği, bütünlüğü ve devamlılığı sağlamlaştırdığı gibi, ülkeler arasındaki birlik ve beraberliği de sağlamlaştırdığı görünen bir gerçek.

Sadece dört yıl gibi kısa bir sürede alınan mesafe, yarınlarımız için umut verici. Üst düzey Moğol yöneticilerinden okullarımız ile ilgili duyduğumuz güzel sözler bizleri gururlandırmıştır. Moğol-Türk okullarından mezun olan Moğol çocuklarının modern Moğolistan'ın yaratılmasında ve 21'inci yüzyıla taşınmasında çok önemli görevler üstleneceklerine inanan yöneticilerin bu okullara destek ve yardımcı olmak için âdeta birbirleri ile yarışmaları gerçekten memnuniyet verici bir durum.

Moğol-Türk okulları, dünya standartları ölçüsünde bilim ve teknolojiyi yakalama çabaları yanında, Atatürk ve Atatürkçü düşünce konusundaki yaklaşımları ile de dikkate değer bulunmuştur.

Ben yıllardır yaşadığım Atatürk sevgisini 1986 yılında verdiğim “Atatürk’ün ekonomik görüşleri” isimli doktora tezim ile bilimsel alana taşımış bir kişiyim. Bilimsel çalışmalarımı; yazdığım kitaplarla, verdiğim konferanslarla, filmlerle seminer ve sempozyumlarda açıkladım. 1986 yılından itibaren üniversitelerde Türk gençlerini Atatürkçü yapabilmek için “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi” dersleri vererek hem gençleri hem de kendimi bu alanda yetiştirmeye çalışıyorum. “Türk insanını nasıl Atatürkçü yapabilirim, Atatürk’ü onlara en kolay nasıl anlatabilirim, fikirlerini toplumumuza nasıl yayabilirim, onları nasıl bilinçli ve şuurlu birer Atatürkçü olarak yetiştirebilirim, Atatürk ilkeleri etrafında onları nasıl birleştirebilirim?” sorularının cevabına yıllarımı verdim ve vermeye devam edeceğim.

Bu ilgi alanım, beni bu okullarımızdaki Atatürk köşelerine çekti. Tüm okullardaki köşelerde yer alan resim, şiir ve yazıları inceledim. Son derece duygulandım. Bunlar şişirme ve ısmarlamaya yazılar değildi. Çok duygulu, içten, sevecen ve bilinçli bir

bakış açısıyla ve inanılarak yazıldıkları belliydi. Zaten sevmeden ve inanmadan bu kelime ve cümleleri bir araya getirmek mümkün değildi. Zorla yazdırılması ise hiçbir zaman düşünülemezdi. İrkildim. Bunları meydana getirenler Moğol çocuklarıydı ve onların da Atamız ile aynı devirlerde yaşamış Surp Baatar isimli bir ataları vardı. Onun resim ve heykelleri Moğolistan'ın her yanını süslüyordu. Onun daima ön planda olmasına rağmen bu çocuklardaki Atatürk sevgisini anlamak mümkün değildi.

Derhal öğretmenlerimize sordum: “Bu çocuklara Atatürk’ü nasıl tanıttınız ve sevdirdiniz? Nasıl bunları birer Atatürk hayranı yaptınız? Bu benim ilgi alanım ve yıllardır bu konu üzerinde çalışıyorum. Bu ‘Nasıl?’a tam bir cevap bulabilmiş değilim. Lütfen beni aydınlatın.”

Genç bilim yeniçerilerimiz utanarak ve büyük bir tevazu içinde, “Efendim, bunu bize sormayın, lütfen bu eserlerin sahipleri olan öğrencilere sorun.” diyerek bu soruma cevap vermemekte ısrar ettiler.

Yakınımda gözüme ilişen birkaç Moğol çocuğunu çağırdım. Verecekleri cevapları tespit edebilmek amacıyla Samanyolu televizyonu kameramanını da yanıma aldım. Kameramana “Benim için çok önemli olan bir konuyu çözmek üzereyim, aman kaçırma.” diyerek, konuşmaları kaydetmesini sıkı sıkı tembih ettim.

Çocuklara özetle şunu sordum: “Çocuklar, ben Türk’üm, sizler Moğol’sunuz. Ben Müslüman’ım, sizler Budist’siniz. Ayrı ırk ve dinden insanlarız. Benim sevdiğim, saydığım, inandığım, ilkelerini takip ettiğim, düşüncelerini bildiğim bir liderim var. Onu hepimiz tanıyorsunuz. Türk toplumunun Atatürk’ünden bahsediyorum. Oysa sizin de bir atanız var. Atatürk ile aynı devirde yaşamış ve sizin milletiniz için çok büyük işler yapmış bir atanız var. Onu çok sevdiğinizi ve saydığınızı da biliyorum. Şimdi beni iyi dinleyin. Ben Türk’üm ve Atatürk benim

insanım. Onu sevmek ve saymak benim en doğal hakkım. Ama siz Moğol'sunuz. Neden benim Ata'mı seviyorsunuz ve ona sahip çıkıyorsunuz? Bu yazılar ve şiirler inanmadan yazılmaz. Bu eserlerde saygı var, sevgi var, inanç var. Bunun sebebini bana izah edin. Kısacası siz neden ve nasıl Atatürkçü oldunuz?"

Kendi aralarında kısa bir istişareyi takiben Moğol-Türk inşaat Teknik Lisesi öğrencisi Damdindorjiin Oyundelger söz alarak özetle şunları söyledi:

"Efendim, siz Türkleri bize çok kötü tanıttılar. Hatta tanıtmamak için uğraştılar. Oysa biz burada öğretmenlerimiz, abla ve ağabeylerimizin şahsında bambaşka bir Türk'le karşılaştık; insanlığı, saygıyı, sevgiyi, dostluğu, arkadaşlığı, dayanışmayı, birlik, beraberlik ve hoşgörü gibi daha önce bilmediğimiz ve tatmadığımız değerleri tanıdık. Ailelerimiz ve en yakınlarımızdan görmediğimiz destek ve yardımı onlardan gördük. Onlara bağlandık. Âdeta evlerimizden ve çevremizdeki kötü davranışlardan kaçarak onların yanına, okula sığındık. Onlar da insan, biz de insanız. Neden bu güzelliklerin onlarda bulunduğunu merak ettik. Sonra hepsinin saydığı, sevdiği, inandığı ve yol göstericisi kabul ettiği bir insanın varlığını keşfettik. Hepsi Atatürk'ü biliyor, anlıyor, seviyor ve yaşıyordu. Demek ki onları bizden ayrı kılan bu büyük insandı. Nasıl öğretmenlerimize sevgi ve saygı ile bağlanmışsak onların önderine de aynı sevgi ve saygıyı göstermemiz gerek, diye düşündük. Atanıza olan sevgimizin gerçek sebebi budur."

İşte bir Moğol öğrencinin ağzından Türk öğretmenleri, işte bu isimsiz evlatlarımızın yaptıkları, yapabildikleri. Atatürk yaşıyorsa, "Bir Türk dünyaya bedeldir." sözünü hayata geçiren bu kahraman evlatlarını görerek mutlu olacaktı. Fikir ve düşüncelerinin Türk milletinin inhisarından çıkarak güneş gibi dünyayı aydınlattığına şahit olacaktı.

Ne mutlu böyle bir gençliği olan milletimize, ne mutlu tarihe damgasını vuran Türk milletinin gençlerine.

Sizleri candan kucaklıyor ve başarılarımızın daim olmasını diliyorum. Altmış beş milyon sizinledir. Ata yurdunu sizlere, sizleri Allah'a emanet ediyorum.

Aydın Ecer'in⁸ İzlenimleri

Türklerin ana yurdunun ve ilk Türk devletlerinin kurulduğu toprakların özlemi her Türk'ün kalbinde yatar. Her Türk, Altay Türklerinin, Bilge Kağan'ın, büyük Vezir Tonyukuk'un yazıtlarının bulunduğu toprakları görmek için can atar.

Mayıs 1998'de, değerli şahıslardan oluşan bir heyetle birlikte sekiz günlük Moğolistan gezisine katılmam konusunda yapılan teklifi, yukarıda bahsettiğim özlemi gidermek ve bölgede kurulmuş Türk okullarımızın etkinliklerini yerinde tespit ederek doğru kanaatler edinmek için, tereddütsüz kabul ettim.

Moskova üzerinden on iki saatlik uzun bir uçak yolculuğundan sonra indiğimiz Moğolistan'ın başkentinde, Türk okullarının idareci, öğretmen ve öğrencileri tarafından büyük bir sevgi ve coşkuyla karşılandık.

Hazırlanarak bize takdim edilen bir haftalık gezi planında, Moğolistan'ın başkenti ve diğer iki eyaletinde bulunan Türk okullarının gezilmesi, tetkiki ve eğitim yılı sonu olması dolayısıyla mezuniyet gecelerine katılım ağırlıkta idi. Ayrıca Tonyukuk Abideleri'ne ve Cengiz Han Otağı'na gidilecek ve devlet başkanı başta olmak üzere bazı bakanlıklar da ziyaret edilecekti.

Türk Okulları

Ufuk Eğitim Vakfı önderliğinde Moğolistan hükümeti ile mutabakat sağlanarak 1994 yılında başkent Ulanbatur'da bir fen lisesi, bir süper lise ve bir inşaat meslek okulu, Darhan ve Bayan

⁸ Emekli general.

Ülgey eyaletlerinde de iki fen lisesi kurulmuştur. Liseler “Türk-Moğol Fen Liseleri” adı altında karma idareci ve öğretmenlerle eğitim vermektedir. Sayıları elli civarında olan Türk öğretmenler, lisan bilen, seçkin ve fedakârca çalışan liyakatli kişilerden oluşmaktadırlar.

Moğol öğrenciler ve aileleri, Türk öğretmenlere karşı büyük bir sevgi ve saygı duymakta, onlara çok değer vermektedirler. Bütün öğretmenler, özellikle Moğol halkının da sevgisini kazanmak için, aldıkları özel derslerle Moğolca öğrenmişlerdir.

Moğol hükümetince tahsis edilen okul ve yurt binaları, yeniden onarım ve restorasyona tâbi tutularak Vakıf tarafından eğitim yapılabilir ve barınılabilir duruma getirilmişlerdir. Kitap, yardımcı malzeme, kütüphane ve laboratuvarlar modern, örnek ve eğitim-öğretim planlamalarına uygun bir nitelik taşımaktadır.

Okullar arası ders olimpiyatlarında, tüm Türk okullarının öğrencileri bütün derslerde ilk dereceleri alacak kadar iyi ve planlı bir eğitime tâbi tutularak yetiştirilmişlerdir. Moğol aileleri çocuklarını bu okullara yerleştirmek için büyük çaba ve fedakârlıklara katlanmaktadırlar. Zira Türk okullarının ilk mezunları, özellikle Türkiye'deki üniversiteleri tercih ederek en iyi fakültelere girebilmişlerdir.

Okullarda öğrencilere Türk ve Atatürk sevgisi aşılanmakta, millî oyunlarımız öğretilmektedir. Yine öğrencilerin millî bayramlarımıza katılımları ve Türkiye hakkında şiirler, yazılar yazmaları sağlanmaktadır. Mezuniyet gecelerinde sergilenen gösteriler -konuşmalar, şiirler, folklor gösterileri, halk türkülerimiz vb.- göğüslerimizi kabartmıştır. Her okulda oluşturulan Atatürk köşeleri ve bu köşelerdeki, öğrencilerin Atatürk ile ilgili duygularını içeren yazıları bizleri gururlandırmıştır.

Halkın %50'ye yakını göçbedir. Sovyetlerin inşa ettiği eyalet merkezleri mamur, ancak bakımsız ve yetersizdir. Sovyetlerin

devrettiği küçük daireli, çok katlı büyük blok apartmanlar, yavaş yavaş yerleşik halka devredilmeye başlanmıştır. 1,5 milyon km²lik Moğol topraklarında 2.400.000 insan yaşamaktadır. Buna mukabil 35.000.000 büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Hayvanlar doğa şartları ile baş başa bırakılmıştır. Kışın, büyük bir kısmı telef olmaktadır. Ülke kısmen dağlıktır. Büyük bir kısmı ise bozkır ve çöldür. Moğolistan hiçbir konuda gelişmemiştir. Hayvan ve hayvan mamulleri dışındaki ihtiyaçlarını ithal etmektedir. Orman yok denecek kadar azdır. Başkent, sadece Darhan Eyaleti'ne asfalt yolla bağlıdır. Harap olan ve onarılamayan bu yoldan gidilirken seyahatin yarısı araziden yapılmaktadır. Diğer şehirlere ulaşım imkânsız denecek kadar zordur. Bayan Ülgey Eyaleti'ne dört buçuk saatlik uçak yolculuğu ile gidilebilmiştir.

Ülke ilişkileri sadece Rusya ve Çin ile gelişmiştir. Ticari ilişkiler Moskova-Darhan-Pekin'i birbirine bağlayan tek demir yolu ile sürdürülmektedir.

Sadece Bayan Ülgey Eyaleti'nin % 90'ı Kazak'tır. Kazak halkla Türkçe anlaşmak mümkün olmaktadır.

Halkın yegâne gıdası, yaz ve kış, ekmek, et, süt ve bunların mamulleridir.

Bayan Ülgey Eyaleti'nin güneyinde bulunan büyük altın ve gümüş yatakları işletilebildiği takdirde ülkenin kalkınması kolaylaşacaktır.

Cumhurbaşkanı, meclis başkanı, adalet ve millî savunma bakanı ile yapılan görüşmelerde, Türk okullarına büyük önem verdiklerini, okullardaki eğitimin mükemmeliyetinden büyük mutluluk duyduklarını ve bu okulların etkinlik ve faaliyetlerini yakından takip ettiklerini memnuniyetle müşahade ettik.

Ayrıca Türk-Moğol devletlerini akraba gibi gördüklerini; ticari ilişkilerini geliştirmek, silahlı kuvvetler, emniyet ve eğitim konularında iş birliği yapmak istediklerini ve Türkiye'den destek

beklediklerini beyan ettiler. Taleplerini içeren hususlar derlenerek Sayın Cumhurbaşkanımıza sunuldu.

Ülkemiz ile Moğolistan arasındaki iyi ve dostane ilişkilerin başlangıcını Moğolistan'da kurulan ve başarılı bir grafik sergileyen bu okullar teşkil etmiştir. Gelecekte yönetimde ve diğer etkili görevlerde bulunacak bu gençler, Atatürkçülük dinamizmi ile gelişen, büyüyen, çağdaşlaşan Türkiye'ye yakın olacaklar; ilişkileri, dostluğu geliştirecekler ve iki ülkeyi yakınlaştıracaklardır.

Saygılarımla.

Moğolistan'a Yeni Bir Gezi

Prof. Montandon, artık her vesile ile bu eğitim faaliyetlerini önüne gelen herkese anlatıyordu. Birinci seyahatimizden iki yıl sonra onu yine Türk okullarının mezuniyet törenlerine davet ettik. Montandon, kendisiyle beraber çalışan ve emekli olduktan sonra klinik direktörlüğüne getirilen Prof. Willy Lehmann ve eşini de getirmek istiyordu. Bu isteğini seve seve kabul ettik.

Onlar da daveti kabul ederek eşleri ile beraber önce İstanbul'a geldiler. Geziden önce iki gün burada kaldılar. Bu iki gün boyunca, İstanbul'un tarihî ve turistik yerlerini beraber ziyaret ettik, İstanbul'un güzelliklerinden çok etkilendiler, Topkapı Sarayı'nı birlikte gezdik. Daha sonra bir akşam farklı kesimlerden insanlar ile birlikte yemek yedik. Yemekten sonra gece, gemi ile Boğaz'da gezdik. Boğaz'ın kenarında görülen tarihî yapılar yabancı misafirlerimizi çok etkiledi. Birlikte İstanbul'un tarihî camilerini de ziyaret ettik. Bir defasında namaz vaktinde nasıl namaz kılındığını arkadan izlediler.

Sonra bir grup ile beraber Moğolistan'a hareket ettik. 24 Eylül-3 Ekim 1999 tarihleri arasında gerçekleşen gezimiz yine kalabalıktı ve katılımcılar hepsi birbirinden değerli kimselerden oluşuyordu. Hem buralardaki okulları hem de Moğolistan'ın tarihî

ve turistik yerlerini ziyaret ettik. Bu arada resmî makamları da ihmal etmedik. Öğretmen arkadaşlar kendi mütevazı evlerinde bize yemekler ikram ettiler ve misafirler ile tanıştılar. Kendilerini anlattılar. Cengiz Han'ın sembolik çadırları ziyaret edildi. Misafirlerimiz bu geziden çok memnun olarak döndüler.

Geziden döndükten sonra Prof. Dr. Willy Lehman, Altay Tokat ve Ömer Çaha birer rapor yazdılar. Yazıp gönderme lüt-funda buldukları bu raporları önemine binaen buraya almak istiyorum.

Willy Lehman'ın⁹ İzlenimleri

Geçen yıl mayıs ayında arkadaşım Prof. Dr. Şerif Ali Tekalan, mesai arkadaşım Prof. Dr. Pierre Montandon'la birlikte, beni Moğolistan'da açılmış Türk okullarını ziyaret amacıyla davet etmişti. Maalesef işlerimin yoğunluğu dolayısıyla bu davete katılamamıştım. Geçen ağustosta Şerif Ali, beni ve eşimi 24 Eylül-3 Ekim tarihleri arasında yapılacak gezi için tekrar davet etti. Bu sefer işlerimizi ayarlayıp daveti büyük bir memnuniyetle kabul ettik. Gerçi yapacağımız yolculukla alakalı çok fazla malumatımız yoktu ama değişik yönleriyle önce İstanbul'u, sonra da Moğolistan'ı Türk dostumuz aracılığıyla tanımış olacaktık.

İstanbul'a varışımızda Şerif Ali ve Fatih Üniversitesinden sekiz genç öğretim görevlisi tarafından çok sıcak bir şekilde karşılandık. Aynı akşam Marmara Denizi'nin kenarındaki bir lokantada, Hüseyin Nakiboğlu'nun da bulunduğu akşam yemeğinde beraber olduk.

Bu arada, okulların işleyişi ve yeni vakıf üniversitesi hakkında sorular sorarak bilgiler aldık. Tercüman vasıtasıyla konuşmalar enteresan ve canlı geçti. Ertesi gün İstanbul'u keşfe çıktık.

⁹ Prof. Dr., Cenevre Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Kliniği servis şefi.

Sultanahmet Camii, Ayasofya, Topkapı Sarayı, Yerebatan Sarnıcı gibi çok güzel ortamlarda, zamanın sanatkârlarının yaptıkları eserleri gördük.

Bu tarihî ve kültürel yerlerin hızlı ziyaretinden sonra, kılavuzlarımızla beraber bir üniversite hazırlık kursuna gittik. Bize buradaki eğitim modelleri izah edildi. Ve ilk intibamız, geleceğin talebelerinin çok ciddi bir seçimden geçtiği oldu. Kursun müdürü bize binayı gezdirdi. Modern teknik ve odiyovizüel imkânların bulunduğu bin kişilik konferans salonunu da görmüş olduk.

Sonra, İstanbul'u kuş bakışı gören bir tepenin üzerinde kurulmuş dokuz binadan oluşan yeni yapılmış bir okul kompleksini ziyaret etme şansımız oldu. Okulun genç ve dinamik müdürü, değişik ve zengin imkânlarla donatılmış okulu bize gezdirdi. Böylesine istisnai bir çalışma talebeler için bir şans ve talebeler de bu işin farkındalar.

Öğleden sonraki vakit ibadet zamanıydı ve en yakın camide beraber ibadet yapılışını da görme ve paylaşma şansımız oldu.

Sonra, yeni bir TV kanalı olan STV'yi ziyaret ettik. Burada, bize televizyonun işleyişinden ve gelecekteki projelerden bahsedildi. Aynı zamanda bir canlı yayın esnasında stüdyoda deprem bölgesinden gelen bir genç anne ve çocuğunu görmüş olduk.

Akşam, Boğaz kenarındaki bir lokantada bazı tıp mensupları, iş adamları ve bürokratlardan oluşan yirmi kadar kişiyle akşam yemeği yedik. İsviçre ve Türkiye hakkında bilgi alışverişleri oldu. Maalesef sadece Türkçe bilen bazı kişilerle konuşma imkânımız olmadı.

Sonra, bizi çok güzel bir sürpriz bekliyordu: 10-15 metre uzunluğunda bir yelkenliyle, ışıklarını yakmış birçok vapur ve deniz motorunu da gördüğümüz bir gece gezintisi yaptık. İstanbul ışıklarla donanmıştı. Bu gerçekten çok mükemmel ve unutulmaz bir hatıraydı.

Ertesi gün Moğolistan yolculuğu başladı. Havaalanında gezi arkadaşlarımızla tanıştık. Yedi kişiydik ve daha uçakta, aramızda derhâl samimiyet ve dostluk ortamı oluştu. Gezi için hepimiz de heyecanlıydık. Ulanbatur'da bizi Moğolistan'daki Türk okullarının genel müdürü Hüseyin Karakuş karşıladı. Her şeyin en iyi şekilde olması için bütün organizasyonu o yapmıştı. Ziyaret ettiğimiz okullardan ilkinde Moğol müdür, Türk müdür ve genç Türk öğretmenlerle tanıştık.

Yaş ortalaması yirmi beşi geçmeyen bu öğretmenler dikkatimizi çekti. Genç kızların bulunduğu bir sınıfta, Türk ve Moğol millî marşlarını dinledik, hepsi neşeli ve hayatlarından memnun görünüyordu. Hepsinin de böyle kaliteli bir eğitim almak için seçilmiş olmalarından dolayı tatlı bir gurur havaları vardı.

Sınıflar sade bir şekilde döşenmişti fakat buna rağmen, temel bilgilerin edinilmesi açısından gerekli malzemeler talebelerin hizmetine sunulmuştu.

Ertesi gün, iki resmî ziyaret gerçekleşti. Ziyaret edilenlerden biri millî eğitim bakanı, diğeri cumhurbaşkanı idi. Her seferinde samimi tanışmalar oldu. Bununla birlikte, tercüme simültane olarak Türkçe ve Moğolca yapıldığı için konuşulanları tam anlayamıyorduk. Sonra, Türkiye'den gelmiş genç bir matematik öğretmeni olan Murat, özetleri bize İngilizce olarak aktarmaya başladı.

Öğleden sonra, Ulanbatur'dan arabayla çıktık ve güzel manzaralı steplerden geçtik. Yükseklerle gece kar yağmıştı. Renkler çok çarpıcıydı, bu ülkenin uçsuz bucaksız ve göz kamaştırıcı güzelliklerini görme imkânımız oldu.

Sonra, üzerinde Türk medeniyetinin kaynağını teşkil eden yazılı şekillerin bulunduğu dikili taşlar ve arkeolojik yapılarla dolu bir bölgeye geldik. Gezi arkadaşlarımız çok heyecanlandı. Bu, onlar için çok önemli bir andı.

Ulanbatur'daki okulun müdürünün evine akşam yemeğine davet edildik. Yemek dostça ve sıcaktı. Yemekler çok lezzetliydi. Sonra talebelerin bizim onurumuza hazırladıkları, şarkıların, şiirlerin okunduğu, dansların yapıldığı bir gösteriye katıldık.

Bütün bu Moğol öğrenciler çok güzel Türkçe, hatta İngilizce konuşuyorlardı. Hepsinde mükemmel bir kıyafet düzgünlüğü, yaşama sevinci ve öğretmenlerine karşı büyük bir saygı gözledik.

Üçüncü gün, güzergâhımız, Moğolistan'ın kuzeyindeki Dahran şehrindeki bir okul oldu. Saatlerce süren bu yolculuk esnasında, çok güzel manzaraları, kendi giysileri içinde, meşhur Moğol süvarilerini, uçsuz bucaksız at sürülerini ve yine dağınık şekilde bulunan meşhur beyaz çadırları görme şansımız oldu. Bu göçebe halk, Sovyet rejimi altında geçen senelerin baskısına rağmen kendi geleneklerini nasıl muhafaza edebilmiş? Materyalist medeniyetin kötülüklerinden korunabilmiş mi? Budizm inanışları hâlâ devam ediyor muydu? Ulanbatur'dan Dahran'a gidiş esnasında bu şekilde birçok soru aklımıza geldi. Dahran'a vardığımızda, Sovyetler tarafından uzun zamandan beri sömürgeleştirilmiş tipik bir şehir gözümüze çarptı: Bütün binalar aynı ve ruhsuz. Hele şükür ki, Türk okulunda sıcak ve güzel bir şekilde karşılandık. Yine öğretmenlerin çok genç olması ve talebelerin motivasyonu dikkatimizi çekiyor. Dostlarından uzak kalmalarına ve burada hayatın her zaman kolay olmamasına rağmen, gerçek bir gönüllülük, insanlık gayesine hizmet anlayışı, daima şevk dolu bir çalışma azmi gözlüyoruz.

Kendi ülkelerine senede birkaç haftalığına gidebiliyorlar, bu da onların daima iyi bir moral içinde olmalarını sağlıyor.

Talebelerde öğretmenlerine karşı saygı, gerçek bir minnet ve öğrenmeye karşı bir açlık hissediliyor. Bu gençlik sıhhatli görünüyor. Başlangıçta çok ciddi kriterlere göre talebelerin seçilmesi ve sonra çok seçici bir sisteme cevap verebilecek devamlı

gayretlerin temin edilme zorunluluğunu da belirtmek gerekir. Her yıl 800 müracaat arasından 60 yeni talebe seçiliyor. Yarışma ve liyakate dayalı bir eğitim sistemi mevcut. Mesela, en iyi talebe Türkiye'ye geziyle mükafatlandırılıyor. Bu talebelerin kendi ülkelerinde bir elit teşkil edecekleri bir gerçek.

Bu, tamamen objektif ve arka planda dinî bir düşüncenin olmadığı, “Moğolistan'da talebe yetiştirme” amaçlı bir eğitim sistemi. Biz, ziyaret ettiğimiz iki okulda da hiçbir İslami propagandaya meyil göremedik. Okullarda Cengiz Han ve Mustafa Kemal portreleri asılıydı.

Karşılaştığımız bütün öğretmenlerdeki tek müşterek ideal, öğrencileri motive etmektir. Yine, bu okulların yöneticilerinin ve öğretmenlerinin Moğol resmî makamlarıyla çok mükemmel bir diyalog içinde olduklarını gördük.

Moğolistan için, bilim ve sanat düşkünü sponsor Türklerin büyük cömertliği sayesinde, bu kadar çok sayıdaki çocuğa olağanüstü kalitede eğitim verilmesi paha biçilmez bir avantajdır. Dünyanın dört bir yanına yayılmış bu eğitim meşalesi, bizim bilgimize göre tektir. Bu şekilde, bilgi ve kültürün, okul ve üniversite aracılığıyla yayılmasının güzel bir örnek olduğunu bizim de kendi aramızda konuştuğumuzu ve etrafımızdakilere anlattığımızı söylemek gerekir.

Gerek İstanbul gerekse Moğolistan'da heyecan yönünden zengin, kalitece yüksek tanışmaların olduğu bu yolculuğun hatıraları, bizim hafızamızda kazanmış olarak kalacaktır.

Bize bu duyguları yaşatan herkese sonsuz teşekkür ediyoruz. Sıcak ve dostça bir ortamda kendileriyle bu insanlık macerasını paylaştığımız yol arkadaşlarımızın heyecanlı hatıralarını daima saklayacağız. Tek üzüntümüz, bize daha iyi anlaşabilme imkânı sağlayabilecek Türk dilini veya Moğol dilini anlayamamak olmuştur.

Altay Tokat'ın¹⁰ İzlenimleri

Moğolistan'a fevkalade seçkin bir heyetle yaptığımız gezi benim açımdan çok yönlü önem ve anlam taşımaktadır.

Bu gezinin ilginç noktalarından biri, ilk ve ortaokul çağlarında tarih derslerinde, Türklerin ana yurdu olarak öğretilen Orta Asya'da Altay ve Tanrı Dağları'nın bölgenin sembolü olduğunu öğrenmemizdi.

Moğolistan gezisinden önce, Kazakistan'a yaptığım bir gezide, Almaata'ya gittiğimde Tanrı Dağları'nı görmüştüm. O zaman, "Tanrı'm! Altay Dağları'nı da bir gün bana görmeyi nasip et!" diye dilekte bulunmuştum, işte Moğolistan gezisinde, bu dileğim gerçekleşti. Altay Dağları'nı gördüğümde çok heyecanlanmış ve çok duygulanmıştım.

Moğolistan, tarihî zenginliği kadar coğrafi konumu itibarıyla de stratejik açıdan çok önemli jeopolitik özellikleri olan bir ülkedir.

Dünya tarihinde, en büyük komutanlardan, en büyük devlet adamlarından biri olan Cengiz Han'ın ülkesini ziyaret etmek, onun menkıbelerini yerinde dinlemek ve ayrıca tahtına çıkarak fotoğraf çekirmek bu gezimizi bu yönüyle anlamlı hâle getirmiş, gezinin önemini ve özelliğini daha da artırmıştır.

Moğolların sosyal yaşamını, yaylalardaki hayatını, atlar ve hayvanlarla özdeşleşmiş doğal yaşantılarını birçok yerde izledik ve gördük. Beni en çok, atlara olan bağlılıkları ve keçelerden yapılmış çadırlarda ilkel fakat gururlu ve mutlu yaşantıları etkilemiştir. Bir yerde, kışın banyo ihtiyaçlarını vücutlarını sileerek temizlemek suretiyle karşılamalarını şartların gereği olarak bulunmuş bir çare olarak benimsedim. Bütün bunları ve yaşam tarzlarını; Moğollar'm mücadeleci, dayanıklı ve misafirperver

¹⁰ Emekli korgeneral.

karaktere sahip olmalarını sağlayan faktörleri gördüm. Ayrıca, Moğollar'ın yaşamının, Türkmen olduğum için çocukluk yaşamıma çok benzediğini fark ettim. Bütün bunların, Türk ve Moğol insanının birbirlerine kültürel ve tarihî yakınlık duymalarının temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Gezimiz esnasında, Moğolistan Cumhurbaşkanı ve birçok bakanı heyet hâlinde ziyaret ettik, hepsinin Türklere yakınlığından, oradaki Türk okullarına hayranlıklarını beyan etmelerinden mutlu oldum.

Gezimizde, Moğolistan'daki Türk okullarını ziyaret ettik. Okullarda Moğolistan devlet adamlarının çocukları dahil çok sayıda Moğol'un öğrenci olmalarına, bunların İstiklal Marşı'nı, Türkiye'yi ve Atatürk'ü öğrenmiş olmalarına da sevindim.

Bu okullarda öğretmenlik ve idarecilik yapan gizli kahramanların Türkiye'ye ve geleceğine çok olumlu katkılarda bulduklarını, buradan mezun olacak öğrencilerin Türkiye'nin birer temsilcisi gibi hareket edeceklerini düşündüğümde yapılan hizmetin gelecek açısından daha da değer kazandığını söyleyebilirim.

Bu tür okulların diğer ülkelerde yaygınlaştırılması, Türkiye'nin imajına ve dış ilişkilerde etkinliğine olumlu yönde katkı sağlayacağından, bunun teşvik edilmesinde yarar görüyorum.

Moğolistan'daki Türk okullarında hizmet gören öğretmenleri ve idarecileri kutluyor ve çalışmalarında başarılar diliyorum. Verdikleri emeklerin ülkemiz ile Moğolistan arasındaki ilişkileri daha da pekiştireceğine gönülden inanıyorum.

Moğolistan halkı Budizm dinine mensup olmakla beraber, Budizm eğitimi veren bir din okulunda Müslüman bir Kazakistanlı kızın görev yaptığını görünce dinlerin insanları birbiriyle kaynaştırdığına şahit oldum. En büyük Budist heykelinin Moğolistan'da olduğunu söylediler.

Bu güzel geziyi tertipleyen, bizleri Moğolistan'da karşılayan ve misafir eden bütün dostlara selam ve saygılarımı sunar, başarılar dilerken, Moğolistan'ın Türkiye ile olan ilişkilerinin gelecekte daha da artacağı, ülke ve dünya barışına pozitif katkı sağlayacağı inancıyla teşekkürlerimi sunarım.

Ömer Çaha'nın¹¹ İzlenimleri

Moğolistan: Ufkumuzun Uç Noktası

1999 Eylülünde Moğolistan'a bir seyahat için teklif aldığım da büyük bir heyecan duymuştum. O tarihe kadar Avrupa'da bazı ülkeleri gezme imkânım olmuştu ancak her yönüyle bir parçası olduğumuz Doğu ülkelerinden herhangi birini görme şansım hiç olmamıştı. Yıllarca İran, Hindistan, Çin, Moğolistan merak ettiğim ülkeler içinde başta gelenlerden olmuştur. Bu bakımdan Moğolistan'a seyahat teklifini aldığım da sanki bir rüyam gerçekleşecekmiş gibi hissettim ve teklifi büyük bir minnet duygusu içinde kabul ettim.

Merak ettiğim ülkeler içinde Moğolistan'ın benim için özel bir önemi var. Yıllarca, hatta belki asırlarca annelerimizin, ninelermizin beşikteki çocukları korkutmak için kullandıkları bir figür değil miydi Moğollar? İslâm uygarlığını yerle bir eden istilalarıyla hafızamızda yer alan, Moğollar değil miydi? Yıllar önce Moğol güçleri İslâm uygarlığının en önemli merkezlerinden biri olan Bağdat'a dayandığında o zamanki Bağdat'ın nasıl bir ihtişam içinde olduğunu okumuştum. Sanatıyla, kültürüyle, entelektüel yaşamıyla, edebiyatıyla ve ekonomik refahıyla Bağdat, Doğu'da parlayan bir yıldızdı. Moğollar, işte bu Bağdat'ı yerle bir etmişlerdi. Moğolların Bağdat'ı yerle bir ediş hikâyesi

¹¹ Prof. Dr., Fatih Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı.

içinde içimi en fazla sızlatan şeyse yakıp yıktıkları kütüphaneler olmuştu. Hatta okuduğum bir kitap, Moğol istilasının vahşetini iyice canlandırmak için “İrmaklar mavi akacak kadar kitap ve kütüphane tahrip ettiler.” diyordu.

Moğolistan'a seyahat teklifi aldığımında kafamda canlanan yalnızca bu değildi. Ta ilkokul yıllarından beri kulağımıza çarpan “Kızıl Elma” diyarının doğudaki bitiş noktasına komşu bir yer Moğolistan. Atalarımızın bir zamanlar at koşturdukları toprak parçaları, bağrından fışkırarak Anadolu'ya geldikleri topraklar. Bir bakıma bizim için, hele tarihine karşı öykünmeci bir tarafı olan bizler için buram buram tarih, dede, ata, soy sop kokan topraklar Moğol toprakları. Atalarımızın uçsuz bucaksız bozkırında barınmadığı için batıya doğru göç etmek zorunda kaldığı topraklar. Bir zamanlar Hunların, Göktürklerin, Uygurların at koşturdukları, at nallarıyla dövdükleri topraklar. Bir bakıma coğrafi kökümüz, kaynağımız. Ergenekon destanları, yazıtları, dikili taşları ve anıtlarıyla bizden izlerin şekillendirdiği bir coğrafya.

İşte bu coğrafya, yüz yılı aşkın bir süredir aynı zamanda bizim için bir ideoloji, bir ütopya, bir hayal, bir coğrafi ufkun uç noktalarından biri. Avrupa'nın bağrına kadar uzanan Tuna ile Çin Seddi'ne dayanan koskoca coğrafyadaki ütopyamızın içindeki en derin desen. Ötüken, Volga, Ural ve Türkistan'ı kuşatan bir düzlük, bir vaha, bir derinlik, bir bozkır. Yüz yılı aşkın bir süredir ülkemizde yaşayan herkesi şu ya da bu şekilde kuşatan bir ütopyadır aslında “Kızıl Elma”. “Kızıl Elma”cı olmayanların dahi bilinçaltında “bir zamanlar Adriyatik'ten Çin boylarına kadar” söylemi derinden yer etmiştir. Ülkücüsüyle, İslamcısıyla, solcusuyla ve suya sabuna dokunmayan ortalama vatandaşıyla bu derin coğrafyayı içimizde, hayalimizde, nostaljimizde hep taşıdık, taşımaya devam ediyoruz. “Kızıl Elma” ülküsüne en uzak duran şaire bile “Dört nala gelip uzak Asya'dan/Akdeniz'e bir

kısrak başı gibi uzanan/Bu memleket bizim”i söyleten işte bu derin tarihsel övünç ve gurur dolu bilinçaltıdır.

Şevket Süreyya Aydemir’in, hayat hikâyesini anlattığı Suyu Arayan Adam kitabı beni en fazla etkileyen hayat hikâyelerinden biridir. Şevket Süreyya, gençlik yıllarında hem kendisine hem de neredeyse dönemin eli kalem tutan kuşağına hâkim olan “Kızıl Elma” ülküsünü bu kitapta o kadar güzel betimler ki... Daha 18’inde bir subayken, Osmanlı ordusunu kuşatan bu ülkü, kendi ruhunu da kasıp kavurur. “Asya’daki kardeşlerimizi” uyandırmak, canlandırmak ve onlarla el ele yeniden tarih sahnesine çıkmak için gönüllü bir muallim olarak o topraklara, kendisini alev gibi saran bir ruh hâliyle, bir heyecanla nasıl gittiğini ve içindeki bu heyecanın oradaki gerçekler karşısında nasıl eridiğini, söndüğünü uzun uzadıya anlatır. Şevket Süreyya, “Kızıl Elma”nın serdengeçti bir kahramanını canlandıran Müfide Ferit’in Aydemir adlı romanındaki kahraman olarak görür kendisini ve bir Aydemir olarak ayak basar o topraklara. Daha ayağının tozuyula Bakü’de iken gerçekleşen Bolşevik Devrimi ve tüm Asya’nın sosyalist çizmenin ablukası altına alınışı... Sovyetlerin tepesine inen demir yumruk sadece Asya’yı değil, aynı zamanda bir ülkünün kahramanı olan Aydemir’in ruhunu da fethetmiştir.

Moğolistan’a gideceğim sıralarda Suyu Arayan Adam’ı daha yeni ikinci defa okumuştum. Osmanlı’nın bittiği yüzyıla nasıl bir ruh haliyle girdiğimizi ve bu hayal uğruna nice babayığitleri kaybettiğimizi, bu ruhu bir zamanlar kalıbında taşıyan birinden okuyunca insan daha fazla etkileniyor. Hele bu ruhu damarlarında en canlı biçimde taşıyan Enver Paşa’nın hazin öyküsünü de bu şahsın kaleminden okuyunca bu etkinin katsayısı giderek artıyor. Moğol topraklarına ayak basacağım sırada ruhumda, aklımda Suyu Arayan Adam’ın gençlik yılları capcanlı durmaktaydı.

Moğolistan seyahatimiz, Moğolistan’daki Türk okullarını ziyaret ve bu ekseninde düzenlenen programlarla sınırlı. Orta

Asya'dan başlayarak dünyanın değişik bölgelerine yayılan Türk okulları söz konusu oldukça “Kızıl Elma” ülküsü kendiliğinden canlanıyor kafamda. Enver Paşa'nın da dahil olduğu son Osmanlı kuşağı Asya ülkelerini “Devlet-i Şahane”nin askerî gücüyle uyandırmayı hedeflemişlerdi. Nitekim Enver Paşa bu inancı, vücudunun en küçük zerresinde bile yaşayarak bir kahraman gibi atının sırtında savaştı ve bedenini o topraklara teslim etti. Atalarının oralardan getirip Anadolu topraklarında yoğurduğu bedenini bir bakıma ana vatanına, kaynağına götürüp oraya emanet etti.

Yüzyılın sonunda bir kuşak, o topraklarda şimdi yeni bir heyecanla at koşturuyor. Bu kez Asya'dan Avrupa'ya uzanan küheylanın sırtında değil; dağarcığında, zihninde bilimin ışığıyla... Komutan Enver Paşa ile sıradan bir subay olan Şevket Süreyya ve onların maiyetindeki Devlet-i Şahane o toprakları uyandıramadı, insanının ruhunu fethedemedi. Şimdiki kuşak, işi kaldığı yerden devam ettirmek istiyor mu bilemiyorum ama giriştiği işi ben böyle okuyorum. Yeni kuşağı bir zamanlar Anadolu'nun gönlünü, yüreğini, duygularını fetheden öncü derviş birliklerine benzetirim hep. Asya'dan Avrupa'ya uzanan yolda kırsakları, küheylanları harekete geçirmeden, keskin kılıçları parlatmadan, şakırdatmadan önce yola koyulanlar bu birlikler olmuştu. Kırsaklarımız Anadolu'ya ayak bastığında aslında buranın ruhunu çoktan fethetmişlerdi onlar. Küheylanlara ter döktüren pala bıyıklı akıncılarımıza düşen şeyse, fethedilmiş ruhların kalıplarını da fethetmekten ibaret olmuştu.

Evet, şimdi Asya'ya dönmüş durumdayız yüzümüzü. Hemen yanı başımızda yükselmekte olan uygarlığın ışığını, bilimini, matematiğini, fiziğini kısaca Olimpos'un tepesinde yanmakta olan meşaleyi almış, Asya'ya taşımaya çalışıyoruz. Uygarlığımızın ışığını oraya taşıyarak o zamanların öncü dervişlerine, yorulmak bilmez akıncılarına karşı vefa borcumuzu ödemek

istiyoruz. Bize dünyanın en güzel bölgesini, Akdeniz'le Karadeniz arasındaki müthiş havzayı hediye edenlere karşı bir vefa borcu ödemek için oralardayız şimdi.

Modern uygarlığın genç dervişlerine benzettiğim bu kuşağa mensup gençleri gerçekten çok merak ediyorum. Onları topraklarından, annelerinden, babalarından uzaklara taşıyan ruhu, onların ruhunu merak ediyorum. O gençlerin gözlerindeki ışıltıyı görmek için, seyahat edeceğimiz günü sabırsızlıkla bekliyorum. Ve nihayet beklediğim gün gelip çatıyor.

Moğolistan: Mavi Gökler Ülkesi

Moğolistan, tarihteki imajı bir kenara bırakılacak olursa, bugün için en fazla yakın olduğu gökyüzüyle öne çıkan bir ülke. Moğollar “Mavi Gökler Ülkesi” diye reklamını yapıyorlar ülkelelerinin. Hakları da var. Çünkü uçsuz bucaksız bir bozkıra yayılan Moğolistan semaları üzerinde beyaz neredeyse yaz aylarında hiç görünmez. Yerde dağlardan, tepelerden arınmış uçsuz bucaksız düzlük, aynı sadelikte bir gökyüzüne bakıyor. Bulutlardan arınmış masmavi gökyüzü, bu bakımdan sanki Moğolistan'da yeryüzüne hiç olmadığı kadar yakın. Elinizi attığınızda elinizin buluşacağı hissini veren bir mavi tabaka duruyor tepenizde. Gerçekten Moğolistan'da gökyüzünü seyretmek bambaşka bir duygu. Hele akşam kandili yıldızların raks ettiği koyu karanlık akşamları, gökyüzü bambaşka bir güzellik barındırıyor. Böyle bir akşamda gözünüzü gökyüzünden almak istemezsiniz. Seyahat ettiğimiz tarihte canlı, romantik, baştan çıkarıcı gökyüzü, yaklaşan sonbaharını yaşıyordu. Bu nedenle doyasıya seyretme imkânımız olmadı maalesef.

Moğolistan denince, tarihinin yanı sıra, bir de içindeki nüfusla kıyaslandığında âdeta sınırsız bir coğrafya ile temayüz eden bir ülkeyle karşı karşıyasınız. Türkiye'nin yaklaşık

iki katı büyüklüğündeki toprak parçasında yalnızca iki milyon civarı insanın yaşamakta olduğunu göz önünde bulundurunca bunun ne demek olduğu daha iyi anlaşılıyor. Moğolistan coğrafyasında “sınır” diye bir şey yok. Belki de Moğollara en yabancı olan kavram budur. Zaten üç tarafını kuşatan Çin ile bir tarafını kuzeyden kuşatan Rusya olmasa belki de etrafını aşan bir coğrafyaya dönüşecek Moğolistan. Kısaca Moğolistan'da sınırları tayin eden, kendileri değil, bu onların lügatinde yer almaz. Tarlalarının, evlerinin etrafında çit, duvar, sınır çizgisi yoktur. İstedığınız yere konma şansınız var Moğolistan'da. Konduğunuz yer sizindir bir bakıma. Yaşadığınız toprak parçasına hükmedersiniz. Zaten kent merkezlerinden uzak bir noktaya çadırınızı kurduğunuzda ya da dört duvar üzerine yükselen bir ev yaptığınızda artık binlerce dönümlük araziye rahatlıkla hükmedebiliyorsunuz.

Moğolistan'da bir şehirden bir şehre gidince karşılaştığınız en önemli şey engin, sınırsız, derin, sessiz ve ıssız bir vaha oluyor. Bindığımız arabadan birkaç yüz metre uzaklaştığımızda kulağımıza çarpan yalnızca bizim soluklarımız, kalp atışlarımız ve dünyanın etrafındaki dönüşün kulaklarımızın eşik aralığını zorlayan zonklama sesi oluyor. Başkent Ulanbatur'dan, Türk kolejinin bulunduğu birkaç yüz kilometre ötedeki Darhan kentine giderken bu duyguları yaşamıştım. Zaman zaman Harun Tokak'ın yanık sesinden yükselen bozkır türküleri olmasa belki de kulağımıza hiçbir ses çarpmayacaktı. Bu yolculukta karşılaştığımız tek çadırılı birkaç obaya selâm verişimizin, obadaki çocuklara çiklet, çikolata türünden şeyler ikram ettiğimiz onların yüzünde uyandırdığı sevinç dalgaları görülmeye değerdi. Hele bir Moğol genciyle giriştiğim at sırtındaki yarıştan neredeyse galip çıkmak üzere oluşumun verdiği sevince diyecek yoktu doğrusu. Sonuçta büyük bir farkla yenilmiş olsam da ata diyarında ata yadigârı bir işe kalkıştığım için çok mutluydum.

Moğollar... Bir zamanlar doğuda Çin, batıda Anadolu topraklarında terör havası estirmiş müthiş bir askerî güç. Bu yüzden Moğol deyince kafamda hemen 13. yüzyıla ait bir asker silüeti canlanıverir. İri yapılı vücudu, sert kaslardan döşenmiş vücut hatları, asık ve sert suratı, dik duruşu; gürzü, kalkanı ve keskin kılıcıyla bir zebella beliriveriyor insanın kafasında. Dağınık birkaç kabileyi Osmanlı'nın Osman Bey'i gibi bir araya getirerek müthiş bir imparatorluğa dönüştüren Cengiz Han'ın acımasız savaşlarından enstantaneler okuyunca insanın kafasında bu şekilde canlanıyor Moğollar.

Moğolistan'a gitmeden önce oralarda iri yapılı, gür sesli insanları göreceğimizi sanıyordum. Oysa son derece mütevazı, mahcup bir yapıları var Moğolların. Ziyaret ettiğimiz devlet adamlarını, cumhurbaşkanını, bakanların konuşmalarını duymak için âdeta kulak zarımızı patlatırcasına dikkat kesilmek zorunda kaldık. Başları önüne eğilir ve kısık bir ses tonuyla konuşurlar. Kendilerini ifade edişleri mütevazıdır Moğolların. İhtişamlı birkaç Budist tapınağı dışında gerçekten son derece sade ve yalın bir tarzları var. Müziklerinde de bu sadeliği, yalınlığı ve alçak gönüllüğü görürsünüz. Bu yüzden müziklerinde öne çıkan, değişik enstrüman seslerinden çok, yankı insan sesi olur. Sınırsız gökyüzü ile yeryüzü arasındaki uzun bir yolculukla bu sade müzik sizi âdeta kanatlandırır, ruhunuzu bedeninizden alıp gökyüzünde mavimsi bir seyahate çıkartır.

Ulanbatur'un birkaç kilometre uzağındaki Tonyukuk Anıtları'nı ziyaret etmek üzere yola çıktığımızda ben bu duyguları yaşadım. Doğu Göktürklerin bilge devlet adamı olan Tonyukuk, mezarının bulunduğu yerde dikili taşlara vasiyetini yazdırmıştır.

Moğol topraklarındaki Bilge Kağan ve Kültigin yazıtlarından sonraki en önemli Orhun anıtlarından biri Tonyukuk Anıtı. Tonyukuk Anıtı'nı ziyaret etmek üzere yola koyulduğumuzda,

Türkiye'de iken tarihe dönerek yaşadığım tüm duyguları canlı biçimde yeniden yaşamaya başladım. Âdeta zaman tüneline binlerce yıl öncesine gittiğimi hissettim. Ulanbatur'dan yaklaşık elli kilometre ötedeki tarihî bir yere değil, sanki zaman perdesini yırtarak zamanın ve tarihin ötesine gidecektim. İşte bu duyguları yaşarken yerkürede âdeta iki arabanın dışında hiçbir varlığın, karartının, canlının bulunmadığı bir mekânda ruhumu dolduran sade Moğol müziği duygu yoğunluğumu ikiye katladı.

Eski Türk geleneğinde hanlar, vasiyetlerini birkaç metre boyundaki dikili taşlara yazdırırlarmış. Ve bu taşlar, hanların mezarlarının yanında yer almış. Moğol bozkırlarında boyu birkaç metreyi bulan bu türden taşlar birer dağ gibi dururlar. Göktürklerden kalma bu anıtlarda, eski Türk kültürünün, yönetim anlayışının, adabının izlerini görmek mümkün. Tonyukuk'ta da bunları kısmen gördük. Dikkatimi çeken en önemli ifade “Çin'in yumuşak kumaşı ve narin kızları sizi baştan çıkarmasın.” ifadesi oldu. Tonyukuk'un mezarının bulunduğu yerden başlayarak dizilen ve âdeta Moğol düzlüğünde ince bir çizgi gibi uzanıp giden taşlarla döşeli hat üzerinde balballar dizilmiş. Rehberimiz balbalların Çin içlerine kadar uzandığını söylüyor. Zaten birkaç yüz kilometre ötede Çin. Demek bu taşlar, rivayet doğruysa, birkaç yüz kilometre boyunca dizilmiş. Her bir balbalın, savaşlarda öldürülen bir Çin askerini temsil ettiği söyleniyor. Biraz ilginç ama bir o kadar da ürkütücü. Eski Türk geleneklerinde, öldürülen her düşman için bir balbalın dikildiğini ve hanların, balballarının çokluğuyla övündüklerini daha sonra yaptığım araştırmalar sonucunda öğrenmiş olacaktım.

Dünya barışı ve kardeşliği arayışında olan biri için, bu ürkütücü bir manzara doğrusu. Ama yine de tarihimizin derin gizeminden izler sürmeye çalışıyorum. Büyük bir dedektif titizliğiyle bizden olan, bizden olduğu söylenen her şeye dikkat kesiyorum. Bilge Tonyukuk'un Çin'in yumuşak kumaşı ve narin

kızlarına ilişkin nasihati kulağımda bir başka yankılanıyor. Zaten uzun zaman hep Çin'nin yamacında, bazen gölgesinde, bazen de tepesine çıkarak yaşamadık mı? Ergenekon'dan çıkarken karşımızda bulduğumuz devasa güç Çin değil miydi? Çin, binlerce yıldan beri yerleşik bir uygarlık. Biz ise bu uygarlığa uzun yıllar komşu olmuş bir milletiz. Çinlilere sorarsanız, baş belası, çapulcu bir millet. Zaten Çin Seddi'nin ortaya çıkışına yol açan, bizim Çin üzerinde estirdiğimiz korku değil miydi? Kışneyen atlarımızın sırtında, sakırdayan kılıçlarımızla Çinlilerin ruhuna büyük bir korku salmışız, bu bir gerçek.

Tonyukuk'un mezar taşına yansıyan korku ise daha büyük ve derin. Yerleşik uygarlıkların gölgesinde kalan milletlerin korunma refleksini yansıtan bir korku bu. Yumuşak kumaş, Çin'in o tarihlerde dünyayı istila edebildiği değerli ve önemli bir ekonomik değeri. Aslına bakarsanız insan gerçek anlamda yeryüzü serüvenine çıkarak insanlaşmıştır. Aklını kullanmaya gerek duymayan, rekabetten uzak, imtihandan arınmış, inar edici bir ruhtan yoksun, heyecandan uzak, pasif bir varlık olarak cenneteki yaşamının ne anlamı var ki? Adem (a.s.) cennetten kovularak heyecan, aşk, sevgi, coşku ve bir o kadar da acımasızlık, zulüm, baskı ve eziyet dolu bir dünyaya gelmiş ve bizleri ardı arkası gelmeyen bir yolculuğa çıkarmıştır aslında.

Türklerin, bu coğrafyadan bir ok gibi fırlayarak Anadolu'ya, oradan da Tuna boyunca uzanan bir hattan Avrupa içlerine ve Balkanlar üzerinden Adriyatik derinliklerine kadar uzanan serüveni bana Adem'in (a.s.) cennetten ayrılışını hatırlatıyor hep. Sade, yalın bir dünyada Adem'in (a.s.) cennetindeki macerasından başka ne yaşayabilirdik ki? Halbuki bu topraklardan kopmakla, Viyana içlerine kadar uzanan uzunca bir yolculuğa çıkmış olduk. Uzun, bir o kadar da meşakkatli bir yolculuk. Bir zamanlar Çinlilerin ruhunda estirdiğimiz korkuyu, Avrupa başkentlerinde estirmiş olduk böylece. Bizi Viyana kapılarında,

Tuna boylarında hezimete uğratmış olmak bugün Avusturyalılar için en büyük gurur kaynağı. Viyana'nın merkezinde yer alan en görkemli mabetlerinin üzerinde bu gururun ifadesi olan bir figür yer alır. Elindeki sancakla boylu boyunca yere serilmiş bir Osmanlı askerinin bedenine ayaklarıyla basan bir Avusturya askeri, zevkten âdeta kendinden geçmiş gibi betimlenmektedir. Başkent Viyana'daki meşhur Stephansdom Katedralinin dış duvarını süsleyen mermerden yapılmış bu heykeli gördüğümde içimin ne kadar burkulduğunu anlatamam.

Bu, sanki bir sürgünün, bir maceranın son noktasıydı. Ne yazık ki o son nokta, bugün Viyanalılar için müthiş bir gurur, bir övünç kaynağı. İstanbul'un fethi bize hangi duyguları yaşatıyorsa, Türkleri Tuna boylarında hezimete uğratmak da Avusturyalılara aynı duyguları yaşatıyor, işte bu duyguları biz, ana vatanımızdan kopmakla yaşattık Avusturyalılara. Ana vatandan kopmakla başlayan macera bize coşkulu, heyecanlı duygular yaşattığı gibi, bazen de bu coşku üzerinden başkalarına da pay çıkarmıştır.

Tonyukuk Anıtları'na ilişkin bilgileri rehberimiz bize anlatırken benim zihnimden akıp giden düşünceler bunlardı. Ekibimizin başı Şerif Ali Tekalan Bey ve diğer değerli üyeleri o anda benimle aynı şeyi hissettiler mi bilmem ama bedenim Tonyukuk Anıtları'nda iken aklım, düşüncem, ruhumla başka yerde geziyordum ben. Akşam saatlerinde görkemli Cengizhan Oteli'ne döndüğümde aklım hep yüzyıllar süren, Ergenekon'dan sonraki o büyük göçteydi. Tıpkı Musevilerin Mısır'dan başlayan "Errand in the Wilderness (çöldeki hizmet)" yolculukları, Puritenlerin Amerika kıtasına akışı, Mormonların New York'tan başlayarak Meksika kıyılarına kadar devam eden binlerce kilometrelik yolculukları gibi. Gözlerimin önünde büyük bir coşkuyla koşan küheylan, tay, kısrak, sığır ve koyun sürüleri; kucağında çocuklarını taşıyan kadınlar; kısaca yurdunu, evini barkını sırtına

almış, bakışları batıya âdeta kilitlenmiş insan manzaraları canlandı durdu.

Moğolistan'da, birkaç gün süren gezimiz boyunca kafamın yarısı bu büyük göç ve bu göçe ilişkin duyduğum hikâyelerle meşguldü. Bir diğer yarısı ise Olimpos meşalesini buraya taşıyan gençlerin gözlerindeki ışıltıyla. Anadolu'nun değişik yerlerinden, büyük fedakârlıklarla gelen bu "uygarlık meşalesinin taşıyıcısı" kuşağın buralarda neler yaşadıkları sorusuyla meşguldü kafam. Oysa onlar yaşadıklarıyla hiç ilgili görünmüyorlardı. Onlar için önemli olan, hissettikleriydi. Hissettiklerine bakılırsa her birisi âdeta başını koyduğu bir sevgili gibi görüyordu görev yaptıkları toprakları. Görev yaptığı yerin insanına birer kutsal emanet gibi yaklaşıyor, ona karşı âdeta kendisini borçlu hissediyordu. Kendisini, ruhunu, bedenini, kısaca her şeyini bu sevda uğruna feda etmeye hazır bir ruhla, can u gönülden hizmet sunuyordu bu kuşak. Bu kuşak için gelecek, o andı. O an yaptığı şeydi. O an yaşadığı aşka, sevgiye karşı hissettiğiydi. O his aklından çok duygularını coşturuyordu. Ve bu duyguyla kendisini sevgilisine âdeta sunuyordu.

Moğolistan'da iken Çin'de okul açmak üzere uğraşan görevli bir arkadaş da aramızdaydı. Onu gördükçe İslam Peygamberi'nin 1400 yıl önceki bir ifadesi canlandı durdu kafamda. İslâm Peygamberi, "İlim Çin'de de olsa gidip öğrenin." demişti. O zamanlar Çin, Hindistan ve Grek dünyası uygarlığın üç önemli merkezidi, İslam Peygamberi hiçbir komplekse kapılmaksızın gidin ve oralardan ilim öğrenin diye tavsiyelerde bulunuyordu. Bizler de gittik; Hindistan'dan mistik düşünceyi, Grek'ten rasyonel felsefeyi, Çin'den ticareti öğrendik. Ve öğrendiklerimize kendi ruhumuzu katarak büyük bir uygarlık meydana getirdik. Bugün İslam Peygamberi'nin yolundan gidenler, "İlmin ışığını Çin'e kadar götürün." diye tavsiyelerde bulunuyorlar. Bir zamanlar uygarlık ışığının yandığı merkezlere ihtiyacımız vardı, oralara

gitmek zorundaydık. Ama bugün onların bize ihtiyacı var. Yakınında bulunduğumuz uygarlık ışığını oralara taşıyabilecek durumdayız. Gözlerindeki ışıltıya vurduğum genç kuşak, işte bunun için oralardaydı.

Ve bu genç kuşak, Moğolistan'da üç tane seçkin koleje imza atmıştı. Bu üç kolejde, diğer ülkelerde olduğu gibi Moğolistan'ın kaderine yön veren tabakanın çocukları eğitim almaktadır. Bir bakıma Moğolistan'ın yarınına hükmedecek olan nesil, bizim okullarımızda alıyor eğitimini. Olimpos'un tepesindeki meşaleyle bu okullarda tanışıyorlar bu çocuklar ve yarın bu meşaleyi kendi ülkelerinin üzerine bir aydınlık tabakası olarak yayacaklar. Öğretmenlerimizin oralarda yaydığı sevgi, Moğol öğrencilerin gözünde bize, biz Türklere karşı muazzam bir sevgiye dönüşmüş. Bize baktıklarında gözleri daha bir ışıldıyor Moğolların.

Başta İstiklal Marşı'mız olmak üzere bizden sözcükleri, şiirleri, şarkıları, türküleri bu çocukların dilinden duymak daha bir başka oluyor. Bu, insana uzak diyarlarda müthiş bir duygu yaşatıyor gerçekten. Bizim öğretmenlerimiz Olimpos'un meşalesiyle bizim değerlerimizi, desenlerimizi, motiflerimizi çok güzel harmanlamışlar. Moğolları modern bilimin değerleriyle tanıştıırken bizim kültürümüzden değerleri de kazandırmışlar onlara. Moğol çocuklarının Türkiye'den giden bizler için, tümüyle bizim kültürümüzden desenlerle süsledikleri partide, bize kültürümüzden parçalar yanında, âdeta yüreklerini de sunmaları karşısında gözyaşlarımı tutamamıştım. Kendi şarkılarımızı, türkülerimizi, ezgilerimizi Moğolistanlı çocuklardan duymak, hem de bize karşı sergiledikleri büyük bir minnet duygusu içinde duymak gerçekten çok etkileyiciydi. Aynı minnet duygusunu bu coşkuya dahil olan velilerden de almanın lezzeti daha bir başka oluyor.

Uygarlığı Kimler Meydana Getirir?

Moğolistan'da geçirdiğim birkaç gün içinde zihnimi meşgul eden sorulardan bir tanesi de Moğolların neden kaybettikleriyle ilgiliydi. Cengiz Han'ın ilk otağını kurduğu yere gittiğimizde bu soruyu kendi içimden defalarca ona sormak istedim. Cengiz Han'dan arta kalan çadırları dolaşırken, kendisinden kalma savaş kıyafetlerine göz atarken, seferler esnasında kullandığı devasa boyuttaki kağıt arabası üzerinde hatıra fotoğrafı çektirirken bu soruyu hep sormak istedim ona. Bir zamanlar Anadolu'nun doğu yakasına kadar dayanan ve ayak bastığı yerleri yakıp yıkan bu acımasız han, kısa süreli zaferlerle sarhoş olurken, tarihte neden kaybettiğini kendisine sormak isterdim. Aslında kendisinin verdiği savaş taktiğini tarih kitaplarından okuyunca neden kaybettiği de kendiliğinden ortaya çıkıyor. Cengiz Han, bir kenti işgal ettiğinde o kentin savaştan arta kalan insan gücüyle bir sonraki kentin yollarını yaptırır, sonra da dönüp tümünü temizleyerek yeni bir kente savaş açarmış. Arkasında erkek gölgesi bırakmayan acımasız bir han olarak bilinir Cengiz. Sonraki Moğol hanları da acımasızlıkta, gaddarlıkta ondan geri kalmamışlar. Aynı yöntemle Anadolu içlerine kadar ayak basmış Moğollar, işte bu acımasızlık, Moğolların neden kaybettiğini açıklayan şeyin ta kendisi.

Bir Moğol tarih profesörü, Türklerle kendi tarihlerini büyük bir hayıflanma duygusu içinde karşılaştırıyor. Avrupa'yı ve başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin değişik yerlerini dolaşan bu profesör, kendi atalarını kafası çalışmaz, gaddar bilekli savaşçılar; Türklerinkini ise son derece zeki insanlar olarak tanımlıyor. Çünkü kendi ataları sadece askeri güçlerine dayanarak ayak bastıkları insanların yüreklerine korku salmışlar. Hepsini bu, bunun ötesinde bir şey yapmamışlar. Ne gittikleri toplumların uygarlık ürünlerini alma gereği görmüşler ne de onlarla kaynaşma, bütünleşme gereği. Yalnızca yakıp yıkmaya çalışmışlar. Bu bakımdan

gittikleri yerlerden bir gün, girdikleri gibi çıkmışlar. Ve zamanla tarih sahnesinden silinip gitmişler.

Bir zamanlar yan yana, bazen savaşıarak, bazen de iş birliği yaparak yaşadığımız Moğollar, bugün dünyanın ücra bir köşesinde uçsuz bucaksız bir bozkır coğrafyasına sıkışıp kalmışlar. Biz ise yaklaşık bin yıldır Anadolu'nun kadim uygarlıklarıyla kurduğumuz yakın ilişkiyle, üç kıtada hoşgörü ve çoğulculuk konusunda örnek oluşturan bir uygarlığa imza atmış durumdayız. Hiçbir toplum bir uygarlığı yoktan var edemez. Uygarlıklar birbirinin iskeleti üzerinde kurulurlar. Bir uygarlık iskeletinden yeni bir uygarlığın özünü, cevherini harekete geçiren kuvvet ve kudret, bu uygarlıkla temas geçmiş olan toplumlarla mümkün olmaktadır. Yakıp yıktığımızda yerine bir şey koyamıyorsunuz. Tarihte böyle bir örnek yoktur. Başka uygarlıkları yakıp yıkan toplumlar, zamanla kendileri de tarihin mezarında sadece ürkütücü bir anı olarak kalmışlardır.

Oysa başka uygarlıklarla komplekse girmeden temas kurarak toplumlar, zamanla yeni bir uygarlığın taşıyıcı gücü olurlar. İngilizler, Anglosakson uygarlığının uzun süre devam etmesini, başka uygarlıklarla kurdukları etkileşime ve bu etkileşimin sonucunda ortaya çıkan melez kültürü içselleştirmelerine bağlarlar, bunu “yeni bir kan” oluşumu olarak açıklarlar. Bizim yaptığımız şey de budur. Türkleri Anadolu'da önemli bir güç, kuvvet ve kudret haline getiren şey, onların buradaki medeniyet birikimiyle bütünleşmeleri ve bu birikimleri bünyelerine katarak içselleştirmeleridir. Bu bütünleşmenin sonucunda bazı alanlarda, orijinal varlıklarından eser kalmamış yeni bir kan olarak ortaya çıkmışlardır. Türklerin Anadolu'nun kadim kültürleri ve halklarıyla bütünleşmesinin sonucunda melez bir yapı ortaya çıkmıştır. Sadece kültürel anlamda değil, aynı zamanda biyolojik olarak da melez bir topluluk oluşmuştur Anadolu'da. Bugün Anadolu'da Orta Asya'dan geldiği gibi saf kalabilen insan sayısı

azdır. Anadolu insanının teninde ve göz renginde yetmiş yedi milletin izini görmek mümkündür. Oysa Moğollara baktığımda biyolojik anlamda farklılık arz eden tek bir kişi göremedim. Başka kültürlerle bütünleşemeyen toplumlar, biyolojik olarak da başka toplumlarla birleşemez. Biyolojik senkretizmin ilk adımı evlilik ilişkisidir. Bu da belli bir kültür temeline dayanır. Kültürünü saf biçimiyle koruyan toplumlar arasında bu anlamda alışveriş olamaz.

Moğolların neden kaybettikleri, Türklerinse neden kazandıkları sorusu böylece kafamda cevabını bulmuş oluyor. Ama kafamda cevabını bulması gereken bir soru daha var. O da şu: “Kızıl Elma” doktrini Türklerin Anadolu öncesini âdeta bir “altın çağ” gibi anlatmaktadır. Hatta Ziya Gökalp, bu altın çağı dünyanın ilk demokrasi örneklerinden biri olarak betimler. Bununla da yetinmez, kadın konusunda ne kadar eşitlikçi bir millet olduğumuzu da ilâve eder. Hatunlarımızla o tarihlerde ne kadar “eşit” olduğumuzun, hatunlarımızı ne kadar yücelten bir kültüre sahip olduğumuzun altını özel olarak çizer.

Eski Türklerin yaşadıkları yerlerde göreceğim şeyleri çok merak ediyordum. Ama merak ettiklerimi görebildim mi? Ne yazık ki hayır. Eski Türklerin yoğunlukta yaşadıkları Batı Asya'yı görme imkânım olmadı. Ama Moğolistan seyahatimle birlikte Göktürklerin merkezlerinden biri olan Doğu Asya'yı görmüş oluyordum. Tarihteki en önemli Türk devleti olmasıyla övündüğümüz Göktürklerden arkeolojik açıdan değerli birkaç taş parçasının dışında bir şey kalmamış ne yazık ki. Yalnızca birkaç anıt ve yazıtı ilave olarak, öldürülen düşman başları için dikilmiş taş parçalarıyla karşılaşmış olmak beni derinden yaraladı. Ege sahillerimizi gezdiğimizde 3000-4000 yıllık görkemli eserler görürüz. Dünyanın yedi harikasından biri olan Apollon Mabedi, Artemis ve Zeus tapınakları, Aspendos, Efes, Caunus tiyatroları, Milet ve Efes kalıntıları, Ege'nin dört bir yanına yayılmış kütüphane

kalıntıları, tüm haşmetiyle ayakta duran antik kentler... Antik Grek, Helen ve Roma'dan kalma en önemli kalıntılar, bu uygarlıkların kültürleriyle ilgili. İç Anadolu bölgemize gittiğimizde daha da eski tarihlere uzanan eserlerle karşılaşırız. Bugün Karacahöyük'te Hititlerden kalma 4000 yıllık görkemli eserler bütün haşmetiyle ayakta duruyor.

Oysa burada topu topu 1200 yıllık bir Türk tarihinden, tarihimizdeki övünç kaynaklarımızdan biri olan Göktürklerden söz ediyoruz. 8. yüzyıldaki koskoca Göktürklerden... Yaklaşık üç yüz yıl boyunca Asya'yı titreten bir devlet kuvvetinden ve kudretinden söz ediyoruz. Bumin Kağanlarıyla, İstemi Hanlarıyla, Bilge Kağanlarıyla, Kültiginleriyle, Tonyukuklarıyla bize miras bıraka bıraka birkaç dikili taş bırakmışlar. Ne bir tiyatro ne bir kütüphane ne de dikkate değer bir mimari yapı... O kudretli atalarımızın, kuvvet ve kudretlerini öldürdükleri askerlerin karşılığında diktikleri balballarla sergilemeleri ve koskoca bir Asya gücünden bugün onların kalıyor olması doğrusu çok üzücü bir manzara. Tarihimizdeki kültürel kıtlığı, yoksulluğu sadece göçebe bir toplum olmamızla açıklamak yeterli mi acaba? Göçebe bir toplum olmamız gelecek kuşaklara bir şey bırakmamızı yeterince açıklıyor mu? Dümdüz bir bozkırda âdeta bir hüznün gibi duran balballar eski tarihimizin bir "altın çağ" olması için yeterli mi acaba?

Türklerden miras kalan önemli tarihî ve kültürel eserler daha çok Batı Asya'da yer almaktadır. Buralarda yer alan eserler de Türklerin İslam'la tanıştıktan sonra bıraktıkları eserler. Türkler İslam'la tanıştıktan sonra Batı Asya'nın değişik yerlerinde; Buhara, Semerkant ve Taşkent gibi kentlerde önemli kültürel ve tarihî eserler bırakmaya başladılar. İslam'ın kendi kültürlerini tamamlayan değerlerini almış, bu değerlere kendi ruhlarını katarak tarihin itici bir gücü haline gelmişlerdir, İslam'ın fetih, gaza, şahadet, barış, diyalog, yardım, dayanışma gibi değerleri

Türkleri belki de en fazla coşturan değerler olmuştur. Türklerin Asya'dan Avrupa içlerine kadar üç kıtaya hükmeden bir uygarlığa dönüşmesini sağlayan, İslam'ın bu ve benzeri değerleri olmuştur. Onları aynı zamanda hem kültürel olarak hem de biyolojik olarak diğer kültürler ve insanlarla buluşturan, kaynaştıran, karıştıran ve böylece melez bir yapıya kavuşmalarını sağlayan da bu değerler olmuştur.

Bir haftaya yakın süren gezimizi tamamlayıp İstanbul'a ayak bastığımda bu konuyu kendi içimde tartışmaya devam ediyordum. Yıllarca İslam öncesi tarihimizin altın çağıyla ilgili masallar, hikâyeler okumuştum. Bir haftalık bu gezi, tarihimizin bu kesitinden altın çağa ilişkin izler aramama imkân sağladı ancak ne yazık ki aradığım izleri bulamamış olarak kendi ülkeme döndüm. Maalesef "Kızıl Elma"nın tekabül ettiği gerçeği oralarda göremedim. Belki de hiç göremeyeceğiz. Ama bu uğurda ışıldayan gözler, umut dolu yüzler, sevgi dolu yürekler gördüm ve öyle sanıyorum ki görmeye de devam edeceğiz.

Boston'da Prof. Kiang ile Tanışma

Montandon, bizim eğitimle ilgili bu çalışmalarımızı öğrendikten sonra, tanıdığı herkese, her vesile ile bu çalışmalarını anlatıyordu. Bunlardan bir tanesi de kendisinin de çok değer verdiği ve özellikle işitme fizyolojisinde dünyaca tanınmış Çin asıllı Harvard Tıp Fakültesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Nelson Kiang'dı.

Montandon, aynı klinikte çalıştığı diğer iki doktoru da ayrı zamanlarda Kazakistan ve Türkmenistan'a gönderdi. Dr. Sergei Auberson bizimle Türkmenistan'a gelmişti. Aslen Brezilyalı olan ve Birleşmiş Milletler'in Cenevre'deki ofisinde çalışan eşi Dr. Isabelle Kos ise Kazakistan'a gelmişti.

Ben İsviçre'ye İsviçre hükümetinin bursu ile gittiğimde gerek Montandon gerekse Hausler'in, Boston'daki Harvard Tıp

Fakültesi KBB Kliniği ile çok sıkı irtibatları vardı. Neredeyse hemen her gün değişik münasebetlerle telefonla bilgi alışverişlerinde bulunuyorlardı.

Birinci senenin sonunda, benim de mutlaka Boston'daki bu kliniğe gitmemi ve çalışmalarını yerinde görmemi istediler. Ben de gitmiştim. Burada hem Prof. Dr. Nelson Kiang'ı hem de Prof. Dr. Harold Schuchnecht'i ziyaret etmiş ve iki ay burada kalmıştım. Değişik çalışmalara katılmıştım. Her biri ile özel olarak defalarca değişik konularda görüşmeler yapmıştık.

Bu irtibatlarımız devam etti ve hâlen de devam etmektedir. Daha sonra da yine meslektaşımız olan arkadaşlara referans olarak kendileri ile görüşmeyi önerdik.

Prof. Dr. Nelson Kiang bana bir defasında, uzun zamandır bizlerin ve Türk arkadaşların kendisine gelmediğini belirten ve Çin ile ilgili herhangi bir gelişmenin olup olmadığını soran bir mektup yazmıştı. Bu mektupta, Çin'e gittiğinde çok meşgul olduğu için bu işler ile ilgili girişimde bulunamadığımı, hâlihazırda, böyle bir projeyi uygulamaya geçirmenin Çin'de çok zor olacağını söylüyordu. Bana 1996 yılında yayımlanan "Müslüman Çinliler, Cumhuriyet, Çin İçindeki Etnik Milliyetçilik" isimli, Harvard Üniversitesi yayımlarından bir kitabı da okumamı tavsiye etmişti.

Boston'a her gidişimizde kendisini ziyaret ediyor ve bu eğitim konularını konuşuyorduk. Kendisi bu konuya çok ilgi duyuyordu ve Çin'de de bu eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için çok gayret etmişti. Hatta, Afganistan'ın bombalanmasından sonra, Montandon'u aramış ve Afganistan'a başbakan olarak atanan Karzai'nin kız kardeşini iyi tanıdığını söylemişti. Bizim bu eğitim faaliyetlerimizi de takdir ettiğinden, Montandon'dan, Afganistan'a arkadaşlarımızın bir an önce gitmesi ve bu çalışmaları oralarda da başlatması için beni haberdar etmesini istemişti. Biz de bu mesajı ilgili yerlere ulaştırmıştık.

Bir seferinde, Kiang'la uzun bir konuşmamız oldu. Laboratuvar da boş bulduğum bir anda, hem iştme fizyolojisi hakkında merak edip de bir türlü öğrenemediklerimle ilgili hem de tıp dışı bazı konularda sorular sormuştum. Bu uzun sohbet ilmî ve fikrî yönden hayli verimli olmuştu.

Uzun koridorun sağında ve solundaki büyük kapılı odalara, gözlüklü, elinde kitap veya başka şeyler taşıyan, düşünceli insanlar girip çıkıyordu. Vakit, mesainin son saatleriydi. Aynen karıncaların çalışması gibi, sessiz ve hummalı bir faaliyet göze çarpıyordu. Burası büyük bir binanın bir katını tamamen kaplamış bir araştırma laboratuvarıydı. Dipteki geniş oda, fizikten kimyaya, dinî ilimlerden astronomiye, bilgisayardan tıbbaya kadar her türlü kitabın bulunduğu, laboratuvara ait bir kütüphaneydi. Burada çalışanlar, kitapların yerlerini iyice öğrenmiş olmalı ki, odaya girer girmez aradıkları kitapları buluyorlar, inceliyorlar, bazı notlar da aldıktan sonra tekrar aceleyle odalarına gidiyorlardı. Her birisi kendi sahasında mütehasıs kırk araştırmacının çalıştığı bu laboratuvarın başkanı da son derece mütevazı fakat her anı dolu bir ilim adamı olan Prof. Dr. Nelson Kiang'dı. Boş olduğu anı yakalamak çok zordu. Ya birisinin sorularını cevaplıyor ya onlarla bazı şeyleri tartışıyor veya laboratuvarlara girip onları denetleme yerine, onlardan biri gibi ihtiyaçlarını tespit ediyor, çalışmalara katılıyordu.

Burası, ancak çok az bir kısmını anlayabildiğimiz kâinat ve içindeki hadiselerden sadece tıbbaya ait iştmenin nasıl olduğunu araştıran bir laboratuvardı. İtiraf etmek gerekir ki bu kadar küçük ve basit gibi görünen bir mekanizma bile o kadar muazzam ve anlaşılması zor ki doktora şifa aramaya gelen bir hastanın şikâyetiyle ilgili kısmın normal yapısı ve işleyişi hakkında bile bilimiz çok sınırlı. Kaldı ki hastalığın mevcut bilgilere göre tedavisini yapmaya çalışmak belki şimdilik mazur görülebilir, fakat kesin ifadelerle “Bu böyledir.” demek, çok aceleyle verilmiş

bir karar olacaktır. Bu hususta daima yeni yolların olabileceğini ve bulunabileceğini düşünmek ve ona göre temkinli davranmak en akıllıca iş olsa gerektir.

İşitmenin nasıl olduğunu araştırmayla ilgili bu işitme fizyolojisi laboratuvarında, araştırmacılar gruplara bölünmüş ve her bir grup kulaktan beyne kadar giden işitme yollarını aralarında paylaşmışlar, dikkat ve çalışmalarını o bölgeye teksif etmişler. Tabii her bir grubun ilgilendiği mesafe, bayındırlığın kara yollarını bölgelere ayırdığı gibi gözle görülür, elle tutulur cinsten değil. Ancak mikroskopla görülebilen bu mesafelerden salyangoz şeklindeki 2,5 defa kıvrım yapan iç kulağın içindeki toplam sıvı miktarı 27.6 mililitre, uzunluğu ise 35 mm, beyne kadar olan yolla beraber bu mesafe 5 cm'yi buluyor. Haftada bir müştereken yaptıkları mutat toplantılarda herkesin kendi sahasında müşahede ettiği ve diğer sahalarla ilgili olabilecek meseleler görüşülüyor ve kendilerince açıklığa kavuşan bir durum olur ise onu buradan bütün dünyaya bildiriyorlar. Zaten bu durumu bilen diğer ülkelerdeki araştırmacılar da sık sık burayı telefonla arıyorlar.

Ufak tefek fakat bilgi küpü olan ve düşünceden olsa gerek gözlerini devamlı kırıştıran laboratuvar başkanına işitmenin nasıl olduğunun izahını sordum. Şimdiki bilgilere göre biraz daha iyi biliniyor gibi görünen iç kulak hakkında beni hayrette bırakan aşağıdaki mekanizmalardan bahsetti:

“İlk bakışta insanın, işitme duyusu ile, ayakta durmasına, yürümesine, topraktaki titreşimleri algılamasına ve balıkların su hareketlerini sezmesine yardımcı olan denge hissi arasında münasebet yok gibi gelmektedir. Gerçekte ise bunlar birbiri ile son derece irtibatlıdır. Zira her birisi aynı tip sensoriyel (hissî) alıcı hücrelere sahiptir. Bu alıcılar, hücrenin tepesinde yer alan tüycüklerden dolayı, tüylü ya da silli hücreler diye adlandırılırlar. Tüylü hücre, son derece hassas, elektromekanik bir ‘transtüktör’dür ve tüylere gelen mekanik kuvveti elektrik

sinyaline çevirir, bu da beyne mesaj olarak gider.”

“Her bir tüylü hücre, sadece belli bir uyarana karşı hassastır. Böylece organizma, çevresinde kendine gelen farklı malumatları ve kendi hareketlerinin durumunu algılar. Vücut, binlerce alıcıdan gelen sinyallerin kombinasyonunu yapar. Bu malumatlar için gerekli olan tüylü hücreler, iç kulağın birçok hissî organında mevcuttur. Her bir kulakta, farklı uyarılara cevap veren binlerce tüylü hücreden oluşan altı organ vardır. Bu hücrelerin birlikte reaksiyonları, bütün yönlerde düz bir hat üzerindeki hareketler, ayrıca dik üç eksen boyunca olan dairevi hareketler ve geniş bir frekans spektrumu içindeki ses sinyalleri hakkında bize malumat verir.”

“Tüylü hücrelerin genel yapısı ve hissi alıcı rolü ile hücre içinde geçen hadiseleri anlamak için, değişik hayvanların iç kulağından alınan tüylü hücreler kullanılır. Çok küçük bir sonda yardımı ile tüy öne ve arkaya doğru itilir, bir elektrot da hücredeki elektrik akımını ölçer. Her bir tüylü hücre, çok küçük uyarılara bile cevap verebilmektedir. Bu hücrelerdeki tüyün ucu, 100 pikometre yer değiştirince hücrede reaksiyon başlar. Bu mesafe aşağı yukarı bazı atomların çapına eşittir. Bundan başka, her bir alıcının hassasiyeti belli bir yönde en yüksektir. Işık mikroskobu ve bilhassa elektron mikroskobuyla bu fonksiyonlar daha iyi görülebilmektedir. Bununla beraber daha birçok soru cevap beklemektedir. Bunlardan bir tanesi de ‘Hangi moleküler mekanizma ile tüycüğün hareketi hücrelerin hususiyetlerini değiştirmekte ve beyne bir mesaj gönderilmesine sebep olmaktadır?’ sorusudur.”

Tüylü hücre silindirik şeklindedir. Bir sinir hücresiyle çok sıkı münasebeti vardır. Bu sinir uzantıları elektrik sinyallerini sinir sistemine taşırlar. Tüycüklerin uzunluğu, hücreye göre değişmekle beraber, 3-100 mikrometre arasındadır. Her bir hücrede 30-150 tüycük vardır. Bu tüycükler de stereosilia ve kinosilia

olarak iki çeşit olup yapıları birbirinden farklıdır. Bunların çapı 0.2 mikrometredir. Kinosilialar gerçek tüycük olup stereosilialara yapışık olduklarından hareketleri müşterektir. Stereosiliaların boyları da farklıdır. Uç kısımlarda tüycükler birbirine çok yaklaşırlar, hatta temas ederler.

Yine iç kulakta denge sistemiyle ilgili düz hareketlerden mesul, ultrikuldeki tüycükler otolit denilen taşlardan ibaret bir maddenin altında ve ona temas halinde bulunurlar. Bu taşların kesafeti, etraflarında dolaşan ve endolenf denilen sıvıdan çok yüksektir. Bir hareket olduğunda bunlar endolenften sonra harekete geçerler. Bu gecikme taşlar vasıtasıyla tüylü hücrelere iletilir. Buradan da gelen sinyal bir dizi kimyevi hadiseyle elektrik sinyaline çevrilerek beyne ulaştırılır. Dairevi hareketlerden mesul olan yarım daire kanallarında ise yine bu hareket tüylü hücreye ulaştırılır. Burada da silli hücrelerin tüycükleri kupula denilen jelatinimsi bir madde içinde bulunur. Dairevi bir hareket olduğunda (mesela baş hızlı bir şekilde döndürüldüğünde) kanal içindeki sıvı başla beraber döner, kupula da tesir altında kalır ve hareket tüycüklere ulaşır.

Salyangoz veya spiral şeklindeki işitmeyle alakalı yapı 15.500 tüylü hücreye sahiptir. Bu hücreler, 16-20.000 Hz (frekans) arasındaki seslere duyarlıdır. Tüylü hücreler, hareketli bir zar üzerinde düzenli bir şekilde dizilmiştir. Bu zar, spiral boyunca incelenerek devam eder ve her bir bölgesi belli frekanslara karşı duyarlıdır. Başlangıcındaki kısımlar tiz seslere, tepeye doğru olan kısımlar da kalın seslere duyarlıdır. Salyangozun fonksiyonu oldukça hassas ve komplekstir. Diğerlerinde olduğu gibi burada da sinyal, silli hücreye gelince hadise başlamaktadır.

Dış kulağa gelen ses dalgalan, kulak zarına çarpmakta ve üç kemikçik aracılığı ile iç kulağa geçerek taban zarı dolayısıyla üzerindeki tüylü hücreleri titreştirmektedir. Tüycükler de üzerlerinde bulunan titreşen bir zar içine girmişlerdir. Taban zarı ile

titreşen zar farklı eksen etrafında dönerler. Bu zarların yukarı doğru hareketi kesik bir harekete sebep olur, bu da tüycükleri hareket ettirir. Demek ki bütün bu fonksiyonlardaki esas, tüycüklerin hareketi ile oluşan elektrik sinyalinin beyne ulaştırılmasıdır.

Tüylü hücrelerde hareket olunca, hücre tepesi ve tabanı arasında potansiyel farkı gelişir. Hücre zarı açılır, hücrenin farklı kısımlarında bu yönden değişiklikler olur. Taban kısmında sadece kalsiyumu alan kanallar vardır.

Bu kanallar potansiyele bağlıdır, depolarizasyon olunca açılırlar. Kalsiyum içeri girer ve bir başka mekanizmayı harekete geçirir. Hücrenin tabanına yakın kısımda sinyal iletici olarak vazife yapan, içinde kimyevi maddeler bulunan birçok kesecik vardır. Kalsiyum, bu kesecikleri çatlatır ve içlerindeki kimyevi maddeler, sinirler arasındaki bağlanma boşluğuna düşer. Bu maddelerin esas yapısı bilinmemektedir. Bunlar, burada bulunan sinir uçlarıyla temasa geçerler ve sinir hücresinde depolarizasyon olur. Bu depolarizasyon da sinir hücresinde bir veya birçok aksiyon potansiyellerini oluşturur ve bu elektrik sinyalleri de sinir gövdesi boyunca beyne doğru yol alırlar. Beyne, birçok durağa uğrayarak ve oralarda değişik yerlerle ilişki kurarak giderler.

İstirahat halinde bile bazı kalsiyum kanalları açıktır. Demek ki her an beyne az da olsa bir sinyal gitmektedir. İç kulağın bütün silli hücrelerinden gelen malumatlar işitme siniri ile beyne taşınır. Her bir sinir lifi çok hususi malumata sahiptir. Mesela yarım daire içindeki bir silli hücre, başın sadece bir eksenini etrafındaki hareketinden mesuldür. Zaten bunun içindir ki mükemmel bir denge, mükemmel bir işitme olabilmektedir.

Bundan başka, beyinden iç kulağa gelip her bir hücreye malumat getiren sinir lifleri de vardır. Bu lifler, hücreleri sese daha az hassas hâle getirirler. Mesela uyku esnasında bu sistemin hâkim olduğu ve dolayısıyla çevredeki sesleri duymadığımız

aşikârdır. Ayrıca, dinlerken dikkati bir yere verince, şiddetli bile olsa başka sesleri duymama da yine bu sistemin çok az bilebildiğimiz hususiyetlerinden birisidir. Yani bu işi planlayıp pratiğe koyan, duymak için hem çok hassas alıcılar koymuş hem de duyulmaması gerekli durumlar için sistem içine sigortalar yerleştirmiştir.

Böylesine ilmi bir izahtan sonra insan, bu mükemmel mekanizmaların kendiliğinden oluşmasının mantık ölçüleri dahilinde imkânsız olduğunu anlamakta zorluk çekmez. Araştırmacının ifadelerinden her kanunun bir yapıcısı olduğu da anlaşılmalı olur.¹²

Prof. Kiang ve Montandon

Pierre Montandon ile ilk kez 1960'ların sonlarına doğru, kendisi Prof. Harold Schuknecht ve Prof. Richard Gacek ile çalışmak üzere Massachusetts Göz ve Kulak Hastanesine henüz yeni gelmiş genç bir araştırma görevlisi iken tanıştım. Ben o sırada iki üniversitenin (Harvard ve Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) ve iki hastanenin (Massachusetts Göz ve Kulak Hastanesi ve Massachusetts Genel Hastanesi) yetenekli kişilerini bir araya getirerek “işitme” konusunda araştırmalar yapmak üzere kurulmuş olan Eaton-Peabody Laboratuvarı'nın (EPL) başkanıydım. Pierre'in Zagreblı Radovan Subotic ile paylaştığı odası, EPL'nin temellerinin atılmasında önemli rol oynamış olan Dr. John Irwin'in Mikrosirkülatuvar Laboratuvarı'nın yanındaydı. Pierre'in daha en baştan beri sadece bir klinikçi değil, entelektüel ve ilmi eğilimleri olan bir insan olduğunu söyleyebilirim. Babası da Cenevre Üniversitesinde otolaringoloji şefi idi ve kendisi de Boston'a otopatoloji okumak üzere gelmişti. Kesiti alınan malzemede insan yüz sinirinin tüm dallarını takip ederken mantıksal düşünme ve titiz şekilde çalışma becerisi sergilemişti, İsviçre'ye döndükten

¹² Bu yazı, Sızıntı, 1986, C: 8, S. 96 yayınlanmıştır.

sonra, 1972'de bir yıllığına tekrar Boston'a geldi ve bu süre zarfında EPL'de kliniklere elektrofizyoloji götürülmesi konusunda çalıştı. Bu süre içerisinde tıbbın ilerlemesi için bilim adamları ve mühendislerle birlikte çalışmanın önemini kavradı. Karakter ve zekâsından o kadar etkilenmişim ki -başka bir adayın alınmasına kesin gözle bakılmasına rağmen- babasının yirmi altı yıl boyunca yürüttüğü göreve başvurması konusunda ısrar ettim. Cenevre'de şef olduktan sonra Pierre, gerek meslektaşlarını gerekse öğrencilerini hem Massachusetts Göz ve Kulak Hastanesi'ne hem de git-tikçe güçlenen, onun ve benim emekliliğimden sonra bile devam eden araştırma gruplarına göndermeye devam etti.

Pierre'in profesyonel başarılarını anlatmaya burası yetmez. Şu kadarını söylemekle yetineceğim ki o, bölümünü, tıp fakültesini ve daha genel anlamda üniversiteyi müthiş derecede etkilemiş ve arkasında katkıları daha pek çok yıl devam edecek olan gençler bırakmıştır. Cenevre'de uluslararası bir topluluk olduğu için Pierre'in etkisi de pek çok ülkede hissedilmiştir. Örneğin Pierre'in öğrencisi olan Şerif Ali Tekalan, Fatih Üniversitesi yoluyla Türk eğitim camiasında önemli bir şahsiyet haline gelmiştir. Şurası çok açık ki Pierre'in hümanistik tıp öğretileri, İslam dünyasında ve geleneksel değerlerini modernitenin güncel kavramlarıyla entegre etmeye çalışan genç Orta Asya cumhuriyetlerinde yer bulmaktadır. Sessiz ve mütevazı bir şekilde Pierre, eğitim ve araştırma yoluyla daha iyi bir dünya için çalışıyor. Onun gibi bir arkadaşım ve meslektaşım olduğu için kendimi şanslı sayıyorum.

Montandon'un Emekli Oluşu

Montandon, yaş haddiyle 16 Kasım 2002'de emekli oldu. Emeklilik törenine İsviçre'ye bizi de davet etti. Biz de Türkiye'den, İsviçre'deki arkadaşları da alarak katıldık. Dünyanın değişik ülkelerinden kendisini tanıyanlar da gelmişti. Bu vesile ile bir Kulak

Burun Boğaz kongresi de düzenlenmişti. Kongre sonunda hastane anfisinde bir de tören düzenlendi. Törende önce, Montandon kendi hayat hikâyesini anlattı. Kiang, tıp eğitimi ile ilgili bir konferans verdi, idareciler konuştular. Akşam yemeğinde de beraber olundu. Montandon beni, gerek İsviçre'nin diğer tıp fakültelerinin kulak burun boğaz bölümlerinin başkanlarıyla gerekse diğer misafirlerle tanıştırdı ve özel olarak onlara o yemekte Orta Asya'daki okulları anlattı ve gidip görmelerini tavsiye etti.

Konferansın sonunda, bir bakıma kendi kendine tavsiye gibi, emekli olanlara Chesterfiel'den alınma tavsiyeler metnini okudu:

Yeni adam işine rahat şekilde yerleşinceye kadar altı ay ya da bir yıl kadar hastaneden uzak durun.

İyileşme olacağını ümit edebilirsiniz. Gerçekten iyileşme olduğunda ise bunu takdir etmeyi bilin.

Halefiniz bir toplantıya başkanlık ederken sakın burnunun dibinde oturmayın.

Asla şaşırılmış görünmeyin.

Başkalarının işlerine burnunuzu sokmayın.

Sadece istendiğinde tavsiyede bulunun. Sizden tavsiye istenmesini de beklemeyin.

Karşılaştırma yapmayın, karşılaştırmalara kulak asmayın. Hoşunuza gitmeyebilir.

Sevdiğiniz eşyalar, özellikle de sizin icat ettikleriniz, kullanılmayıp tarihî koleksiyona konulduğunda gücendiğinizi belli etmeyin. Çok şahsi bir şeyi arkanızda bırakmak ya da birine vermek suretiyle hastanenizi utandırmayın. Duygular yöneticiliğe zarar verir.

Sizi özleyip özlemediklerini kimseye sormayın. Nezaket icabı bunun yanıtı, yalan da olsa her zaman “evet” olacaktır. Eğer

biri içtenlikle sizi özlediğini söylerse bu, kulaklarınıza uzun zamandır duymak islediğiniz tatlı bir müzik gibi gelecektir.

Elbette, ben de bu kuralların bazılarını çiğnedim. Ben de insanım. Son zamanlarda daha fazla insancıl olmakla da suçlandım. Bununla birlikte bilinçli olarak bu kuralları ne zaman çiğnesem üzüntüye uğradım.

Bu kuralları içinizden bazılarınıza yardımcı olur diye verdim. Bu kuralların çoğu faal personel şefleri açısından da geçerlidir. Yani geriye dönüktür.

Kapanış cümlesi olmak üzere, uzman olarak deneyimlerimi şu şekilde özetlemek istiyorum: “Uzmanlığın kuvvetli tarafı uzmanlıktır. İlginç şekilde zayıf tarafı da uzmanlıktır.”

Montandon emekli olunca kendisinden boşalan yere Prof. Dr. Willy Lehmann geçti.

İKİNCİ BÖLÜM

Kazakistan ve Anadolu Yollarında

Kazakistan ve Anadolu Yollarında

Montandon ve Muller ile Kazakistan'a Yolculuk

2002 yılının mayıs ayında Prof. Pierre Montandon'u eşiyile beraber bu sefer Kazakistan'a, buralarda Türk müteşebbislerinince açılmış olan Türk-Kazak eğitim müesseselerinin mezuniyet törenlerine davet ettim. Bana faks göndererek eşinin yerine Time dergisi editörü ve arkadaşı olan Henry Muller'i getirmek istediğini belirtti. Kararlaştırdığımız tarihte birlikte geldiler. İstanbul'da bir gün kaldıktan sonra Kazakistan yolculuğumuz başladı.

Fransızca konuşan İsviçreli bir ailenin çocuğu olan Henry Muller, Time dergisindeki kariyerine 1967'de California'daki Stanford Üniversitesinde bir tarih öğrencisiyken, okulunda yapılan Vietnam karşıtı gösterileri haber yapan bir part-time muhabir (stringer) olarak adım atmış. Vietnam Savaşı'na katılmamak için Afrika'da iki yıl barış gönüllüsü olarak öğretmenlik yapan Muller, üç yıllık bu amatörlük döneminden sonra kadroya geçer ve Avrupa doğumlu olduğu için, daha çok dış politika konularıyla ilgilenir. Bu çerçevede Ottawa, Vancouver, Brüksel ve Paris'te muhabirlik ve temsilcilik yapar. Daha sonra derginin dış politika editörü olarak New York'taki merkezine dönen Muller, diğer dergilerde genel yayın yönetmenliği konumuna tekabül eden managing editörlüğe yükselir. Bir yıl önce emekli olduğunda dergiye hizmetlerinden dolayı kendisine verilen onursal editörlük konumuna çekilmeden

önce, Time şirketinin editoryal direktörü olarak şirketin çıkardığı bütün yayınların editörleri üstünde koordinasyondan sorumluydu. Hâlen dergideki onursal editörlüğünü sürdürürken, bağımsız gazetecilik alanında sivil çalışmalarda da bulunuyor. Afganistan, Kosova, Bosna gibi kriz bölgelerinde NGO'ların verimini artıracak bir proje üzerinde çalışıyor.

Montandon ve dostu Henri Muller'in yanı sıra aralarında yüksek yargı üyeleri, iş adamları, akademisyenler ve Türk Ocakları Başkanı gibi birbirinden değerli misafirlerin bulunduğu bir toplulukla Almaati'ya vardık. Şimdiye kadar Yeseviler diyarına giden nicelerini dinledik, ata yurt hakkında nice yazılar okuduk. Ama bunların hiçbiri dünya gözüyle oraları görmenin, hissetmenin yerini tutmuyor.

1991-95 arasında yaşanan kaotik dönem zihinlerimizde epey kalıcı iz bıraktığı için, bugünlerde Kazakistan'ı son model arabaları, temiz şehirleri, fazla veren bütçesi, görkemli binaları, bakımlı tarım arazileriyle görünce ister istemez şaşırıyorsunuz. Türk iş adamları, Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'i anlatırken sık sık Turgut Özal örneğine atıfta bulunuyorlar. Yüz yirmi küsur etnik grubun yaşadığı, Kazak unsurun nüfusun yarısından az fazlasını oluşturduğu, Kazaklar'ın da kendi aralarında büyük, orta, küçük cüzlere bölündüğü, dünyanın en problemli iki büyük gücü Çin ve Rusya ile çok uzun ortak sınırları olan Kazakistan'daki bu başarı elbette övgüyü hak ediyor.

Ülkede Batılı anlamda bir demokrasi şimdilik olmasa da, etnik grupların hakları, demokrasileriyle övünen birçok ülkeden daha ileri. Son olarak Nazarbayev en sorunlu gruplardan biri olan Ahıskalılar'a bile kendi okullarını inşa etmeleri için arazi tahsis etmiş. O kadar büyük bir güvenlik hissi var ki bakan seviyesinde kabul edildiğimiz birçok devlet dairesine hiçbir güvenlik kontrolünden geçmeden girdik. Bu arada Nazarbayev'in de katıldığı, Astana'nın başkent oluşunun beşinci yıl kutlamalarının

yapıldığı görkemli Büyük Kongre Salonu'na bile X-Ray cihazından geçmeden girdik.

Özellikle Nazarbayev ve yakın ekibinin millî değerler, Türk dünyası ve millî stratejiler konusundaki vukufiyeti, tanıyanları ona hayran bırakıyor. Örneğin daha bağımsızlığın ilk yıllarında Ankara'da katıldığı bir Türk cumhuriyetleri zirvesinden dönüşünde kendisini sıkıştıran bir Rus muhabire televizyonda açık açık Türk dünyasının entegrasyonunun bir nehrin yukarıdan aşağı akışı kadar tabii bir hadise olduğunu anlatmış. Bu duygular çoğu kendi anadilini bile tam bilmeyen alt kadrolarda aynı düzeyde paylaşılmasa da, Sovyet döneminden kalma birçok bürokratik alışkanlık ve bu arada rüşvet gibi kokuşmuşluklar sürse de, bu gerçeklerle de açık açık yüzleşme cesareti dikkat çekiyor. Nitekim eski başkent Almaatı'da kaldığımız, Sovyet dönemi ekâbirine ait Alatau (Aladağ) Sanatoryumunda Birleşmiş Milletler öncülüğünde yolsuzlukla mücadele konferansı düzenleniyordu.

Türk müteahhit firması Ceylanlar tarafından yaptırılan güzel kampusun kabul salonunda sergilenen millî bilinç, başkaları için de örnek olacak nitelikteydi. Salonun ortasında 732 yılında Yolluğ Tigin tarafından yazılan ve Kültigin'in ölümü ve yas törenini anlatan Kültigin Anıtı'nın Japonya'da yapılmış bire bir örneği yer alıyordu. Moğolistan'dan gelen bir profesörün, hakkında bilgi verdiği kitabenin üzerindeki yazılarda bir yandan Türk halklarının kan birliği anlatılırken, diğer yandan içte birliğin önemi vurgulanıyor ve dış düşmanlara, özellikle Çin'e karşı uyanıklık çağrısında bulunuluyordu. Salonun bir başka köşesinde Türk beylerinin tarih boyunca birbiriyle ardı arkası gelmeyen liderlik mücadelelerini tasvir eden yağlı boya bir resim dikkat çekiyordu. Duvarlarda ayrıca Türk büyüklerinin, fikir adamlarının asırlar geçse değerini kaybetmeyecek ibretlik sözleri yer alıyordu.

Kabul salonundaki küçük kitaplıkta, 1937'de Stalin tarafından hayatına son verilen Şair Mağcan Cumabay'ın 1921'de

Türkiye'deki Kurtuluş Savaşı'nın lideri Mustafa Kemal'e ithafen yazdığı "Uzaktaki Kardeşime" başlıklı şiiri sergileniyordu. Kitaplıktaki Mevlana, Ahmet Yesevi, Kazakların "Kurtut Ata" dedikleri Dede Korkut gibi bütün Türk dünyasının büyük bellediği ortak isimlerin eserleri, Batılıların Türk dünyasıyla ilgili yaptığı önemli çalışmalar, ortak şuurdaki kıpırdanmaları gösteriyordu. Türkiye'nin Kazakistan'da tanıtılmasında büyük emeği olan, Özal'dan Sezer'e bütün Türk liderlerle görüşen Rektör Yoldaspekov Mirzatay'ın ve diğer yetkililerin verdiği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla, üniversitede, mezunların mutlaka bir Batı (İngilizce, Fransızca, Almanca) ve bir Doğu dili (Arapça, Farsça, Çince, Japonca, Türkçe, Urduca) öğrenmesi sağlanıyor.

İki yüzden fazla resmî ve özel üniversitenin bulunduğu ülkede isteyen herkesin yüksek eğitim alma şansı var. Zaten üniversiteli oranı o kadar yüksek ki okulun kantininde çalışan bir kişinin yüksek fizik mühendisi olduğunu öğrenmek burada yaşayanlar için sıradan bir durum.

Bu ülkelerin Çarlık Dönemi dahil son iki yüz yılda nasıl bir kültürel tahribattan geçtiklerini bilmeyenler için sıradan gibi görünse de gerçekte çok sıra dışı gelişmeler bunlar. Çünkü bu ülkenin eğitimi kesimi kendi dili olan Kazakçayı bilmiyor. Astana'daki beşinci yıl kutlamalarında şehri sıfırdan inşa etmeye çalışan çalışkan Vali (Kazaklar "hâkim" diyor) Adilbek Jaksibekov, aralarında devlet başkanının da bulunduğu kaymak tabakaya hitaben Rusça konuştu. Nazarbayev konuşmasının girişini Kazakça, devamını Rusça yaptı. Türkiye'den pek az insanın katıldığı kutlamada ünlü Rus sanatçılar âdeta çıkarma yapmıştı. Yapılan Rusça esrilere biz tamamen Türk kalırken, salondan yükselen kakhahalar Rus kültür havzasıyla irtibatın çok sağlam olduğunu gösteriyordu.

Bu gerçekleri dikkate almadan Kazak Millî Eğitim bakanının sözlerini anlamak da kolay değil. On yıldır değişik konumlarda

Kazak millî eğitimine hizmet eden ve kendisini Kazakistan'daki Türk okullarının ve tüm personelinin annesi kabul eden Kazak Millî Eğitim Bakanı Şamşa Berkinbayave Köpbaykızı, bağımsızlık sonrası en büyük icraatın "millî ders kitaplarını hazırlamak" olduğunu söylüyor ve bir itirafta bulunuyor: "Gençliğimizde Kazakistan tarihi diye bir ders yoktu, kendi tarihimizi bilmiyorduk." Dolayısıyla Kazaklar aynı anda hem devlet hem millet inşa etme gibi büyük bir meydan okumayla karşı karşıya. Kazak-Türk okullarını bu iki alanda da kendileri için hayati olan insan unsurunu yetiştirdiği için gerçekten çok seviyorlar. Bütün kurumların on yıllık performanslarının gözden geçirildiği toplantılarda millî eğitim konusu ele alınırken üst düzey yetkililer, özellikle iki konuda bu okulların gösterdiği başarının örnek alınmasını istemişler: Birincisi Kazakçanın öğretimi, diğeri de uyuşturucu, alkolizm gibi bütün kötü alışkanlıklara karşı verilen terbiye.

Devlet başkanından millî eğitim bakanına, öğrenci velilerinden öğrencilere herkesin memnun olduğu yirmi dört Türk eğitim kurumu, ülkenin tartışmasız en iyileri. Büyük sermayelerle açılan Amerikan okulları bile onlarla yarışmıyor. Türk okulları devlet okulları arasında yer alırken, Amerikan okullarının henüz denklik bile alamadıkları söyleniyor. Ülkede iki yıldır üniversiteye girişte yapılan merkezî sınavların ikisinin de birincisi Türk okullarından. Sovyetler döneminde fizik, kimya ve matematik öğretiminden kalan tecrübeyi de sistemlerine entegre eden Kazak-Türk okulları, uluslararası olimpiyatlarda Türkiye'deki kardeş okulları bile zorlamaya başlamışlar.

Öğrencilerin hem bilim hem ahlak hem sanat hem de millî değerler alanındaki başarıları tüm çevreleri memnun ediyor. Çünkü çocuklar bir yandan Kazak millî çalgısı "dombra"yı ustalıklı kullanırken diğeri yandan Kazak ve Türk millî marşlarını okuyabiliyor, diğeri yandan da İngilizce sözlü şarkılar söyleyebiliyorlar. Dünyadaki eğitim faaliyetlerini anlatan bir filmin izlenmesinden

sonra, yabancıların, “Acaba bu evrensel faaliyetlerin fazla Türk bayrağı, Türk siyasetler gibi politik motiflerle takdim edilmesi uygun mu?” şeklindeki sorularına en iyi cevabı, yıllardır bu hizmetlerin arkasındaki iş adamı Yusuf Pekmezci'nin şu sözleri veriyordu: “Biz burada Türkler okul açtığı için milliyetçi bir gurur içinde değiliz, insanlığın ortak bir noktaya gitmesinden dolayı mutluyuz.”

Astana Türk Lisesinde Bir Mezuniyet Gecesi

Henry Muller, gezi boyunca gördüklerini ve şahit olduğu olayları, değişik vesileler ile her defasında dile getiriyordu. Bilhassa Astana'da Türk Lisesinin mezuniyet gecesinde yaşanan coşkulu anları unutmak mümkün değildi. Üçüncü günün akşamında Almaati'da Türk iş adamları bir yemek verdi. Bu yemekte Henry Muller ve Montandon birer konuşma yaptılar. Henry Muller özellikle mezuniyet gecesinden çok etkilendiğini belirttiği konuşmasında şunları söyledi:

“Ben bu üç gün içinde, üç yıllık eğitim aldım. Kazakistan hakkında hiçbir şey bilmiyordum, buraya ilk defa geliyorum. Türkiye hakkında da, utandırıcı olabilir ama, çok az şey biliyordum. Kazak-Türk liseleri hakkında da hiçbir bilgim yoktu. Bu üç gün içinde o kadar çok izlenim edindim ki, burada bunlardan bahsetmek isterim.”

“Benim için Astana ve Almaati'da öğrencilerle tanışmak, onlarla konuşmak harikulade bir şey oldu. Okul bitirme törenlerinde, öğrenciler ile teke tek konuşma fırsatı buldum. Bu arada, değişik izlenimler edindim ve bu izlenimlerimin doğru olduğu kanaatindeyim. Dün Astana'da izlediğim mezuniyet töreninde önemli bazı gözlemlerim oldu. Bunlar, gözlerimi yaşartan, yaşadığım önemli anlardı. Bütün öğrenciler, çok kabiliyetli ve zekiydiler. Onlarla konuşmak ayrı bir zevkti, soru sormaktan

geri durmuyorlar, devamlı soru soruyorlardı. Dünkü mezuniyet töreninde çok boyutlu bir program sergilediler ve bu program, bence çok etkileyici idi. Bir taraftan kimyada, fizikte, matematikte, biyolojide olimpiyat dereceleri alırken diğer taraftan İngilizce, Rusça, Türkçe ve Kazakça olmak üzere dört dili rahat bir şekilde konuşabiliyorlardı. Aynı zamanda şarkı söylüyorlar, dans ediyorlar ve ezbere şiir okuyabiliyorlardı. Kendilerine göre bir mizah anlayışları da vardı. Sadece Kazak sanat ve kültürünü değil, uluslararası sanat ve kültürü de sergileyebiliyorlardı.”

“Bu gösterdikleri üstün başarıların ötesinde, kendileri çok harikulade insanlardı. Ailelerini, okullarını ve memleketlerini çok ciddiye alıyorlar ve onlar hakkında sorumluluk taşıyorlardı. Şurası aşikâr ki bunlar, sizin verdiğiniz eğitimin neticesidir. Bu eğitim, demek ki sadece fizik, kimya, matematik alanında değil; insani değerlerle de ilgili. Özetleyecek olursam, siz bu öğrencileriniz ile övünebilir, gurur duyabilirsiniz.”

“Bir gün ben yaşlanınca, gazeteyi alıp baktığımda ve yeni Kazakistan cumhurbaşkanının öz geçmişini okuduğumda, erkek olsun kadın olsun, Kazak-Türk liselerinden mezun olduğunu göreceğimden eminim.”

“Bu ülkenin gelecekteki liderlerini yetiştiriyorsunuz. Yetiştirdiğiniz bu öğrencilerin aynı zamanda, çok iyi bir anne baba, dost ve komşu olacaklarından da eminim. Eminim ki bütün bu faaliyetlere destek veren sizler, zihnî olarak da bu işleri yönlendiriyor ve öğrencilere destek oluyorsunuz. Sizler dünya için de çok kıymetlisiniz.”

Türk İş Adamlarıyla Buluşma

Prof. Montandon, Kazakistan’a iş yapmak üzere gelip buraya yerleşmiş ve aynı zamanda burada açılmış Türk okullarını da destekleyen iş adamlarının verdiği akşam yemeğinde söz alarak

önce Moğolistan intibalarını anlattı. Ardından Fethullah Gülen'le tanışmasını ve Türk okulları hakkındaki kanaatlerini duygu dolu cümlelerle ifade etti:

“Henry Muller’in ve Yusuf Bey’in söylediklerine tamamen katılıyorum. Tıp alanında ciddi bir tecrübem var. Kendime göre, insanları gördüğüm zaman kafalarından geçenleri okuma gibi bir kabiliyete sahibim. Bu odaya girince, burada bulunan iş adamlarını gördüm. Onlara karşı öyle bir dostluk hissettim ki kanım kaynadı. Hepsinin bu tutkuyu paylaştıklarını görüyorum, iyi niyet, insanlara yardım ve cömertlik konusunda, aynı duyguları paylaşıyorlar. Birkaç yıl önce, önemli bir tecrübe yaşadım. Şerif Ali Tekalan Bey ile Moğolistan’a gitme şansını yakalamıştım. Bu gezi, buralardaki insanların, neyi, niçin yaptıklarını görme açısından çok eğitici, öğretici bir tecrübe idi. Şu anda her şey benim için şu şekilde özetlenebilir: Fethullah Gülen Bey ile karşılaştığım zaman, kendisine çok büyük hayranlık duyduğum bu şahsın gözlerinde parlayan ışık, şu anda burada bulunan insanların hepsinin gözünde var.”

“Türkiye’ye gelmeden önce, benim kafamda Türkler, sadece bıyıklı, peçeli, çarşafli kişiler idiler ve bu insanlarla nasıl irtibat kurabileceğimi merak ederdim. Fakat tanıdıktan sonra, bu insanları derinden sevdiğimi anladım. Ziyaret ettiğim bu iki ülkede (Kazakistan ve Moğolistan) şunu anladım ki bu okullarda yapılan işler, Türkiye’nin yeni imajını oluşturmuş durumdadır. Bu da benim önceki düşündüğüm imajdan çok farklı bir gerçek.”

“Ümit ederim bu imaj, dünyanın diğer ülkelerine, hatta Avrupa ülkelerine de yansır ve Türkiye’nin imajı güçlenir. Sonra da, Avrupalılar, ‘Lütfen buralara da gelin.’ derler.”

Gezi heyetimizden Türk Ocakları Başkanı Nuri Gürgür Beyefendi de iş adamlarının verdiği bu yemekte gözlemlerini aktarmıştı. Notlarım arasında duygulu konuşmasından kaydedebildiklerimi buraya almak istiyorum:

“Böyle bir zamanda sizlerle birlikte olma fırsatını verdiği için özellikle Şerif Ali Bey’e teşekkür ediyorum. Ben, öncelikle sizleri yürekten tebrik etmek istiyorum. Şunu samimiyetle ifade ediyorum ki sizler çok sağlam bir fidan dikmişsiniz ve bunu geliştirmeye, yetiştirmeye çalışıyorsunuz. Yaptığınız hizmet, hem mahiyeti itibariyle hem gelecek açısından fevkalade değerli ve önemlidir. Her biriniz iş hayatlarınızda başarıya imza atmış olan insanlarsınız. İnşallah, çocuklarınız bu başarılı çizgiyi devam ettirecekler ve sizlerden daha ileriye götürecekler. Ancak hayat, sadece kendi alanıyla sınırlı değil. Netice itibariyle hepimiz, emr-i hak vaki olduktan sonra bir hesap günü içerisinde yaptığımız her hareketin, her davranışın hesabını vermek gibi bir yükümlülükle karşı karşıya bulunacağız.”

“Çok iyi bildiğiniz için ben bunların üzerinde durmayacağım tabii, ancak önemli bir nokta olarak hatırlatmak istiyorum. Aynı zamanda Cenab-ı Hak her bir insana sorumluluğunu da hatırlatıyor ve onu dünyada serbest bırakıyor ama hesap sorulmadan, hiçbir insanın kendi ile baş başa bırakılmayacağını ifade buyuruyor. Bu açıdan sizler kendinizi bu sorumluluğun hesabını verebilecek bir sürece hazırlıyorsunuz, onun için de sizleri yürekten kutluyorum.”

“Geldik, burada eserinizi gördük, bu eser öncelikle sizin eseriniz. Pırıl pırıl çocuklar gördük, gerek Astana’da, gerek burada yetiştirdiğiniz bu gençlerin gözlerine baktığınız zaman farklılıklarını görebiliyorsunuz. Yani yüzlerinde bir farklılık, bir parlaklık, bir nuranilik var bu çocukların. Burada bir iz bırakmışsınız. Burada bu eğitim hizmetlerini yürüten arkadaşlarımızı ve yöneticilerimizi yerlerinde gördük, gıyaben birçoğunu tanıyorduk. Bunların benzer hizmetlerini özellikle Türkiye’de yakından müşahede ediyoruz ama burada kendi alanları içerisinde nasıl bir coşkuyla ve heyecanla bu hizmetleri sürdürmekte olduklarını yakinen gördüğümüz zaman, duygulanmamamız mümkün

değil. Emin olun ki bu üç günde bir tür duygu yoğunluğu içerisinde yaşadık.”

“İşte bu güzellikleri sağlayan ve sağlayacak olan, sizin burada dikmiş olduğunuz fidanların yeşermesidir. Buradaki öğrencilerin üniversitesiyle, ondan sonraki sosyal hayatıyla, bürokrasisi ile her alanda etkilerini göstermeleri çok önemli bir hadisedir. Bir kere şundan emin olun ki dünyada hiçbir millet, hiçbir toplum, bir başkasının kanadıyla uçamaz. Yani insanlık âlemi, evrensel değerler, bunlar baş tacımız, bunlar son derece önemli unsurlar, ama bunlar hiçbir zaman bizi hayal kurmaya sevk etmemeli.”

“Şimdi burada yapmakta bulunduğunuz işe bakın, ilk olarak özü itibari ile son derece doğru, son derece inançlı bir iş yapıyorsunuz, ikinci olarak yaptığımız iş, metot olarak doğru. Dünya eğitim sistemine bir örnek veriyorsunuz. Bu örnek, diğer ülkeler tarafından da zaman içerisinde takdir edilecek. Bazıları bu hizmetleri şöyle veya böyle karalamaya çalışıyorlar, bunlara hiç kıymet vermeyin, bunlar akılsızca düşünceler ve tespitlerdir. Haklı olan sizsiniz ve haklılığınız kısa zaman içerisinde mutlaka tescil edilecektir. Bilimin karşısında kimse duramaz, gerçeğin karşısında kimse duramaz. Doğrusunuz, haklısınız ve bunu herkes anlayacaktır. Gelişigüzel söylenen laflara katıyen kulak asmayın. Burada etkili oluyorsunuz, çalışmalarınızın etkisi görülüyor.”

“Şimdi Kazakistan gibi son derece muazzam potansiyele sahip bulunan, ilerde, nihayet 25 yıl içerisinde, buradaki gelişmeye damgasını vuracak olan bir büyük ülkede, çok büyük bir iş yapıyorsunuz. Sadece burada da kalmıyor, yaptığımız işin yankıları Türkiye'den alınıyor. Türkiye'ye de faydalı oluyor. Onun için sizleri görüp tanıdıktan ve burada yaptığımız bu büyük hizmetleri gördükten sonra buradan da inşallah son derece ümitli olarak ayrılacağım. Buradaki müşahedelerimizi de Türkiye'ye döndüğümüz zaman çevremize aynı şekilde anlatacağız. Yaptığınız işlerin değerini zaten bilenler biliyor. ‘Bilmeyen ne bilsin bizi’

diyor Yunus. Onlar bizim sualimizin muhatabı da değildir. ‘Bilenlere selâm olsun’ diyeceğiz.”

Gülbanu Hanım’ın Çocukları

Bir akşam Kazak bir aileye misafir olmuştuk. Evin hanımı Gülbanu Nurgaliyev evinde neyi var neyi yok her şeyi ana yurttan ata yurda gelen misafirlerinin önüne sermiş olmanın huzuru içinde ayağa kalktı. Seçkin misafirlerin bulunduğu bir topluluğa evindeki masanın başında hitap ediyordu. Hiçbir yapmacıklık kuşkusu uyandırmayan gözlerinde keder, sevinç ve umut birbirine karışmıştı.

Bu onlara Sovyetler’den kalma, medeni cesareti teşvik edici bir âdetti. Davetlerden sonra, masanın etrafında oturan herkeşe söz verilir, sırası gelen ayağa kalkarak birkaç cümleyle de olsa duygularını ifade ederdi. Gülbanu Hanım misafirlerine teşekkürden sonra sözü iki çocuğunu da yetiştirmeleri için kendilerine teslim ettiği Kazak-Türk okullarına getirdi. Kendisine kapitalist dünya ile temas kurmalarını önlemek amacıyla Batı dillerinin öğretilmemiş olmasından, müfredatın daha çok sayısal ağırlıklı olmasından yakındı. Halbuki Türk okulları sayesinde balaları şimdi dört dil (Kazakça, Türkçe, Rusça, İngilizce) biliyordu. Çocuklarıyla övünüyordu. Eşi Kazak polis teşkilatında albay rütbesinde görev yapan Gülbanu Hanım, birçok Kazak’ın yaptığı gibi Türkiye ile ilgili iki tarihî noktanın altını çizdi: Birincisi Türkiye’nin Kazakistan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasıydı, ikincisi ise o sıkıntılı ilk günlerden itibaren Türk okullarının yardımlarına koşmasıydı. Bu yüzden Türkiye’ye çok teşekkür ettiğini, Kazakistan’a gelen eğitim gönüllüleri gibi kendi çocuklarının da dünyanın başka yerlerindeki insanların yardımına gitmesini arzuladığını ifade etti. Bu arada küçük oğlu Talgaf, Kazak millî marşını jest, mimik ve coşkuyla okumaya

başladı. Evin küçük salonu alkışla inliyordu, sanki evin tavanını gökyüzüyle yer değiştirmiş, herkes farklı bir âleme geçmişti. Yoğun istek üzerine Kazak Türk Lisesi 10'uncu sınıf öğrencisi genç Talgaf marşı bir kez daha tekrarladı.

Manzara herkesi coşturmuştu ama en çok da Türk Ocakları Genel Başkanı Nuri Gürgür'ü. Ayağa kalkıp onu millî ve evrensel değerlerle donanımlı olarak yetiştiren ailesini ve öğretmenlerini tebrik ettikten sonra yakasındaki Türk Ocakları rozetini Talgaf'ın yakasına takıverdi ve onu kendilerinin Kazakistan fahrî temsilcisi ilan etti. Kuşkusuz Talgaf bu hadisenin sembolik anlamını kavrayacak yaşta değildi ama mesaj önemliydi. Bazı marjinal milliyetçi çevrelerin eleştirisine neden olan yurt dışındaki eğitim hizmetleri, önemli bir milliyetçi lider tarafından alkışlanıyor ve kucaklanıyordu. Durumun farkında olan ve bu tutumu yüzünden eleştiri de alan Gürgür, Türkiye ve insanlık adına yapılan bu faaliyetlerin bir gün herkes tarafından takdir edileceğini belirttikten sonra duygularını Yunus'tan aldığı bir dizeyle dile getiriyordu: "Bilmeyenler ne bilsin bizi / Bilenlere selâm olsun."

Şiir Okuyan Bir Kız Öğrenci

Kazakistan'da, Almaatı şehrinde ziyaret ettiğimiz kız kolejindeki programda ezbere bir şiir okuyan kız öğrenci, gezi heyetinin hepsinin gözlerinin yaşarmasına sebep olmuştu. Aşağıdaki şiirini okurken iki yerde durup ağladığını hissettirmeme gayreti ile bu kız çocuğu hepimizi derinden etkilemişti.

Babacığım

Babacığım, keşke seninle aynı gün ölebilsaydım.

Ardında aslında mutsuz bir nefes bıraktın.

Kulağında çınlayan bir hoş ses bıraktın.

Hakkın yoktu, inan hiç hakkın yoktu.

*Beni çok erken yetim bıraktın.
 Ah, bir bilsen seni ne çok özledim!
 İnan, o çocuk ruhumla gelirsin diye*

*Yıllarca bekledim.
 Hiç inanmadım öldüğüne.
 O çizgili pijamalarla
 Pencerenin önünde buluvvereceğim sandım hep.
 Uzansam tutacağım sandım,
 Günde bin kez uzandım, bir kez bile tutamadım.
 Gördüğüm ak saçlı adamı,
 Sensin sandım zaman zaman.
 Karşımdasın gibi gördüm kimi an,
 Ama kayboldun duman duman.
 Ah, bir bilsen babacığım bu yetimlik ne yaman!
 Sen gittin gideli sevmiyorum o bayramları,
 Yalan değil, kışkırtıyorum babalı olanları.
 Hele o babalar günü var ya babacığım,
 O gün kahroluyorum;
 Sanki derin,
 Sanki dipsiz kuyularda boğuluyorum*

Program sonrası kendisini tebrik ederken bu kız öğrenci, bizi tekrar duygulandıran şeyler söyledi: “Benim annem Alman, babam Rus. Babam öldü, annem de başkasıyla evlendi. Şimdi benim babam-annem, işte burada gördüğünüz öğretmenler ve idareciler...”

Kazakistan’da Son Akşam

Kazakistan’da geçirdiğimiz son akşamdı. Kazakistan’da bulunan bu eğitim müesseselerinde görev yapan öğretmenler yemekli bir program düzenlemişti. Yemek sonrasında bir de slayt gösterisi vardı. Montandon programın sonunda ayağa kalkarak öğretmenlere hitap etti:

“Bir üniversite hocası olarak sadece öğrencilere değil, öğrencilerin öğretmenlerine de ders veriyorum. Öğrettiğim şey, tıp ve cerrahi. Sizin yaptığınızdan çok bir farkı yok. Gezi boyunca karşılaştığımız öğretmenlerin yaptıkları işleri takdirle karşıladığımı ifade etmek istiyorum. Bu bana, çok büyük bir heyecan verdi ve şu anda, takdir duyguları ile doluyum. Bu öğrenciler, kendileri için en iyi fakültelere girecekler. Tanıştığım öğretmenlerin hepsi bende mesleklerinde çok başarılı oldukları izlenimini bıraktı. Üniversite seviyesinde öğretmenlik yapmak, orta öğretimde öğretmenlik yapmaktan çok kolay. Bu geziye gelmekle, Türkiye hakkında da yeni birtakım şeyler öğrendim. Şu anda Türk halkına derin dostluk duyguları besliyorum. Türklerin çok derin kültür zenginliklerine sahip olduklarını hissediyorum. Bu öğretmenler öyle başarılı ve farklı bir ülke imajı ortaya çıkarıyorlar ki... Onlar, Türkiye'nin sahip olabileceği en güzel elçiler.”

Henry Muller de öğretmenlere hitap etmek istediğini belirtti. Kendisinin gazetecilik yapmadan önce öğretmenlik yaptığını ve bu kutsal mesleğin önemine işaret eden şeyler söyledi. Bu konuşmadan defterime kaydettiğim bazı notlar var:

“Gazeteci olmadan önce ben de kısa bir süre için de olsa, sizin gibi kendi ülkemden uzak, fakir bir ülkede öğretmenlik yaptım. Dolayısıyla sizin durumunuzu çok iyi anlıyorum. Buradaki genç insanlara bilimi öğretmekten kaynaklanan manevi tatmin duygularınızı da çok iyi tahmin edebiliyorum. Öğretmen olmanın, hele iyi bir öğretmen olmanın ne kadar zor olduğunu gerçekten iyi biliyorum. Biliyorum ki sizin işiniz sadece sınıfta öğrencilere ders anlatmak değil; çocuklarınızı, evinizi, özel problemlerinizi de düşünmek zorundasınız. Ama öğrencilerin dertleri ile dertlenmek, size başarı getiren şeylerin başında geliyor.”

“Ben gazeteci olmaya karar verdim çünkü öğretmen olmaktan çok daha kolay bir işti. Doktor Tekalan, beni Kazak-Türk liselerini görmek için Kazakistan’a davet etti. Ben de kendi bakış açımdan, bu daveti memnuniyetle kabul ettim.”

“Birkaç gün boyunca, öğretmen ve öğrencilerinizi gördük. Bizim gördüğümüz öğrenciler gerçekten harikaydı. Çok zeki ve çalışkandı, çok kabiliyetliydi, olimpiyatlarda başarı elde etmişlerdi. Dilleri çok iyiydi, şarkı söylüyorlardı, müzik kabiliyetleri vardı, çok sıcakkanlıydılar, aynı zamanda mütevazı idiler, gördüğüm kadarıyla sağlam değerleri vardı.”

“Bütün bu sonuçları gördükten sonra, ancak şunu söyleyebilirim: Siz çok büyük bir iş yapıyorsunuz. Bu öğrencilerin, sizin gibi öğretmenleri olmasaydı, onlar da bu seviyede olamazlardı. Öğretmenler olmaksızın, en mükemmel sistemde bile bu tür öğrenciler yetişmez.”

“Sonuç olarak, bu başarıyı elde ettiğiniz için size karşı büyük takdir duyguları besliyorum. İngilizcede sadece dindar insanların kullanmadığı bir ifade vardır: “Siz Tanrı’nın işini yapıyorsunuz.” Ben de size aynen böyle diyorum. Böyle genç bir ülkenin geleceğini inşa etmekten daha önemli bir iş olamaz. Bu ülkenin geleceği olan bu çocukları gördükten sonra, takdir hisleriyle dolu içim. Ben Türk veya Kazak değilim ama sadece bir insan olarak bu yaptığınız iş için size çok teşekkür ediyorum.”

Montandon, Amerika’da sigara ile ilgili, bir büyükelçinin yazmış olduğu bir kitaptan bahsetti. Bu kitapta, büyük sigara firmalarının insanları, özellikle de gençleri nikotine alıştırmak için sigara içine tütünde bulunandan da fazlasını değişik şekillerde koyarak onları nasıl bağımlı hale getirdikleri, bunun nasıl büyük bir pazar olduğu ve buna karşı mücadele edenlerin nasıl elimine edilmek istendiği uzun uzun anlatılıyordu. Ve bu

kitabın yazarının daha sonra esrarengiz bir şekilde ölü olarak bulunduğundan bahsetmişti.

Arkadaşlarımızın gerek misafirlerle gerekse başka insanlarla münasebetlerinde karşılık beklemeksizin ve fedakârca çalışmalarını karşısında şöyle bir tespitte bulunmuştu: “Amerika'nın bir bölgesinde gruplar halinde yaşayan Hintlilerin liderleri çok fakirdirler, hiçbir şeyleri yoktur. Buna rağmen kendileri için hiç çalışmazlar. Daima grupları ve diğer insanlar için çalışırlar, bunu yaparken de hiçbir karşılık ve menfaat beklemezler. İnsanlar bu liderlere çok güvenirler. Sizin arkadaşlarınızın yaptıkları bunlardan da güzel.”

Almaati'da Katev'i ziyareti esnasında eğitimin 2-14 yaşları arasında tamamlandığını ve bundan sonra insana çok az şey verilebildiğini, bu nedenle bu yaşlarda gösterilen gayretin çok önemli olduğunu vurgularken, bunu aynen işitme sistemine benzetti: “İşitme sisteminde de eğer insan doğuştan işitiyorsa, konuşması gelişebilir. Aksi takdirde, ileri yaşlarda işitme kabiliyeti tekrar geri gelse bile, çocukluğunda duymadığı için, insan artık konuşmayı öğrenemez veya çok zor öğrenir. Aynen bunun gibi, çocukluk çağlarında verilen eğitim de çok önemlidir. Sizin ilgi sahanıza giren insanların bu şekilde eğitilmeleri önemlidir. Siz öğrencilerinize temel, doğru ve objektif şeyler veriyorsunuz. Onlar hayatta gördükleri şeyleri bu mihenklerle vurarak doğruları daha rahat bulabilirler.”

Eğitimdeki disiplin meselesi ile ilgili olarak da şu tespitte bulunmuştu: “Benim çocukluğumda, Avrupa'da disiplinli bir eğitim söz konusuydu. Biz de okullarda bu disiplinle yetiştik fakat daha sonra Avrupa'da bir hürriyet rüzgârı esti. Bu rüzgâr okullara kadar ulaştı ve ‘Herkes hürdür, serbesttir.’ düşüncesi ile gençler maalesef serazat yetişmeye başladılar. Hayatın acımasız gerçekleri konusunda da bilgi sahibi olmadıklarından, devamlı, çukurlara yuvarlandılar ve biz bu hususta ipin ucunu maalesef

kaçırdık. Bundan sonra bizim işimiz çok zor. Sizler çok güzel bir eğitim metodu yakalamışsınız, lütfen bu eğitim metodunu devam ettirin.”

Almaati’da bir akşam iş adamlarının verdiği yemekte, iş adamlarının bulunduğu salona benden önce giren Montandon, onlara selam vermiş ve yerine oturmuştu. Ben yanına gidip bu iş adamlarının seneler önce eğitime gönül verdiklerini ve bu ülkelerin kapıları açılınca yine eğitime endeksli olarak işlerini de bu ülkelerde devam ettirmek üzere buralara geldiklerini söylediğimde bana, “Sen söylemesen de ben bunların o insanlar olduklarını anlamıştım.” demiş ve beni şaşırtmıştı. Almaati’da piknikte okulumuz öğrencilerinden birinin annesinin Kanada’ya göç etme isteği karşısında, “Asla gitmeyin, sizin ülkeniz ve yaşantınız oralardan daha iyi. Çocuğunuz dünyanın neresinde okursa okusun ama tekrar buraya gelsin.” demişti ısrarla. Öğrenci annesinin kafası biraz karışınca da bana dönüp “Kafasını fazla karıştırdık.” diyerek bayana, “Senin gitmende bir mahsur yok, sen yine de istiyorsan git.” diye tesellide bulunmuştu.

Aynı gezide Henry Muller’in de benzer tespitlerine şahit olmuştuk. Nuri Gürgür Bey ise “Ben bu işleri bildiğimi sanırdım. İyi ki buralara gelmişim, meğer bu işleri hiç bilmiyormuşum. Şimdi daha iyi anladım.” diyerek düşüncelerini ifade etmişti.

Aysel Pekinel’in¹³ İzlenimleri

Yıllarca masamızdan kalkmadan işlerimizi yürüttük. Evimiz ve işimiz arasında gidip geldik. Hiç seyahat etme olanağı bulamadık. Ben Almaati’yı, Asya’yı, burada yaşananları, buraların insanlarını, buradaki iş hayatında başarılı olan Türkleri hep merak ediyordum. Burada olup bitenleri yerinde görmek benim için gerçekten bir şans oldu. Bu şansı yakaladığım için şu anda

¹³ Anayasa Mahkemesi eski üyesi.

çok mutluyum; çünkü geldim, gördüm, gidiyorum. Ama olumlu düşüncelerle gidiyorum. Okullarda o güzel çocuklara, genç insanlara, insanlık için güzel ve sağlam eğitim verildiğini bizzat içlerinde geçirdiğimiz iki üç gün içinde görüp öğrendik ve bu beni umutlandırdı. Çağımızda artık sınırlar, insanlar tamamen kaynaşmış durumda; dünya insanı var, dünya devletleri var, dünya milletleri var. Bu okullarda çocukların dört dil bilerek mezun olduklarını, bunların dünyanın her yerindeki üniversitelerde başarılı olabildiklerini, oralarda öğrenim görebildiklerini işitmek, doğrusu kıvanç verici bir durum ve buna katkısı olanları kutlamamak mümkün değil. Bu olayların gerisindeki başarılı iş adamlarını da kutluyorum. Bizde “Asya'nın kaplanları” diye bir deyim vardı. Geçtiğimiz on yıl içinde, Türkiye bu krize girmeden önce başarılı bir iş hayatı oldu, üretim gelişti, ihracat gelişti, finans sektörü gelişti, dışa açılım arttı. Asya'ya, Avrupa içlerine kadar Türkler gittiler ve başarılı iş adamları oldular, üretime katkıda bulundular, istihdam olanakları oluşturdular. Bütün bunlar Türkiye'de kalan bizlerin de gerçekten göğsünü kabarttı ve onları uzaktan hep alkışladık. Üç beş sene önce, devrin cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, bir ödül töreni düzenlemişti. O tarihte Amerika'dan, Çin'den, Almanya'dan çok başarılı iş adamları geldi ve onların hepsini alkışladık, o törende bulunmuştum, onların arasında bayanlar da vardı hatta. Doğrusu göğsümü kabartmıştı o tören, bunun devam etmesini diliyorum. Artık insanlar için “Nerede karnın doyuyorsa, nerede mutlu oluyorsan orada yaşayacaksın.” felsefesi geçerli. Bu sağlam karakterli, çalışmayı kendilerine bir hedef edinmiş insanların başarısı da bizleri gerçekten sevindiriyor. Özellikle de bunun olumlu bir yere kanalize edilip bu okulların desteklenmesi çok güzel bir davranış, diye düşünüyorum. Bütün bunlardan sonra, hem sizleri, hem de buraları görmek, tanımak ve olumlu düşüncelerle buradan ayrılmak bizi çok mutlu etti.

Nuri Gürgür'ün¹⁴ izlenimleri

Kazakistan 1990'larda bağımsızlığına kavuşan beş Türk cumhuriyetinin alan itibariyle en büyüğü (2.717.300 km²); nüfus açısından Özbekistan'dan sonra ikinci sırada (on altı milyon civarında). Bu nüfusun ilk başlarda % 38'ini oluşturan Rusların ve % 7'si civarındaki Almanların oranı, son yıllarda kendi ülkelerine dönmeleri sebebiyle ciddi ölçüde azalmış bulunuyor. Böylece daha şimdiden % 60'lara yaklaşan Kazak nüfusu oranının önümüzdeki yıllarda daha da artması bekleniyor.

Astana'ya gittiğimiz 10 Haziran günü, buranın başkent oluşunun yıl dönümü dolayısıyla düzenlenen büyük kutlama törenlerine tesadüf ediyordu. Bizi misafir eden KATEV yöneticilerinin son derece titizlikle hazırladıkları program çerçevesinde bu törenlere katılma imkânı bulduk. Büyük tören salonunda Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in katılıp konuşma yaptığı törende, Ankara ve Budapeşte belediye başkanlarına “kardeş şehir” ilan edilmeleri vesilesiyle “devlet nişan”ı takıldı. Gerek bu tören sırasında ve gerekse dışarı çıktığımızda, sokaklardan ana meydana doğru kalabalık kabileler halinde yürüyen gençleri gördüğümüzde önce büyük hayal kırıklığı yaşadım. Çünkü tören konuşmalarının önemli bir bölümü Rusça yapıldı, müziklerin içerisinde Kazak motiflerini bulmak neredeyse imkânsızdı. Astana'da bizler bu tabloların yabancıları sayılmadık. Birkaç yıl önce Ankara'daki benzer bir toplantıda orkestranın çaldığı klasik Batı musikisini dinleyen protokol kalabalığını işaret ederek, “İşte çağdaş Türkiye bu.” diye övünen devlet başkanımızı hatırlayınca Astana'daki tabloyu fazla abartmamak gerektiğini düşündüm.

Ancak törenden sonra akşam yemeği için gittiğimiz bir Kazak'ın evinde yaşadıklarımız, bütün kabileyle birlikte beni

¹⁴ Türk Ocakları Başkanı ve Ankara Ticaret Odası Meclis Başkanı. (Bu izlenimler Ekonomik Denge dergisinde yayımlanmıştır. Temmuz 2002, sayı 50, s. 26-27)

de çok etkiledi. Resmî törenlerdeki Kazakistan'ın, gerçeği fazla yansıtmadığını; bunların kültürel dokuyu, insanların düşünce yapılarını, psikolojilerini temsil etmediğini, resmî görünüşün altında farklı bir Kazakistan'ın yaşadığını bu Kazak sofrasında müşahade etme fırsatını buldum. Kazakların geleneksel misafirperverliğini herkes bilir. İster evlerinde isterse çadırlarında konuklarını ağırlamak için kendileriyle yarışır ve ikramın zenginliği, çeşitliliği her Kazak için bir övünç vesilesidir. Onları en fazla mutlu eden şey, konukların ikramlardan duydukları memnuniyeti ifade etmeleridir. Kafilemizde Time dergisi editörü Henry Muller, İsviçreli Profesör Pierre Montandon ve Amerikalı genç bir öğretim üyesi hanım olmak üzere üç de yabancı vardı. Bunların izlenimleri, tepkileri ve düşüncelerini daha çok önemsiyor ve tespite çalışıyordum. Çünkü bizim, duygularımızın tesirinden tam olarak kurtulamayacağımızı ve dolayısıyla tarafsız bakamayacağımızı düşünüyordum. Ancak yabancı konukların sofradaki atmosferden belki de bizlerden daha fazla etkilendiklerini hayretle müşahade ettim. Aslında onların ilgi ve merakları sofrayla sınırlı kalmadı. Dört gün süresince başta okullar olmak üzere bütün temas ve görüşmeleri derin bir merak ve ilgiyle izlediler, sorular sordular, notlar tuttular.

Ev sahipleri önce sofraya usulüne uyarak “hoş geldiniz” konuşması yaptılar. Türkiye'den derin bir muhabbetle ve şükranla bahsettiler. Özellikle evin hanımı Gülbanu Hanım, iki çocuğunun okuduğu Kazak-Türk Kolejinin kendileri için ne kadar önemli ve yararlı olduğunu anlattı. Çocuklarının bu okullarda bir taraftan genel bilgi kazanırken, diğer taraftan dört dil (Kazakça, Türkçe, İngilizce ve Rusça) öğrenme imkânına sahip olduklarını, böylece kendi kültürlerinden ve tarihlerinden kopmadan dünyaya açılma fırsatı bulduklarını söyledi. Ataanalar (öğrenci velileri) çocuklarının tavır ve davranışlarının düzelmesinden de son derece memnun olduklarını, onlarla şimdi daha rahat ilişki

kurabildiklerini ve çocuklarının bu okullarda kötü alışkanlıklar kazanmayacaklarını bilmenin huzuru içerisinde olduklarını büyük bir mutluluk içinde anlatıyorlardı.

Yemeğin sonuna doğru ev sahipleri, çocuklarının müzik yeteneklerini göstermek istediler. Önce Kazak-Türk Lisesinde okuyan “büyük bala” Kazak millî çalgısı “dombra”yla çalıp söyledi. Ardından altı yaşlarındaki Talgaf’a sıra geldi. Talgaf, boyu kısa olduğundan sandalye üzerine çıkarıldı. Banttan çalınan Kazak Marşı’nı söylemeye başladığında ufak salon sanki bir anda genişledi, açıldı ve bütün ihtişamıyla engin Kazak ovalarına dönüştü. Buraların yeşilliğinde yüzyıllarca dolu dizgin at koşturan özgür Kazak süvarileri mutlu haykırışlarıyla aramıza doluştu. Talgaf’ın küçük gövdesinden anlatılması imkânsız bir anlam fışkırıyor, sesi yürekleri sarıp dağıyor, bu etkileyici sese refakat eden jestleri, mimikleri ve beden dili de müthiş bir etki sağlıyordu. Kazak Millî Marşı’nın sözlerinin tamamını anlamamıza hiç gerek yoktu. Çünkü Talgaf anlatılmak istenenleri, mesajları mükemmel veriyordu. Talgaf’tan bu marşı bir kere daha dinlediğimizde, hepimiz duygularımızın doruklarındaydık. Ben Talgaf’ı kucaklayıp bağrıma basarken, yüzyılların ayrılığını, hasretini ve kavuşma mutluluğunu doya doya içime sindirdim. Yakamdaki Türk Ocağı rozetini çıkarıp Talgaf’a takarken, pek çoğu ebedî âlemde bulunan dostlarımızın ve arkadaşlarımızın manevi varlıklarını yanbaşımızda hissettim.

Astana’daki Kazak-Türk Lisesinden bu yıl otuz sekiz öğrenci mezun oldu ve bizlerin de katıldığı bir törenle diplomalarını aldılar. Aralarında Rus öğrencilerin de bulunduğu mezunlar, törene İstiklal Marşı’mızı mükemmel bir şekilde söyleyerek başladılar. Daha sonra bilgi ve becerilerini sergileyen gösteriler yaptılar. Burada dikkatimizi çeken en önemli husus, öğrencilerin Kazak kültürünü, müzik ve folklorunu yansıtmakta son derece başarılı olmalarıydı. Çok rahat hareket ediyorlar; bütün tavır ve

davranışlarıyla iyi yetiştirildiklerini, kendilerine güvendiklerini gösteriyorlardı.

Time dergisi editörü Henry Muller, öğrencilerle ilgili müşahadelerini anlatırken çok ilginç görüşler belirtti. Tecrübeli bir gazeteci dikkatiyle her konuyu gözlemleyen, sorgulayan ve İngilizce konuştuğu öğrencilere sorduğu teknik ve çapraz sorularla derinliğine bilgi toplamaya çalışan Mr. Muller'e göre bu okullar metotları açısından Avrupa için de önem taşımaktadır. Zira ona göre Avrupa'da eğitim ve öğretim derin bir çıkmazla karşı karşıyadır. Çocuklarla gerekli iletişim sağlanamadığından iyi yönlendirme yapılamamakta, zararlı alışkanlıklar, başta uyuşturucu kullanımı hızla yaygınlaşmakta ve suç oranı giderek artmaktadır. Bu seyir sürdüğünde yakın gelecekte Avrupa'da eğitimin ciddi şekilde krize girmesi kaçınılmazdır. Oysa gözlemlediği okullarda farklı bir yöntem uygulanmaktadır. Okul, aile ve öğrenci üçgeninde mükemmel bir irtibat ve yakınlık kurulup karşılıklı yardımlaşma sağlanmaktadır. Böylelikle öğrenciyle sadece okul içinde değil, aile ortamında da güzel bir bağlantı kurulmuş oluyor. Eğitim geniş anlamda çok geniş bir alanda verilebiliyor. Sonunda diploma alan öğrenci, genel bilgi ve öğreniminin dışında dört lisan öğrenmiş, tavır ve davranışlarıyla terbiye kurallarını benimsemiş olarak mezun oluyor.

Bu öğrenciler, İsviçreli konuklarımıza çok ilginç gelen başka özellikler de kazanıyorlar: Şarkı söylüyorlar, çeşitli enstrümanları mükemmel çalıyorlar, kendi yazıp kurguladıkları oyunları sergiliyorlar ve bilgisayar başarıyla kullanıyorlar.

Yabancı konukların bu müşahadeleri, bana yüz yıl önce Kırım'da tarihî bir eğitim hamlesi başlatan Gaspıralı İsmail Bey'i hatırlattı. Fikir ve düşünce tarihimizin çok önemli isimlerinden biri olan ve geniş bir coğrafyada büyük etkiler sağlayan Gaspıralı İsmail Bey, Çarlık Rusyası'nda yaşayan Türklerin ve Müslümanların durumlarının ıslahı konusunda büyük çabalar

sarf etmişti. Bunun ancak iyi bir eğitimle mümkün olacağını görmüş ve “usul-i cedid” adını verdiği yeni bir metodu uygulamaya koymuştu. Bu yeni metotla öğrenim yapan mektepler, kısa zamanda büyük başarı sağlamış ve sadece Kırım’da değil, Kazan, Azerbaycan ve hatta Özbekistan’a kadar çok geniş bir alanda benimsenip uygulanmıştı.

Çarlık Rusyası’nın siyasi ve kültürel baskısı altında kimliklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Türkler ve Müslümanlar, bu mektepler sayesinde iyi eğitim alma imkânını bulmuşlar, kaliteli bir münevver kitleye sahip olma fırsatını yakalamışlardı. Ancak gerek Çarlık rejimi ve gerekse 1917 yılında iktidara gelen komünist rejim, bu okulların faaliyetlerini Ruslaştırma politikalarına engel gördüklerinden, çalışmalarına göz yummadılar ve hepsini kapattılar. Aradan bir yüzyıla yakın zaman geçtikten sonra, Gasprıralı’nın hayallerinin Türkistan bozkırlarında yeşermekte olduğunu görmek her açıdan büyük önem taşıyor.

Başta Nursultan Nazarbayev olmak üzere, devletin üst düzey yöneticileri Türk-Kazak okullarının önem ve işlevini iyi kavramışlar. İkinci gün kendilerini ziyaret ettiğimiz Astana valisi ve savcı yardımcısının yanı sıra, özellikle Kazakistan Millî Eğitim Bakanı Şemşa Hanım’dan, bu konuda çok ilginç değerlendirmeler dinledik. Bakan Hanım hem devlet hem de millet oluşturma sürecinde bulduklarının bilincinde. Kazakistan’ın Sovyet döneminde kendi kültüründen sistemli şekilde uzaklaştırılmasının ve bürokratik yapılandırılmasının sonucu olarak Rusça ve Rus kültürünün etkinliği çok önemli bir problem teşkil ediyor. Etnik yapının özellikleri dolayısıyla kısa sürede sonuç alınmasının mümkün olmadığını bildiklerinden, eğitim yoluyla bu meselenin halledileceğini umuyorlar.

Türk okullarına gelen Kazak çocukların bir kısmı bile Kazakça bilmiyor. Ancak çok kısa sürede öğrencilerin tamamının Kazakça’yı mükemmel şekilde öğrenip konuştukları görülüyor.

Bu gelişmeleri yakından izleyen Devlet Başkanı Nazarbayev, Kazakçayı öğrenememiş olan bürokratlarına bu okulları örnek gösteriyor ve en kısa zamanda aynı başarının sağlanmasını istiyor. Okulların başarısının görülüp takdir edilmesinin sonucu, Kazakistan'da elverişli bir çalışma ortamı bulunuyor.

KATEV bünyesinde organize edilen yirmi dört kolej, bir üniversite ve bir ilkokul değişik şehirlerde hizmet veriyor. Toplum hayatını derinliğine ve genişliğine son derece dikkatle izleyen ve devletin temel amaç ve ilkelerinin özenle uygulanması konusunda büyük çaba sarf eden Nazarbayev yönetimi, çok önemseydiği eğitim alanında farklı bir izlenim almış olsaydı, kimsenin şüphesi olmasın, bu okulların faaliyeti imkânsız hâle gelirdi.

Astana'da ziyaret ettiğimiz Evrazya Üniversitesinin girişine yerleştirilen Kültigin Anıtı, Kazak millî şuurunun çarpıcı bir görüntüsünü veriyor. Nazarbayev bu üniversiteyi çok önemsiyor ve zaten burası kendi adıyla anılıyor. 732'de yapılmış olan anıtın tıpkısı, onun talimatıyla Japonya'da özel olarak yaptırılmış ve üniversite girişine yerleştirilmiş. Geniş ve ferah salonun duvarlarına anıtta yazılı olan ve Bilge Kağan'ın asırlar önce Türk milletine vasiyeti anlamına gelen sözleri, tablolar hâlinde Kazakça olarak yazılıp yerleştirilmiş. Bunun yanında Türk tarihiyle ilgili çeşitli resimlerin de yer aldığı bu alan, bir bakıma kimlik hatırlatması yapıyor.

Gerek bu üniversitede ve gerekse dolaştığımız diğer resmî dairelerde en fazla dikkati çeken husus, Kazakların tarihî büyüklerinin, sanatçı ve edebiyatçıların resimlerini övünçle sergilemeleri ve bunların heykelleriyle cadde ve meydanları süslemeleri. Nazarbayev'in kendisine ait bir heykele rastlamadığımız gibi, resimlerini de ancak olması gereken yerlerde görmemiz mümkün olabildi. Bununla beraber Devlet Başkanı Nazarbayev'in gücü ve otoritesi her yerde açıkça hissedilebiliyor. Kazaklar ona büyük muhabbet ve bağlılık duyuyorlar.

Nazarbayev, Kazakistan'ın yapısını, imkânlarını ve şartlarını çok iyi bilen ve bunlarla bağdaşan politikalar geliştiren, dünyadaki gelişmeleri yakından izleyen gerçek bir lider. Yanlışlık yapılması hâlinde şimdiye kadar kazanılan mesafenin kaybedileceğini ve derin bir kargaşanın yaşanacağını bildiğinden çok dikkatli ve hesaplı hareket ediyor. Başkentini kuzey batıya, Astana'ya taşımış olması bile stratejik bir değerlendirmenin sonucu. Bir taraftan Rusya ile ilişkilerini sıcak bir ortamda sürdürmek, diğer taraftan doğuda giderek yoğunlaşan Çin baskısına karşı durabilmek için büyük beceri gerekiyor.

Bununla beraber muazzam yer altı zenginlikleri ve elverişli yer üstü imkânlarıyla Kazakistan, hızlı bir yükselme trendi yakalamış durumda. Bunu her yerde gözlemleyebiliyorsunuz. Zaten beş on yıldan beri buralarda yaşayanlarla konuştuğunuzda, nereden nereye geldiğini çarpıcı örneklerle anlatıyorlar. Yönetim tarzı henüz demokratik işleyişin çok uzağında ve zaten mevcut iç ve dış şartlarıyla klasik demokratik bir düzenin varlığını bu ülkeden kimse isteyemez. Ancak mevcut sistem kendi içinde geniş bir uzlaşma sağlamış görünüyor, insanlar yönetimin varlığını, kendi inanç ve düşüncelerine bir baskı ve tehdit şeklinde değerlendirmiyorlar. Başka bir ifadeyle toplumla devlet barışık durumda.

Kazakistan, ekonomik politikalarını tesbit ettiği çerçevede uygulamaya ve geliştirmeye çalışıyor. Kazakların başarılı olacakları alanlarda yabancıların iş yapmaları olumlu karşılanmıyor. Buna mukabil üretim ve istihdam sağlayıcı teşebbüslere sempati ile bakıyorlar ve bunları destekliyorlar.

Türkiye'den on yıl kadar önce buraya gelip yerleşen ve işlerini üretim yönünde geliştirmeyi başaran müteşebbislerimiz çok sevindirici bir düzeye yükselmişler. Yüzlerce işçi çalıştırıyorlar, Rusya, Çin ve Ukrayna başta olmak üzere civar ülkelere önemli miktarda ihracat yapabiliyorlar. Kendilerinden buralara gelmelerini isteyen ve bunun hayırlı olacağını işaret eden telkinlerin

anlamını giderek daha iyi anlıyorlar; yönlendireni günbegün büyüyen bir saygıyla ve tahassüsle anıyorlar.

Astana'da, Talgaf'ın evinde yaşadığımız duygu yoğunluğunun bir benzerini Almaati'da Ahıskalı Türklerin lokalinde yaşadık. Kazakistan'da büyük çoğunluğu Almaati ve çevresinde 200.000'den fazla Ahıskalı Türk yaşıyor. Bir süre öncesine kadar Türkiye'ye göç etmek üzere sürdürdükleri girişimlerden sonuç alamadıklarından, ana yurda gelme ümitlerini büyük ölçüde kaybetmişler. Şimdi bütün istedikleri, yaşadıkları bölgelerde dinlerini ve kültürlerini sürdürebilmek. Yarım yüzyıldan fazla bir dönemdir nice meşakkatlere, zulümlere ve eziyetlere göğüs gereker kimliklerini korumaya çalışmaları, olağanüstü bir direnç ve muhteşem bir hassasiyet olarak nitelendirilebilir, ilkokul çağındaki çocukların millî oyunları oynarken gözlerinden fışkıran inanç ve irade, hareketlerindeki azim ve kararlılık bunca zaman varlıklarını nasıl olup da koruyabildiklerinin anlamlı bir tablosuydu.

Ahıskalı Türklerin şu sıralarda bütün istedikleri Türkiye'nin Almaati'da bir okul açması ve buraya öğretmen göndermesi. Bu dileklerini çeşitli yollardan Ankara'ya duyurmaya çalışıyorlar.

Geçenlerde Kazakistan'ı ziyaret eden Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'e de bu konuyu iletmişler. Başta liderleri Ziyaeddin Bey olmak üzere binlerce Ahıskalı, gözlerini Türkiye'ye dikmiş, mali hacmi topu topu 250.000 dolar civarında olan bu isteklerinin gerçekleşmesini bekliyor.

Bankalar batağında 60 milyar dolarını yamyamlara kaptırılmış olan Türk Devleti için bu miktarın ne derece önemsiz olduğunu onlara anlatmayı gereksiz gördüm. Ancak Kazakistan'dan döndüğümünden bu yana, olağanüstü sevimli, kara gözlü Ahıskalı çocukların millî oyunlarını oynarken ufacık gövdelerinden fışkıran coşku ve heyecanı düşünüyorum; onlara müjdeli bir haber iletememenin, mesajlarını anlatacak bir makam bulamamanın sıkıntısıyla içim sızlıyor, ezildiğimi hissediyorum.

Şahin Altıntaş'ın¹⁵ İzlenimleri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan Türk cumhuriyetlerinde yaşanan politik, kültürel ve sosyal karmaşalardan doğan boşlukların doldurulması gerekmekteydi. İşte bu amaç doğrultusunda, sağduyulu, ulvi düşünceye sahip, ileri görüşlü eğitimci ve iş adamlarından müteşekkil bir grup insan, bu ülkelere gitmiş ve gönüllü eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Bu ülkelerden biri de Kazakistan'dır.

Bu vesile ile bana ulaşan Kazak-Türk liselerinin mezuniyet törenleri davetine icabet edebilmiş olmaktan büyük bir haz ve mutluluk duydum. Bu gezi esnasındaki izlenimlerim bana gerçek anlamda tatmin duygusunu ve ardından haklı bir gurur tablosunu hayranlıkla seyredebilmiş olmanın keyfini yaşattı. Ve gördüm ki çok kısa bir süre önce atılan tohumlar kök salmış, ağaç olmuş ve meyvelerini vermeye başlamış. On yıllık süre içerisinde bir üniversite, yirmi dört lise ve bir ilkokul kurmuş olan bu güzide insanlar, bu hizmeti gerçekten layıkıyla yerine getiriyorlar ki gerek ülke çapında gerekse uluslararası olimpiyatlarda kazanılmış birçok başarısından dolayı Kazakistan cumhurbaşkanı tarafından da "Üstün Hizmet Madalyası"na lâyık görülmüşler.

Buralarda hizmet veren eğitimciler öylesine özverili çalışıyorlar ki içlerindeki tüm enerjiyi kaliteli öğrenciler ve örnek insanlar yetiştirebilmek için harcıyorlar. Sonuçta ortaya çıkan insan profili, bu özveriyle paralel olarak, yaşadıkları toplum içerisinde parmakla gösterilecek insanlar olup çıkıyor. Ayrıca şunu da belirtmek isterim ki bu okullar sayesinde Türkiye'nin ve Türk insanının imajı da olumlu yönde değişmektedir.

Kazakistan'ın geleceğini bu ve benzeri müesseselerden yetişen insanların inşa edebileceğini algılamak çok da güç olmasa gerek, diye düşünüyor insan. Katıldığım mezuniyet töreninde

¹⁵ İş adamı.

öyle bir atmosfer vardı ki öğrencisinden velisine, öğretmeninden yöneticisine, protokolden cumhurbaşkanının eşine kadar herkesin gözlerinde büyük bir mutluluk ve haklı bir gururun yansıması okunuyordu.

Bu davete icabet eden tüm konuklar olarak şunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz ki burada yapılanlar dünya dostluğuna ve barışına hizmet etmektedir ve medeniyetler çatışması tezine karşı, sağlam bir duruşun eğitim yoluyla nasıl sağlanabildiğini tüm dünyaya ilan etmektedir.

Henry Muller ile Yapılan Röportaj: ABD Başkanları Bizi Sevmez¹⁶

Dünyanın en saygın medya kurumlarından biri olan Time'ın yayın yönetmeni ilk kez geldiği Türkiye'de İstanbul'a, yine ilk kez birlikte gittiğimiz Kazakistan'da ise Türk okullarının başarısına hayran kaldı. 1994'te yayına başladığında Aksiyon'un önemli ilham kaynaklarından birisi de Time dergisiydi. Son değişiklikten sonra, özellikle kapak dizaynında, Time stilinden Akdeniz dergileri tarzına kaymış olsak da, haftalık haber dergiciliğinin bir bakıma patentine sahip olan Time hâlâ önemli. Biraz da haber dergiciliğinde Türkiye'de ciddi bir rakip kalmadığı için Time ve bu kulvarın diğer uluslararası isimleri, Aksiyon'un kendisini tanımlarken ve gelecek perspektifini çizerken önemli referansları teşkil ediyor. 5 milyon civarında haftalık tirajı olan derginin Türkiye Cumhuriyeti'ninkine eşit bir tarihi bulunuyor. Dergi kadrosunda 30 yıl çalıştıktan sonra Time yayın grubunun en tepe noktasına kadar yükselmiş Henry Muller'le geçtiğimiz günlerde İstanbul, Astana ve Almaatı'da 5-6 günü birlikte geçirdik. Türk dünyasına ilk kez adım atan Muller, İstanbul'da büyüledi. Tatil için tekrar gelme kararı aldı. Türkiye'de ve

¹⁶ Aksiyon dergisi, Abdulhamit Bilici, s. 395

Kazakistan'da gördüğü misafirperverlik karşısında “Keşke Batı, Türkleri daha iyi tanısa...” demekten kendini alamadı. Artık fahri Türk olduğunu ilan eden Muller, vatandaşı olduğu ve hâlen yaşadığı İsviçre'ye döndüğünde ilk yapacağı işin iyi bir Türk lokantası aramak olduğunu söyledi. Henry Muller'le özellikle haber dergiciliği ve Kazakistan'daki Türk okulları üzerine konuştuk.

Haber dergiciliğinde Time 'ın tarihî bir yeri var. Bu gelenek nasıl doğdu?

Time 1923'te (ilk sayı 30 Aralık 1922 tarihli) Henry Luce ve Britten Hadden adında çok parlak iki genç tarafından başlatıldı. Bu insanlara ilham veren düşünce şu idi: Özellikle meşgul insanlara haftanın haberlerini özlü bir şekilde özetleyecek bir yayın türüne ihtiyaç vardı. Bu düşünce çok zekiceydi, çünkü o tarihten bu yana dünyanın her tarafında benzer dergiler çıktı. Fransa'da L'Express, Almanya'da Der Spiegel ve Türkiye'de Akşiyon yalnızca birkaç örnek.

Beş milyona yaklaşan yüksek tirajın püf noktası nedir?

Derginin ABD içindeki satışı dört milyon. Kalan bir milyon dünyanın diğer ülkelerinde satılıyor. Amerika içindeki yüksek satış, genelde 250 milyonluk pazarın büyüklüğüyle açıklanıyor. Time yurt dışında özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra çok okunmaya başladı. İnsanlar kısmen Amerika'nın görüşünü öğrenmek için, kısmen de İngilizce okumayı sevdiklerinden dergiyi okuyorlar.

Dergide editörler her hafta en fazla neye kafa yorarlar?

Time, zamanla evrilerek bu noktaya geldi. İlk dönemde, dergi başka yerlerde de yayımlanmış gündemin zekice yapılmış, yazılı bir özeti idi. Televizyonun icadı ve şimdi de internetin ortaya çıkmasıyla artık insanların aşına olduğu haberlerle yetinmek zorlaştı. Bu, “Time daha fazlasını sunmalı.” düşüncesini

geliştirdi. Daha derin habercilik ve haber konularının daha sofistike analizi gerekiyor. Bazen de diğer medyanın görmezden geldiği konuları ele alıyoruz.

Yüksek tiraj, okurların istediğini bildiğinizi mi gösteriyor? Normal bir Time okuru kimdir, dergiden ne bekler?

İnsanlar Time'ı hızla değişen dünyamızı daha iyi anlayabilmek için okuyor. Siyaset ve ekonomiyi anlamak istiyor, aynı zamanda bilim, sanat ve popüler kültürde yeni olan şeylerden haberdar olmak istiyor. Okurlarımızın, yaşadıkları toplumların önderleri olduğunu düşünüyoruz. Onlar Time yoluyla edindikleri anlayışı, evde ve işte kullanıyorlar.

Time, bölgesel bazda dört beş dergi hazırlıyor. Bu dergiler merkezde mi şekilleniyor, bölgelerde mi?

Uluslararası yayın akışı bölgelerde şekilleniyor. ABD baskısı New York'ta, Avrupa sayısı Londra'da, Asya dergisi Hong Kong'da ve Avustralya baskısı Sidney'de belirleniyor. Tabi ana gövdeyi ABD baskısı oluşturuyor, ancak bölgeler kendi yerel dosyalarını, bazen de kapaklarını hazırlıyor. 11 Eylül gibi bazı durumlarda dört bölgedeki kapak da aynı olabiliyor.

Time'da da, Aksiyon'da olduğu gibi kapağın ağırlığı hissediliyor. Kapakları nasıl belirliyorsunuz?

Kapak seçimi, editörün her hafta alması gereken en önemli karar. Bu karar, yalnız kapağın satışla doğrudan ilişkisi açısından değil, derginin o haftayla ilgili durum tespiti olduğu için de önemli. Yayındaki herkesin kapak konusunda elbette bir fikri olur, ama son kararı editör verir.

Normal bir haberi ya da kapak dosyasını hazırlamada farklı bir uygulamanız var. Dosyalar galiba merkezde yazılıyor?

Dergi New York ve diğer bölgelerdeki editörlerle, alandaki muhabirler arasındaki diyalogun sonucunda ortaya çıkıyor.

Muhabirlerin bölgeleriyle ilgili önerilerde bulunmaları, editörlerle birlikte Time'ın bu hadiselerle nasıl orijinal bir yaklaşım geliştirebileceğini tesbit etmeleri beklenir. Time'da işe başladığımda bütün dosyalar muhabirlerin gönderdiği malzemeye bağlı olarak merkezde yazılırdı. Bugün artık birçok haber bizzat muhabir tarafından yazılıyor.

Bir konuşmamızda Time'ın aslında Amerika'da hâkim sınıfın (establishment) bir parçası olduğunu söylemişsiniz. Öyle bir imajı da var. Amerikan çıkarlarının söz konusu olduğu konularda objektifliği nasıl sağlıyorsunuz?

Time, dünyanın en büyük medya şirketi olan AOL Time Warner'ın sahibi olduğu 79 yaşında bir dergi olması anlamında hâkim sınıfın parçası. Ama establishment'a ait tek bir görüş yok. Time, ne Demokrat ne Cumhuriyetçi. Partiler üstünde bir konumu var. Gazetecilerin araştırmaları sonucunda ulaştıkları sonuçları yayımlamaktan çekinmeyiz. Time'ın, çoğulculuk, ifade ve din özgürlüğü gibi Amerikan değerlerini yansıttığı doğru. Ancak o ne Amerikan hükümetinin ne de Amerika'nın ticari çıkarlarının sözcüsü. Bunu ölçmek için Clinton'a veya George W. Bush'a sorabilirsiniz: Hiçbiri bizi dostça bulmaz.

Cumhuriyetimizin tarihi kadar bir geleneğiniz var. Bu süreçte içinde Time'da sürekliliği sağlayan çok önemli prensiplerinizi olmalı?

Dergi, gazeteciliğin en yüksek standartlarına kesin bir şekilde bağlı. Bunlar da doğru haber, sağlam analiz ve gerçeklerin adil bir şekilde sunumu. Editörler geçicidir, ancak bu ilkeler derginin temelini oluşturur. 79 yaşında olmasına rağmen derginin bugün hâlâ taze ve önemli olmasını sağlayan da bu ilkeler. Satışın yüzde 95'i abone.

Birçok dergiye göre Time'ın fiyatı, özellikle aboneler için, ucuz gibi. Maliyetler reklamlarla mı karşılanıyor?

Abone ücretinin düşük olduğunu düşünmenize sevindim, gerçekte Amerikan piyasasındaki birçok dergiye göre Time pahalıdır. Aboneleri 52 sayı karşılığı olan bedelden daha az bir fiyatla teşvik ettiğimiz doğru. Sadık müşterilere böyle yapmak doğru değil mi? ABD'deki okuyucularımızın yüzde 95'i abone. Yurt dışında ise abonelerimizin oranı yüzde 80'e yakın. Tiraj ve reklam genel bütçede yüzde 50-50 paya sahip ki bu da bence mükemmel bir denge.

Time birlikte çalışacağı gazetecileri nasıl seçiyor, gazetecilik okulu mezunları mı tercih ediliyor?

Ben 30 yıl önce dergide çok az bir tecrübeyle işe başladım. Ama bugün daha yoğun bir rekabet var. Şimdi Time'da çalışan gazetecilerin çoğu daha önce başka yerlerde görev almış gazeteciler. Gazetecilik okulları mezunlarına karşı bir ön yargımız yok, ama biz dergiye hem uzman düzeyinde bilgi getirecek kişileri, hem de yeni meseleleri öğrenme açıklığı olanları tercih ediyoruz.

Time'da çalışmak çok mu cazip ki 30 yıl iş değiştirmeden kalmayı tercih ettiniz?

İnternetin patlama yaptığı dönemde parlak gençler, yüksek maaş ve yeni medyanın cazibesıyla iş değiştirmeye alıştılar. Ama şimdi yüksek standartları olan ve dünya çapında prestijli bir dergide çalışmanın faydalarını onlar da anlıyor. Dünyanın neresine gidersem gideyim, görüşmek istediğim kim olursa olsun "Ben Time'danım." sözlerinin yeterli olduğunu görmek, benim için büyüleyici bir durum. Her gazeteci bu kadar şanslı değildir.

New York Times ve Washington Post, Amerika'nın en prestijli medya kurumları. Time'ın bunlar arasındaki yeri nedir?

Bu iki gazetenin hakkını yemedim şunu söyleyebilirim ki Time'ın prestiji de onlarınki kadar yüksek. Hatta ABD'nin doğu

yakasından uzaklaştıkça Time'ın prestiji daha da öne geçer. Birçok insanın bu gazeteleri asla görmediği yurt dışını hatırlatmaya bile gerek yok.

Dergi tarihinde gurur duyduğunuz önemli gazetecilik başarıları var mı?

Aslında bu soru için ben yanlış insanım, çünkü ben bütün sayılarımızla gurur duyuyorum. Ancak elbette rakiplerimizin ne kadar iyi olduğumuzu kabul ettiği dönemler olmuştur. Watergate skandalı, Soğuk Savaş'ın sonu, 11 Eylül dosyalarını örnek verebilirim.

11 Eylül'den sonra ABD'nin bir dezenformasyon merkezi kurma niyeti resmen açıklandı. Sivil haklarla ilgili birçok kısıtlamalar getirildi. Özgürlükler konusunda Amerika'nın geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Şurası açık ki Bush yönetimi Amerika'nın demokratik değerlerine ters ve anayasaya aykırı bazı şeyler yapıyor. Ama bu süreçte hukuk düzeninin galip geleceğine inancım tam. Ne kadar güçlü şekilde denerlerse denesinler, kimse Amerika'da bireysel özgürlükleri ve bağımsız gazeteciliği engelleyemez.

Peki medyanın bu alan dışında da faaliyet gösteren dev şirketlerin kontrolüne geçmesini nasıl buluyorsunuz? Teoride halkın güçlülere karşı gardıyanı olan medya kartellerinden halkı kim koruyacak?

Evet, Time'ın bir medya karteli olan AOL Time Warner'ın bir parçası olduğunu söyleyebilirsiniz. Ancak Time her zamankinden daha iyi ve daha güçlü. Çünkü bu büyük şirketleri yönetenler biliyor ki Time'ın gazetecilik ilkelerinde bir geri gidiş olursa dergi hem güvenilirliğini hem de okurlarını kaybeder.

Büyük şirketlerin finans, enerji alanlarındaki çıkarlarıyla medya alanındaki ilkeler çakıştığında sorun doğmayacağından emin misiniz?

Bu bana çok kaygı vermiyor. Amerika'da elindeki medyayı diğer çıkarlarını yükseltmek için hor kullanan tek medya baronu Rupert Murdoch'tur. General Electric ve AOL gibi firmalarda asıl tehlike, bir işi en iyi şekilde yapmak için gerekli olan kaynakların maliyet düşürücü tedbirler çerçevesinde kısılmasıdır.

Kazakistan'daki Türk okullarını birlikte gezdik. Birçok veliyi, öğretmeni, öğrenciyi, devlet adamını dinledik. İzleniminiz nedir?

Orada gördüğümüz okullar gerçekten büyüleyiciydi. Onlar hem bir düşüncenin gücünü hem de kendini bu işe adanmış idareci ve öğretmenlerin fedakârlığını gösteriyordu. Türkiye'deki herkesin bu okulların Kazakistan gibi yeni kurulmuş devletlerin gelişmesine sağladığı katkıdan dolayı gurur duyması gerekir.

Kazakistan'daki ve dünyanın diğer ülkelerindeki bu okullar hak ettikleri kadar biliniyor mu? Tecrübeli bir gazeteci olarak sizce bu eğitim faaliyetinin dünya çapında daha iyi tanıtılması için neler yapılabilir?

Kendimi genelde çok iyi bilgi sahibi bir gazeteci olarak kabul ederim. Ama bu okullar hakkında onları ziyaret etmeden önce hiçbir bilgim yoktu. Keşke daha fazla insan onları görme imkânı bulsa. Eğitime olan bu odaklanmanın, halkla ilişkilere fazla zaman ayırarak zayıflamasını da uygun bulmam. Yapılan her güzel iş gerektiği gibi bilinmiyor, önemli olan iyi işler yapmaya devam etmek.

Sizce bu okullar ve onlara ilham veren düşünce, medeniyetler çatışmasından söz edildiği günümüzde uluslararası alanda nasıl daha etkili olabilir?

Bence çatışmaları kültürler ve dinler temelinde izah etmeye kalkmak kadar yıkıcı bir çaba olamaz. Bu okullar büyüleyici barış inşa araçları. Çünkü onlar herhangi bir kültürün, halkın ya da

dinin diğerlerinden daha iyi olduğu düşüncesine değil, evrensel insani değerlere dayanıyorlar.

Soğuk Savaş döneminde Amerika’da komünizm tehdidine karşı Mc Carthizm fırtınası yaşandı. 11 Eylül şokuyla İslam’ın Batı’nın yeni düşmanı seçilme tehlikesi var mı?

Bence Batı’nın İslam’ı yeni düşman olarak seçeceği endişesi yersiz. 11 Eylül’den sonra bazı istisnalar olsa da, Amerikalılar genelde İslam’la terörizmin eşitlenemeyeceğini anlıyorlar. Unutmayın ki Amerika’da milyonlarca Müslüman var. Onlar, son zamanlara kadar Amerikalıların pek karşılaşmadığı bu dinin daha iyi anlaşılmasına olumlu katkıda bulunacaklar.

Antalya’da Diyalog Avrasya Toplantısı

18-20 Eylül 2001 tarihlerinde Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı’nın da destek olduğu Diyalog Avrasya (da) dergisi Antalya’da bir toplantı düzenledi. Antalya’da bir araya gelecek olan on Avrasya ülkesinden elli iki bilim adamı, şair, yazar ve düşünür, “Değişim Sürecinde Avrasya’da Gençlik” konusunu tartışacaktı. Yetkililer, Sayın Montandon’un bu coğrafyaya yâkın ilgisini unutmamış ve onu, Henry Muller ve beni de davet etmişti. Montandon ve Muller eşleri ile geldiler. Antalya’da bulunduğumuz sürede, Diyalog Avrasya dergisi toplantısını takip etmenin yanı sıra, davet edildikleri yerlerde konferanslar da verdiler. Antalya’da bir akşam çok kalabalık bir gruba eğitimin önemi ve yurt dışındaki Türk okullarında gördüklerini aktardılar.

Montandon’un Konuşmasından

Eğitimin amacı zamana, zemine ve şartlara göre iyiyi kötüden ayırt etmeyi öğretmektir. Yine eğitimin hedeflerinden birisi, vatandaşlık görevlerinin öğretilmesidir ki insan hakları ve

görevleri şeklinde ele alınarak öğretilmelidir. (Zira 1789'da yayınlanan bildirge böyle idi.)

Amerika'da eğitim üzerine George Mennan'ın "Amerikada'ki Düşünceler Tarihi" adlı kitabında Amerika'da cereyan eden iç savaşlar anlatılır ve daha sonra da şunlara değinilir:

- Modernite olmazsa olmaz prensiptir.
- İnsanların rolleri doğumdan ölüme kadar devam eder.
- Gelenek ve görenekler değişerek devam eder.
- Mesele ona ayak uydurabilmektir (tarım-sanayi-bilgi toplumu).

Toplumlar birbirinden 10, 20, 30 yıl geri veya ileri olabilirler. Zamanla kültürler değişir, en iyiyi nasıl yapabiliriz, ona bakmak gerekir.

İnsanı hayvandan ayıran en önemli özelliği konuşmasıdır. Konuşma, geçmişle de konuşma demektir, insana benzeyen en yakın canlı maymundur. Maymunlar, yirmişer kişilik gruplar halinde yaşarlar. İnsanlar ise milyonlarca kişiyle bir arada yaşayabilirler. Bu kadar büyük bir kalabalıkta yaşamak, maymunlar için mümkün değildir, zira bu bir organizasyon ve çaba gerektirir. Bu da karşılıklı konuşma ve diyaloga bağlı bir özelliktir. Bu özellik ise ancak ve ancak eğitimle elde edilebilir. Bu nedenle eğitime verilen önem, insanları daha iyiye doğru götürecektir.

Büyük medeniyetlerin kurulmasında ilk büyümeye başlama adımları, eğitim ile atılmıştır. Amerika'ya ilk olarak 16. yüzyılda İngiltere'den koloniler gelmişti. Bu ilk koloniler ABD'nin kuzey doğusuna yerleştiler ve Kızılderililer ile irtibata geçtiler. Buraya gelen İngilizler, krallarının baskısından kurtulmak ve düşüncelerini rahatça açıklayabilmek için göç etmişlerdi. Bunlar derhal okullar inşa etmişler ve eğitimi devam ettirmişlerdir. Amerika'yı Amerika yapan, işte bu düşünce ile kurulan okullardır. Mesela, John Harvard adındaki genç İngiliz kolonisti, başarılı bir iş adamı idi. Ve şimdi

dünyanın bir numaralı üniversitesi olan Harvard Üniversitesinin temelini attı. Otuz altı yaşında öldüğünde, mirasının yarısını bu eğitim kurumuna bağışlamıştı ve bu üniversite gelişerek büyüdü.

Amerika'daki iç savaşta birçok insan öldü. Onun hemen arkasından, çökmekte olan ülkeyi bu durumdan kurtarmak için ülkenin iş adamları ve ileri gelenleri bir araya gelerek üniversiteler kurdular. Standford ve John Hopkins Üniversiteleri bunlardandır. Böylece, bu eğitim müesseseleri Amerika'nın lokomotifleri olarak Amerika'yı şimdiki konuma getirmede çok büyük rol üstlenmişlerdir. Şu anda herkes bu ünlü üniversitelerde okumak istemektedir. Bu misalleri çoğaltabiliriz.

Cenevre'de 1533 yılında dinsel baskılar çoktu. İtalyan hükümetleri burayı ele geçirmek istiyorlardı. Cenevre'nin birçok düşmanı vardı. Bütün bu sıkıntılara rağmen, burada yaşayanların çabası bir üniversite kurmaktı ama maddi sıkıntıları da vardı. O zaman vatandaşlar, sahip oldukları varlıkların yarısını vererek bu üniversiteyi kurdular ve bu üniversite de hâlen dünyanın sayılı üniversiteleri arasında yer almaktadır.

Okullar, toplum hayatında mükemmelliği yakalamak için en önemli unsurlardır. Bu amaç için farklı öğretim metodları olmalıdır. Orta Asya ve Türkiye'de açılan okullar, bunları yapmaktadırlar. Karşılıklı sevgi ve saygıyı geliştirmektedirler. Bu güzellikler, bütün uluslara yayılmalıdır. Sevgi, saygı ortamı içinde gerçekleri araştırmak, yalanları ve yanlışları ortaya çıkarmak da büyük bir önem taşır. Çünkü birtakım yanlışlar, kibir ve gurur oluşturur. Bunlar da ancak hoşgörü ile atlatılabilir, bunların pratiğini de işte bu okullarda görüyoruz.

Din olgusu da insanlar tarafından hep kabul edilmiştir ve edilmelidir de. Öğretmenler, mutlaka inançlara sahip ve saygılı olmalıdırlar.

En güzel yatırım, geleceğe ve çocuklara yapılan yatırımdır.

Henry Muller'in Konuşmasından

İnsanlar arası ilişkilerde en önemli şey, cömertlik ve cana yakınlıktır. Ben bu özellikleri Orta Asya'daki okulları gezerken gördüm. Konuşmamı üç konu üzerinde yoğunlaştıracam:

1. Küreselleşme,
2. Türkiye'nin dünyadaki rolü,
3. Kazakistan'da gördüklerim.

1. Da dergisi toplantısından dolayı burada bulunuyoruz. Buradaki konuşmalar, diyalog üzerine idi. Globalleşmenin öneminianladık. Globalleşme, modernite sürecinin kaçınılmaz yönüdür ve en anlamlı yanı iletişimidir. Globalleşmenin iyi ve kötü yanları vardır. Modernitede devamlı gelişim, devamlı iyiye doğru gidiş olmalıdır.

Sizler eğitim ile ilgili destekte bulunuyorsunuz, burada da her türlü imkân hazırlanmış. Bir okul öncelikle insanlara birbirleriyle geçinebilmelerini öğretebilmelidir. Küreselleşmede ise bunun önemi büyüktür ve bu sayede yetişen nesiller birbirleri ile çok iyi geçinebileceklerdir.

2. Türkiye medeniyetlerin kavşağıdır. 2000 yıldır, bir ayak doğuda, bir ayak batıda devam etmektedir. Türkiye İslam ülkeleri için de büyük önemi olan bir ülkedir. Batıyla iç içe ilişkileri vardır. Çevresinde düşmanları vardır. Bu kadar zor şartlar içinde olduğunuzu siz bile bilmeyebilirsiniz. Bilseniz ülkenizi Avustralya'ya atmak istersiniz ama yapamazsınız. Bu gerçeklerle ayakta kalmayı başarmışsınız. Bunu sadece kendiniz için yapmıyorsunuz, size bakan dünyadaki ülkeler için de yapıyorsunuz. Ne Amerika ne Avrupa gibisiniz ama siz onlara göre çok güzel yönlerden oldukça gelişmiş bir ülkesiniz.

Çocuklarınız bu bilgileri harmanlamalı, bu rolü unutmamalıdır. Bundan dolayı da eğitim çok önemlidir. İnsani ilişkiler ve ahlaki değerler, diğer öğretilmesi gereken çok önemli şeylerdir.

Öğretmenler, genç bayan ve erkeklerden oluşuyorlar. Bildiklerini öğrencilerle paylaşmaktan büyük mutluluk duyuyorlar ve buna da çok önem veriyorlar.

Öğrenciler de çok zeki ve dikkatli. Verilenleri en mükemmel şekilde almışlar.

Ekonomist Dergisindeki Üzücü Haber

Montandon, hem kendi eşinin hem de Henry Muller'in eşinin Amerikalı olduğunu, gerek Antalya'da gördükleri eğitim müesseselerinden gerekse bu konferanstan etkilendiklerini, ilk defa geldikleri Türkiye'yi bu yönden çok sevdiklerini ve hayranlıklarını Amerika'daki tanıdıklarına telefonla saatlerce anlattıklarını söyledi.

Bir gün Montandon yine telefonla aradı. Uçakla bir yere giderken Ekonomist dergisinde, Türkiye'de Fethullah Gülen Hocaefendi ile ilgili bir dava açıldığını okumuş. "Bu neyin nesidir?" diye sordu. Ben de kendisine "Tek kişilik terör örgütü kurma ile suçlandırılan, delilleri olmayan ve niye açıldığı da belli olmayan bir dava." demiştim. Buna çok üzüldüğünü belirtti. Değil dava açmak, kendi ülkesinin insanını bu kadar güzel motive ederek dünyanın her yerinde güzel işler yapılmasına vesile olan bu insana madalyalar verilmesi gerektiğini söyledi.

Yine bir seferinde, Türkiye'den kendisine hasta olarak gelen bazı parlamenterlere Fethullah Gülen Hocaefendi'yi ve bu eğitim faaliyetlerini sorduğunda, onların aleyhte konuşmalarına karşılık, "Peki siz Hocaefendi'yi tanıdınız mı? Bu eğitim müesseselerini gördünüz mü?" diye sormuş. "Tanımadık ve görmedik." cevabı karşısında, "Peki, nasıl oluyor da bu kadar aleyhte bulunuyorsunuz?" demiş. Bana bunları anlattıktan sonra "Yarım saat dil döktüm ama bir türlü ikna edemedim. Fakat bu güzel işlere siz devam edin." demişti.

Konuşmalarımızın birinde Montandon'a, kendisinin bu işleri sevip takdir ettiğini fakat Türkiye'de bir grubun bu işlerin aleyhinde olduğunu söylemiştim. Bana gülerek aynen şöyle demişti: “Bunlar iki gruptur. Ya eski komünistlerdir ve hâlen fikirlerini aynen devam ettiriyorlardır. Herkesin eşit olmasını ve eşit yetişmesini istiyorlardır. Bu da tabiata ve yaratılışa aykırı olan bir şeydir. Ya da hâlihazırdaki sistemden haksızca rant sağlayan insanlardır. Ancak onlar bu işlerin aleyhinde olabilirler.”

Los Angeles'ta Oturan Kayınvalide

Bir vesile ile, Los Angeles'e gideceğimi Prof. Montandon'a söylediğimde, kayınvalidesinin orada oturduğunu söylemişti.

Ben de müsait bir zamanda iki arkadaşımı daha yanıma alarak kayınvalidesini ziyarete gittim. Gitmeden önce, telefonla randevu aldık. Kayınvalidesi hemen İsviçre'yi aramış ve bizim ne tür yemeklerden hoşlanacağımızı ve nasıl yemek yapması gerektiğini onlara sormuş. Onlar da telefonla beni aradılar. Ramazan ayında olduğumuz için ve gündüz ziyarete gideceğimizden, yemek yiyemeyeceğimizi söyledik. Evlerine vardığımızda, bizi, kendi çocukları gibi karşıladılar. Çok memnun olduklarını ifade ettiler ve ısrarla akşama kalmamızı, orada misafir olmanızı istediler. Bize evlerinin her yerini gezdirdiler.

Los Angeles'ın doğusunda Indianvalley denilen bir bölgede, çöl yeniden imar edilmiş ve çok güzel yerleşim yerleri meydana getirilmiş. Ayrıca oraya giderken, rüzgâr enerjisinden istifade etmek için değişik yerlere, birçok rüzgâr enerji türbini kurulduğunu gördük.

Misafir olduğumuz evde otururken, üniversitede okuyan, Jean Michel ismindeki, Montandon'un ikinci hanımının çocuğu ile tanıştık.

Jean Michel, bize kendilerinin Montandon ile nasıl tanıştıklarını anlattı. Annesi, babasından ayrıldıktan sonra, üç kardeşi ile beraber Cenevre'ye gelip yerleşmişler ve annesi bir yerde çalışmaya başlamış. Bir gün, Jean Michel hastalanmış, komşuları da karşı komşularının doktor olduğunu ve ondan yardım istemelerini söylemişler. Meğer karşı komşuları da Montandon'muş. Montandon çocuğu alıp hastaneye götürmüş, onunla ilgilenmiş ve dostlukları böylece başlamış. Birbirlerini tanıyınca çocuklar annelerine Montandon ile evlenmesi için ısrar etmişler, ilk eşinden boşanmış olan ve iki yetişkin çocuğa sahip Montandon da bu aileyi sevdiği için, üç çocuklu bu dul kadın ile evlenmiş. Daha sonra da bu çocuklara gerçekten babalık yapmış. Her türlü dertleri ile ilgilenmiş, hatta çocuklara kendi soyadını vermiş ve hâlen de bu ilişkileri aynı şekilde devam ettirmektedir.

İsviçre'de Bir Konferans

2003 yılının başında bir gün Montandon'dan bir faks geldi. Faksta, kendisinin Bern Üniversitesine bir konferans için davet edildiğini bildiriyordu, ilgililere hangi konuda konferans vereceğini sorduğunda, "İstedığınız konuda." cevabını almıştı. Bunun üzerine kendilerine, "Size Orta Asya'daki Türk okullarını anlatayım." teklifinde bulunduğunu ve bunun kabul edildiğini söylüyordu. Konferansın bir saat süreceğini, ardından bir saat de soru cevap kısmının olacağını belirttikten sonra, benim de oraya giderek soruları cevaplandırmamı istiyordu. Ben de kabul ettim. Dr. Hüseyin Aka ile konuştuk, o da Frankfurt'taki Abdullah Aymaz Bey'e ve STV kameramanlarına haber verdi.

İsviçre'ye gideceğim için, "Bulunacağım şehirlerdeki üniversitelerin rektörlerini de bu vesile ile ziyaret edeyim, tanışalım ve üniversitemiz ile iş birliği anlaşmaları ve görüşmeleri yapalım." diye düşündüm. İnternette e-maillerini buldum. Ve ikisinden

randevu istedim. Zürih Üniversitesi Rektörü yurt dışında olduğu için, yurt dışı ilişkilerden sorumlu bir öğretim üyesi, Zürih Üniversitesinde bizi karşıladı. Fatih Üniversitesine ait dokümanlar ve hediyeler ile birlikte kendisini ziyaret ettik, ülkemizi ve üniversitemizi anlattık. O da bize kendi üniversitelerinden bahsetti. Çok memnun olduğunu ve rektörün olmadığına üzüldüğünü söyledi. Bu ilişkilerin artması yönünde temennilerde bulunarak ayrıldık.

Ertesi gün, Bern Üniversitesi Rektörünü ziyarete gittik. Bu ziyarette, benimle birlikte Dr. Hüseyin Aka, Abdullah Aymaz ve arkadaşları da hazır bulundu. Önce ben üniversiteyi anlattım; sonra Aymaz Bey gazeteyi, yurt dışı okullarını, dinler ve kültürler arası diyalog için yapılanları anlattı. Rektör “Ben bu anlattıklarınızdan çok etkilendim. Sizler çok önemli işler yapıyorsunuz. Sizi bugün misafir etmek isterdim. Ne olur tekrar gelin, sizlerle diyalogumuzu devam ettirelim. Bu işler insanlık adına yapılması gereken işler ve hepimizin mecbur olduğu işler. Bizler de bu makamlarda bunun için bulunuyoruz.” diyerek memnuniyetini belirtti ve sonra konferansa geçtik.

Konferansta İsviçre'nin üst düzey görevlilerinden, emekli olmuş veya hâlen çalışan yüze yakın bürokrat ve akademisyen vardı. Daha sonra Montandon, slaytlarla yurt dışındaki okullar, yurt içindeki okullar, üniversite, öğrenciler, belletmenler, öğretmenler, iş adamları, Fethullah Gülen Hocaefendi ve faaliyetleri, dinler ve kültürler arası diyaloglar üzerine yarım saat süren, “efradını cami, ağyarını mani” bir konferans verdi. Aymaz Bey ve ben çok şaşırdık, yani bu kadar geniş bir organizasyon, yarım saatte anlaşılır bir şekilde ancak böyle anlatılabilirdi.

Sonra sorular başladı. Ben hocaya “Siz bu insanların kültürlerini ve anlayışlarını daha iyi biliyorsunuz, sorularını lütfen siz cevaplayın.” ricasında bulundum. Soruları da aynı hassasiyet ve titizlikle Montandon Hoca cevapladı. Cevaplarında bu okulların dinî okullar olmadığını, multikültürel, multilingual,

seküler ve objektif eğitim verildiğini, ırkçılık yapılmadığını, her türlü kötü alışkanlıktan uzak olduğunu, gerek öğretmenlerin gerek belletmenlerin gerekse iş adamlarının çok fedakâr bir şekilde çalıştıklarını belirtti. “Kürdistan’da da bir okul var mı?” diye sorulunca hoca beni çağırdı. “Bunu da sen cevapla.” dedi.

Türkiye’de Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin olduğunu ve buralarda da bu tip okulların bulunduğunu ve Türkiye’de Kürtler ile ilgili sorun olmadığını kendilerine anlatmaya çalıştım. Dinleyiciler konferansın sonunda ayakta alkışladılar. Biz de dinleyicilerin hepsini Türkiye’de üniversitemize bağlı ileri yaş üniversitesi kurduğumuzda davet edeceğimizi söyledik. Adresler alındı verildi ve konuşmalar kasetlere kaydedildi.

Aynı akşam Bern ve civarında bulunan Türklere Montandon Hoca tekrar bir konferans verdi. Konferansta sorulan sorulardan birisi de, “Siz bu okulların hep güzelliklerini anlattınız. Bu okullarla ilgili bir eksiklik varsa biz tamamlayalım, bir eksiklik var mı?” şeklinde idi. O da, “Evet bir eksiklik var. Bu okulların sayısı az, bu sayının artırılması lazım. Çünkü bu okullar çok önemli, bunların dünyanın her yerinde olması lazım. Ayrıca öğretmenlerin sayısı da az, çünkü bir insan on yıl öğretmenlik yapar, on yıl sonra başka iş yapacak olduğunda başkasına ihtiyaç olur. Bu yüzden öğretmen sayılarının artırılması lazım.” cevabını verdi. Konferansın çıkışında bir Türk arkadaş (Ahmet Şahbaz), İsviçre’de bulunan çocuklarından birinin bu yıl liseyi bitirdiğini söyledi ve Montandon’a hangi mesleği tavsiye ettiğini sordu. O da “Öğretmenliği tavsiye ederim.” dedi.

Ertesi gün Bern’den Zürih’e giderken Türk müteşebbisler tarafından açılmış olan eğitim müesseseleri ziyaret edildi, oradaki Türk çocuklarının gerek İsviçre toplumuna adaptasyonu gerekse okullardaki başarıları için yapılan çalışmalar anlatıldı. Hoca bunlardan son derece memnun oldu. Abdullah Aymaz

Bey, yolculuk esnasında İsviçre hakkında devamlı sorular sordu ve Hoca'nın verdiği cevapları da gazetedeki köşesinde yayımladı.

Ertesi gün Zürih'te bu eğitim çalışmalarını finanse eden iş adamları ziyaret edildi. Montandon Hoca aynı günün akşamı 350-400 Türk vatandaşına eğitimin önemi üzerine bir konferans verdi.

Bu konferansta, daha önceden hazırlamış olduğu sekiz sayfalık metinde yazdıklarını anlattı. Hatta öğleden sonra bir ara izin isteyip otele gideceğini ve konuşmayı tekrar gözden geçireceğini söylemişti. Bu da konferansa ne denli önem verdiğini gösteriyordu.

Konferansta, eğitimin çok önemli olduğunu, Türkiye'nin de üzerinde bulunduğu topraklardan dolayı stratejik öneme sahip olması sebebiyle, eğer eğitime önem verirse, dünyanın en gelişmiş ülkelerinden olabileceğini vurguladı. Bu yapılan eğitim çalışmalarının da bundan dolayı hayati öneme haiz olduğunu ve desteklenmesi gerektiğini söyledi.

Konferanstan sonra, bana şöyle dedi: "Ben buraya gelen insanların eğitim seviyelerini tahmin edebiliyorum. Belki dediklerimin çoğunu anlamadılar, bunu biliyorum ama buna rağmen çok ciddi hazırlandım ve bu insanlara değer verdim. Çünkü bu insanlar anlattıklarını anlamasalar bile en azından 'Bize değer verip karşımıza iki profesör çıktı, bu bizim için bir şereftir. Biz de bize düşeni yapalım.' diye düşünürler ki bu da istenilen neticeyi sağlar."

Ayrıca, "Benim bugün İsviçre çapında çok önemli bir toplantıya başkanlık yapmam gerekiyordu ama ben sizlerle beraber olmayı, bu işten daha önemli addettim ve buraya geldim. Bundan da pişman değilim." diyerek bu işe verdiği önemi belirtti.

Daha sonra Montandon Hoca'yı, Cenevre'ye uğurladık.

Hacca gideceğimi kendisine söyleyince, çok memnun olduğunu belirtti ve kliniklerinde halen Suudi Arabistan, Riad'da

bulunan bir Suudlu doktora ihtisas verdiklerini söyledi. Ve ben Türkiye'ye döndükten sonra bana faksla bu doktorun telefon ve adresini bildirmiş ve altına da şöyle bir not düşmüştü: "Kendisi çok iyi bir çocuktur, eğer anlatılırsa okullara da yardımcı olur." Ama ben bir türlü bu doktora ulaşamadım. Hac mevsiminde de kendisiyle görüşme imkânım olmadı.

Daha sonra, Montandon Hoca İsviçre'de bulunan arkadaşlarımızın eğitim ile ilgili kurmuş oldukları bir vakfın onursal başkanlığını kabul etti ve Türk arkadaşlarla düzenli olarak görüşmelerini sürdürdü.

Abdullah Aymaz, Zaman gazetesindeki köşesinde, gezi izlenimlerini birkaç gün boyunca yazdı:

Ayıların Kurtardığı Şehir¹⁷

Süleyman Kutsi, Süleyman Bağ ve kameramanımız Özcan Bey'le beraber Prof. Pierre Montandon'un konferansını dinlemek için Bern'e doğru sabah erkenden Frankfurt'tan yola çıktık.

Basel'den İsviçre'ye giriyoruz. On civarında taksi gümrükteyiz. Görevliler şöyle bir bakıyor ve geçmeye izin veriyorlar. Bazen ehliyet soruyorlar. Bize gelince pasaportları isteyip kenara çekilmemizi istediler. Çünkü şeklimiz, tipimiz Türk olduğumuzu gösteriyor. Arabadan inip arka bagajdan pasaportlarımızı almaya çıktık. O sırada arabayı kullanan Özcan, biraz geç çıktı. Bagaja bakmakta olan polisin yanına sokulunca, birden gayr-i ihtiyari polisin eli tabancasına gitti. Sonra kendine geldi. Sanki Türklerde endişe verici bir durum varmış gibi davranışı doğrusu canımı sıktı. Bagajdaki eşya kalabalığı dikkatini çekti. Biz de kartlarımızı göstererek gazeteci olduğumuzu, bir konferansı takip etmeye gittiğimiz için bunların, kamera ve malzemeleri ile

¹⁷ Abdullah Aymaz, Zaman, 02.02.2003.

fotoğraf makineleri olduğunu söyledik. Gerçekten Almanya'da oturumumuz olup olmadığını anlamak için pasaportlarımızı alıp incelemeye götürdü. Bir müddet bekledikten sonra da getirip iade etti. Tabii bu arada sorgusuz sualsiz bir sürü araba geçip gitti. Bu durum insanı ister istemez üzüyor. “Neden? Niçin Türkler? Bu duruma sebep ne?” diyor ve bir nevi onursuzluk işkencesi çekiyorsunuz. Bern'e öğleye doğru 11.00'de vardık. Konferans öğleden sonra başlayacak. Bu arada daha önce randevu aldığımız Bern Üniversitesi Rektörü Christoph Schaublin'in ziyaretine gittik. Çok sempatik bir şahsiyet olan rektör bizi odasında karşıladı. Kendisiyle diyaloglar ve insani müşterekler üzerine sohbet ettik. Gazetemizden ve yayınlarımızın muhtevasından bahsettim. Türk toplumunun Avrupa'daki durumu ve herkesi kendi konumunda kabul ederek beraber yaşama sanatında üzerimize düşenleri söyledim. Görüşmenin sonunda şunları söyledi: “Yaptığınız işleri sevdim. Üniversite rektörü olarak toplumlar arasında bu mantalitede güzel değişimlerin olmasının çok önemli olduğuna inanıyorum. İnsanların kafa yapısını ve formasyonunu hep iyilik ve uyum içinde yaşamamız lehinde şekillendirmek gerekiyor ki dünyada huzur olabilsin. Biz iki kişi Türk ve İsviçreli olarak veya bir Alman ile bir Türk doktor hiç problemsiz görüşüp konuşabiliyoruz. Ama mesela bir Türk işçi ile bir Alman işçi, görüşmeleri sırasında problem ve sıkıntı yaşayabiliyorlar. Bunların düzeltilmesi için elbette zamana ihtiyaç var. Ama bu süreyi kısaltacak şekilde mantaliteyi değiştirmeye, pozitif şeyler yapmaya mecburuz. Bunun için diyalog kurmamız ve birbirimizi dinlememiz icap ediyor. Bu görüşmeden büyük bir zevk duydum. Çok kısa zaman içinde daha uzun görüşmemiz lazım. Eğer bu akşam rektörler toplantısı olmasaydı beraber olmak isterdim.”

Üniversitesini tanıtırken de, “Bern Üniversitesinde hem İslamoloji hem de Türkoloji bölümü var. İsviçre'de Türkoloji

Bölümü bulunan yegâne üniversite bizim üniversitemizdir.” dedi. En kısa zamanda bir daha görüşmek üzere ayrıldık.

İsviçre, parası itibarıyla güçlü. Sanayi itibarıyla iyi. Kendi ayakları üzerinde durabiliyor. Bilhassa elektronik alanda çok iyi. Ama İsviçre’nin en önemli tarafı bankacılığı. Onun için Avrupa Birliği’ne girmek istemiyorlar. 2011’de giriş için görüşmeler olacak ama kendi özel şartlarında. Böyle özel bir statü ile girme durumuna rağmen referandum yapılarak karar verilecek. 7.700.000 nüfusa rağmen işsiz sayısı 110.000. Bazı makineleri üretip İsviçre’den Almanya’ya satabiliyorlar.

İsviçre bankalarının gücü herhâlde güvenliğinden geliyor. Çünkü yatırılan paralar hakkında devletlere hiçbir bilgi vermiyorlar. Paralarını yatırırlar, devlet müdahalesinden emin oldukları için tercih ediyorlar. Bern’de gezerken duvarlarda bir tarafı düzgün, bir tarafı çarpık kadın ve erkek yüzlerinin resimlerini gördüm, sonra merak edip inceleyince fotoğrafların bir kenarında “Eğer içki içmezseniz, daha düzgün bir hayat yaşar ve daha az vergi verirsiniz.” diye yazıların yazıldığını da gördüm. Bunu alkolizme karşı isabetli bir davranış olarak değerlendirdim.

Öğle namazını Bern İslam Merkezinin mescidinde kıldık. Bilhassa baştan başa duvarlarını kaplayan Esmâ-i Hüsnâ ile ilgili hat dikkatimi çekti. “Cenab-ı Hakk’ın güzel isimleri vardır; Allah’a onlarla dua ediniz.” diye başlayan hadis-i şerif tamamen orijinal bir istifle yazılmış. Her iki isim üst üste getirilip yan yana iki tane ‘ya’ kelimesiyle birleştirilmiş. Böylece elli bölümde, elli yerde birleştirilmiş ‘ya’lar arasında isimler taksim edilmiş. Maalesef orada burada mescidin içinde uzanıp yatmış uyuklayan, hatta horlayan insanlar görmek bir Anadolu insanı olarak bizleri üzüyor. Ne yapalım ki bizim mabetlere bakış açımız ve saygımız diğerlerinde pek görülüyor.

Bern, kelime manası itibarıyla “ayı” demek. Bu şehri düşmanlardan aylar koruyup kurtardığı için bu isim verilmiş. Ayı

artık burası için bir simge olmuş. Ayı mezarlığı bile var. Hatta merhum Özal buraya iki ayı göndermiş. Dışisinin adı Selma. Maalesef Selma ölmüş. Eşi çok üzülmüş, âdeti inzivaya çekilip yas tutmuş. Yanına başka dişi bir ayıyı da hiç yaklaştırmamış.

İdeal, Objektif, Dinamik, Demokratik Bir Eğitim¹⁸

Cenevre Üniversitesi Onursal Profesörü Pierre Montandon emekli bir kulak burun boğaz hekimi. Ben kendisini yaklaşık 4 sene önce İstanbul'da tanımıştım. O zaman Moğolistan'daki Türk kolejlerini incelemek için gidiyordu. Daha sonra Kazakistan'daki okulları da görmüş, şimdi bu gözlem ve değerlendirmelerini bir salon dolusu İsviçreliye anlatmaya çalışıyor. Dinleyenlerin çoğu kendisi gibi emekli profesör, yani ülkenin elit tabakası.

Slayt gösterileriyle, görüp yaşadıklarını kendi değerlendirmeleriyle çok rahat aktarıyor. Yarım saat içinde, çok net bir biçimde her şeyi ifade etti.

Konuşmasına şöyle başladı: “20 sene önce, Türkiye'den doktorasını bitirmiş bir köylü çocuğu (Prof. Şerif Ali Bey) bizim bölümümüze çalışma yapmak üzere başvuruda bulundu. Sonra o arkadaşımız Türkiye'ye döndü, profesör oldu ve bir gün beni Türkiye'yi ve Moğolistan'daki Türk kolejlerini görmek üzere davet etti. Kabul edip gittim, şimdi fotoğraflarla onları size anlatacağım.”

Tepegözle duvara aksettirdiği bir haritadan gittiği yerleri yani Moğolistan, Almaatı, Astana'yı gösterdi. Sonra toprak pist üzerinde bir uçak ve önünde kendi fotoğrafını gösterdi. “Burası Bayan Ülgey” dedi. Başka bir fotoğraf ile şehre girişte Moğolların kendi Budist âdetleriyle kendisini karşılayışlarını anlattı.

Sonra Sovyet döneminden kalma bir binayı ve önündeki iki

¹⁸ Abdullah Aymaz, Zaman, 03.02.2003.

Moğol çadırını gösterdi. “Çadırın biri okul müdürünün odası.” deyince gülüşmeler oldu. Ama içerisindeki modern bilgisayar donanımını görülünce hayret başladı.

Başka bir karede bir pazar yeri ve üç Moğol öğrenci görünüyordu. “Okulda gördüklerimle yetinmedim. Çarşıda pazarda dolaşmaya başladım. Bu gençlerle karşılaştım. Aksansız İngilizce konuşuyorlardı. Türk kolejinde öğrenmişlerdi. Türkiye’de veya bir Batı ülkesinde üniversite tahsili yapmak istiyorlardı. Çok iyi yetiştikten sonra kendi ülkelerine döneceklermiş.” dedi.

Bir fotoğraf karesinde Türk müdür ve yardımcısı olan Moğol müdür görünüyordu. “Öğretmenler çok genç. Dikkatli eğitim veriyorlar. Fedakârlar, kaliteli... İngilizce, Rusça, Moğolca ve Türkçe ders veriyorlar. Bu okullara destek veren Türk iş adamları da işlerinde başarılı insanlar. Mezuniyet törenlerine şahit oldum. Seremoniler, sanat ve folklor gösterileri çok hoştu. Ben orada çöl ortasında bir İsviçre gördüm. Ben de bir konuşma yaptım. Öğretmenleri Moğol aileleri ile çok içli dışlı gördüm. Eğitimde bu çok mühimdir. Evet, öğrenci velileri ile öğretmenler çok sıkı bir münasebet içinde olmalıdır. Zaten anne-babaları çok memnun gördüm. Öğretmenleri çok seviyorlar. Motivasyonları çok iyi. Dünya çapında olimpiyatlara katılan öğrenciler yetişmiş.” dedi.

İstanbul’a dönüşünü, orada gördüğü kolejleri, Sürat’in kitap çalışmalarını da anlattı ve şu yorumda bulundu: “Aynı mantalitede güzel bir gayret gördüm. Bir fabrika gibi çalışıyorlar.”

Fatih Üniversitesini anlatırken, “Modern, tertemiz ve ufku açık bir müessese. Yerlerde bir kâğıt, atılmış bir mendil görmedim.” dedi. Bazılarının kendisine okullar hakkında “radikal ve tehlikeli” şeklinde bir telkin vermeye çalıştıklarını fakat onlara “Ben anlamaya çalışıyorum. En yüksek seviyede bir öğretim var. Kabul ediyorum, dinden bir esinti de var. Faydalı buluyorum.” dediğini söyledi. “Bu müesseseleri ticaret adamları ve vakıfları

ayakla tutuyor.” dedi.

Sonra “Bu eğitim fikrini açıkça herkese anlatan Fethullah Gülen ile de görüştüm. Tolerans sahibi bir insan. Papa ile görüştü. Herkesi kendi konumunda kabul etmeyi teklif ediyor. Kendisiyle her şeyi konuştum. Saygın bir şahsiyete sahip. Her mevzuda bilgili bir şahsiyet.” dedi.

Moğolistan'ı ve Türkiye'yi anlattıktan sonra geçen sene Kazakistan'a gittiğini söyledi: “Kazakistan'da şartlar Moğolistan'dan farklı. Petrolü, madenleri var. Zengin ve gelişen bir ülke. Sovyet tesiri azalmış. Astana başşehir. Çok iyi giyinmiş insanlar var. Almaatı büyük bir alışveriş merkezi. Çok modern. Cumhurbaşkanı Nazarbayev çok dikkatli ve tesirli. Oradaki Türk kolejleri de aynı metotla çalışıyor. Daha iyi. Yavaş yavaş Türk öğretmenlerin yerini Kazak öğretmenler alıyor. Mezuniyet törenine katıldım. Çok güzeldi. Müzik ve sanat grupları çok hoş.” Bir fotoğraf gösterdi ve “Millî Eğitim Bakanı ile görüştük. Şamsa Hanım bir bakan olarak masanın bir yanına Kazak, bir yanına da Türk bayrağını koymuş. Bu sempatik hanımefendi, bu okulları ve öğretmenlerini çok takdir ediyor.” dedi.

Başka bir fotoğraf karesinde de, misafir olduğu bir Kazak öğrencinin evini ve yedikleri yemekleri gösterdi.

Konuşmasının son kısmında da şöyle dedi:

“Netice olarak çok güzel bir eğitim veriliyor. Kültürel yönden ideal, objektif, dinamik ve demokratik bir çalışma var. Bu profesyonellik, Türkiye'nin tarihî ve kültürel mirasından geliyor.”

Bundan sonra 15 dakikalık bir ara verildi. Sıra ikinci konuşmaya geldi. Time dergisi editörü Henry Muller'in konuşmasından sonra her iki konuşmacıya da sorular soruldu.

Tarih Katliamına Göz Yummayalım¹⁹

Bir önceki yazımda üzerinde durduğum üzere, Berlin’de bir konferans salonunda Prof. Pierre Montandon’un yarım saat içinde, anlatmak istediği her şeyi çok açık bir şekilde, lafı uzatmadan, fotoğraflarıyla açıklamasından ve elit bir tabakaya Orta Asya’daki Türk kolejlerini anlatmasından sonra Time dergisi editörü Henry Muller de, gazeteci arkadaşları ile kurdukları Bağımsız Gazeteci Yetiştirme Vakfı’ndan bahsetti.

O da yarım saat içinde meramını anlattı. Sonra her iki konuşmacıya da salonu dolduran dinleyiciler sorular sordular.

Soru: *Bu Türk kolejinde din öğretiyorlar mı?*

Cevap: Hayır. Kesinlikle, herkesin dini kendisine kalıyor. En küçük bir şey görmedim.

Soru: *Bu öğrenciler liseyi bitirdikten sonra dışarıya üniversite tahsili için giderlerken, kendi devletleri, ülkelerine geri dönmeleri için resmî bir belge imzalıyor mu?*

Cevap: Hayır. Ama sorumlulukları öğretiyor. Telkin ediyor. Kanaatime göre, bu okullarda eğitim alanlar mutlaka dönerler. Ama bazı aileler, çocuklarını para ve maddi imkânlar için dışa göndermiş olabilir.

Soru: *Bu okulları devlet mi finanse ediyor?*

Cevap: Hayır. İş adamları destekliyor. Öğrenci velilerinin durumu iyi ise onlar veriyor. Zaten o devletler binaları veriyor ve eğitimi kolaylaştırıyor. Halk bu kolejlerle kendi ülkelerinin devlet okullarını karşılaştırıyor. Farkı gördükleri için bunları tercih ediyorlar. Gerçekten üstün bir eğitim veriliyor. Öğretmenler genç ve fedakâr. Onları mutlaka görmek lâzım. Örnek davranışları dikkat çekici. Aileler çocuklarının onlar gibi olmasını istiyor.

¹⁹ Abdullah Aymaz, Zaman, 09.02.2003.

Soru ve cevaplardan sonra Emekli Profesörler Derneği Genel Sekreteri bir teşekkür konuşması yaparak dedi ki: “Bu iki konuşmacının anlattıklarından çok istifade ettik. Bunları bir müddet sonra tekrar davet etmek istiyorum. Bundan sonraki gelişmeleri de takip edip mutlaka bize anlatmalıdırlar.”

Prof. Montandon, o yaşında Türkçeye merak sarmış. Şimdi çalışıyor. “Bir daha Türkiye’ye geldiğimde Türkçe konuşmak istiyorum.” diyor. Emekli olduktan sonra da bir kulak burun boğaz hekimi olarak özel muayenehanesinde hastalarla ilgileniyor, ameliyatlar yapıyor.

Konferanstan sonra Halıcı Abdullah Bey’e uğradık. Altstadt’da (eski şehir) güzel bir halı dükkânı var. Eskiden halıları hep Türkiye’den getiriyormuş ama şimdi piyasa, İran halıları ile dolmuş. Dünyada Türk halılarının satışı çok düşmüş. İran’da emek ucuz olduğu için halı dokumasında da büyük bir patlama olmuş.

Bern’in bu bölgesi 500 sene önceki gibi duruyor. Hiç dokundurulmuyor. Eğer bir yenileme olacaksa mutlaka aynı stilde, aynı malzeme ile aynı renkte olacak. Ahşap çiftlik evlerini bile aynı hassasiyetle koruyorlar. Ama bizde öyle mi? Hele hele Balkanlar’daki yeni gelişmeler insanı çok üzüyor. Daha önce Bosna ve Kosova katliamlarında Sırp tarihî miraslarımız olan cami, medrese ve çarşılarımızı dünyanın gözleri önünde bombalayıp yok ediyorlardı.

Şimdi de Türkiye ve Osmanlı düşmanı bazı bağnazlar kültür mirasımız tarihî eserlerimizi yıkıp yerine yeni beton yığınları diktiriyorlar. Bunu da güya Müslümanlık adına yapıyorlar. Bazı Orta Doğu ülkelerindeki nobranlıklara benzer bu yeni tarih katliamının mutlaka önüne geçilmesi gerekir. Oralarda yaşayan ve bunlara şahit olan insanlarımıza çok iş düşüyor. Derhâl harekete geçmemiz lazım.

İsviçre bir zamanlar fakirmiş. Patatesten başka yiyecekleri

yokmuş ama çok çalışmışlar, eğitime çok önem vermişler ve bugünlere gelmişler. Akşam saat 9'dan sonra kimseyi evinden aramazsınız. Çünkü herkes yatmış olur. Ararsanız, çok mühim ve müthiş bir olay var, diye düşünürler. Sabah saat 4'te kalkıyorlar. 4,5'ta yollar arabalarla doluyor. Çok çalışıyorlar.

Paraları değerli, ekonomik durumları iyi. Avrupa Birliği'ne girmek istemeyişlerinin bir sebebi de, daha önce Fransızların ve diğer Avrupa ülkelerinin geçiş ve işgal yeri olmaları itibariyle, İsviçrelilerin içlerinde bir nefretin, bir alerjinin bulunması. Sıkı bir sistem istemiyorlar.

Cenevre 1850'de İsviçre'ye dahil olmuş bir devletçik. Şimdi bir kanton. Coğrafi yapısı itibariyle kendini savunmaya müsait olduğu için, Avrupa'da o meşhur din ve mezhep savaşları sırasında başka ülkelerden kaçanlar hep oraya sığınmış. Yabancılara ta o zamandan alışık oldukları için, diğer kantonlara göre, sonradan gelenlere pek soğuk bakmıyorlar.

Hayran Kalınan Okullar ve Türkçe²⁰

Prof. Pierre Montandon Berlin'deki INTAB (Integration und Ausbildung Bern) toplantısına davet edildi. Bir salon dolusu Türk insanına, Orta Asya'daki okulları anlatacak ve eğitimin önemi üzerindeki görüşlerini dile getirecekti. Biz de beraber gittik. "Hayran kaldığım bu okulları kuran insanların dili olan Türkçeyi hâlâ öğrenemediğim ve sizlere Türkçe hitap edemeyeceğim için özür dilerim." diye söze başladı. Şöyle devam etti: "Türkiye'de ekonomik problemler var ama motivasyon ve güce sahip olan okullar ve bu okullara sahip çıkan iş adamları da var. Hem bunlar oldukça başarılı. Bu husus benim çok dikkatimi çekti. Türkiye de İsviçre gibi dağlar ve tabiatla içli dışlı. Benzeyen taraflarımız var. Birbirimizi iyi anlarız. Başarının yolu

²⁰ Abdullah Aymaz, Zaman, 10.02.2003.

eğitim, çalışma ve müesseseseleşmeden geçer. 1800'lü yıllarda İsviçre de en fakir ülkelerdendi. Onun için İsviçre vatandaşları iş bulmak, maddi imkânlarla kavuşmak için dünyanın çeşitli yerlerine gittiler. Evet, pek çok aile yurt dışına çıkmak zorunda kalmıştı. Ama eğitimin önemini kavrayıp ciddi olarak üzerinde durdular. Eğitimle bugün dünyanın en üst seviyelerinde yerlerini alabiliyorlar. Ekonomik üstünlüğü de sağlıyorlar. Ben gerçekten Türkiye'yi ve Türk dostlarını görünce aynı şeylerin olacağına, Türkiye'nin de gelecekte layık olduğu yere geleceğine inanıyorum. Geline şu noktada, açılan okullarla sizler dünyada öndersiniz. Eğer bu okullarınız olmasaydı eski hâl devam edecekti. Yepyeni bir ruh ve anlayışla dünya çapında bir eğitim veriliyor bu okullarda. Onun için ben bu eğitim meselesine çok önem veriyorum. Mesela bir köylünün çocuğu olan arkadaşınız (Prof. Dr. Şerif Ali Bey) aldığı eğitimle şimdi bu seviyede. Ama çocukların daha iyi eğitim alarak daha da ileri bir noktada olmasını istiyor. İşte, bu eğitim sizin toplumunuza büyük bir katkı sağlayacak. İnsanlarınızın güveni artacak. Kendi problemlerinizi de rahat çözebilecek çok iyi bir konuma geleceksiniz. Bence Irak'ı bombalamaktansa oralarda okul açmak daha etkili bir hadise. Moğolistan ve Kazakistan'daki bu okullarda orijinal ve enteresan şeyler gördüm. Mesela bakıyorsanız çok kaliteli bir eğitimin yanında sanat ve kültür olarak, folklorik çalışmalar olarak da çok iyi bir seviyede bulunuyorlar. Yıl sonu mezuniyet törenlerinde bunları herkes görebilir. Moğolistan'da herkesten ayrılmış, bir pazar yerinde gelişigüzel geziyordum. Karşıma üç öğrenci çıktı. Giyimleri düzgün olan bu gençlerle İngilizce konuşup anlaştık. Çok iyi biliyorlar bu dili. Bu okullarda eğitilmişler. Birisi mühendis, birisi tıp doktoru, birisi de programcı olmak istiyor. Demek ki, öyle bir ülkenin çocukları olmalarına rağmen okuldan aldıkları şuurla en üst seviyeye gelmek istiyor ve bu gücü kendilerinde buluyorlar. İşte böyle bir şuurun olması çok mühim.”

Prof. Pierre Montandon'a şöyle bir soru soruldu: "Bugün Davos Ekonomik Zirve Toplantısı var. Dünyadaki güvenlik konusunda bu okulların kendi çaplarında bir katkıları olabilir mi?" Cevaben dedi ki: "İnsanlar birbirlerini ne kadar iyi tanırlarsa ve herkesi kendi konumunda kabul ederlerse gerginlikler de o kadar azalır. Ben bu okulların ruhunda bunu görüyorum."

"Bizler veliler olarak, eğitim için neler yapmalıyız?" şeklindeki bir soruya da şöyle cevap verdi: "Ben şanslıydım çünkü öğrenci iken, annem babam, dedem, ninem benimle ilgilenip konuşturlardı. Sizler de çocuklarımızla görüşüp ilgilenez. Öğretmenleriyle de görüşüp problemlerini öğrenerek beraberce çözmeye çalışınız. Orta Asya'da bunun pratiği yapılıyor. Onun için de başarılılar."

Okulları bir başka açıdan da şöyle değerlendirdi: "Batıda gelişmiş olan teknik ve teknoloji den bu okullar tamamıyla istifade ediyorlar. Bizim toplumumuzda maalesef saygı kayboldu. Ama bu okullar genç dimağlara saygıyı çok güzel aşıyorlar. Bizde hep çocuk hakları anlatıldı. Hiç görevlerinden, mesuliyetlerinden bahsedilmedi. Onların da görevleri ve sorumlulukları var ama bizde anlatılmıyor. Sıkıntıya düştük. Disiplin olmazsa, eğitim ve öğretimde başarılı olunamaz. Türk kolejlerinde disiplin ve motivasyon çok üst seviyelerde, bunu bizim burada göremiyorum."

"Neler yapmalıyız?" şeklindeki bir soruya da şöyle cevap verdi: "Çocuklarımızı öğretmen olmaya teşvik etmeliyiz. Öğretmenliğin aslında önemi çok büyük. Kabiliyetli olanlardan bol bol öğretmen yetiştirmeliyiz. Herkeste o kabiliyet bulunmaz. Onun için onlar keşfedilip öğretmenliğe teşvik edilmelidir. Ben geleceği öğretmenlikte görüyorum. En mühim öğretmenler de annelerdir. Yeni şeyler öğretmeye gayret eden annelerin kendileri de bu arada pek çok yeni şey öğrenecektir." Sonra da şunları söyledi:

“Türkleri, yani sizleri tanıdıktan sonra, böyle toplantılara şahit oluyorum. Çok hoşuma gidiyor!...”

Helvetistan'a Hoş Geldiniz²¹

İsviçre'de 20 tane kanton var. Lichtenstein krallıkla yönetiliyor. Türkleri seven, Türk işçilerinin çalıştığı yerlere gidip onları ziyaret ederek hâllerini hatırlarını soran, kendi halkı tarafından sevilen, mütevazı bir kral vardı. Onun vefatından sonra, hastanede doktorluk yapan oğlu yerine geçti. O da mütevazı ve halkın sevdiği birisi.

İsviçre'nin esas ismi Confederazio Helvetica. Kırgızistan ile, coğrafi yapısı, bitki örtüsü, savaşa katılmayışı gibi benzerlikler açısından bir yakınlığı var. Kırgızistan'a maddi yardımlar da gönderiliyor. Cumhurbaşkanı Akayev, İsviçre'den gelen heyeti karşılamak için “Helvetistan'a Hoş Geldiniz” yani “İsviçre'ye hoş geldiniz” manasına bir yazı ile karşılayıp onlara iltifat etmiş.

İsviçre'de askerlik 50 yaşa kadarmış ve senede üç hafta imiş. Şimdi 30 yaşına kadar olmuş ama her sene devamlı tam 3,5 hafta yapılıyor. Böylece insanların arkadaşlıkları da devam ediyor. Aynı kura olan kimselerin her sene üç veya üç buçuk hafta süren beraberlikleri dostlukların unutulmamasını sağlıyor.

Cenevre Üniversitesi Onursal Profesörü Dr. Pierre Montandon, Bern D'Histoire Naturelle Müze Amfisi'nde Seniorens Universitaet (İleri Yaş Üniversitesi) profesörlerinden meydana gelen 100 kişilik elit bir topluluğa Moğolistan ve Kırgızistan'daki Türk kolejleri hakkında enfes bir konuşma yaptıktan sonra öbür gün arabasını almak üzere garaja gitmiştik. Fakat ücret ödeme yerinde kredi kartı makine tarafından geri verilmedi. O arada hemen orada ülkelerin turistik yerlerini tanıtan resimler ve

²¹ Abdullah Aymaz, Zaman, 16.02.2003.

dergilerle dolu bir bölüm gözüme çarptı. Bütün ülkelerden dergiler ve resimler vardı ama Türkiye’den 3-4 turizm acentesine ait dergi vardı ve duvarların neredeyse her yeri Türkiye’yi tanıtan resimlerle doluydu. Bu çok dikkatimi çekti. Hoşuma da gitti. O sırada Montandon, yukarıdan, merdivenlerden inen bir kişiye ne yapması gerektiğini sordu. O da görevlilerin olduğu yeri gösterdi. Bizim yanımıza kadar gelip, “Siz Türk müsünüz?” dedi. Türkçesi güzeldi. Arkadaşım “Ne kadar güzel konuşuyorsun. Nerede öğrendin bu Türkçeyi?” diye sordu. “Ben özbeöz Türk’üm. Gerçek bir Türk, anadilini kimden öğrenir? Ama beni niye Türk’e benzetmiyorlar?” deyince biz muhabbete başladık. “Yukarıda kahve hazır, mutlaka çıkalım, güzel güzel sohbet edelim.” diye ısrar etti. Sonra “Bu tanıtımı ben yapıyorum. Türkiye’yi işte böyle hep öne çıkarıyorum.” diyerek dergi ve resimlerin olduğu yeri gösterdi. Bir yerde bulunan bir insanımız bile neler yapabiliyor görmüş oldum. Daha çok Türk insanının dünyanın her bir yerinde yerini alması gerekiyor.

Yolda, Prof. Montandon’a “Vatikan’a gittiğim zaman oradaki askerlerin hep İsviçreli olduğunu gördüm. Bunun sebebi nedir?” diye sordum. Dedi ki: “Biz 1800’lü yıllara kadar çok fakirdik. Onun için hep dışarıya çalışmaya giderdik. Bazı insanlarımız diğer ülkelerde askerlik ve koruma hizmetleri yapardı. Vatikan’da da askerliği bizinkiler yapıyordu. Diğer yerlerden çekildik ama Vatikan’ın durumu farklı olduğu için devam etti. Hatta Büyük Fransız İhtilali sırasında kralın özel korumaları İsviçreli 600 askerden meydana geliyordu. Kral devrilince Fransız halkı bu 600 İsviçreliyi de öldürdü. Bizim atalarımızdan Hollanda ve diğer ülkelerde koruma ve asker olanlar varmış. Hatta Endonezya’ya kadar gitmişler, orada evlenmişler. Müslüman olmuş olan da olabilir. Çünkü araştırmamda ben Ali Montandon isimli bir dedemizi tespit ettim. İşte diğer ülkelere gidip krallığın korumalığını yapanlar, İsviçre’ye döndükleri zaman falanca

kralın koruması diye de meşhur olmuşlar. Ayrıca oralardan döndükten sonra kendi ülkemize bilgi, görgü ve tecrübelerini de aktarmışlar. Bunun da çok faydası olmuş.”

Prof. Montandon, Zürih'te, eğitimin önemini anlatırken dedi ki: “Ailecek, İspanya'daki akrabalarımızı ziyarete gitmiş ve oradan Fransa'daki akrabalarımıza uğramıştık. Bize İspanya'nın durumunu sormuşlardı. Dedik ki: ‘İspanya, Fransa'dan 10 sene geri. Bu söz hoşlarına gitti. Ama ‘İsviçre'den yirmi sene geri.’ deyince hoşlarına gitmedi. Çünkü Fransa'nın bizden on sene geri olduğunu da söylemiş olduk. Fakat ben ihtisas için Amerika'ya gidince onlar da bize, ‘Siz bizden on sene geridesiniz.’ dediler. Doğru. Niçin? Sebep eğitimidir. Amerika'ya Avrupa'dan ilk, müteşebbis ruhlu insanlar gitti. Ticari yönden bir atılım yaptılar ama paralarının bir kısmı ile dünyanın en ileri üniversitelerini, araştırma merkezlerini ve eğitim yuvalarını kurdular. Ben şimdi Türkiye'yi öyle görüyorum.”

Kendisine Davos toplantısı ve Irak meseleleri sorulunca “Bence Irak'ı bombalamaktansa oraya okul açmak daha tesirli olur.” diye cevap verdi.

Moğolistan ve Orta Asya'daki okullar için gördüğü eksiklik sorulunca da “Benim gördüğüm eksiklik, bu okulların orada az oldukları yönünde. Yani ne kadar çok bu okullardan açılırsa bu eksiklik o kadar çok giderilmiş olacaktır.” dedi.

Montandon'un Oğlunu Ziyaret

Montandon Hoca yaşça benden büyük olduğu için, benim kendisine, bizim kültürümüz gereği, “hocam” veya “abi” demem gerekiyordu. Ama Fransızcada bunların karşılığı maalesef yoktu. Her seferinde söze “sayın”la başlamam gerekiyordu. O da aramızdaki samimiyetten dolayı bu “sayın” kelimesini sevmediğini ve kendisine adıyla hitap etmemi söyledi. Çünkü onlarda da bu bir samimiyet ifadesi idi.

2003 yılının başında, ilk defa hacca gittim. Dönüşte, bir konferans için bazı arkadaşlarla Avustralya'ya gitmiştik. Daha önceden Montandon'un oğlunun Avustralya'nın en batısındaki Perth şehrinde avukatlık yaptığını öğrenmiştim. Yolumuz bu şehre de düşünce, Montandon'un oğlu Marc'ı bu şehirde bulunan bir Türk lokantasına öğle yemeğine davet ettik. Oradaki arkadaşlarla daha önceden tanışmış çünkü Montandon bu şehre oğlunu ziyarete geldiğinde, arkadaşlarımız kendisini ziyaret etmişler, o da şu ana kadar gördüğü okullar ile ilgili gözlemlerini arkadaşlara anlatmış. Oğlu ise "Eğer bu şehirde bir okul açarsanız veya herhangi bir eğitim faaliyetinde bulunursanız, ben sizin fahri avukatınız olurum." demiş.

Marc bizim bu ziyaretimizden çok memnun olmuştu. Biz Türkiye'ye döndükten sonra, bana ziyaretimizden ve arkadaşlarımızla tanışmaktan çok memnun olduğunu, bu eğitim kurumlarının oralarda da açılmasını arzu ettiğini, Avustralya'nın çok geniş imkânlarla sahip olduğunu ve bizleri daima kendi evinde misafir etmek için beklediğini bildiren bir mektup yazmıştı.

Adım Adım Anadolu

2003 yılının mayıs ayı başında İstanbul Havaalanı'nda Rikso Otel'in sahibi Fettah Bey'i gördüm. Bana 31 Mayıs'ta Bodrum'da da bir otel açacaklarını ve geçen sene otele gelen İsviçreli misafirlerle birlikte bizi de beklediklerini söyledi. Ben de İsviçre'ye, Montandon'a durumu bildirdim ama benim onlarla gelemeyeceğimi, o tarihte meşgul olduğumu söyledim. O da bana o tarihte kendisinin de meşgul olduğunu ama eylül veya ekim içinde gelebileceğini söyledi. Durumu Fettah Bey'e iletince, o da bunu kabul etti. Ve nihayet 16 Ekimde, Antalya'da beraber olmaya karar verdik.

Bu gelişim sadece bir gezi olmaması, aynı zamanda daha başka faydalar da sağlaması açısından Antalyalı arkadaşlara, yine bir önceki sene olduğu gibi, sadece Antalya'dan değil, değişik illerden ve değişik kesimlerden insanlar çağırarak eğitim ile ilgili bir konferans düzenlemeyi teklif ettim. Ve bu konferansa Prof. Dr. Cengiz Güleç, Prof. Dr. Kenan Gürsoy, Prof. Dr. Mümtazer Türköne, Gökhan Bacık, Prof. Dr. Ahmet İnam, Prof. Dr. Doğu Ergil, Alaattin Kaya ve Zaman gazetesinden Abdülhamit Bilici'yi davet ettim. Bunlardan sadece Cengiz Güleç, Gökhan Bacık ve Kenan Gürsoy gelebildiler. Kenan Gürsoy, edebiyat profesörü olan eşi ile birlikte geldi. Abdülhamit Bilici ise maalesef konferansa katılamadı ama 19 Eylül Pazar sabahı Montandon Hoca ile üç saatlik bir röportaj için geldi.

16 Eylül Perşembe akşamı saat 21.30'da havaalanından Montandon Hoca'yı ve eşini aldık. Konyaaltı'ndaki bir lokantada Antalyalı iş adamı arkadaşlar ile birlikte yemek yedik. Tabii İsviçre gibi, bulutlu ve soğuk havaya sahip bir ülkeden saatlerce yolculuk yapıp geldikten sonra, buradaki tatlı, ılık hava, misafirleri çok etkiledi. Ve geçen sene olduğu gibi, hem eşi hem de kendisi, "İyi ki gelmişiz, demek ki insan hayatında bu şekilde, sık sık değişiklikler yapmak gerekiyor." dedi. Yemek esnasında, Montandon Hoca, Antalyalı iş adamlarına ne tür işler yaptıklarını, işlerinin nasıl gittiğini, eskiye kıyasla iyi mi kötü mü olduğunu sordu. Gelecekte ümitli olup olmadıklarını sordu ve bunların sebeplerini anlattı. Kendisi de İsviçre'de, ciddi bir ekonomik bunalım olduğunu, geçen seneye göre durumun daha kötü olduğunu belirtti.

Daha sonra Beldibi'ndeki Riksos Otel'e gittik. Montandon Hoca geçen sene Antalya'ya geldiğinde, Tekirova Riksos Otel'de kendisi için ayrılan odanın yanında şanssızlık eseri, jeneratör olduğu için sabaha kadar uyuyamamıştı. Biz bunu öğrendiğimizde derhal odasını değiştirmiştik, bu sefer de odasını su

basmıştı ve tekrar değiştirmiştik. Kendisine de her seferinde, “Her problemin bir çözümü var, no problem.” demiştik, o da bunu ezberlemişti. Bundan dolayı, bu sene kendisine ayrılan odayı bizzat görmek istedim ve onlarla birlikte odaya girdik. Bu, 300 metrekarelik bir kral dairesi idi; iki yatak odası, üç tuvalet, çok geniş bir salon, büyük bir teras ve terasta salıncaklar vardı. Misafirler çok şaşırdılar, ben de, “Bu, otel sahibinin size bir jesti.” dedim.

Sonra iki saate yakın, Türkiye’nin ve İsviçre’nin durumu ve okul hizmetleri konusunda konuştuk. Kendisini ayda bir, bir haftalığına, hastanemize, KBB doktorlarına eğitim vermek üzere çağırma talebinden bahsettim. Onu 2004 yılı içinde sadece kendisinin anlatıcı olacağı, tecrübelerinden ve tavsiyelerinden oluşan bir mesleki kursa çağırdım. Buna da “evet” dedi. Mayıs veya Haziran 2003 tarihinde düzenlemeyi düşündüğümüz “Üniversitede Eğitim” konferansına da geleceğini söyledi. Sonra daha değişik konularda, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunduk.

Ertesi gün, beraber yaptığımız kahvaltıda, yine değişik konuları konuştuk. Aynı akşam Prof. Dr. Cengiz Güleç Hoca Ankara’dan geleceği için, ben akşam onu almaya gideceğimi söyledim.

Kenan Gürsoy Hoca, öğleden sonra, İstanbul’dan uçakla geldi, arkadaşlar onu aldılar. Daha sonra otobüsle gelen eşini de alarak otele geldiler. Akşam yemeğinde, her iki ailenin de yalnız kalmaması için misafirlerle beraber yemek yemelerini rica ettik ve beraber yemek yediler.

Biz Cengiz Hoca’yı aldıktan sonra arkadaşlar ile birlikte dershaneye gittik. Öğretmen ve iş adamlarından oluşan 150 civarında arkadaş ile beraber sohbet yapıldı. Ve eğitim, diyalog, evrensel insani değerler hakkında değişik konulara değinildi, daha sonra otele geçtik.

Cuma günü asansörden inerken, elinde Fransızca kitap olan bir bayana, “Siz Fransız mısınız?” diye sordum. O da “Evet.” dedi ve ilk defa Türkiye’ye geldiğini ve burayı çok sevdiğini söyledi. Cumartesi sabahı orta yaşlı bu bayanı, eşi ile birlikte kahvaltı yaparken tekrar görünce, yanlarına gidip kartımı verdim, kendimi tanıttım ve cumartesi akşamı İsviçre’den gelen bir profesörün eğitim ile ilgili bir konferans vereceğini ve bu konferansa kendilerini de davet ettiğimi söyledim. Konferansın paralı olup olmadığını sordular, ücretsiz olduğunu söyledim. Nasıl gidileceğini sordular, ben arabalarımız ile gidilip tekrar otele döneceğini, akşam yemeğinin de orada yenileceğini söyleyince, kabul ettiler.

Montandon’un eşi de Amerikalı olduğundan ve Amerika şartlarını çok iyi bildiği için, değişik şehirlerden gelen iş adamlarına Amerika’da nasıl iş yapılabileceğini ve Amerika’daki ticaret imkânlarını anlattı.

Akşamüzeri, Belçikalı çifti de alarak Belek’teki diğer otelin yolunu tuttuk. Yol biraz uzun olduğundan, misafirler daha ne kadar gideceğimizi sordular. Biz de az kaldığımızı söyledik. Kendimi Belçikalı misafirlerin yerine koyunca, zihnimden “Tanımadığımız birileri ile, rahatımızın gayet iyi olduğu bir otelden, bilmediğimiz yere ve uzun bir yolculuk yaparak gitmeye nereden karar verdik?” gibi düşünceler geçti. Daha sonra otele varınca, akşam yemeği için misafirleri aldık, misafirlerin rahatladıklarını hissediyordum. Ben konferans salonuna çıktım, 800’ü aşkın dinleyici vardı, salon oldukça büyüktü.

Belçikalı misafirler, salona girince şaşırdılar. Misafirlerle tanıştırdırca, Montandon Hoca burada neler yapılacağını Fransızca olarak kendilerine kısaca izah etti. Zaten yemekte de Kenan Gürsoy Hoca ile birlikteydiler. Kenan Hoca’dan bu yabancı misafirlerimizin arasına oturarak onlar için tercüme yapmasını rica etmiştik. Sonra konferans başladı. Önce ben kısaca

Moğolistan, Kazakistan ve Türkiye gezileriyle ilgili slaytlar gösterdim. Sonra konuşmacıları takdim ettim. Ve daha sonra da Montandon'u kürsüye çağırdım. Kenan Hoca da tercüme etmek için kürsüye geldi.

Hoca bir saate yakın, Moğolistan ve Kazakistan'da açılan Türk okulları hakkında verdiği konferansta, iş adamları, öğrenciler, okullar ve yabancıların okullara bakışı ile ilgili izlenimlerini; Fethullah Gülen Hocaefendi'nin teşviklerini, kendisinin onu ziyaretini, Hocaefendi'nin eğitim ile ilgili söylediği sözlerden Fransızcaya çevirdiği pasajları aktardı. Daha sonra da önceden hazırladığı beş sayfalık bir metni okudu. Bu konuşmanın özetini buraya almak istiyorum:

“Bu akşam size hitap etmek benim için büyük bir zevk. Türkiye'yi ve Türkleri tanıdıkça size ve güzel ülkenize olan sempati daha da artıyor.

Benim Türkiye'ye ve Orta Asya'ya olan ziyaretlerim birbirine sıkı sıkıya bağlı üç fikir ortaya çıkarıyor. Bunlar; milletler, kültür ve eğitimidir.

Milletler seviyesinde meseleyi ele aldığımızda, bir ülkenin gücü veya daha doğru bir deyimle kudreti iki şekilde kendini gösterir: Bir, ekonomik ve askerî olan sert güç; iki, kültür ve moral olan yumuşak güç.

Ben burada Başkan Clinton'un danışmanı ve Harvard Üniversitesinde Kennedy İdare Okulunun Dekanı olan Joseph S. Nye'nin fikirlerini alıyorum. Bu fikirler 2002'de yayımlanmış olan “Amerika Gücünün Paradoksu” adlı kitaba konu teşkil etmiştir.

Nye için, ekonomik ve askerî güç, diğer milletlerin pozisyonlarını değiştirmek için kullanılabilen sert güç örneklerindedir. Sert güç, teşvik veya tehditi kullanabilir fakat aynı zamanda kendi gücünü indirekt olarak da kullanmanın diğer

bir şeklidir. Şöyle ki, bir ülke uluslararası alanda aradığı neticeyi diğer ülkeleri kendi kültürel değerlerine hayran bırakarak da elde edebilir. Kendi kültürünü çekici kılarak, aynı mutluluk seviyesine ulaşmak için diğer ülkelerin kendilerini taklit etmesini sağlayıp bunu kullanabilir. Bu amaca ulaşmak için diğerlerini kendine çeken uluslararası bir politika görüşünü tarif etmek askerî veya ekonomik silahları kullanma tehdidi ile değiştirilen davranıştan daha önemlidir.

İşte Nye'nin "yumuşak güç" diye tarif ettiği, sizin istediklerinizi başkalarının arzu etmesinden ibaret olan bir milletin gücünün görüntüsü budur.

Aile seviyesinde anne babalar bilirler ki eğer çocuklarını doğru bir inanç ve değer bağlamında yetiştirirlerse kendi otoriteleri daha büyük ve onlara para vermeme veya arabanın anahtarını onlardan alma gibi cezaları kullanma olanağı daha uzun süreli olacaktır.

Tercihlerin oluşturulması kapasitesi, dokunulmaz güç kaynaklarına bağlıdır. Kültür ve ideoloji, gerçekten ilgi çekici olan müesseseler. İlgi çekme, onanma ve taklidi doğurur.

Nye, Fransa Dışişleri Bakanı Vedrine'nin şu sözlerine de yer verir: "Amerikalılar o kadar güçlülerdir ki film ve televizyonlar ile değişik imajları oluşturarak başkalarının rüya ve arzularını kamçırlarlar. Aynı şekilde, diğer ülkelerden çok büyük oranda öğrenci, eğitimini tamamlamak için buraya gelir." Ben Türkiye'nin de gerek Bizans İmparatorluğundan gerekse Büyük Osmanlı İmparatorluğundan kalan çok parlak geçmişi ve kendine has kültürüyle bu yumuşak güce sahip olduğunu düşünüyorum. Türkiye aynı zamanda, modern İslam kültürünün de bir sembolüdür. Okulların ve üniversitelerin seviyesi, bana çok mükemmel görünmektedir ve Türkler aynı zamanda görevine bağlılık, onurluluk ve iş kaliteleri ile de tanınmışlardır. Fransızlar, şöyle derler: "Petrol yok fakat fikirler var."

Türklerin de fikirleri ve başarıma istekleri var. Bu bağlamda, sizin okullarınız ve üniversiteleriniz Türkiye'nin prestijini kuvvetlendiren çok mükemmel bir rol oynuyorlar.

Bu konuda ikinci olarak gözüme çarpan benzerlik, Steve Olson'un 2002'de yayımlanan "İnsanlık Tarihi Haritası" kitabıdır. Olson, Amerika'daki Millî Bilimler Akademisinin bilimsel bir gazetecisidir. Kendisi, "En yeni yapılan genetik araştırmalar, bugün yaşayan insanların 150 bin yıl önce Afrika'da yaşayan tek bir kandan geldiğini göstermektedir." der. "Bütün insanlar, birbirlerinin akrabasıdır. Genetik değişiklikler çok azdır. Binlerce yıllık coğrafi ayrılmanın neticesinde bazı küçük özellikler gelişse bile -mesela, karın üzerindeki ışık reflelerinin göz kamaştırdığı Sibiry'a da gözler çekiktir ve güneşin az olduğu Kuzey Yarım Küre'de deri daha beyazdır gibi- karışmalar aralıksız devam etmiştir. O hâlde, ne özel bir ırk ne de homojen etnik gruplar mevcuttur."

Bununla birlikte, farklılıklar mevcuttur ve bunlar münhasıran kültürden gelmektedir. Kültür de eğitim ve geleneklerden gelmez.

Cenevre'de bana gelen hastaların bazıları Afrika'da, bazıları Güney Amerika'da, bazıları da Güneydoğu Asya'da doğmuşlardır. Bunların hepsi, çok küçükken gelmişlerdir. Bugün, güzellikleri, aksan eksiklikleri ve renkleri ne olursa olsun, hepsi de yüzde yüz Cenevelidir. Kültür, bu anlamda inancın, birlikte yaşanılan hayatın kaidelerinin ve genellikle müşterek insan grubunun ortak konuştuğu bir dilin toplamıdır.

Kültür, kazanılması ve aktarılması gereken bir mirastır, bedava verilen bir şey değildir. Bugün dünyada başarı ve mutluluk, iyi bir eğitimin ve öğretimin nihai neticesidir. Bizim hayatımızı çekici kılan kültür, evde ve okulda, çocukluğumuz ve gençliğimiz esnasında kurulan temeller üzerine oturur. Bu temeller, mesela başkalarına saygı, hayatın her safhasında incelik ve nezaket gibi, çok iyi anlaşılabilir ve kabul edilen kaidelerdir.

Bu okullarda, benim özellikle hoşuma giden, kişiyi kendilerine kritiği öğreterek gerçekten serbest ve bağımsız şekilde yetiştirmeleri. Ve ben buradan, bizim asrımızdan yirmi dört asır önce yaşamış bir Yunan filozofu olan Platon'un fikrine dayanan üçüncü konuya geliyorum. Platon, söz söyleme sanatı veya tartışma sanatını öğreten insanları Atina'da politik ortamlarda kalabalıkları ayartmak ve böylece demokrasiyi bozmakla suçlardı. Ben de şöyle diyorum: Konuşma sanatı, insanlara konuşabilmeyi sağlar. Fakat bu kapasiteye erişen insanlar, acaba aynı şekilde düşünebilme kapasitesine de erişebiliyorlar mı? Aynı şekilde, sen herhangi birisine konuşma kabiliyeti kazandırıyorosan, ona aynı zamanda bu öğrenimden önce veya sonra, neyin doğru, neyin yanlış olduğu bilgisini de öğretmelisin. Neyin doğru olduğunu öğrenen bir insan, haksızlığa girmez; bir insanın haklılık ve haksızlık bilgisi yoksa, o insan bu sanatı, haksız olarak başkalarının zararına ve aynı zamanda kendini mutsuz edecek biçimde kullanabilir.

Konuşma illüzyon da yapabilir, yani yanıltabilir ve haksız olarak dinleyicilerin güvenini kazanabilir. Kalabalıkların herhangi bir şeye inanmasına yol açabilir ve gerçeği bilmeyen bu insanlarda söylenenlerin doğru olduğu kanaatini hasıl edebilir, işte bu da kaçınılması gereken tehlikeli bir silahtır.

Kritik yapabilme, doğruyu ve yanlışını tanımayı bilmekle olur. Demokrasi de, kritik zekânın teşekkülü de okulda öğretilmesi gereken bir esastır.

Ben okulların ve üniversitelerin büyük demokratik ülkelerin çok etkili ve yumuşak gücü olduğuna inanıyorum. Ve Türkiye, büyük bir demokratik ülkedir.”²²

²² The Paradox of American Power. Why the world's only superpower can't go it alan. Joseph S. Nye, Jr. Oxford Üni. Press, 2002. Mapping Human History, Genes, Race, and our Common Origins. Steve Olson, Frist Mariner book edition 2003.

Belçikalı Misafirler

Daha sonra Prof. Dr. Cengiz Güleç Hoca, önce Türkiye hakkındaki göstergelerin üzerinde durdu. Böylece, Türkiye'nin çok güllük gülistanlık bir yer olmadığını, yapacak daha çok iş olduğunun bilinmesi gerektiğini vurguladı. Sonra da sivil toplum kuruluşlarının eğitimdeki rolü üzerine bir konuşma yaptı. Ve belki de hayatında ilk defa böyle bir manzara gördüğünü, bir cumartesi akşamı, kapalı bir mekânda, insanların anlatılanları, hiç ayrılmadan, çok dikkatli bir şekilde dinlediğini ve bunu çok etkileyici bulduğunu söyledi. Kendisinin sol eğilimden gelen birisi olduğunu ama maalesef sol düşüncenin şimdiye kadar bir proje üretmediğini, hep lafta kaldığını belirtti. Hocaefendi'nin de yumuşak ve güzel üslubu ile teşvikleri sayesinde insanların kendisine inanarak bu faaliyetleri sadece yurt içinde yapmakla kalmayıp yurt dışına da taşımalarının insanlığın yararına olduğu düşünceleri üzerinde durdu.

Son olarak Prof. Dr. Kenan Gürsoy Hoca, kendisinin Cengiz Hoca'nın gibi bir ortamdan gelmediğini, dindar bir aileden geldiğini, solcu olmadığını ve de onun gibi Fenerbahçeli olmayıp Galatasaraylı olduğunu söyledi. Daha sonra da ailesinin kendisini daha iyi yetişmesi için İstanbul'da bir Fransız lisesi olan Saint Michel Lisesine gönderdiğini anlattı. Ve bu lisede sabahları erkenden kahvaltıya giderken okulun içindeki küçük kilisenin kapısının hafif aralık olduğunu ve bu aralıktan baktığında kendilerini eğiten ve sevdikleri öğretmenlerin bu erken saatlerde ibadet ettiklerini gördüğünü ve bunlardan çok etkilendiğini belirtti. Seneler sonra yurt dışında Türk müteşebbislerinin Türk okulları açtığını duyunca, heyecandan ve sevinçten tüylerinin diken diken olduğunu ve bu hatıralarının kafasında canlandığını söyledi. Galatasaray Üniversitesi gibi bir üniversiteden mezun olan öğrencilerinin bu okullarda vazife aldıklarını ve daha sonra kendisine heyecanla buralardaki faaliyetleri anlattıklarında, kendisinin

de ne kadar memnuniyet duyduğunu ifade etti. Sonra da eğitimin ve sivil toplum kuruluşlarının önemi üzerinde durdu.

Konuşmalar bittikten sonra ben dinleyicilere, “Aramızda Belçika’dan misafirlerimiz de var, sizi selamlayacaklar.” dedim. Misafirler kalkıp onlara doğru dönünce, dinleyiciler, misafirleri alkışladılar. Ve daha sonra, “Belçikalı misafirlerimizin de sizlere diyecekleri vardır.” diyerek sözü onlara verdim. Yeni tanıştığımız hammeffendi kürsüye geldi ve şunları söyledi:

“Ben Türkiye’ye ilk defa geldim. Dünyanın en güzel yemeklerinin burada yapıldığını gördüm ama bu gece bir şey daha öğrendim, meğer Türkler aynı zamanda dünyanın en güzel eğitimini de veriyorlarmış.” Biz de kendilerine, orada bulunan vatandaşlarımıza selamlarımızı götürmelerini söyledik.

Sonra konuşmacılara günün anısına birer hediye verildi. Hediyeleri Antalyalı iş adamları verdiler ve konuşmacılara teşekkür ettikten sonra, çok duygulandıklarını ve kendi yaptıkları işlerin başkalarının gözüyle nasıl görüldüğünü öğrenmekten memnun olduklarını belirttiler. Çünkü ben, konferansın başında dinleyicilere “Siz karşılıksız çok güzel işler yaptınız. Hâlen de buna devam ediyorsunuz. Bir bakıma, durmadan koşan insanların biraz oturtulup dinlendirilmesi gibi, biz sizi biraz dinlendirmek için durdurduk. Ve size, sizin yaptığınız işin başka gözler tarafından nasıl görüldüğünü ve nasıl bir resmin ortaya çıktığını göstermeye çalışacağız. Ve de işin bununla bitmediğini, daha yapılacak çok iş olduğunu, alınması gereken çok uzun bir yol olduğunu da yeniden görüp bu dinlenmenin sonunda yolunuza son sürat devam etmeniz gerektiğini göreceksiniz.” demiştim.

Konferansın sonunda, buraya gelen herkes çok memnundu. Hocaların adreslerini alanlar ve onlara kendi adreslerini verenler oldu. Belçikalı misafirler de son derece memnun olmuşlardı. “Siz artık bu otelde mi kalıyorsunuz? Biz gidiyoruz.” şeklindeki espimizle, “Siz nasıl isterseniz” cevabını vermişlerdi.

18 Ekim Cumartesi sabahı Montandon Hoca ile kahvaltı yaparken, önce Belçikalı bayan yanımıza geldi, önceki akşamdan çok etkilendiğini ve bunların çok güzel faaliyetler olduğunu söyleyip bize teşekkür etti. Daha sonra eşi geldi ve aynı şekilde teşekkür etti. Kahvaltı esnasında Montandon Hoca da akşamki toplantıdan çok etkilendiğini söyledi. Ve tespitini şu şekilde aktardı: “Bana göre, bu gelen insanların çoğu okulun ve eğitimin ne işe yaradığını bilemeyebilir ama senelerden beri kendisini tanıdıkları Fethullah Gülen Hocaefendi’nin hiçbir zaman kendisi için bir şey istemediğini, daima insanların iyiliği için bir şeyler yapılmasını istediğini ve yine şimdiye kadar ondan hiç zarar görmediklerini bildiklerinden ona her yönüyle tam inanmışlar ve ‘Okul yapın.’ dediği için bunları yapmışlar. Başka bir şey yapmalarını söylese, onu yaparlardı. Çünkü tam bir güven tesis edilmiş, kendisi de çok karizmatik bir lider olduğundan ve günümüzde bu tip insanlar çok nadir bulunduğu için, insanlar bu güvenlerini hayranlıkla pekiştirmişler. Ne zaman ondan bahsetsem insanların gözleri gülüyordu ve bana alkışla cevap veriyorlardı.”

Daha sonra kahvaltı masamıza Zaman gazetesinden Abdülhamit Bilici Bey geldi. Hoca ile bu eğitim işleri üzerine röportaj yapmak için İstanbul’dan gelmişti. Sonra birlikte Montandon Hoca’nın odasına çıktık ve yaklaşık üç saat süren bir röportaj yaptık. Burada Montandon Hoca, önce kendi hayatını kısaca anlattı. Nasıl bir ortam içinde ve hangi zaman diliminde yaşadığını söyledi. Daha sonra bizlerle tanışmasını anlattı. Moğolistan’ı, Kazakistan’ı, oralarda gördüğü ve tespit ettiği güzellikleri anlattı.

Gerek bu konuşma yapılırken gerek ilk geldiği akşamki konuşmalarımızda gerekse daha önceden tanımamdan dolayı şu özelliklerini keşfettim: Hoca hemen her konuda yazılmış ciddi eserleri okumuştur ve hâlen de okumaktaydı. Ve bunları çok dikkatli bir şekilde ve özümseyerek okuyordu ama aynı zamanda çok iyi bir gözlemci idi. Ve bu gözlemlerini de sezdirmeden,

çok dikkatli bir şekilde yaparak bunlardan bir senteze varıyordu. Hiçbir ayrıntıyı atlamıyordu; gözünün gördüğü, kulağının duyduğu her şeyi değerlendirerek bunlardan bir sonuca ulaşıyordu. Bu röportajda bu tip gözlemlerini de aktardı.

Röportajda devamlı, Fethullah Gülen Hocaefendi'nin her insanla o insanın konumuna göre konuştuğunu ama temelde aynı şeyi söylediğini, farklı şeyler konuşmadığını belirterek, daima tutarlı ve rasyonel şeyler söylediğini, bunların da elbette dinî bir kökenden geldiğini fakat bunu da insanlara sevdirerek kabul ettirdiğini ve onun ender bulunabilecek liderlerden birisi olduğunu tekrarladı. Sadece Türkiye'nin değil, dünyanın bu tip insanlara ihtiyacı olduğunu belirtti. Kendisinin ilk defa ABD'ye gittiğinde sanki Mars'a gitmiş gibi hissettiğini söyledi. Düşünceler, bakış tarzı, mantalite tamamen farklı idi ve rahattı. Türkiye'ye gelmesi ve yurt dışındaki okulları görmesinden sonra, Fethullah Gülen Hocaefendi'yle tanışmasını da aynen buna benzetti.

Aynı gün öğleden sonra, bütün heyetimiz ile birlikte odalarına gittik. Cengiz Hoca'ya geçen akşamki konuşmasından kendisine tercüme edilebildiği kadarıyla anladıklarımı anlattı. Önce Cengiz Hoca'nın bir solcu olduğunu, solcuların ciddi proje üretmediklerini ama kendisinin bu ülkenin yararına bir şeyler yapmak için solcu olduğunu, hâlihazırda da kendisini solcu olarak adlandırmasının bir etik değerlendirmeden kaynaklandığını ve kendi otokritiğini yaptığı için kendisinin tamamen haklı olduğunu anladığımı söyleyince, Cengiz Hoca kendisinin de hakikaten böyle demek istediğini belirterek onu tasdik etti. Kenan Hoca ile de çok değişik felsefi konuları, inanç konularını, ilk insanın yaratılışını konuştular. Aynı gün akşam yemeğinde, yine Belçikalı misafirler ile bir araya geldik. Adreslerini verdiler, devamlı görüşmek istediklerini ve bizi ertesi gün uğurlamaya geleceklerini söylediler.

Belçikalı misafirleri konferansa çağırmak için ararken, resepsiyonda “Fransız misafirler.” demiştim, onlar da “Fransız değil ama İsviçreli misafirler var.” dediler. Ben de “Bizim de İsviçreli misafirimiz var, onlarla tanışın.” dediğimde nihayet İsviçre’nin Basel şehrinden gelen bir misafirle tanıştım. Kendisi Cezayir’den Türkiye’ye getirilen gazın sıvılaştırılmasıyla uğraşan şirketin sahibi imiş. Pazar akşamı arkadaşları götürceğimiz çaya davet ettik, o da yanımıza geldi, Hoca ve diğer misafirler ile tanıştırdık. Kendisi, hazırlaması gereken bir konferans olduğunu ve gelemeyeceğini özür dileyerek belirtti, kartını verdi. Ben de latife olarak Montandon Hoca’ya, “Dün Belçikalı, bugün İsviçreli bulduk ama o da gelmedi, şimdi ne yapalım?” deyince o da “Resepsiyondakileri çağır, onları götürelim.” diye latife etti.

O akşam arkadaşlar ile Kemer’de bir çay bahçesinde çay içmeye gittik. 20 Ekim Pazartesi sabahı saat 9’da otelden ayrılırken, Belçikalı misafirler bizi uğurlamaya gelmişlerdi. Hepimiz buna çok şaşırдық. Belçikalı misafir, beni ayrı bir köşeye çağırarak “Bizim ülke belki küçük ama Afrika’da sömürgelerimiz vardı. Oraya gidip gelen arkadaşlar ile sizi tanıştırayım, sonra Liyej Üniversitesi Rektörüne sizden bahsedeceğim, üniversiteniz ile onlar arasında irtibat kuralım. Ayrıca sizi evimize de bekliyoruz.” dediler. Ayrılırken neredeyse bizler de onlar da ağlamak için kendimizi zor tuttuk. Ve onlara, “Allah’a ısmarladık!” diyerek ayrıldık.

Isparta’ya Hareket Ediyoruz

Aynı gün saat 11.30’da Isparta’ya ulaştık. Isparta’daki iş adamlarının yapılmasına öncülük ettiği özel bir kolejde iş adamları ve diğer arkadaşlar bizi bekliyorlardı. Öğle yemeğine biraz zaman olduğu için Gölcük’ü ve Isparta’yı gezdik. Okulu tek

başına yaptıran arkadaşımız, kendi arabası ile bizi gezdirmişti. Misafirlere bunu da anlattık.

Isparta'daki öğretim üyeleri ile beraber öğle yemeği yedik. Yemek esnasında Montandon Hoca bana, bu işlerin ancak sivil toplum kuruluşları vasıtası ile olabileceğini ve bu insanların devlete para vererek “Okul yapın!” demelerinin kendilerini çok fazla mutlu etmeyeceğini ama sivil toplum kuruluşları olarak yaptıklarında devamlı kendilerini bu işin içinde hissettiklerini ve çok mutlu olduklarını gözlediğini söyledi.

Kendi ülkelerinde ve Avrupa'da, dinî kaynaklı böyle fedakârlıkların maalesef çok fazla olmadığını söyledi. Yemekten sonra yaptığı konuşmada, bu şekildeki küçük bir şehirde böyle büyük bir üniversitenin bulunmasının çok enteresan olduğunu ve bu eğitim faaliyetlerinin güzelliklerini anlattı.

Daha sonra yola çıktık, yol boyunca bu işlerde çalışan insanların hayatlarını, nasıl geçindiklerini, tüm imkânlarını nasıl bu işlere seferber edebildiklerini tekrar tekrar sordu.

Saat 15'te Sandıklı'ya geldik. Ve direkt oradaki özel koleje gittik. Kendisi aslen Tacikistanlı olan ve oradaki Türk okullarından mezun olup Türkiye'de İngilizce bölümünde okumuş bir öğretmen tercümanlık yaptı. Bayan öğretmenler de geldiler, okul gezdirildi, sonra kaymakamı ziyarete gittik. Montandon Hoca, kaymakama bir devlet görevlisi olarak bu tip özel okulların açılışının ve insanların buralara gitmesinin kendisinde bir kıskançlık oluşturup oluşturmadığını sordu. Kaymakam, “Eğitim ile ilgili kim iyi bir şey yaparsa değil kıskanmak, ben o insanın elini öperim.” deyince, kaymakamı kutladı. Ve “Bizim ülkemizde tam tersi söylenir.” dedi.

Sonra belediye başkanını ziyaret ettik. Israrla o akşam orada kalınmasını teklif etti. Montandon Hoca'ya Sandıklı'ya has hediyeler verdi.

Leblebiciler çarşısına giderek leblebi aldık. Sonra da saat 17 civarında, Sandıklı'ya 10 km uzaklıktaki köyümüze, annemi ziyarete gittik.

Köyümüz klasik Anadolu köyüydü. Sandıklı-Afyon arasındaki ana yoldan ayrıldıktan sonra, dar ama asfaltlanmış bir yoldan 2,5 km. uzaklıktaki köye ulaşılır. Yolun iki tarafını ağaçlar süslemiştir. Girişte, köyün kenarından geçen ırmağın üzerindeki köprüden geçilir. Bir yandan eski kerpiç evler, diğer yandan da emeklilerin yaptırdıkları modern evler göze çarpar.

Annemin kaldığı ev, yani bizim evimiz de kerpiçten yapılı, iki katlı, önünde ve arkasında bahçeleri bulunan geniş bir evdi. Yanımızdaki misafirler ile birlikte köye girdik. Köyün girişindeki kahvede bulunan insanları selamladık. Eve çıkmadan önce, köy fırını, mezarlığı, ilkokulu, camiye ve köyün sokaklarını dolaştık. Çoğu akrabamız olan köylüler ile selamlaştık, ayak üstü sohbet ettik.

Bizim evin önüne gelmiştik. Annem zaten bizi bekliyormuş. Evin büyük dış kapısını aralayınca hepimize, “Hoş geldin.” dedi ve bizi içeri buyur etti. Kısa bir tanışma faslı oldu. İkinci kata çıkmadan önce köy evlerindeki klasik samanlık, ahır, ambar ve diğer mekânları beraberce gezdik. Sonra da tahta merdiven ile yukarı çıktık. Birinci kattaki odaları da misafirlere gezdirdik. Bu odalardaki elbise konulacak yer, ocak, yüklük, raflar ve diğer yapılar misafirlerin dikkatini çekti. Annem börekler hazırlamış ve çay demlemişti. Annemin samimi davranışları misafirleri çok etkiledi. Hoca'ya bir mendil verdi. Bu bizim köyün âdetlerindendi. Hanımına ise iki tane yazma ve oyalı başörtüsü hediye etti. Aynı akşam Afyon'a gittik.

Afyon'un meşhur termal oteli Oruçoğlu'na yerleştikten sonra, oraya gelen bazı arkadaşlar ve öğretim üyeleri ile beraber akşam yemeği yedik. Sonra da konferansın yapılacağı okulun konferans salonuna gittik. Burada 350-400 kişi toplanmıştı. Burada

da Hoca ve eşi eğitimin önemi üzerinde durdu, slayt gösterisi eşliğinde konuşmalar yaptılar. Konuşmanın sonunda, misafirlere hediyeler verildi.

Birlikte Ankara'ya Gidiyoruz

Ertesi sabah erkenden Ankara'ya gitmek üzere yola çıktık. Saat 11.30'da, bizim eve geldik. Evde biraz dinlendikten sonra, hastaneye geçtik ve Montandon Hoca'ya hastaneyi gezdirdik. Ameliyathaneye indik, ameliyat mikroskobunu ve mikroşirürjik aletleri gördü. Bir iki eksiğin tamamlanması ile kendisinin yaptığı ameliyatların da burada yapılabileceğini söyledi. Sonra altıncı kata çıktık. Kendisi ile birlikte Moğolistan'a ve Kazakistan'a gittiğimiz insanlardan gelenler olmuştu. İsviçre büyükelçisi eşi ile birlikte geldi. Tayyibe Gülek, Doğan Topaloğlu, İlyas Çakır gibi milletvekilleri ve Nuri Gürgür, Doğan Kaynak, Verdal Hoşta, Ahmet İnam, Yılmaz Turan, Mevlüd Saygın, Cemil Koca, Fikret Sönmez, Janet Hanım gibi arkadaşlar ile birlikte kırk kişi civarında bir topluluk oluştu. Yemekten sonra misafirler tek tek tanıtıldı, daha sonra da önce Doğan Topaloğlu, sonra Uğur Güven, Nuri Gürgür ve Yılmaz Turan birer konuşma yaptılar.

Daha sonra, Montandon Hoca konuştu. Konuşmayı Tayyibe Gülek Hanım tercüme etti. Hoca, yurt dışında gördüğü okullardaki güzellikleri anlattı. Bu ocak ayında İsviçre'de de aynı faaliyetleri gördüğünü ve çok memnun olduğunu söyledi. Hatta İsviçre'de Türklere konferans verirken -ki Irak Savaşı çıkmamıştı (Ocak 2003)- Türklerden biri "Irak Savaşı için ne diyorsunuz?" diye sorunca, "Irak'ta savaş çıksa da çıkmasa da asıl sizin oraya bir, iki, beş değil, yüzlerce okul açmanız Irak'ı kurtaracak." dediğini ve dinleyenlerin ayakta on dakika onu alkışladıklarını söyledi. Daha sonra Sandıklı kaymakamının söylediklerini hatırlattı ve "Bizde böyle bir şey olmaz." dedi. Sonra eşi

Patricia konuştu. Daha sonra da İsviçre büyükelçisi konuştu ve iş adamı, bürokrat ve akademisyenlerden meydana gelen böyle bir topluluğun çok etkileyici olduğunu ve çok şeyler öğrendiğini söyledikten sonra, kendisinin de özel teşebbüsü çok sevdiğini ve desteklediğini belirtti. En son olarak da Tayyibe Gülek Hanım, bu eğitim müesseselerini herkesin desteklemesi gerektiğini, bunların güzel çalışmalar olduğunu hem Türkçe hem de İngilizce anlattı.

Eve gittik, hocanın hanımı çok yorgun olduğu için, istirahat çekildi. Biz de biraz konuştuk. Evi çok sakın bulduğunu ve bu şekilde ufku gören yerlerin insanı çok dinlendirdiğini söyledi. Sonra Tarık okuldan gelip de “Bu bizim en son çocuk.” diye tanıştırdı, kendisi, çocukların durumu ile ilgili İngilizce bir kitap okuduğunu, bu kitabın çok enteresan olduğunu ve büyük bir araştırmaya dayandığını söyledi. Bu araştırmaya göre, ilk çocukların anne ve babaya özendiklerini, bu durumun gittikçe değiştiğini, son çocukların tamamıyla apayrı bir yol seçtiklerini söyledi. “Mesela, başbakanlar, cumhurbaşkanları hep ilk çocuklardır. Son çocuklar ise hep Aynştaynlar veya çok önemli akademisyenler olurlar.” dedi.

Afyon’da otelde kahvaltı yaparken gözlemlerini de aktardı. Otelde kalanların hemen hepsinin Türk olduğunu, buraya fazla yabancı gelmediğini ve Türklerin çok ekme aldıklarını gördüğünü söyledi. Ve hangi hastalıkların Türkiye’de daha çok görüldüğünü bana sorduğunda, “kalp hastalığı” cevabını alınca, “Demek ki Türkiye’de çok fazla et ve yağ tüketiliyor.” dedi. Aynı kuşakta olmamıza rağmen Yunanistan’da kalp hastalıklarının çok az olduğunu, çünkü onların zeytinyağı ve balık tükettiklerini söyledi ve belli yaştan sonra bu alışkanlıklar değiştirilmezse riskin daha da artacağını belirtti. “Mesela şimdi insanlar doktora gidiyor ve daha sağlıklı yaşamak için kendilerine tavsiyelerde bulunulmasını istiyorlar. Doktorlar ne şekilde bir hayat

tarzı takip edilmesi gerektiği, neyin ne kadar yenilmesi gerektiği hususunda tavsiyede bulunuyorlar ve siz de seçiminizi yapıyorsunuz.” dedi.

Oteldeki yaşlıları görünce de, yaşlı insanları yerinden etmemek gerektiğini, nerelerde senelerce yaşadılarsa ve hangi alışkanlıkları varsa, oralarda o alışkanlıklarına devam ederek daha iyi yaşayabileceklerini söyledi. Çünkü, neyi nereye koyduklarını artık ezbere bildikleri ve ne kadar gayretle oralara gidebileceklerini kestirebildikleri için, bunları daha rahat bulabildiklerini ve mutlu olduklarını ifade etti. Bunları daha modern ve yeni yerlere götürürlerse onlar için yeni bir hayata alışmanın zaman alacağını ve zor olacağını söyledi.

Aynı şekilde özellikle yaşlıların iyi beslenememe sonucu açlıktan öldüklerinin tespit edildiğini söyledi. “Çünkü, özellikle, bakım evlerinde, önlerine yemek getiriliyor fakat tanımadıkları ve dolayısıyla sevediklerinden dolayı iştahları olmadığı için insanlar bu yemekleri yemiyor ve açlıktan ölüyor.” dedi. Bunun için de son araştırmalarla yaşlılarda koku duyusunun da kaybolmasından dolayı onların gözlerine hitap edebilecek daha çok süslenmiş, güzel ortamlarda onlara yemek sunmanın, yeniden onlara iştahlarını hatırlattığını ve böylece daha iyi yiyebileceklerinin tespit edildiğini söyledi. Bir tıp öğrencisi iken, anatomi hocamızın iştah merkezi ile görme merkezinin yan yana olduğunu ve dolayısıyla güzel manzaralar yanında insanın iştahının da arttığını söylediğini hatırlattım kendisine.

Öğleden sonra hanımı dinlenmek için evde kaldı, biz de Hoca ile Ankara'yı dolaşmaya çıktık. Atakule'ye gittik, oradan Ankara'yı birlikte görmüş olduk. Sonra Kocatepe Camii'ne geldik, tam o esnada akşam ezanı okunduğu için biz namazımızı kılarak Montandon Hoca caminin içinde oturdu. Dışarı çıktığımızda, bunun hakikaten çok etkileyici olduğunu ifade etti. Cidde'de bulunduğu sırada, ezan okunduğunda bütün

dükkânların kapanıp insanların derhâl namaza başladıklarını gördüğünü, bir Avrupalı olarak kendisinin sokak ortasında kaldığını ve bu harika manzaranın görülmeye değer olduğunu söyledi.

Daha sonra Prof. Dr. Nazmi Hoşal Hoca'nın muayenehanesine gittik. Nazmi Hoşal Hoca da çok dikkatli bir gözlemci ve devamlı okuyan bir insan olduğu için onları tanıştırmak istedim. Her ikisi de bu tanışmadan çok memnun oldular ve “Keşke zaman olsa da daha çok konuşsak.” dediler.

Akşam yemeği için eve döndük. Hep birlikte akşam yemeğimizi yedik. İngilizce öğretimi ile ilgili konuşurken Montandon Hoca “Bizde de ‘İlla kendi dilimiz olmalı. Ne gerek var başka dile!’ diye düşünenler var.” dedi. “Oysa ki dünyayla ancak bu şekilde diyalog kurabiliyorsun. Statükoya takılmamak lazım. Özellikle bir yerlere gelenler ve idareciler bunu istemiyorsa zaten kendileri de dil bilmedikleri için, sahip oldukları imkânların ayaklarının altından kayacağını ve iktidarlarının kaybolacağını, zira herkes her şeyi bilince artık masallarla milleti uyutamayacaklarını düşündükleri içindir.” Ben bir örnek olarak Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu'nun yıllarca ABD'de kaldığını, Türk okullarında İngilizce öğretimine karşı çıktığını ve çocuklarının Türkçe bilmediğini söyleyince “İşte tenakuz.” dedi. Sonra eşyalarını hazırladılar, o gece onları evimizde misafir ettik, ertesi sabah da uçakla İsviçre'ye döndüler. Uçağa binerken, Montandon Hoca uzun uzun teşekkür etti ve bu geziden ne kadar memnun kaldığını anlattı.

Aynı akşam, Cenevre'den tekrar aradı ve “Artık benim ikinci ülkem Türkiye.” dedi. “Ne zaman gelsem, sizlere, arkadaşlarınıza ve ülkenize hayranlığım artıyor. İnsanlar fakir olmalarına rağmen, hediye olarak verebilecekleri her şeyi vermeye gayret ediyorlar, bu ne büyük bir insanlıktır.”

Fatih Üniversitesindeki Kongre

Üniversitemizce 27-29 Mayıs 2004 tarihleri arasında ter-
tip edilen ve gerçekleştirilen I. Uluslararası Üniversite Eğitimi
Kongresi'ne Türkiye'den ve 38 ülkeden katılımcı geldi. Bunların
arasında Montandon ve Kiang da vardı. Beş gün boyunca, ara
zamanlarda çok değişik konular konuştuk. Çok fazla sohbet etme
imkânı olmasa da, tüm katılımcılarla tanışma ve görüşme fırsatı
bulduk. Aramızda yeni ve güzel dostluklar, sıcak ilişkiler oluştu.

Montandon, Kiang'ı senelerden beri tanıdığı için onun deği-
şik konulardaki görüşlerini ve bakış açılarını gayet iyi biliyordu.
Kiang'ın dediğine göre, Çin'de dışarıdan gelen bazı organizas-
yonların eğitim müesseseleri açması hayli güçtü ama imkânsız
değildi.

Zira Çin tarihinde 1850'li yıllarda kendini dinî lider diye ta-
nıtın bir Çinlinin sebep olduğu kargaşalarda milyonlarca insan
ölmüştü. Aynı şekilde 1900'lü yıllarda yine benzer bir durum
meydana gelmiş, Çin'de çok büyük bir ayaklanma olmuş, bunla-
rı bastırabilmek için Çin, yurt dışından takviye yardım istemek
zorunda kalmıştı. Bu yardıma karşılık bazı devletler Çin'e fatura
çıkarmış, Çin de bu paraları ödeyememişti. Bundan dolayı ya-
bancı devletler bu alacaklarını Çinli öğrencilere burs verme şek-
linde kapatmışlardı. Kiang da kendisinin bu burslardan istifade
eden biri olduğunu söylemişti. Yine, 1960'lı yıllardan sonra, bu
sefer Çin'de gençlik hareketleri başlamış, bu da Çin'de karışık-
lığa sebep olmuştu.

Bütün bu hadiselerden dolayı Çin, dışarıdan gelebilecek or-
ganize hareketlere karşı çok temkinli davranmaktaydı. Kiang'a
göre Çin'in demokrasiye geçmesi, dünya ile entegre olması ve bu
tip faaliyetlere imkân sağlaması gerekmektedir. Ama bu, zaman
istemektedir ve yeni düşünceleri anlayabilen nesillerin yetişme-
sine bağlıdır.

Kongrenin ilk günü öğleden sonraki tıp oturumunda Kiang da konuşmacıydı. Oturum başkanı da Montandon'du. Yemekten sonra Montandon ile Kiang'ı aradık. Montandon bana, Kiang'ın yeniden konuşma metninin üzerinden geçmek için bir yerde çalışıyor olabileceğini söyledi. "Zaten hazırlıklı gelmiştir, buna ne gerek var?" dediğimde Montanton bana, "Kiang, hiçbir konuşma ve konferansını bağlamaz ve daima en yeni duyduğu şeyleri de ekleyerek zenginleştirir. Muhtemelen buralarda yapılan konuşmalardan bir şeyler almıştır ve onları ekliyordur." karşılığını verdi ve ekledi: "Konuşmalarında daima üç kesime hitap edecek şekilde metin hazırlar. Birincisi, herkesin anlayabileceği mesajlar şeklindedir. İkincisi, belli seviyedeki insanların anlayabileceği konulardır. Üçüncüsü de sadece o konu ile ilgili uzmanların anlayacağı konulardır. Ve her konuşmasında mutlaka bu üç unsur göz önünde tutar."

Kiang'ın, tıp oturumundaki, tıp eğitimi ile ilgili konuşması cidden ilgi çekici ve bilgilendirici idi. Alışılmıştın dışında ve herkesin anlayacağı şekilde konuların üzerinde dura dura tebliğini sundu.

Gerek kahvaltı gerekse diğer boşluklarda Kiang'la konuşmak gerçekten çok yararlı oluyordu. Zira, konuştuğu her konuyu çok iyi biliyor, delillere dayandırıyor, konu ile ilgili kitapları ve çalışanları söylüyor ve gerekli tavsiyelerde bulunuyordu. Bir akşam, otele bıraktığımızda ben kendisine büyükçe bir kitap vermiştim. Ertesi sabah bana, kitabı okuduğunu söyledi. Ben de bunu herhâlde kitabın içindekilere bir göz attı, şeklinde yorumladım. Daha sonra "Nerelerini okudun?" dedim çünkü kitabı kendisine gece saat 11.30'da vermiştim. Kiang, bana kitabın hepsini okuduğunu söyleyince şaşırdım ve "Nasıl olur?" dedim. Bu sefer, beni daha da şaşırtan bir şey söyledi: Kendisi her gece en az üç dört kitap bitiriyormuş.

Kendisine gece saat kaçta yattığını sorunca, "Benim için 'Şu

saatte yatmam lazım.' diye bir saat yoktur, ben herkes uyuduktan sonra okumaya ve çalışmaya başlarım ve artık okuyamayacak hâle geldiğimde uyurum." dedi. Ayrıca beş yaşından beri günde üç saat uyduğunu, sadece akşamları yemek yediğini ve suyun dışında hiçbir şey içmediğini söyledi. Her sabah kahvaltıda bize değişik konularda yazılmış birer kitap hediye ediyordu.

Normalde niçin kahvaltı yapıp öğle yemeği yemediğini sorduğumda, "Zaman bulamadığım için." cevabını verdi.

Kendisi iki sene tıp fakültesinde okumuş, sonra kliniklere gitmeyerek araştırmacı olmak için fizik ve fizyoloji bilimlerini bitirip nörofizyolog olarak çalışmalarına devam etmiş.

Çin'le çok sıkı irtibatının bulunduğunu, beş ayrı üniversiteye düzenli gittiğini ve buralarda tıp, mühendislik ve uluslararası ilişkiler bölümlerinde dersler verdiğini söyledi.

Kiminle tanışsa ona ilgi alanını soruyor ve derhâl o konuda onunla konuşmaya başlıyordu. Ve birisi herhangi bir konuda kendisine soru sorsa hiç bıkmadan onun sorusunu cevaplamaya çalışıyordu. Montandon, yıllar önce Boston'a araştırma yapmak için gittiğinde, Kiang ve grubuyla gece yarılarında kadar çalıştıktan sonra, Kiang'ın "Sabah tekrar devam ederiz." dediğini ve "Saat kaçta?" diye sorulunca da "03.00'te" cevabını verdiğini anlattı. Hatta çoğu zaman, çalıştıkları konuları merdiven başlarında üç dört saat ayakta konuştuklarını anlattı.

Bütün bunlara rağmen, kendisinde hiç bilgiç görünme tavırları yoktu ve ancak bir şey sorulursa konuşuyordu.

Samanyolu televizyonundaki pazar günü yayınlanan canlı yayına beraber gittik. Öğleden akşama kadarki boş zaman diliminde İstanbul'da nereleri ziyaret etmek istediğini kendisine sorduğumuzda, bu sefer kongre için geldiğini, gezmek için gelmediğini ve Fatih Üniversitesinin laboratuvarlarını görmek istediğini söyledi. Biz de üniversitedeki laboratuvarı olan bölümlerin hocalarını ve

asistanlarını çağırıldık. Tek tek laboratuvarları gezdi ve laboratuvarlarda yapılanları dinledi, sorular sordu, katkılarda bulundu. Kendi branşı olmamasına rağmen, her laboratuvarda yapılanları en ince detayına kadar konuların uzmanları ile tartıştı.

Sonra konferans salonunda öğretim üyesi ve asistanların çeşitli konulardaki sorularına öğretici, eğitici cevaplar verdi. Böylece üniversitemizin öğretim üyeleri ve yardımcıları, ciddi ve önemli bir bilim adamını görüp tanımış ve onun mantalitesini birazcık olsun anlamış oldular.

Kendisine bu yaz İngilizce konuşulan bir ülkede İngilizce kursu almayı düşündüğümü söyleyince bana, salt kurs almak yerine Harvard'daki Uluslararası İlişkiler Kursları gibi kurslara devam etmemin hem dil hem de daha sonraki diyaloglar yönüyle daha faydalı olacağını; bunların koordinatörünü tanıdığımı söyledi ve orayı tavsiye etti. Kendisinin üniversitemize uzun bir dönem için veya belli aralıklarla gelmesini istedik. O da çok meşgul olduğunu ama şartları zorlayacağını söyledi. Yetmiş beş yaşında olan Kiang'ın bu azim ve gayreti üniversitemiz çalışanlarının hepsi için ayrı bir motivasyon oldu.

Kızımın Nikâh Şahidi

2004 Eylülünde Hoca ile İstanbul'a kongreye geldiğinde Fatih Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi KBB Bölümü olarak I. Uluslararası Otoloji Sempozyumu düzenlemeye karar verdiğimizde kızımın düğün tarihi de belli olmuştu, ikisini arka arkaya getirme amacıyla sempozyumu düğünün hemen öncesine aldık. Montandon, gerek üniversitemizden gerekse Türkiye'nin değişik yerlerinden gelen katılımcılara konferanslar verdi, vaka takdimlerini tartıştı. Sorular soruldu ve konular yeniden değerlendirildi. Hocaya ameliyathaneye girip ameliyat

yapmasını önerdiğimizde, bu gelişte sadece teorik konuları konuşalım, gelecek sene de bunu bir kurs halinde düzenleyelim, diye söz verdi.

Gerek kendi çalıştığı kliniklerdeki hocalarla gerekse yurt dışındaki hocalarla bu işi daha geniş anlamda pratiğe geçirebileceğimizi söyledi.

Akşamları ve boş zamanlarda Hoca ve eşi ile birlikte Ankara'nın değişik yerlerini gezmeye gittik. Ankara'daki bazı dostlarımız Hoca'nın onuruna yemekler verdiler.

Eşi Patricia da kızımın kına gecesine katıldı, ilk defa bu şekilde bir etkinlik gördüğü için âdetlerimiz çok hoşuna gitmiş. Bunları tekrarladı durdu.

Eşi ile beraber onu düğün salonuna arkadaşlarımız getirdiler, gelen diğer misafirler ile tanıştı, aynı masayı paylaştıkları insanlarla değişik konular konuştular. Nikâh şahidi olarak da Meclis Başkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı'nın yanında Prof. Pierre Montandon da hazır bulundu ve şahit olarak deftere imza attı. Protokoldeki bu kişiler ile tanışmadan dolayı son derece memnun olduğunu belirtti ve biz de kendisine bizim ailemizden birisi olduğu için nikâh şahidi yaptığımızı söyleyince bundan onur duyduğunu ifade etti.

Düğünden sonra, araba ile Kayseri'ye doğru yola çıktık. Önce Kırıkkale'de durduk, kısa bir moladan sonra Kırşehir'e geçtik. Kırşehir'de bazı dostlarımız tarihî Cekabey Camii'ni gezdirdiler. Bu cami, 16. asırda hem bir üniversite hem de bir astronomi merkezi olarak kullanılmış.

Sonra da Kırşehirde çok güzel ve yüksek bir yere yapılmış özel bir okulda öğle yemeği yedik. Yemek esnasında ikinci ezanı okunuyordu ve hoca bana ezanın ne manaya geldiğini ve günde ne kadar namaz kılındığını sordu. Kısaca ezanın manasını, namaz vakitlerini ve her bir namazın çok kısa bir zaman aldığını

kendisine anlatınca, “Ne kadar mükemmel bir disiplin, bunu düzenli yapanların huzurlu olacağını tahmin ediyorum.” dedi. Hastanede kurs esnasında hasta yatan bir arkadaşımızı hoca ile birlikte ziyarete gitmiştik. Kapısını çalıp açtığımızda hasta arkadaşımız eşi ile beraber namaz kılıyordu. Ben de hocaya, şu anda ibadet ediyorlar, biraz sonra ziyaret edelim, demiştim ve daha sonra ziyaret etmiştik. Kırşehir’deki bu öğle yemeğinde hoca bana, çok mükemmel bir manzara gördüğünü ve bu manzarayı hayatı boyunca unutamayacağını söyledi. Ben de bunun ne olduğunu sorunca, o hasta arkadaşı ziyarete gittiğimizde, eşi ile beraber namaz kılma- larının kendisini çok etkilediğini, böyle bir ailede ciddi ve samimi bir huzur olacağını tahmin ettiğini ve ne kadar güzel bir birlikte yaşama örneği olduğunu uzun uzun izah etti.

Akşamüzeri Kayseri’ye vardık. Otele yerleştikten sonra, akşam yemeği için, sevdiğimiz dostlar ile beraber olduk. Yemekten sonra gerek hoca gerekse eşi Türkiye’de gördükleri güzellikleri ve eğitimin önemini anlattılar.

Ertesi gün Kayseri’deki iş yerlerini, camileri, müzeleri ve okulları ziyaret ettik. Aynı akşam yine büyük bir kalabalığa eğitimin önemi ile ilgili konferanslar verdiler. Daha sonra da Kayseri’den ayrıldık. Geri dönüşte de bu gezinin kendilerine çok şey kazandırdığını, Türkiye ve Türk insanı hakkında çok şey öğrendiklerini ve çok mutlu olduklarını ifade ettiler ve ülkelerine geri döndüler.

Pierre Montandon ile Yapılan Röportaj

Tıp alanında bir uzman olmanızın yanı sıra sosyal olaylara karşı da yoğun bir ilginiz var. Bize geçmiş yaşantınızdan, eğitim ve aile hayatınızdan bahseder misiniz?

Çocukluğum II. Dünya Savaşı sırasında geçti. Ancak, iyi eğitilmiş bir ailede dünyaya geldiğim için şanslıydım. Babam tıp

eğitimi almıştı, annem de bilim doktorasına sahipti. Çocukluğum sırasında anne tarafından büyük babamla çok yakın bir ilişkim vardı. Büyük babam gazeteci idi ve parlamento üyesi olarak politikayla da ilgiliydi. Ayrıca, savaş sırasında Uluslararası Kızıl Haç Örgütünün de başkanlığını yaptı. Gazetecilik ve Kızıl Haç Başkanlığı gibi iki önemli görevinin olması nedeniyle, pek çok önemli insan büyük babamın ziyaretine gelirdi. O da savaşmakta olan dış ülkelere gider ve gördüklerini bana anlatırdı. Çocukken büyük babamla birlikte toplantılara katılma şansım oldu. O zamanlar henüz çocuk olduğum için çoğu zaman pek bir şey anlayamasam da büyükelçiler, savaş mahkûmları, generaller gibi önemli insanlarla ve Yahudi filozof Bergson gibi önemli uluslararası isimlerle karşılaşmak bana çok şey öğretmiştir. Tartışmalar hep çok ciddi olurdu. Eğer dünyayı anlamak ve bu tanıma şansına sahip olduğum insanlar gibi başarılı olmak istiyorsam çok iyi bir eğitim almam gerekiyordu.

Cenevre Üniversitesinde okudum. Savaş nedeniyle çoğu insan şehirden ayrılmıştı, bu nedenle sınıfta çok az sayıda öğrenci vardı. Öğretmenlerimiz ise oldukça kaliteliydi. Tarih öğretmenimiz, Latince öğretmenimiz, felsefe öğretmenimiz, hepsi bizim üzerimizde gayet etkiliydi. Bize sadece metot değil, onun arkasında yatan kavramsal düşünceyi de öğrettiler. Tıp okurken de az sayıda öğrenciyle birlikte kişiselleştirilmiş bir eğitim aldık.

Öğretmenlerimiz bize sadece olayları değil, kavramları ve fikirleri de öğretmeye çalışırdı. Çünkü olaylar kitaplardan ve kütüphanelerden öğrenilebilir. Öğretmenlerimizin şahsıyla özel bir etkileşim içindeydik. O zamandan bu yana eğitimin sistem ve yöntemden ziyade, öğrenci ve öğretmen arasındaki zihinsel bir etkileşim olduğunu düşünürüm. Önemli olan, kimin kime öğrettiğidir.

Pek çok farklı kültürün bir arada bulunduğu bir ülkede yaşama şansına sahibim. İsviçre'nin Fransızca konuşulan kesiminde

Fransız kültürüyle büyüdüm. Daha sonra tıpta yüksek lisans çalışmam için İsviçre'nin Almanca konuşulan kesimine gittim ve orada on yıl kaldım. Dışarıdan bakınca İsviçre kültürü tek tip olarak görünebilir. Ancak, Fransız ve Alman kesimleri arasında büyük fark vardır. İnsanlar birbirlerinden farklı düşünürler. Yaşam tarzları hatta tıp anlayışları bile farklıdır. Bilindiği gibi, her kültürde insanların aynı soruna farklı tıbbi yaklaşımları vardır. Almanların, İngilizlerin, Fransızlar ve Amerikalıların hastalıklara ve tıba karşı değişik yaklaşımlarını anlatan bir kitap okumuştum. Amerika'da düşman, dışardan gelir ve antibiyotik gibi vasıtalarla destek almak gerekir. Fransızlar için vücut direnci önemlidir. Hastalanmak vücudun dirençsiz kaldığını gösterir ve tekrar direnç kazanabilmesi için vücudun desteğe ihtiyacı vardır. Alman sistemi ise kan durumuna çok önem verir ve tıp, kan akışını iyileştirmek için uğraşır.

Amerika'ya ilk gittiğimde kendimi Mars'a gitmiş gibi hissettim. Orası bambaşka bir dünyaydı. Avrupa'da hiyerarşiye çok önem verilir. Eğer gençseniz önünüzde büyükler vardır, ilerleyebilmeniz neredeyse imkânsızdır. Amerika'da ise eğer gençseniz sizin onlardan potansiyel olarak daha iyi olduğunuz düşünülür. Bu da gençlere yardımcı olur ve Avrupa'da yapmayı hayal bile edemeyeceğiniz pek çok şeyi yapabilme fırsatı sağlar. Amerika'da size oldukça geniş bir kredi sağlayan olumlu ve cesaretlendirici bir tutum vardır. Kendinizi küçük bir çocuk gibi değil, özel bir insan gibi hissedersiniz.

Ailenizdeki dinî ortamdan biraz bahsedebilir misiniz?

Dinî inançları olan Protestan bir ailede dünyaya geldim. Baba tarafımdan büyük babam bir Protestan papazı idi. Aslında dağ çiftçisi olan bir aileden geliyordu ve Cenevre'de Protestan Teolojisi okumuştum. Protestanlık, bireye pek çok sorumluluk yükleyen çok açık görüşlü bir inanç sistemidir.

Bu hareketi nasıl tanıdınız?

Bu uzun bir hikâye. Bir gün Şerif Ali'nin Türkiye'den yazmış olduğu bir mektup aldık. Bu mektupta yüksek lisansını bölümümüzde tamamlamak istediğini söylüyordu. Onu kabul ettik. Bu hareketle ilk tanışmamız bu şekilde oldu. Aynı zamanda o bizim ilk Türk öğrencimizdi. Çok iyi bir insandı ve çok bilgiliydi. Herkes tarafından sevilir ve takdir edilirdi. Ayrıca onun hem Fransızca'ya hem de Fransız kültürüne kolayca adapte olmasına hayran olmuştuk. Beş yıl önce kendisi beni Moğolistan'a düzenlenen bir geziye davet etti. Bu daveti iki nedenden dolayı kabul ettim: Öncelikle, eğer Şerif Ali beni tıp dışında bir şeyi görmem için davet ediyorsa mutlaka görülmeğe değer bir şey olmalıydı çünkü onu iyi tanıyordum. Ayrıca Moğolistan'ı ve Moğol kültürünü görmek çok güzel olurdu. Okulları gördüğümde çok etkilendim. Ekonomik ve insani standartların çok düşük olduğu bir ülkede böyle kaliteli okulların olması çok etkileyiciydi. Bu Türk okulları çok fakir bir ortamda, İngilizce konuşabilen, bilgisayar programcısı olmaya, tıp veya mühendislik okumaya hazır, aynı zamanda da modern fikirli öğrenciler yetiştirebiliyordu.

Daha sonra “Bunun arkasında bir güç olmalı.” diye düşünmeye başladım. Bunlar kendi kendine olmuş olamazdı. Bu andan sonra içimde Fethullah Gülen'i, bu vakıfları ve bu insanların daha iyi tanıma isteği doğdu. O gezide insanlarla iletişim kurmak biraz zor oldu. Sadece Şerif Ali Fransızca biliyordu, bir de emekli bir Türk amiral İngilizce konuşuyordu. Türk öğretmenlerden bazıları da İngilizce konuşabiliyordu. Onların hayatını, ne yaptıklarını ve bütün bunları nasıl yaptıklarını çok merak ediyordum.

Peki ya öğrenciler?

Evet tabii, öğrenciler de çok güzel İngilizce konuşuyorlardı. Ben şunu gördüm ki öğrenciler okullarını çok seviyorlardı; öğretmenler, Moğolistan'daki bu okullarda görev yapmak için çok

istekliydiler; aileler, devlet ve yerel yönetim de bu okullara çok düşküdü. Yani hemen hemen herkes memnundu. Bu insana imkânsız gelecek kadar güzel. Ancak durum buydu.

Bize eşlik eden, aynı zamanda da bu okulları maddi açıdan destekleyen sponsor iş adamları da çok olumlu bir tutum içerisindeydiler. Çok hoş insanlardı ve amaçları eğlenmek değildi. İyi işler yapmanın gururunu taşıyorlardı. Güzel işler başarmak istediğindeler. Onlar bu okulların meyveleriyle ilgileniyorlardı. Bunları kendileri için yapmıyorlardı.

“Bütün bunların arkasında ne var?” diye düşündüğünüzü söylemişsiniz. Bu sorunuza cevap bulabildiniz mi?

İstanbul’a döndüğümüzde Fethullah Gülen Bey’i ziyaret ettik. O zaman kendileri İstanbul’daydı. Şerif Ali, bana onunla ilgili pek çok şey anlatmıştı, bu nedenle nasıl biri olduğunu merak ediyordum. Gayet sade, çok açık görüşlü, ilgili ve oldukça güzel sorular soran biriyle karşılaştım, insanın konuşmaktan memnuniyet duyacağı bir insan. Ayrıca oldukça karizmatik. Bir söz ustası, kafasında müthiş kavramlar var, fikirlerini diğer insanlara çok ikna edici bir biçimde ifade edebilen bir insan. Öyle bir insan ki onunla konuştuğunuzda bir şeyler kazanıyorsunuz. Onunla konuşmanız bittiğinde güzel bir şeyler öğrendiğinizi hissediyorsunuz, olumlu ve hayatınızı daha ilginç kılan şeyler. Karşınızdaki kişi sizi kendini desteklemeye veya kendi yolundan gitmeye zorlayan bir “guru” değil. Bu açıdan bakınca amacı tüm dünyada barış ve mutluluğu yaymak olan bu okulların arkasında bu insanın olduğunu anlayabiliyorsunuz.

Onun kafasında müthiş bir kavram olduğunu söylediniz. Bunu biraz açabilir misiniz?

Evet, onun kafasındaki bu kavram aslında dinî temelli, insanlar arasındaki diyalogo geliştirmeye yönelik bir fikir,

insanların beraberce, huzurlu ve verimli yaşayabilmelerinin yolu. Anladığım kadarıyla iki kavram çok önemli: Birincisi insanlar arasındaki sevginin geliştirilmesi. Bu aslında benim aldığım Hıristiyan öğretisinde de var. İkincisi ise bu hayatta ancak diğer insanları mutlu ederek mutlu olunabileceği. Bu temel bir düstur.

Bu hareketin temel düsturunun barış dolu bir dünya olduğunu söylediniz. Fakat bu insanların gizli bir gündemi olduğu ve aslında kendilerini gizleyen radikaller oldukları söyleniyor. Bu durumda değerlendirmelerinizin doğruluğundan nasıl emin olabiliyorsunuz?

Size çocukluğumdan bahsetmiştim. Çok farklı insanlar tanıdım. Bu nedenle kim iyi, kim kötü ya da kim yalancı, kim değil ayırt edebiliyorum. Ayrıca, bir doktor olarak insanların düşüncelerinin nasıl okunacağını da biliyorum. Türkiye'den gelen insanlar bana, "Dikkatli ol, bunlar tehlikeli insanlar ve seni kandırmaya çalışıyorlar." dediler. "Modern görünürler, ancak seni yönlendiriyorlar, dikkat et." diyorlardı. Bu tür suçlamaları sezgisel olarak ve gördüklerime göre reddederim. Bir Amerikalı olan ve çok eleştirel düşünen eşim Patricia da bu insanların çok iyi ve olumlu olduğuna karar verdi. Onların kendi şahsi veya politik çıkarları için dinî manipülasyon yapma gibi bir şeyle alakaları yok.

Bir konferansta, "Eğer bu insanlar radikal olsalardı insanları cahilleştirmeye çalışırlardı." demiştiniz. Onların bütün çabası ise eğitmek için. Eğitim sizce de radikalizmi önlemenin tek yolu mudur?

Kesinlikle! Cahil insanlar manipüle edilmeye en yatkın insanlardır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkelerde liderler, insanları kendi avantajları yönünde çok sık manipüle ederler. Gelişmiş Batı demokrasilerinde bile politikacılar insanları manipüle etmede uzmandırlar. Daha antik zamanlarda, filozoflar insanları; demokrasiyi kendi zenginliklerini artırmak için kullanan

politikacılara karşı uyarılmışlardır. Din bir inanç meselesi olduğu için, sık sık manipülasyon amacıyla kullanılır. Başlangıçta bu öğrencilerin tek yönlü bir dünya görüşüyle eğitildikleri ve öğretileri sorgulamadıklarına dair endişem vardı. Ancak öğrenciler ve öğretmenlerle konuştuktan sonra sorgulamayı ve eleştiriyi teşvik eden bir eğitim aldıklarını anladım.

Türkiye ve Türk insanının dünya üzerinde yürüttüğü bu eğitim faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi edindikten sonra bu ülke hakkında değişen fikirleriniz oldu mu?

Öncelikle, bu ülke ve bu insanlar, daha çok ilgimi çekmeye başladı diyebilirim. Türkiye hâlen gelişmekte olan bir ülke ancak insanları geleceğin bugünden çok daha aydınlık olacağını umut ediyor. Her şey mümkün gözüküyor. Sıkı politik güç tarafından yönetilen bir ülke olmaktan çıkıp yavaş yavaş liberalleşiyor. Prof. Nye'in Amerika'nın katı ve yumuşak güçleri ile ilgili kavramları aslında bugünün Türkiye'sine de uygulanabilir. Nye, yumuşak sosyal ve kültürel gücün aslında katı askerî ve ekonomik güçten daha etkili olduğunu savunur. Bugünün Türkiye'sine, bu dinî harekete ve onun müthiş okullarına baktığımda, Nye'in tam da Amerika'nın yumuşak gücü olarak tanımladığı kavramı görüyorum.

İş adamlarının bu okullara destek olduklarını görüyorum çünkü hem Gülen Bey onları buna teşvik ediyor hem de bu okullar ülkelerinin ve dünyanın ihtiyaç duyduğu tipte insan yetiştiriyor. Bu öğrenciler gelecekte kendi ülkelerinde çok önemli pozisyonlara gelecek ve bu bütün olarak Türkiye için bir yumuşak güç oluşturacak. Türkiye'nin prestiji, yarın bir Türk yurt dışına gittiğinde, ülkesini tanıyan ve ülkesine sempati duyan insanlarla karşılaştığında ortaya çıkacak. Bu noktada bir de latife yapmak istiyorum, bugün Avrupa kapısında yalvaran Türkiye'yi, yarın Avrupalılar aralarına kendileri davet edecekler.

Biliyorsunuz, dinî bir hareketten hiç olumlu bir şey çıkmayacağına dair modern bir paradigma var. Fakat sizin sözlerinizden anladığımız kadarıyla bu hareket, dinî bir hareket, aynı zamanda dünya çapında olumlu sonuçlar doğurmaya muktedir bir hareket. Sizce bu tür hareketler seküler paradigmaları da değiştirebilir mi?

Dinin, eğitimli gençlere daha cazip görünür hâle gelmesi, çoğu insan tarafından reddedilen, hatta insanların afyonu olarak görülen dinin dimağlarda yeniden canlanmasına yardımcı olabilir. Dinin yerine bazı sosyal düşünceler ve sözde insan hakları konulmuştur. Bu hakların arasında kayıtsız elde edilmesi gereken çocuk hakları, zengin olabilme hakkı, sağlıklı ve mutlu olma hakları da yer alır. Fransız İhtilali insan hakları kavramını ortaya çıkardığında, sadece hakları değil, aynı zamanda vatandaşların sorumluluklarını da vurgulamıştır. Din de insana kazanılmış haklarının yanı sıra diğerlerini kollamak ve onlara saygı duymak gibi görev ve sorumlulukları olduğunu öğretir. Doğru biçimde öğretilbilirse din, okullarda yardımcı olabilir. Hem haklara hem de sorumluluklara inanan öğretmenler, sadece haklara inanan öğretmenlerden çok farklı öğretmenler olacaklardır.

Bu okul sisteminin gelişmekte olan bölgeler için çok şey ifade ettiğinden bahsettik. Bu okulların aynı zamanda dünyanın gelişmiş kesimlerine de bir katkısı olabilir mi? Örneğin his ve mantık arasında veya din ile bilim arasında uyum sağlanmasına yardımcı olabilir mi?

Bu sistem dünyanın her yeri için bir şeyler ifade edebilir ancak çok kaliteli öğretmenlere ihtiyaç var. Çocuklukta insan beyni değişime hazırdır. İnsan on yaşına gelene kadar, beyinde her şey yavaş yavaş oluşur. Önce donanım, sonra yazılım. On yaşınıza kadar beş dil öğrenebilirsiniz, ancak ondan sonra bir dil daha öğrenmek bile zordur. Dolayısıyla, modern dünyada barış,

mutluluk, anlayış ve refahın geliştirilmesinde en önemli görev, ilkokul öğretmenlerine düşmektedir. Onlara çok saygı duyulmalı ve çok önem verilmelidir. Fakat çoğu yerde bu sağlanamamıştır. Çoğu zaman öğretmenler, iyi bir gelir elde edemez, aynı zamanda saygı da görmezler. Aileler okulu iş bulmak için diploma alıncak bir yer olarak görmektedirler.

Bu hareketin Batı kamuoyuna doğru olarak anlatılabilmesi için ne yapılabilir? Siz bu hareketi tanıma açısından şanslı bir konumdasınız, ancak İslam hakkında Batı'da çok olumsuz bir imaj var. Bildiğiniz gibi, Gülen bu hareketin, Huntington'ın "medeniyetler çatışması" tezinin çürütülmesine önemli bir katkıda bulunacağını umuyor. Sizce bu mümkün mü?

Belki. İnsanlar bir okula veya üniversiteye devam edip bunun iyi bir şey olduğunu anlayacaklardır. Pek çok okul var ve bu okullardan öğrenciler mezun oluyor. Yavaş yavaş kendi toplumlarında değişik görevlere gelecekler. Dünyayı üç senede değiştirmek istermişiz gibi aceleyle kamuoyu kampanyası yapmaya hiç gerek yok. Dünyayı belki yüz senede değiştirebiliriz, sabırlı olmak zorundayız.

Kazakistan ve Moğolistan gezilerinizde başınızdan geçen ilginç olayları bizimle paylaşır mısınız?

Bir pazar yerinde Doğu Moğolistan'daki Bayan Ülgey okulundan üç öğrenci vardı. Çok vahşi bir ortamdı. Okul eski bir Sovyet fabrikasının yerine kurulmuştu. Bu Kazak ve Moğol öğrenciler 15-16 yaşlarında olduklarını söylediler. İngilizceleri benimkinden iyiydi. Onlarla gelecekteki planları hakkında konuştum. Bilgisayar mühendisliği, tıp vb. alanları okumak ve üniversite eğitimlerini Türkiye'de tamamlamak istiyorlardı. Aslında İngilizceleri ve diğer kabiliyetleri Amerikan üniversitelerine devam etmelerini sağlayabilecek kadar iyiydi ancak, onların arzusu Türkiye idi. İyimsen, dürüst, zeki ve açık görüşlülerdi. Model

aldıkları kişiler ise Türk olan öğretmenleriydi. Onlara, Berlin'e veya Amerika'ya yerleşip çok para kazanmak isteyip istemeyeceklerini sordum. Bunu düşünmüyorlardı. Onlar milletlerine karşı olan sorumluluklarından dolayı ülkelerine geri dönmek istiyorlardı. Herkes onların yakaladığı bu şansı yakalayamadığı için diğer insanlara yardım etmek onların göreviydi. Kararlıydılar ve eleştirel bir akla sahiptiler. Öğretmenleri tarafından yönlendirilmedikleri çok açıktı. Hem kendi insanlarını hem de bütün insanlığı seviyorlardı. Kendi toplumlarının dürüst liderleri olacaklardı.

Çok teşekkür ederim.

Ben de çok teşekkür ederim.

Bitirirken

Bu yolculuk henüz bitmedi ama kitabı bitirmek zorundayız. Hani güzel bir söz vardır, “Ömür biter, yol bitmez.” diye, bu yolculuk da buna benziyor.

2004 Eylülünde Fatih Üniversitesi Tıp Fakültesi Kulak Burun Boğaz Bölümü olarak 1. Uluslararası Otoloji Sempozyumu’nu düzenledik. Montandon, iki günlük bu sempozyumda konferanslar verdi, vaka takdimlerini tartıştı. Daha sonra birlikte Kayseri’ye gittik. Hem tarihî yerleri hem fabrikaları hem de okulları ziyaret ettik. 2005 yılı için de daha büyük bir uluslararası otoloji kursu için anlaştık. Eşiyle geldiği bu ziyarette de Hoca, kendi konularının dışında değişik yerlerde eğitimle ilgili konferanslar verdi ve tekrar Türkiye’ye hayran kalarak ülkesine döndü. Döndüğünde kitap boyunca anlatılan kendisi ile ilgili konuların hülasası olacak bir mektup gönderdi. Kitabı onun sözleri ile bitiriyorum:

“Şerif Ali ile yirmi beş yıl önce işitme ve baş dönmeleri konusunda tıptaki uzmanlığını tamamlamak için geldiği Cenevre’de tanışmıştım. Sağlam kişiliğe sahip, canlı ve zeki bakışlı, dilimiz Fransızcaya iyi derecede hâkim bir gençti. İşitme uzmanı olarak dinlemeyi çok iyi bilmesi yanında, problemleri ve değişik durumları empati ile analiz etme kabiliyetine de sahipti. Doğru bir mantığa sahip, neticeleri daima açık ve hareketleri tutarlı idi.”

“Doğuştan doktor olma yeteneğine sahip, zorlayarak değil de gönülden başkalarına yardım etme isteği olan birisiydi. Onda çok büyük bir iç güç ve güven veren bir emniyet hissediliyordu. Çok güçlü hissedilen bu özellikler, belki de onun dinî inanışlarından geliyordu.”

“Türkiye’ye dönüşte Şerif Ali, çok parlak bir tıp ve akademik kariyere paralel olarak geniş çapta bir insanlık aktivitesine kendini hasretti. Şerif Ali, beni Moğolistan’da açılmış Türk okullarını görmeye davet ettiğinde bunu kabul etmekte hiç tereddüt göstermeden ilk uçakla yola çıktım. Çok ilgi çekici bazı şeyleri keşfedeceğimi biliyordum. Önce Türkiye ve İstanbul’un keşfi, insanların nezaketi ve ciddiliği, onların kültürel ve sosyal alışkanlıkları, bir yandan geleceğe azimle yönelmiş diğer yandan da çok parlak ve köklü bir geçmişe demir atmış bir ülke...”

“Türk dili, onu konuşanların ruhları ile uyumlu müzikal ve harmonik bir dil. Ne yazık ki anlaşılması çok zor, zira Avrupa dilleri ile hiçbir benzerliği yok. İşte İstanbul’daki bu tanışıklıktan sonra iş adamları, parlamenterler, hukuk adamları, üst düzeydeki askerî şahıslar, üniversite profesörleri ve bir İsviçreli den oluşan bir grupla Moğolistan’a seyahatimiz başladı. Bu bir haftalık seyahat esnasında geziye katılanlar kendi aralarında dost oldular. Seyahat ettiğimiz zaman diliminde, az gelişmiş olan bu ülkede açılmış kaliteli ve modern donanımlı okulları heyetle birlikte ziyaret ettik.”

“Şerif Ali’nin pratik ve diplomatik zekâsı beni etkiledi. O, Türk öğretmenleri tebrik etmeyi ve cesaretlendirmeyi iyi biliyor ve aynı zamanda öğrencileri, onların anne ve babalarını da memnun ediyordu. Bu yaklaşım tarzıyla yerel ve ulusal resmî otoritelerin desteğini de elde etmiş oldu. Bu, uzun vadede çok olumlu neticeler verecek bir tarzdı.

Yeni sömürgecilerin kölesi olmaksızın geleceğe göğüs gerebiyen genç Moğollar, bundan sonra yabancı dil (İngilizce) dahil olmak üzere ülkelerinin en çok ihtiyaç duyduğu bilgileri doğru kaynaktan alabileceklerdi. Bütün bu çalışmalar, yurdundan uzak Türk öğretmenlerce kazandırılmış istisnai eğitim ve Türkiye tarafından kazandırılmış engin prestij, Moğollar tarafından unutulmaksızın devam ettiriliyor. Bu yolculuk kadar, Türkiye’deki

ve dışarıdaki eğitimin yükseltilmesinin başlıca teşvik edicisi olarak gördüğüm Fethullah Gülen ile karşılaşmam, bu yapının çok güzel inşa edildiğine beni inandırdı.”

“Bilgiyi herkese ulaştırma, kültür seviyesini yükseltme, kritik zekâyı harekete geçirme, entelektüel merakı uyandırma, doğruluk, cömertlik ve şahsi disiplin gibi, gelenekleri muhafaza gibi zor işleri başarabilmek hakikaten büyük bir iş.”

“Bugünün Türkiye’si, Fethullah Gülen ve onun teşvikleriyle insanlığa hizmet kervanında yol alan Şerif Ali gibi insanlara sahip olmasından dolayı şanslı. Onların inanç ve idealleri, modern Türkiye’nin kurucusu olan M. Kemal Atatürk’ten miras kalan özgürlük ideali ile zıt değil.”

“Orta Asya’daki ziyaretlere ilaveten Türkiye -İstanbul, Ankara ve Antalya- ziyaretleri benim ilk intibalarımı yeniden güçlendirdi. Bu vakıflarca kurulmuş birçok özel okulu ziyaret ettim ve oralarda daima aynı kaliteyi ve aynı evrensel ve laik düşünceyi gördüm.”

“Ne hatıralar, ne heyecanlar, ne sevinçler!.. Şerif Ali’nin konferansları ve yurt dışındaki Türk öğretmen ve belletmenlerle olan diyalog akşamlarını hiç unutamıyoruz.

En iyi hatıram da Anadolu’nun ortasında küçük bir köyde Şerif Ali’nin annesini ziyaret etmemizdi. O bizi küçük evinde çok sıcak karşıladı. Yaşlı Avrupa’dan gelen birisi olarak her ne zaman Türkiye’de olsam geleceğe yeniden güvenim artıyor ve bu samimi insanlarla birlikte yaşama sevincini paylaşıyorum.”

“Bu kitap -her ne kadar orijinal dilinde okuyamasam da- şüphesiz, bir coşku ve heyecan mesajı olması yanında, daha iyi bir dünyayı başlatma yönüyle ona katılmaya bir çağrıdır.”

Görüldüğü gibi, kapılar açma, köprüler kurma plan ve pratiği olduktan sonra herhâlde dünyada kendisi ile diyalog kurulamayacak insan yok gibidir. Bunu yapan insanlar ve dolayısıyla

onların buldukları toplumlar kazançlı çıkmaktadırlar. Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin insanlarıyla diyalog kurarken, “Onlar benden fazla bilir. “ veya tam tersine “Onlar hiçbir şey bilmezler.” saplantısında da olmazsak kazancımız daha da büyük olacaktır.

Açılmış bu yollardan, kurulmuş bu köprülerden, gelecek nesiller çok daha rahat geçsinler ve bunları geliştirsinler. Bekliyoruz ve ümit ediyoruz.

Mektuplar

Sayın Süleyman Demirel

Cumhurbaşkanı

18.06.1998

Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın daveti üzerine Moğol-Türk okullarının mezuniyet törenlerine katılmak amacıyla 28 kişilik bir heyetle 28.05.998-04.06.998 tarihleri arasında adı geçen ülkede bulunduk.

Bu vesileyle Moğolistan Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, Adalet ve Milli Savunma Bakanları ile görüşme fırsatı bulduk. Bu görüşmelerde özellikle Moğolistan Cumhurbaşkanı Türkiye-Moğolistan ilişkileri hakkında önemli bazı hususların üzerinde durdu. Bu konuda heyetimizin de gayretlerini talep etti.

Üzerinde önemle durulan bazı hususlar özetle aşağıda belirtilmiştir.

1) Ulan Batur'da 20.06.1998 tarihinde Dünya Bankası programı çerçevesinde yapılacak olan 50 gelişmiş ülkenin büyük şirketlerinin katılacağı "Gıda ve Sanayi Ürünleri Fuarı"na Türkiye de dahil edilmiş. Bu konuyla Devlet Bakanları Sayın Ahat Andican ve Sayın Burhan Kara ilgileniyorlarmış. Ancak şu ana kadar Moğolistan yetkililerine bir bilgi verilmemiş. Türkiye'nin adamlarını burada görmek istediklerini belirttiler.

2) Moğol öğrenciler Türkiye'nin askerî okullarında öğrenim görecektlerdi. Moğol subayların Türkiye'deki askerî okullarda yetişmesine büyük önem veriliyor. Bu hususta iki devletin yetkilileri arasında görüşmeler yapılmış ve raporu sunan heyet: Sadi

Somuncuoğlu, Şerif Ali Tekalan, Ahmet Sonel, Zeki Hafızoğulları, Aydın Ecer, Doğan Topaloğlu mutabık kalınmış.

Ayrıca Moğolistan ordusunun kurulmasının da Türk askerleri tarafından gerçekleştirilmesi arzu ediliyor. Türk askerî okullarına gidecek Moğol öğrencilerin eğitim sürelerinin kısaltılması için, Moğolistan'daki Moğol-Türk okullarında kısa zamanda Türkçe öğrenmeleri mümkündür. Böylece öğrenciler Türkçe bilerek Türkiye'ye geleceklerinden öğrenimleri hızlandırılmış olacaktır.

3) Moğol polislerinin Türkiye'deki Polis Akademisi'nde yetiştirilmesi hususunda daha önceki görüşmelerde mutabık kalınmış. Bunun üzerine 15 Moğol polis, Ulan Batur'daki Moğol-Türk okullarına gönderilerek kısa zamanda iyi derecede Türkçe öğrenmişler. Ancak bugüne kadar Türkiye'den talep gelmediği için bu polisler bekliyorlarmış. Moğol polislerinin Türk okullarında eğitilmesi arzu edilmektedir.

4) Türkiye'deki fakülte ve yüksekokullarda hâlen Moğol öğrenciler öğrenim görmektedirler. Ancak tanınan kontenjanın az olduğu ileri sürülmekte ve bunun artırılması istenmektedir.

5) Tonyukuk Abideleri etrafında arkeolojik kazılar yapılması için iki ülke yetkilileri arasında anlaşma imzalanmış. Bu anlaşmaların bir an önce uygulamaya konması arzu edilmektedir.

6) Orta Asya Türk Cumhuriyetleri için düşünülen kalkınma projelerine Moğolistan'ın da dahil edilmesi ve Moğolistan'ın Türk Cumhuriyetlerinden ayrı tutulmaması önemle belirtilmiştir.

7) Moğolistan, tarihî bağlarımızı ve Orta Asya'daki Türk varlığını dikkate alarak Türkiye ile her alanda münasebetleri geliştirmeyi amaç edinmiştir. Moğolistan yöneticileri Türkiye'ye karşı derin bir muhabbet duymakta ve duygularını her konuşmalarında vurgulamaktadırlar.

8) TBMM Başkanı Sayın Hikmet Çetin Moğolistan'a davet edilmiş ve bu davet kabul edilmiş. Heyetimiz aracılığı ile Sayın Çetin'in başkanlığında bir parlamento heyetini beklediklerini tekrarlamışlardır.

9) Türkiye-Moğolistan ilişkilerini Devlet Bakanı sayın Burhan Kara'nın takip ettiği ifade edilmekte ve gayretlerin artırılması arzu edilmektedir.

Sayın Cumhurbaşkanımız,

Moğolistan gezimiz sırasında üç okulun mezuniyet törenine katıldık. Milletimiz adına iftihar edilecek durumlarla karşılaştık. Öğrencilere yüksek kalitede eğitim verildiğini, tamamının sağlam terbiye aldığını ve Türkiye'ye karşı büyük bir sevgi ile dolu olduklarını yakından müşahade ettik. Öğrencilerin hepsi de yüksek tahsil için sadece Türkiye'yi hayal etmektedirler.

Kazak Türklerinin %90'ını teşkil ettiği Bayan Ülgey Eyaleti'ni ziyaret ettik. Burada vali ile yaptığımız görüşmede vali bizden bir matbaa talebinde bulundu. Küçük bir gazete çıkarıyorlar. Vali "Hem bu gazeteyi hem de bazı ders kitaplarını basacak bir matbaamız olursa dilimizi unutmayız." dedi. Biz de Türk Büyükelçiliğine başvurulmasını, talebin Ankara'ya intikal etmesi halinde uğraşacağımızı söyledik.

Sadi Somuncuoğlu, *Aksaray Milletvekili*

Şerif Ali Tekalan, *Fatih Üniv. Tıp Fakültesi*

Ahmet Sonel, *A.Ü. Tıp Fak. Kalp Merk. Öğr. Üyesi*

Zeki Hafızoğulları, *A.Ü. Hukuk Fak. Öğr. Üyesi*

Aydın Ecer, *Emekli Tuğgeneral*

Doğan Topaloğlu, *Danıştay Üyesi*

Montandon'un ilk Moğolistan gezisinden sonra gönderdiği mektup:

28.07.1998

Sevgili Dostum;

Moğolistan gezisiyle ilgili intibalarım ektedir. 20 Temmuzda Türk Büyükelçiliği tarafından Montrö Anlaşması'nı anma törenine davet edildim. Bu anlaşma, modern Türkiye'nin kuruluşuna öncülük ediyordu. Davette Bern, Cenevre ve Lozan'dan diplomatik çevreler ve İsviçre resmî makamları olmak üzere 300'e yakın kişi vardı. Gösteri çok kaliteliydi ve Osmanlı kültürüyle birlikte modern Türk kültürünü de yansıtan dans, klasik müzik ve folklor vardı.

Ben elçinin hanımına ve Vaud hükümeti şefine, benim gözlediğim ve keşfettiğim sizin vakıf ve okul sisteminiz hakkındaki düşüncelerimi aktardım.

Öğle yemeği esnasında, Hürriyet gazetesinin Paris muhabiri ve Anadolu Haber Ajansının Frankfurt muhabiri ile yan yana oturma şansım oldu. Yemek boyunca sizin vakıf ve okullar hakkında fikir alışverişlerinde bulunduk. Gazeteciler Fethullah Gülen'in iyi bir manevi kılavuz ve yönlendirici olduğu hususunda beni tasdik ettiler. Beni kabul etmiş olması da onları etkiledi. Hürriyet gazetesi muhabiri, bu görüşmemizle ilgili bir röportaj yayımlayacağını söyledi.

Rudolf Hausler de aynı masada idi. Antalya kongresinden ne kadar etkilendiğini anlattı. Bu sonbaharda tekrar Türkiye'de olacağını söyledi. İşte, çok iyi bir yolda olan Türk-İsviçre ilişkileri. Saygılarımla...

Pierre Montandon

Cenevre Üniversite Hastaneleri,

K.B.B. Klinik ve Polikliniği ve Baş-Boyun Cerrahisi

Prof. Dr. Willy Lehman'ın gezi izlenimleri ve değerlendirmelerini içeren rapora iliştilmiş mektubu:

14.11.1999

Sevgili Şerif Ali,

İşte, nihayet bir yılın daha sonuna geldik. Zamanın nasıl geçtiğini anlayamadım.

Ekte, sana söz verdiğim gibi, seninle ve Türk dostlar grubuyla gerçekleştirdiğimiz meşhur gezinin hatıralarını ihtiva eden raporu gönderiyorum. Bu rapor eşim ve benim tarafından defalarca gözden geçirildi. Böyle bir rapor hazırlamamız, aynı zamanda, kısacık zaman dilimi içinde heyecanla görüp yaşadığımız birçok olayı yeniden yaşamamızı sağladı. Bu, sana daha önce de söylediğim gibi, yaşadığımız ve asla unutamayacağımız gerçek bir insanlık macerasıdır.

Bu raporu, sana göndermede geciktiğim için tekrar özür dilerim. Bu vesile ile, sana ve ailene yeni yıl için sağlık ve başarı dileklerimi gönderirim. Selamlar.

Henry Muller'in 24 Haziran 2002 tarihinde gönderdiği mektup:

24 Haziran 2002

Arkadaşım Şerif Ali,

Beni arkadaşların ile beraber Kazakistan'a davet etmiş olmandan dolayı sana teşekkür etmek için yazmada biraz geciktim. İnsan hayatında zaman zaman insanın asla unutamayacağı harikulade şeyler cereyan eder. Benim için bu yolculuk da bunlardan birisiydi. O kadar çok şey öğrendim ki... Türkiye hakkında, Kazakistan hakkında, okullaşma hakkında, İslam hakkında... Fakat benim için en önemlisi, zekâları ile, cömertlikleriyle, dostluklarıyla ve insanlıklarıyla kayda değer kişilerle tanışmam oldu.

Sizin gösterdiğiniz bu dostluğa asla aynıyla cevap verememekten korkuyorum. Bununla birlikte, benim davetlim olarak Cenevre'de görüştüğümüzde bu dostluklarımızı derinleştireceğimizi ümit ederim.

Sevgilerimle.

Henry

Montandon'un Kazakistan dönüşü Hocaefendi'ye gönderdiği mektup:

Cenevre, 19.07.2002

Muhterem Efendim,

Şerif Ali, beni bu defa da Kazakistan'daki okullarınızı görmem için tekrar davet etti. Bu, bana gerek İstanbul'da gerek Astana'da gerekse Almaatı'da bu geziye katılan ve katılmayan birçok insanla tanışma fırsatı verdi.

Bu sefer, Moğolistan gezisine kıyasla, devamlılık arz eden bir mükemmeliyet içinde tercüme yapıldı. Bizimle beraber olanların profesyonelliklerini, ciddiliklerini ve nezaketlerini takdir ettim. Hangi konuda olursa olsun, konuşmalar daima ilgi çekici ve öğreticiydi. Okullarda öğrencilerin yüzleri gülüyordu. Bu öğrenciler, şaşırtıcı derecede iyi İngilizce konuşuyorlar ve bize daima okullarını takdir ettiklerini söylüyorlardı. Öğretmenler de sorumluluk duyguları ve açık fikirlilikleriyle beni etkilediler. Sizin okullarınıza yardım eden, buralara göç etmiş iş adamları da bizleri çok sıcak bir şekilde karşıladılar ve bu eğitim-öğretim hizmetini paylaşabilmekten dolayı mutluydular.

Bütün tanışmalarımızda karşılaştığım; bugün nadir rastlanan kalite, insanlara ve fikirlere saygıyı bilme, tabii ve çıkar düşünmeyen bir merak, büyük bir coşku ve her şeyden önce ve daima çok büyük bir alçak gönüllülük gibi üstün meziyetlerden çok etkilendim.

Şerif Ali, kendisinin örnek olmasıyla ve yorulmaz fedakâr-

lığıyla bu kaliteleri devam ettirmeyi ve teşvik etmeyi mükemmel bir şekilde başarmış. Sizin bu kurumlara verdiğiniz ilham devam etmektedir. Birkaç sene öncesine göre, her şeyin doğru istikamette gelişerek ilerlediğini gördüm.

Saygılarımla.

Prof. Dr. Pierre Montandon

Fethullah Gülen Hocaefendi'nin Montandon'a mektubu

Kazakistan gezinizden bahsettiğiniz nazik mektubunuzu almaktan büyük mutluluk duydum.

Sizin de bildiğiniz gibi, özellikle son zamanlarda insanlığın karşı karşıya olduğu önemli sorunlar ancak karşılıklı danışma ve düşünmeyle elde edilebilecek olan kolektif şuur vasıtasıyla çözülebilir. İnsanlık bireylerden (kişiler veya milletler) oluşan bir bütündür. Bu bütünün sağlığı ise büyük oranda üyelerinin ilmî, vicdani ve manevi (yani akıl ve ruh) sağlıklarına; birlik içerisinde, birbirlerine yardımcı olarak ve kolektif hareket etmelerine bağlıdır.

Ben şahsen, hepimiz aynı vücudun hücreleri ve organları olduğumuz için, birbirimizi daha yakından tanımamız gerektiğine yürekten inanıyorum. Zat-ı âlileriniz gibi hoşgörülü, herkese ve her düşünceye açık entelektüellerin varlığı, geleceğe yönelik umutlarımızı aydınlatmaktadır.

Prof. Dr. Şerif Ali Tekalan vasıtasıyla öğrendiğim, Kazakistan'daki iş adamları, öğretmenler ve öğrencilere verdiğiniz desteğin gelecek nesillerce yukarıda bahsettiğim davaya doğru atılmış önemli bir adım olarak görüleceğine yürekten inanıyorum.

Gezinize dair değerlendirmelerinizi paylaştığınız nazik mektubunuzdan dolayı en yürekten duygularıyla teşekkür eder, saygılarımı sunarım. En içten dileklerle.

Fethullah Gülen

Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Onursal Başkanı

Prof. Nelson Kiang'ın Hocaefendi'ye mektubu

20 Temmuz, 2004

Sevgili Gülen,

Prof. Dr. Şerif Ali Tekalan ve İmam Yücel'in tarafıma tanıtmış olduğu bazı yazılarınızın tercümelerini büyük bir ilgiyle okudum. Mutasavvıf yazarları daha önceden biraz tanıyan ve Türkiye'yi de daha önce iki kez ziyaret etmiş bir insan olarak kitaplarınızı hem makul hem de modern buldum.

Sizinle çok farklı yaşam tecrübelerine sahip olmamıza rağmen, genel itibariyle görüşlerimizin epeyce uyuştğu kanaatindeyim. Ben 1929'da Çin'in Wuxi şehrinde doğdum. Daha sonra ise diplomat olan ailemle Amerika Birleşik Devletleri'ne geldim. 2. Dünya Savaşı ve yol açtığı bazı olaylar nedeniyle Birleşik Devletler'de kaldım ve 1996 yılında dünya çapında karşılaşılan sağlık ve eğitim sorunlarıyla ilgili çalışmalar yapmak üzere emekli olduğum güne kadar beyin üzerine incelemeler yapan bir bilim adamı olarak çalıştım.

Sizin gibi ben de teknik veya mesleki eğitimden ziyade, genel anlamda bilgi ve eğitimin gücüne inanıyorum. Ayrıca, hızla değişen dünyamızda saygıdeğer bir yaşam sürmenin temel prensiplerini yeniden teyit etmenin her zamankinden daha önemli olduğu görülüyor. Çalışmalarınızın devamı konusunda size başarılar dilerim. Bir gün karşılaşmak dileğiyle.

En içten saygılarımla,

Prof. Nelson Yuan-sheng Kiang

Mass. Eye and Ear Infirmary

(Massachusetts Göz ve Kulak Hastanesi)

Hocaefendi'nin Prof. Dr. Nelson Kiang'a yazdığı cevabî mektup:

25.08.2004

Saygıdeğer İnsan, Kıymetli İlim ve Fikir Üstadı Prof. Dr. Nelson Yuan-sheng Kiang Beyefendi,

20 Temmuz 2004 tarihli mektubunuzu memnuniyetle almış bulunmaktayım. Bu vesileyle, göstermiş olduğunuz teveccüh için çok teşekkür eder, kalbî hürmetlerimi ve selamlarımı sunar, engin bir ilim ve araştırma aşkıyla elde ettiğiniz muvafakiyetlerinizi ve üstün meziyetlerinizi tebrikle beraber bundan sonraki çalışmalarınızda da başarılar dilerim.

Arkadaşlarımız görebildikleri ve tespit edebildikleri kadarıyla zat-ı âlinizin güzel hasletlerini bana bir bir anlattılar. Az uyumanız, az yemeniz, suyun dışında hiçbir şey içmemeniz, disiplinli bir ömür sürmeniz, neredeyse tüm hayatınızı laboratuvarınıza ve ilmî çalışmalarınıza adanmış olmanız gerçekten bugünün insanlarında az rastlanan, fakat olması gereken özellikler. Sistemli düşünmeyi, ilmi, araştırmayı, öğrenip öğretmeyi ibadet sayan bir kültürün çocuğu olarak, ilim ve araştırma iştiağının sönmeye ve beyin fırtınalarının dinmeye yüz tuttuğu günümüzde zat-ı âliniz gibi örnek bir insanı tanımanın mutluluğunu yaşadığımı ifade etmeliyim. Ayrıca, her gün üç dört kitap okuduğunuzu öğrenmem de benim için sevinç ve inşirah vesilesi oldu; zira ben de senelerdir arkadaşlarıma aynı şeyi tavsiye ediyor, her gün birkaç kitabın sırlarına ortak olduğum gibi dostlarımı da kitapların sihirli dünyasına taşımaya çalışıyorum.

Diğer taraftan, araştırmacılığınız ve bilim sahasındaki çalışmalarınızla beraber genel dünya konjonktürünü de bilmeniz, hatta bunlarla ilgili tavsiyelerinizi ilgililere bir yolunu bulup iletmeniz de gerçek bilim adamına yaraşır bir davranıştır. Evet, bir bilim aşığı kendisini laboratuvarına adamalı ama hayattan da asla

kopmamalı, zat-ı âlinizin yaptığı gibi, her kültürü tanıma, her hak ve hakikatin yanında olma yolunda gayret sarf etmeli ve elde ettiği semereleri başkalarıyla da paylaşmalıdır. İşte, bin bir emekle ve büyük bir gayretle elde ettiğiniz birikimlerinizi, hayat tecrübelerinizi ve bilim alanında kazandıklarınızı harmanlayarak yazmayı düşündüğünüz kitabın da bu gayeye matuf olarak hizmet edeceğine, genel anlamda insanlığa ama özellikle de üniversitelerdeki genç akademisyenlere bir kılavuz olacağına inanıyorum. Böyle bir kılavuzda bilimsel alanda nasıl çalışılması gerektiği, etik değerler, ortak insani değerler ve genel anlamda dünyanın dört bir bucağı ile içli dışlı olma gibi konulara da yer vereceğinizi tahmin ediyorum. Bir taraftan bilimsel gelişmeleri takip etme, diğer taraftan da kendi kültür değerlerine sahip çıkma ama başkalarının kültürel değerlerine de saygı duyma ve herkesi kendi konumunda kabul etme, -kim olurlarsa olsun- başka din ve medeniyetlerden beslenen insanlara karşı diyalog köprülerini asla yıkmama yönündeki uyarıların zat-ı âliniz gibi bir bilim adamı tarafından dile getirilmesinin de dünya barışı ve medeniyetler buluşması adına çok faydalı olacağı kanaatindeyim.

İnancım odur ki insanlık, bir gün mutlaka mayasındaki aslî iyilik ve güzelliğe gelecek ve yeryüzü, bütün insanlık çapında iyilik ve güzelliğin hâkim olduğunu görecektir. Bu kutlu gaye uğrunda atılan tek bir adım bile, onu kim atarsa atsın, mübeceldir ve takdire şayandır. Fertler, toplumlar, ülkeler ve milletler arasında dalga dalga gelişecek bir barış için en önemli şartlardan biri, kanaat-î âcizanemce budur. Dünya barışı adına devletler ve milletler arası resmî kuruluşlar kendilerine düşeni yerine getirirken, siviller ve sivil toplum kuruluşları da bu yolla bu barışın gerçekleşmesi istikametinde önemli bir hizmeti ifa etmiş olacaktlardır. Çalışmalarımızın ve hususiyile de kitabımızın böyle yüce bir hedef için de yol gösterici olacağına inancım tamdır.

Evet, bilim sahasında çok ciddi gelişmelerin kaydedildiği bir

gerçektir. Fakat, şurası da ayrı bir gerçektir ki hâlâ çözülememiş, son söz söylenememiş birçok mesele ciddi araştırmacıların gayretlerini beklemektedir. Bir taraftan insani değerlere gönülden inanmış, diğer taraftan da araştırma azmiyle gerilmiş, gerek sosyal alanda gerekse fen bilimleri laboratuvarlarında ciddiyetle çalışacak insanlar bu problemleri çözebileceklerdir. Değişik inanç ve kültürlerle sahip olsak da ortak insani değerlerde buluşarak bu problemleri çözebileceğimiz hatta çözüme sorumluluğumuz olduğu kanaatini taşıyorum. Her vesile ile insanları böyle bir mesuliyetin gereğini yapmaya motive etmenin çok önemli olduğuna ve bu hususta da disiplinli yaşayışı ve bilim aşkıyla sonraki nesillere örnek teşkil eden zat-ı âliniz gibi günümüzün yaşayan bilgelerine ihtiyaç bulunduğuna kaniyim.

Zat-ı âlinizin de bir röportajda buyurduğunuz gibi, genç nesillerin bilimin nasıl geliştiğini, bilim tarihini okuyup öğrenmeleri, bazı teorilerle alakalı malumat sahibi olmaları kolaydır. Fakat asıl zor ama önemli olan, onlara “tefekür”ü ve nasıl düşünüleceğini öğretmek, ilgi sahalarını genişletip topyekûn varlığı okumalarına zemin hazırlayarak kâinatın çehresinde okuduklarını günlük hayatta tatbikat sahasına taşımalarının yollarını göstermektir. Hakiki bilim adamı varlığın dilini öğrenip onunla değişik değişik besteler yapan, kendisinden sonra aynı yolda yürüyecek olanlara da o dili öğretip önlerine işaret taşları bırakma gayretinde bulunan ve haleflerini teoriden pratiğe yürüten insandır.

İlim ve araştırma âşığı bir insan, yarınları ve yarınki nesilleri aydınlatmaya koşarken, mumlar gibi erimesinin gerektiğine yürekten inanmıştır. Ömür tüketir varlığı doğru okuyup doğru yorumlama yolunda. O, her zaman yeni bir şeylere ulaşma peşindedir; bilgisini pratiğe ve marifete ulaştırma azmiyle dur durak bilmeden koşar varlık şuurunun değişik fasılları arasında. Bunu yaparken de o şahsî, ailevi, siyasi ve ekonomik herhangi bir menfaat mülahazasından ve her türlü beşerî ihtiraslardan uzaktır.

İşte, zat-ı âlinizi de yukarıda kısaca tarif etmeye çalıştığım bilim adamlarından, topyekûn insanlık için yaşayan fedakârlardan biri olarak tanıdım. Bir röportajda dile getirdiğiniz şu duygularınız da bu hususta yanılmadığının delili: “It’s not so important for anyone to remember me, as it is for them to support the ideas that I stand for. I don’t think being remembered is as nearly important as imparting to students the values that one holds dear intellectual integrity, dedication to scholarship, and a sense of quality in one’s work. I think that’s the best legacy to leave them, and they should pass it on. (İnsanların beni hatırlamaları, ardında durduğum ve savunduğum fikirleri desteklemeleri kadar önemli değil. Öğrencilere ilmin izzeti, bilime adanmışlık ve işini kaliteli yapma gibi değerleri öğretmek benim için, hatırlanan biri olmaktan çok daha önemli. Zannediyorum bu değerler, sonraki nesillere bırakılabilecek en kıymetli mirastır ki onlar da bu mirası kendilerinden sonrakilere aktarmalıdır.”

Bu vesileyle, yetişecek genç nesillerin, yarımın dünyasını daha güzel inşa edecekleri, teröre, haksızlığa ve lüzumsuz savaflara girmeden aralarındaki farklılıkları zenginlik kabul ederek birbirleri ile daha iyi anlaşabilecekleri günleri hasretle beklediğimi ifade ederek şimdiye kadar yaptığınız güzel çalışmalardan, yetiştirdiğiniz binlerce insandan ve bundan sonra da bu yönde yapacağınız katkılardan dolayı insanlık adına teşekkür eder, zat-ı âlinize sevdiklerinizle beraber daha nice sağlıklı günler diler, selamlarımı sunarım.

M. Fethullah Gülen

Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Onursal Başkanı

Marco Relizzone'nin mektubu:

Cenevre, 30 Haziran 2004

Şerif Ali,

Her şeyden önce Türkiye'ye ve Türkmenistan'a beni davet ettiğiniz için ve mükemmel misafirperverliğinizden dolayı bin kere teşekkür ederim.

Bu ziyaret benim için insani, kültürel ve akademik açılardan çok enteresan oldu. Sizin okullar ve üniversiteler seviyesindeki aktiviteleriniz, ülkelerinizin gençliği açısından yapılması gereken zorunlu çalışmalardır.

Öğrencilerin yaşam şartlarını (binalar, sınıflar, yatakhaneler) çok iyi buldum. Eğitim üzerine herhangi bir şey demek benim açımdan çok zor ama öğrencilerin kazandıkları yarışmaları ve başarılarını görünce eğitimin de normalin üst seviyesinde olduğuna inandım.

Dünya seviyesindeki en çok rekabet olan sahalarda (mesela bilim ve yeni teknolojiler) öğrencilerinizin çok iyi İngilizce bilmesi ve bunun mümkünse 15-18 yaşlar arasında olması gerektiğine inanıyorum. Aynı zamanda öğrenciler rahatça ve geniş bir şekilde internetten de istifade edebilmeliler. Aynı şekilde en yeni kitaplardan istifade etmek ve en son gelişmelerin takip edildiği makale ve bilimsel dergileri de takip etmek gerekiyor. Eğer bu şartlar yerine getirilirse o zaman emekliye ayrılmış, Batıdaki 'uyuyan entellektüel güç' diye adlandırılan profesörlerden de istifade edebileceğinizi düşünüyorum. Bu şekilde yüksek kalitedeki hatta ücretsiz öğretim üyeleri, öğrencilere çok güzel kurslar verebilirler, onlarla iyi ilişkiler kurabilirler ve okullardaki öğretmenleri de çok iyi eğitebilirler.

Burada, okullarda kullanılan eğitim malzemelerinin daima çalışır vaziyette bulundurulmaları da önemlidir. Birçok sınıf ve laboratuvarda başlangıçta bu malzemeler çok iyi bir durumdadır.

Fakat birkaç sene kulanımdan sonra daima eksiklikler ve bozulmalar olur. Bu problemin de bir şekilde okul içinde belki de ayrı bir ünite kurarak çözülmesi gerekebilir ki bu da sistemin etkinliğini sağlar.

Tekrar bana bu çok zengin tecrübeyi yaşama fırsatı verdiğinizden dolayı teşekkür ediyorum.

Saygılarımla...

Prof. Dr. Marco Pelizzone

İsviçre Yapay Kulak Merkezi

Cenevre Üniversitesi Hastaneleri Cenevre-İsviçre

Henry Muller'in Kazakistan yolculuğumuzla ilgili değerlendirmelerini içeren mektubu:

Türk müteşebbislerince açılmış okulları, Dr. Şerif Ali Tekalan, 2002 Mayıs ayında Türkiye ve Kazakistan'da bulunan bu okulların birkaçını ziyaret etmek üzere davet ettiğinde tanıdım. Bu konu iki nedenden dolayı ilgimi çekti. Öncelikle, Time dergisi için yaklaşık otuz yıldır çalışan bir gazeteci olarak değişik kültürler hakkında haber yapmak için dünyanın pek çok yerini dolaşmıştım. Ancak Sovyetler zamanında bölge, Batılı gazetecilere büyük oranda yasak olduğu için Orta Asya'ya gitme imkânım hiç olmamıştı. Bu nedenle özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa'da pek iyi bilinmeyen bu devasa bölgenin dönüşümüne tanıklık etmek istiyordum.

Ayrıca kişisel olarak da istekliydim. Profesyonel anlamda gazeteci olmadan önce Etiyopya'nın kırsal kesimlerinde iki yıl öğretmenlik yapmıştım. Bu deneyimim sayesinde herhangi bir toplum için eğitimin önemini ve maddi kaynakları kısıtlı olan ülkelerde kaliteli eğitim sağlanmasının zorluğunu anlamıştım.

Petrol kaynaklarının zenginliğinden dolayı Kazakistan aslında çoğu insanın zannettiğinden daha zengin bir ülke. Ancak bu zenginliğin dağılımı eşit değil. Belki daha da önemlisi uzun

süren Sovyet hakimiyeti, bazı yönleriyle mükemmel olmasına rağmen, Kazakistan'ın kültürel mirasını yeterince yansıtamayan bir millî eğitim sistemi meydana getirmiş.

Türk müteşebbisleri tarafından kurulan Türk okulları daha şimdiden Kazakistan'daki eğitimin gelişimine önemli katkıda bulunmuş durumdadır. Bu okullar genç bir millet için önemli olan kültürel değerleri zedelemeyen ülkenin yabancıların bilgi ve tecrübesinden faydalanmasını sağlamaktadır. Türkiye Kazakistan'da arada tarih, dil ve din bağı bulunan, tahakküm iddia etmeksizin yardımcı olan, dost bir komşu ülke olarak görülmektedir.

Ziyaret etme zevkine eriştiğim bu okullar, Kazak değerlerine gösterdikleri saygı açısından bir örnek teşkil etmektedir. Türkçe ve İngilizcenin yanı sıra ülkenin iki dilini, Kazakça ve Rusça'yı da öğretiyorlar. Öğrencilerine ülkenin tarihi, coğrafyası ve kurumları hakkında bilgi veriyorlar. Bunların yanı sıra bu okullar öğrencinin geleceğe dönük eğitim çizgisini belirleyen ulusal yarışma ve sınav sistemleriyle de tam bir uyum içinde.

Ayrıca bu okullar Kuzey Amerika ve Avrupa'daki çoğu kurumun verdiği eğitime benzer (hatta çoğu zaman daha da iyi) bir eğitim kalitesi sunuyorlar. En yeni bilgisayar ve laboratuvar donanımına sahipler. Birkaç dilde kitapların olduğu mükemmel kütüphaneleri var. Sınıflar ve ortak kullanım alanlarının tertemiz olmasının yanı sıra burada Batı okullarının çoğunda görülen ve eğitime karşı saygısızlığın bir göstergesi olan kirlilik ve duvar yazılarına da hiç rastlanmıyor.

Alt yapıdan daha da etkileyici olan ise öğretmenlerin işlerine verdikleri önem ve gösterdikleri heves. Bunlar pek çok ülkede görmeye alışkın olduğumuz, maaş ve sosyal haklarına öğrencilerinden daha çok önem veren memurlara hiç benzemiyor. Bu Türk öğretmenlerin bir misyon anlayışıyla motive oldukları çok açık. Bunların pek çoğu Türkiye'de daha yüksek maaşlarla iş bulabilecekken, işlerinin önemine inandıkları için öğretmeyi seçmiş olan

genç bey ve bayanlar. Bu bağlılığın sonucunda öğrenciler öğrenmenin zevkli ve denemeye değer olduğunu farkına varıyorlar.

Türk okullarında aktarılan değerlerden de etkilendim. Günümüz dünyasında hiçbir şey, bazı insanların yaptığı gibi kültürler ve dinler arasında çatışma çıkarmaktan daha yıkıcı olamaz. Bu okullar, olağanüstü derecede barışçıl okullar çünkü herhangi bir insan, kültür ya da dinin bir diğerinden daha iyi olduğunu değil, hoşgörü ve saygı gibi evrensel kavramları öğretiyorlar.

Bunlar bir ziyaretçinin subjektif görüşleri olmanın yanı sıra, Kazakistan'daki Türk okullarına devam eden öğrencilerin gözle görülebilir başarılarıyla doğruluğu kanıtlanmış olan görüşlerdir. Gerek ulusal sınavlarda gerekse uluslararası yarışmalarda öğrencilerin gösterdikleri performans, oldukça dikkat çekicidir. Şuna hiç şüphem yok ki gerek yönetim gerek iş gerekse sanat alanında Kazakistan'ın gelecekteki liderlerinin çoğu bu Türk okullarının mezunları olacaktır.

Bu okulları destekleyen çok sayıda dostları, Kazakistan'ın gelecekteki başarısına yaptıkları katkıdan dolayı bu okullarla gurur duyma hakkına sahiptir.

Henry Muller

Montandon'un 2004 tarihli bir başka mektubu:

Cenevre, 19 Ocak 2004

Sevgili Şerif Ali,

Patricia ve ben geçen sonbaharda Türkiye'de çok güzel bir zaman geçirdik.

Biz izlenimlerimizi daha önce Zaman gazetesine vermiştik.

Bizim Türkiye'ye gelişimizde sen, derhal bizi bir gülümseme ile karşıladın ve çok sıcakkanlı olan Antalya'daki dostlarınla tanıştırdın. Onlar da bizi deniz kenarında çok güzel bir akşam

yemeğine davet ettiler. Bunları görmek ne kadar hoştu ve bu ne kadar mükemmel bir misafirperverlik.

Kalacağımız yerde çok büyük bir sürpriz bizi bekliyordu ve burası enteresan karşılaşmalara sahne oldu. Otelin bize ayrılan kral dairesi bizi şaşırttı, İstanbul ve diğer yerlerden gelen dostlarla sık sık burada ilgi çekici konuşmalar oldu.

Konferansların dinleyicileri saygı ve merak yüklüydü. Türkiye'yi ve tabii ki sizin okullarınızı ve çalışmalarınızı görmek benim için yine çok etkileyici idi. Önümdeki dil zorluğuna rağmen kendimi iyi ifade edebilmiş olmayı ümit ederim.

Sizin okullarınızın öğretim kalitesine ve bilhassa anahtar yaşta denebilecek olan gençlere verilen eğitici değerlere hayran oluyorum. Her seferinde öğretmenleri, etraflarında çok sıcak bir hava oluşturan mutlu ve sorumlu, aynı zamanda meraklı modeller olarak buluyorum. Öğrenciler de, burada kendi geleceklerinin anne babalarınınkinden daha güzel olacağı kesinliği içinde, bu öğrendikleri şeyler sayesinde daha güzel yaşayacakları ve aynı zamanda etraflarını anlamak için daha iyi yetiştirildikleri, kritik ve açık bir zekâ ile kendi özgürlüklerini daha iyi yaşatarak hayata devam edebilecekleri bir ortam buldukları için çok mutlular.

Ben aynı zamanda göç etmeden kaynaklanan bütün zorlukları büyük bir gayret ve enerjiyle çalışarak yenebilen başarılı iş adamlarının desteklerini de çok önemsiyorum. Onların başarıları, sadece kendilerinin daha iyi yaşamalarını sağlamıyor, onlar etraflarındaki insanlarla birlikte yaşıyorlar. Böylece, kendi başarı ve gayretlerini o ülkenin de çıkarına sunuyorlar ve bunu daima bir alçakgönüllülükle yerine getiriyorlar.

Isparta ve Afyon ziyaretleri de çok ilgi çekici idi. Bu iş adamlarının oluşturdukları okullar çok güzeldi.

Ben aynı zamanda bu gençleri bir araya getiren ve onlara büyük bir güç veren dinî harekete de hayran oluyorum.

Moğolistan ve Kazakistan'a birlikte seyahat ettiğimiz dostlarla Ankara'daki hastanede yediğimiz yemeği düşündüğüm zaman Türkiye'nin, benim üzerimde ileri derecede bir sempati hissi bırakmış olduğunu görüyorum ve muhtemelen onu tanımayanlara bu hissi izah etmek oldukça güçtür. Sizin ülkenizi tanıyarak bunları öğrenen herkes, zannediyorum aynı kanaattedir.

Batı Avrupa ile aradaki farklar, hâlâ çok fark edilir bir şekilde durmaktadır. Fakat Türkiye, kendi kalitelerini tanıttıkça bunların hızla silinmesi gerekmektedir.

Bizim ülkelerimizde Türkiye'den göç edenler, bilhassa az eğitim görmüş fakat enerji dolu ve meraklı işçi kesimidir. Maalesef bunlar, suç işlemeye itilmişlerdir. Hemen hemen her gün basın, Türklerin yaptığı kötülüklerden bahsetmektedir. Aile içi kavgalar, öldürmeler ve her çeşit suç vesilesiyle buradaki Türkler, hemen her gün basında yer almaktadır. Bu insanlardan dolayı Avrupa'da oluşan imaj, Türkiye'nin gerçek kültürünü, üniversitelerini, entelektüelini, nezaketini ve insanların cömertliğini asla yansıtmamaktadır.

Sizin hastaneyi detaylı olarak ziyaret edebildiğimden dolayı son derece mutlu oldum. Eğer çalışan doktorlar arzu ederlerse ben memnuniyetle başka bir formaliteye lüzum kalmadan bir davetli profesör gibi gelerek onlarla bir hafta geçirebilirim.

Daha önce dediğim gibi, tıbbi aletleri bilen, iyi yetişmiş bir hemşire ile gelmem daha faydalı olur. Ben daima cerrahide hemşire-doktor ekibinin çok önemli olduğuna inanmışımdır. Şimdi çalıştığım 350 yataklı, yedi ameliyat salonu bulunan ve komple radyoloji ve fizik tedavi bölümleri olan hastanenin müdürlüğü, bir hemşirenin benimle bir hafta gelmesine müsaade edecek ve bu da iyi bir yardımlaşmaya vesile olacaktır. Aynı zamanda sizin de bize öğreteceğiniz çok şeyler vardır.

Tekrar kısa ziyaretimizin, aileniz ve sadık dostlarımız ile

cevrili güzel hatıralarımı saklıyorum. Bizim için anneni ve köyünü görmek de ayrı bir şanstı.

Bir hastalıktan yeni kurtuldum. Bundan dolayı, gönderdiğin röportajı düzeltmede biraz geciktim. Onu da yakında göndereceğim.

Görüşmek üzere ve iyi yıllar.

Pierre Montandon

2003 yılının başında, ilk kez hacca gittiğimde Montandon'a yazdığım mektup:

Ankara, 11.03.2003

Sevgili Arkadaşım Pierre,

Çok istemiş olmama rağmen, uzun zamandan beri size mektup yazamadım. Bu arada, benim için çok önemli olan hac vazifemi ilk defa yerine getirdim.

Daha önce size bahsettiğim gibi, 04.02.2003 - 17.02.2003 tarihleri arasında hac için Suudi Arabistan'da bulunduk, önce Mekke'de sonra Medine'de. Bu benim için öyle bir rüya idi ki duygularımı ifade etmem mümkün değil. Mutlaka onu yaşamak lazım. Her renkten, her ırktan, her milletten, her ülkeden üç milyondan fazla kişi, aynı fikirler çerçevesinde, aynı mekânları belli bir zaman dilimi içinde paylaşıyor.

Farklı dilleri konuşsalar bile, insanlar gözler ve sempatik mimiklerle kendi aralarında anlaşıyorlar. Şartların çok zor olmasına rağmen asla münakaşa, kavga ve dövüş olmuyor.

Bunda en önemli etken, şüphesiz, şeytanın sebep olması ile Cennet'ten çıkarılan Âdem Peygamber ve eşi Havva ile bize kadar gelen bu hayatın başlangıcından itibaren her durumda, daima, en güçlü olan ve ihtiyaç duyduğun Yüce Yaratıcı Allah karşısında olma bilinci içindeki psikoloji içinde bulunmandır.

Hac, devamlı hareketlerden meydana gelir. Bu aktiviteler esnasında, bu üç milyondan fazla insan, belli zaman dilimleri içinde, bazen arabalarla, bazen yaya, aynı mekânlarda gidip gelir ve aynı hareketleri yapar.

Her hareket, bir semboldür fakat temelde bunlar, İbrahim Peygamber ve zenci olan eşi Hacer'in daha önceden yaptıkları hareketlerin sembolik ve şuurlu tekrarlarıdır.

Namaz esnasında yönümüzü döndüğümüz Kâbe etrafında dönülür. Hayatın başlangıcında, insanlarla dostluk içinde daima doğru şeyleri yapmak için Allah ile olan bir anlaşma vardır. Fakat insanın da şeytan tarafından kötü şeyleri yapmaya meylettirilebilecek bir egosu vardır, işte bu egoyla mücadele ederek doğruyu bulabilme esastır.

Hayatın başlangıç yeri olarak kabul edilen, Âdem Peygamber ve eşinin yeryüzüne indiği yer olarak tahmin edilen, Mekte yakınlarındaki Arafat denilen yerde, öğleden akşama kadar kalma mecburiyeti vardır. Bu yapılmadan zaten hac da tamam olmuş olmaz. Burada çok şey hissedilir, çok şey hayal edilir, zaman tüneline gerilere gidilir. Zira, burada Allah ile olan anlaşma yenilenir, o zamana kadarki hayatın bir muhasebesi yapılır: Yapmamam gerekip de yaptıklarım, yapmam gerekip de yapmadıklarım gibi. Tek başına, dışarıdan hiçbir etki olmaksızın, bir köşede kendi kendine konuşursun, düşünürsün, hayal âlemine dalarsın... Herkes kendinden sorumludur, üç milyondan fazla insan, akşama kadar, bu muhasebeyi yapar; yapması beklenir ki sonraki hayatında kendine çeki düzen vererek Allah'ın istediği anlamda gerçek insan olabilsin, başkalarını yaşatma arzusu ile yaşasın.

Merkezde daima ama daima sen varsın ve sorumlu sensin, ne çocukların ne eşin ne annen baban. Burada, sen sade bir insansın. Başkanlık, zenginlik, fakirlik, hepsi silinmiştir. Her türlü gösterişten uzak olmak için giyilen dikişsiz, sade, beyaz bir örtü

içinde, insanlardan bir insansındır. Ne bir kimseye üstünlüğün ne de diğerlerinden bir eksikliğinin vardır. Üstünlük, Allah'a yakınlık ölçüsünce dir.

Allah ile bu yeni anlaşmadan sonra, yine sembolik olarak şeytana küçük taşlar atılır. Yani evrensel kötü karakterler terk edilir. Düşmanlık gibi, haksızlık gibi...

Sonra, zenginliğimiz ne olursa olsun, bunu ihtiyacı olan diğer insanlarla paylaşmak için ve yeniden bu anlaşmayı yapmanın şükürü olarak kurban kesilir.

Medine'de Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kabri ziyaret edilir ve insanlık için hayatı boyunca zor şartlarda yaptıkları hatırlanır.

İşte benim hissettiğim ve anlatmaya gayret ettiğim hacdan küçük küçük kareler. Pek tabii birçok vesileyle bütün tanıdıklarım için, sizin için, Allah'ın istediği yolda olunması, bizlere sağlık ve mutluluk verilmesi için defalarca ve samimi olmaya gayret ederek dua ettim, inşaallah dualarım kabul olur.

Selam ve saygılarımla...

Prof. Dr. Şerif Ali Tekalan